

Ramos Azkarate

Galtzaundi

berriz ere (II)

Galtzaundi
berriz ere
(II)

Auspoa Liburutegia

287

AZKARATE, Ramos

Galtzaundi berriz ere / Ramos Azkarate ; bilketa, argitaralpena eta itzaurrea, Antonio Zavala. – [S.l.] : Auspoa ; Donostia-San Sebastián : Gipuzkoako Foru Aldundia, Kultura Zuzendaritza, 2004.

<2> libk. : argk., mus. ; 20 cm. – (Auspoa Liburutegia ; 287)

Aurkibidea

LG SS 195-2004. – ISBN 84-7907-438-8

I. Zavala, Antonio. II. Gipuzkoa. Dirección de Cultura, ed. III. Título. IV. Serie.

821.361-1"18"

© *edizio honena*: AUSPOA Argitaletxea
Gipuzkoako Foru Aldundia

Tolosako Udalaren laguntza izan du liburu honek

1.000 aleko tirada

ISBN: 84-7907-439-6 (lan osoa)

84-7907-438-8 (II. tomoa)

Legezko Gordailua: S.S. 195/04

Fotokonposizioa eta inprimaketa: Itxaropena S.A., Zarautz

Ramos Azkarate

Galtzaundi
berri ere
(II)

Bilketa, argitaralpena eta itzaurrea:
Antonio Zavala

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputación Foral de Gipuzkoa
Kultura Zuzendaritza
Dirección de Cultura

Donostia-San Sebastián, 2004

Izaskun 1985-eko apirillaren 21a.

1. Zacarías Oyarbide; 2. ?; 3. Valeriano Mocoroa; 4. Bernardino Trebiño; 5. Arrezigor;
6. Pujana maisua; 7. José Muñoa; 8. Zumeta; 9. Alargunso; 10. José Azurza;
11. Teodoro Amonarriz; 12. V. Sebastián Mocoroa; 13. ?; 14. Ildefonso Calparsoro;
15. Gregorio Arteche; 16. Antonio Andía; 17. Federico Gebara; 18. Salustiano Mocoroa;
19. Ramos Azkarate; 20. Imenarrieta; 21. Casimiro Saizar; 22. San Sebastián;
23. Ignacio Peña y 24. Juan Irazusta Zanoni.

(Liburu ontatik: Jose Maria Tuduri Esnal: *Argazkiak, Tolosa, Fotografías (1842-1900).*)

El Cántabro
(1895)

Bagendu bageñikike

Zer zorionekuak
Erregen egunez
dauzkatena kazuelak
beterik ollarrez!
Larru gorri biziyan
nola dauden farrez
etxe guzi-guziya
betetzen lurriñez,
galdetubaz: «Nor dago
agiñeko miñez?».

Beon larruban oraiñ
nor egon leiteken,
ollarren galderari
«Ni, ni» erantzuten!
Gero gozozki janaz
ezpañak leguntzen,
este ximur oriyek
guri-guri jartzen,
ez dakiten gaxuai
jaten erakusten.

Txerri gosiak beti
ezkurrakin amets,
ta ollarren jabiak
jateko bildurrez.
Aboko loaliak
esaten diranez:
apustu bat egingo
niyoteke legez,
daukaten aundiyena
osorik jan baietz!

Beok esango dute:
«Apustu, apustu!
Ez, ez, adiskidia,
ez ori siñistu.
Ollarrak puska asko
ta onak dizkitzu,
gaitz eginda oyian
jartzen bazera zu,
ametsetan jatia
askoz obe dezu».

Batzubek ametsetan,
bestiak benetan,
ase gera beñepeñ
denok zerbaitetan.
Zeiñ illtzen du gosiak
Euskal Errietan,
zerubak diruditen
ibar-mendietan,
Sagasta deabruzat
dagon lekubetan?

Abenduko illaren
ogei ta iruban,
al dakite kapoia
nun billatu nuban?
Kantatuko diyetet
bada segituban,
gaur arkitzen dalako
leku seguruban,
guardirik ez daukala
bere inguruban.

Arbelaitz deitutzen
zaion jauregiyan,
(au da D. Tirsorena)
Irungo erriyan,
bi torre antxen dauzka
guztiz agiriyan,
Birjiñatxo Ama bat
daukala erdiyan,
leialak batzartutzen
diraden tokiyan,
Amatxoren gañian,
atsegin aundiyan,
an zeguan kapoia
iskindoi garbiyan.
Ikusi zubenian
jabia balkoian,
ziyon: «Oraintxe nago
jateko sasoian».
Bere izenez deitu
niyon ordurako,

etorri zan nigana
salto eta brinko.
Loinazi eman niyon
biziya kentzeko,
esanaz: «Badegu au
zortzi eguneko,
zortzi bazkariyetan
janaz egunero».
Txilborrak ibillitu
ditugu txit bero,
zer nintzan ni kapoia
jan bañan lenago?
Zer naiz, nere kristabak,
ondo jan da gero?
Jokatu nai baditu
lau milla *mondongo*,
gauza naiz Nocedal-i
jotzeko ordago
ez dala diputadu
izaten geiago.

Ramos Azkarate-kuak

El Cántabro, 1895-I-6.

Don Arturo Campion fuerista ezkerari

Zu izan arren zere usteen
gizon jakintsu osua,
badezkiyozu onra bat dala
eman dezuban pausua?
Ez bazerade karlistentzako
Nocedal bezin paltsua,
ez al zerade Naparruantzat
*Carriquiri*¹ bat mantsua?

Zure lauburu, gramatika ta
euskera ikasitzia,
Donostiyako *Euskal-Errian*
ainbeste eskribatzia,
zure *Aralar* zere Iruñan
jateagatik jartzia,
ez dirade, ez, beste gauzarik:
jendiak engañatzia.

Ezagun dezu izan ziñala
edo zerala libria,
dezubenian aurten zuk artu
Fuero-etsaien bidia.
Ez al dakizu nola dagoan
Naparruako jendia,
artu nai ezik lenaz gañera
erdaldun beltzen golpia?

Ondo dakizu nola dabiltzan
Cánovas eta Sagasta
galdu nairikan zaiñ-zañetikan
Fuero-zalien arraza;
etortzen bada Naparruara
bildur diraden ekaitza,
zure pausua ezagututzen
ez da, ez, bizirot gaitza.

Proba dedilla (ai, ojala ez!)
zintzilik dagon legia;
zeñen firmakin agertuko dan
ez al dakizu ordia?
Erantzun nazu: nola zu izan
zintezke Fuero-zalia,
esan badezu: «Ni naiz etsaien
guzizko adiskidia?».

Eta bestetik iya illian
daukate Gaztelaniya,
aien moduban nai dute jarri
Laurak-bat maitagarriya;
fueristak nola maite deguben
bakoitzak bere Patriya,
jakiña dago zuk maiteago
dezula erdal turroya.²

Beltzen *legeak* eta Fueruak
guziro daude aserre;
beltzengatikan gaude katian
bizitzen giñanak libre.
Eta zu nola gertatzen zeran
borrero guzien alde,
zu borrorotzat tratatutzeko
ez dago lotsik batere.

Katolikua bazera ere
nundik zu Fuero-zalia,
zeradelarik eskribatzalle
turroian arrantzalia?
Laurak-bat-ek gaur ez baleukake
zu bañan Aita obia,
lurren azpiyan aurki litzake
Aitorren Euskal Erria!

Al dezu uste siñistatzia
napar leial bat zerala,
katolikuen Aitak esan ta
zauden lekuban zaudela?
Gure Karlosek nai dubena da
Eleizarena ber-bera,
bere bandera guziz santubak
esan dezala bestela.

Traidore izan bañan lenago
naigo badezu illtzia,
nola nai dezu ona utzita
gaiztua maitatutzia?
Obegua da bi milloi bider
martiri bizitutzia,
ez libertade gezurrezkuak
jan truka adoratzia.

Zertan aboan artutzen dezu
bada zuk Aita Santuba,
aspaldi ontan ikusten bazan
zabilkizuben jokuba?
Beltzen dotriña daukalarikan
Eleizak kondenatuba,
zuk Korteetan esandakua
da bizitzeko moduba.

R. eta A.

El Cántabro, 1895-I-24

¹ *Carriquiri*, oker ez badaude, zezen-arraza baten izena da.

² *Políticamente hablando*. (*El Cántabro*-ren oarra.)

**Nolako neguba alako gizonak
dira gure Sort-erriya
ondatzen dutenak**

Nola dauden gaur zelai-mendiyak
elur txuriyaz betiak,
daude txit triste kaliak eta
gure baserri maitiak.
Negarra ez bada farrikan beiñtzat
ez du egiten jendiak,
negu gogorak zatitzen gaitu
aberats eta pobriak.

Nun dira gure usariyuak
eta nun elkartasuna?
Nun daukagu gaur urkoarentzat
alako maitetasuna?
Nun ote dago emen izaten
genuben anaitasuna,
ta alkatien arbastentzako
lengo begiratasuna?

Alde batetik negu gogorra,
bestetik berri onik ez,
ezin aserik erdal gaiztuak
osoro gaude oñazez.
Gaztelaniya dago lur-pian,
Euskal Erriyak negarrez,
pixkabanaka lurran azpira
juango diraden bildurrez.

Zeñek ekarri ditu onuntza
desordena ta kolera?
Nork dakar gure onra guziyen
zori gaiztoko galera?
Zeñengatikan gera erori
erdaldun beltzen mendera?
Zerengatikan gure oiturak
dijuazkigu lur-pera?

Zenbateraño sufritu bear
degu, Jaungoiko maitia?
Noiz arteraño zeruetao
Ama oñazez betia?
Nun degu gure Aitona zarrak
utzi ziguten dotia?
Nun dira gure *Libertade* ta
bizitza pare gabia?

Ez degulako irakurritzen
gure istori ederrik,
geon etxera arri tiraka
gabiltza pozaz beterik,
paper paltsuak leturikan maiz
burubak aizez beterik...
Euskala edo moroa izan
iya ez digu ardurik.

Iru edo lau erdaldun gaizto
burutzat ezagututa,
euskaldun txarrak jateagatik
oiekin elkar artuta,
banderarikan argiyenari
illunpekua deituta,
libre ez bañan kate gogorrez
arkitzen gera lotuta.

Euskaldun Fuero maitagarriyak
dira errege-zaliak,
Don Karlosekin bakar-bakarrik
izango gera libreak.
Naiz Cánovas-en naiz Sagastaren
naiz Barrabasen bideak
dira euskaldun erri maitien
guzizko ondatzalliak.

Alde batetik Sagasta eta
bestetik Anton Cánovas,
ondorenian Ramon Nosedar,
–oker esan det– Barrabas;¹
turroian iru diszipuluak
bizi dirade algaraz,
buru dutela Emiliotxo
Castelaritxo-Satanas.

Artu, bai, bai, artu edozeñek
gure Fueruak eskuban,
Barrabas-ekin ibillitzeko
iñun esaten al duban.
Intrigo paltso lotsagarriya
oraiñ jardun dan moduban,
garbi esan du nola dagoan
Maroto zanan zakuban.

Gaintxurisketak

El Cántabro, 1895-II-2.

(1) *A no enfadarse, señor corresponsal azcoitiano del periódico mal llamado Fue-
rista. (El Cántabro-ren oarra).*

Moruak baño askozaz moruaguak

Zeĩn dirade zeĩn moro txikiyak? Gorrotatutzen degu osoro
Nor dira moro aundiyak? Fuentes-ek gaizki egiña,
Gezurreekin bizi diraden bañan egin zan tratu txar ura
traidore lotsagarriyak? dago eraman eziña.
Zeĩn dira gure Sort-erri dena Ta gaur dabilten pastelkeriya
jan duten *animaliyak*, nola dan guztiz urdiña,
gaur Españaiyak ezin mantenduz moruak baño moruaguak
dauzkan desonragarriyak? zeĩn diran dago jakiña.

Al da munduban gobiernu bat, Karlistak nola ez geraden, ez,
naiz izan barbaroena, moruen arrazakuak,
bere Patriya (beñepeĩn zerbait) Sagasta eta erdaldun beltzak
sendotzen ez dabillena? diraden bezelakuak,
Gaur Euriopan Sagastarena ez eta ere euskaldun txarrak
ez al da bada txarrena? beltz oien alderdikuak,
Sidi-Brusharen sudur maitia gera Navas-en ta Covadonga-n
odolez jantzi dubena? ill ziran jatorrikuak.

Fuentes erua dala diyote... Ango moruak adoratutzen
Ta baldin bada zintzua, dute Mahoma bakarrik,
zeñengatikan sudurrian jo ta emenguak ez Mahoma ta
zuben jaun onek morua? ez Jaiñko egiazkorik.
Zergatikan txit goguan zeukan Juduben mende jarri gaituzte
Margallo gizarajua, naiz beren lotsa galdurik,
bai eta ere egin zalako lapurra esan ta ostu ezker
alako... konbeniyua. ez diye bada ardurik.

Aiñ dirade aiñ lotsa-gabiak
politikako gauzetan,
Karlos balego Karlosen alde
lirake oiek gaur bertan.¹
Paltsokeriyan azkarra dana
eta jantziya tranpetan,
dago ministro dakielako
bakarrik berritzuketan.

Zazpi gizaldi luze aietan
Erdal-Erriyan moruak
etziran izan beltz oiek baño
batere okerraguak.
Orduban Opas ta Opas-tarrak
bañan traidoreaguak
izan ziran-ta, eta dirade
mestizo ta intriguak.

Oiek egiten dituzten lanak
dira guziyon kaltian,
denok ipiñi gaituzte gerran,
iñor ez dago pakian.
Ardo-zaleak, gari-zaleak
daude gerra egin nayian,
fabrika eta tratu-bideak
denboraz dira lur-pian.

Gaintxurisketak

El Cántabro, 1895-II-10

Bertso auetan esaten dana obeto ulertuko degu, Pedro Aguado Bleye jaunak bere *Manual de historia de España* liburuan diona irakurri ondoren:

«El general Martínez Campos fue a Marrakech como embajador extraordinario (enero 1894), y se llegó a un convenio, según el cual el sultán pagaría a España una indemnización de cuatro millones de duros, y se trazaría la línea poligonal que había de limitar por el campo marroquí la zona neutral de Melilla, dentro de la cual desaparecerían casas y cultivos.

«...apremiaba España por el cumplimiento de lo pactado. El Gobierno marroquí lo eludía con toda clase de pretextos, y envió a Madrid, como embajador a Sidi Bruscha (28 enero 1895). El día señalado para la

recepción (31 enero) ocurrió un lamentable incidente: al salir del hotel el embajador marroquí, un caballero, que luego resultó ser el general de brigada Don Miguel Fuentes, le dio una bofetada. El autor del atentado fue detenido, y más tarde recluso, por demente, en un sanatorio. Sidi Bruscha fue, después de alguna resistencia, a Palacio. Recibió pruebas de general consideración y las mismas satisfacciones que el representante de una gran Potencia; y logró su objetivo: la prórroga de los plazos para señalar la línea poligonal de Melilla y para los pagos de la indemnización (24 febrero 1895). Embarcó en Cádiz en el crucero español Reina Regente, que le condujo a Tánger (9 marzo). El crucero se perdió al retorno, con toda su tripulación, unos 400 hombres».

Bertso batzuk baditu Txirritak *Reina Regente* itxas-ontzi oni buruz.

¹Los primeros los Nocedalinos. (Egillearen oarra.)

**Liberalak fuerista biurtzen
asi dirade eta...
ez gaude galdurik!**

Matxinbarrena eta Artetxe,
Artetxe, Matxinbarrena...
Zeiñ ote da zeñ pizti abetan
errebes liberalena?
Nor ote da nor bi gizonetan
euskaldunikan onena?
Aztu egin zait Odon Apraiztxo, ai,
dutela aurren-aurrena?

Artetxe deitzen diyotena da
Ar... te... txe Bizkaiakua,
au're omen da aurrekuaren
ber-beran banderakua.
Bañan errebes txit liberala
Cánovas bezelakua,
eta maitatzen badakiyena
Fuero zar Bitorikua.

Bitoriyako alkatea da
Sagastan ttuñ-ttuñerua,
bere patriya desonratutzen
ari dan seme gaiztua.
Baldin balitu onek lau anka,
a zer nolako astua,¹
belarri motzai eramateko
lege zar gozo-gozua!

Gobernadore, alkateakin,
zein da biyetan gaiztona?
Nor da eguzki beroenari
beti jarraitu diyona?
Gaur Sagastari erregututzen
negarrez ari zaiona,
Fuerorik gabe gelditu dedin
Bitoriyako bilguma².

Matxinbarrena, Matxin-kanpora,
txin-txin Donostiyakua,
Matxiñ *erregiñ*-zalia edo
Pe-pe republikanua,
gizon ederra dalarikan txit
politikan da *mandua*,
bañan maitatzen ikasi du, bai,
noizbait euskaldun Fuerua.

«Bat zu zerade, bestea ni naiz,
ni ere banaiz zu aña,
fuerista oiek ez digute, ez,
jan bear esnian gaña.
Tranpiyan aixa irabaziko
geniyoteke azaña,
baldin ta baldin masoi Sagastak
artzen badiyo tamaña».

Bitoriyako bilgumak ez du
zuen tranparen bildurrik,
defenditzeko aski ditu, bai,
bere Fueruak bakarrik.
Ez dubelako ezagutu nai
erdaldun beltzen legerik,
alkate jauna geldituko da
betiko desonraturik.

Judaskeriyak lajatu eta
joka arpegi garbiyan,
fueristak gaude maskarik gabe
bizirik Euskal Erriyan.
Ez degubenak turroirikan nai
jaterik paltsokeriyan,
baizik nai degu gure Laurak-bat
ikusitzia goi-goyan.

R. A.

El Cántabro, 1895-II-17

¹ *Políticamente hablando.* (*El Cántabro*-ren oarra.)

² *Ayuntamiento.* (Id.)

VARIEDADES.

Liberalac Fuerista biurtzen

asi dirade eta..... jax gando galduric!

Machimbarrena eta Arteche
 Arteche Machimbarrena.....
 ¡Ceñi ote da, ceñi pisti abetan
 Errebes liberalena?
 ¡Nor ote da, nor, hi guizon.... etan
 Euscaldunican onena,
 (Astu eguin xait) Odoñ, Apeulacho ¡ai!
 Dutea aurren-aurrena?

Bitoriyaco Alcatea da
 Sagastan ttuñ-ttuñ erua
 Bere potriya deshonoratzen
 Ari dan seme guztua.
 Baldin balitu onec lan anca
 ¡Ah! joxer nolaco astua (1)
 Belarri molzai erymateco
 Legae zar gozo-gozas!

(1) Politicamete hablaado.

CANTABRO

Machimbarrena, Machin-campora
 Chin-chin Donostiyacua,
 Machin *Erregula* zalia edo....
 Pe..... pe Republicana,
 Guizon ederra dalarican chit'
 Politican da *asada*,
 Bañan maitatzen icasi du bai
 ¡Noix bait!! Euscaldun Fuerua.

Arteche *beitzen* diyotema da
 Ar.... *to*.... che *bizeyacu*
 Aure omen da aurrecuaren
 Ber-beran handeraona.
 Bañan errebes chit *liberala*
 Canobas hecelacu,
 Eta maitatzen badoquiyena
 Fuero zar Bitori-eua.

Gobernadoco, Alcateoquin
 ¡Cein da biyetan gaiztona?
 ¡Nor da eguzki berocnari
 Beti jarraitu diyona?
 Gaur Sagastari erregutatzen
 Negarrez ari zayona,
 Fueroric gabe guelditu dedin
 Bitoriyaco hilguma? (2)

«Bat zu cerade, bestea ni naiz
 »Ni ere banaiz zu aña
 »Fuerista oyec ez digute ez
 »Jan bear enñian gafia.
 »Trampiyari aiaa irabacico
 »Gueniyoteque azafia,
 »Baldinta.. baldin Masoi Sagastac
 »Artzen badiyo tamaña.»

Bitoriyaco hilgumac ez du
 Zuen tramparen bildarrie
 Defenditzeco asqui ditu ¡bait!
 Bere Fuerua hacarrie.
 Ez dobelaco ezagutu nai
 Erdaldun bolteen leguerie,
 Alcate jaunac galdituco da
 Betico deshonoraturic.

Judasqueriyac lajutu eta
 Joca arpegui garbiyan:
 Fueristac gunde mascarie gabe
 Bicirie Euscal-erriyan.
 Ez degubecac turroirican nai
 Jaleric paitsoqueriyan,
 Batic nai degu gure Laurac-bat
 Icusitzia gõi-goyañ.

R. A.

(2) Aruntamiente.

El Cántabro, 1895-II-17 (facsimil).

Verso Berriac D. Tirso Olazabal-entzat.

1
Gure begiari naiz eguin negar
Biotzei maite eadaga,
Gure sarraco legue ederrac
Zogiaz zuzenizen gaita.
Nauz eta penae guz eta eguz
Guz biela labarta,
Aurrea ere ill arterario
Ez gacudique nay suadita.

2
Euseal errian guizon jaquintem
Eta prestabac badira,
Beragatiaz gure biotze
postabac arqaitzen dira.
Imsirican tola izen dan
Gure leuagoo jeta.
Ez quendoye nay sarrera eguz
Erudabazari beguira.

3
Jungoienay beaz diogu
Euscaldunac ereguti,
Paque gozo bat gure gaitera
Zaraguan doan laurta;
Baki amiso sendoz nay degu
Zare ostoren seguita,
Ta gure arbol Guerniceacuz
Zare suadite alduta.

4
Of gure arbol fruti chit gozo
Eta ederrac emata,
Edera izanda zare sustraye
Galdiazuzo ditmasa;
Nola litazque ga akartza
Oraiz eraldituzengara,
Ez da beharria ez da quendaco
Itz oxquin gure pena.

Orra euscarias verso berriac
Odo enteratziarva,
Baldiazuzo oraiz disputa
Nola guertate dan emac;
Lenago ere eraldituzenguz
Odo aspertuta presuden,
Oree quencioquis contentus guera
An guerra daldite once.

5
Sentimentuz dambora labur
An igaroben deguzan,
Arbol maitez aditzera eman
Euscaldun daren artez;
Doadar eguities atolo semo
Chit necabac bidetan,
Esari eta descantuztera
Nere itzul aforrean.

6
Defendituzco jarri nai degu
Buru D. Tirso Olazabal,
Jain orren contra dalditzen oree
Burrac ez dambu calat;
Otiagotuz jarri nai duto
Castellano bat Nocehal,
Oraiz integro omentu ori
Lenago zare berria best.

7
Gaitera ere jeta out nay
Guztan at-ven semo,
Aze eguin oxquin ez adestaten
Escramentata ordian;
Mingait oxquin engaitata
Faltza eguz da juan,
Castillanac hura jarrita
Orra guero cer dogua.

8
Don Tirso Juna etorri zaiga
Baldite eta amable,
Guizon lotzue jua aundi ozi
Izai nai ez ala ere;
Leal guicac burua akhata
Ezan lobarizan gabe,
Castillanac ez degu hiar
Gu euscaldunaren alde.

Alper-alperrik dabill liberalkeriya

Urtetikan urtera
Euskaldun Erriyak
atzo bañan gaur askoz
daude elbarriyak.
Bere oiturentzako
zer lotsagarriyak,
ta bere istoriyen
desonragarriyak,
pagatu zaizkiyon bai¹
erdal iduriyak,
etorkizunarentzat
ondamengarriyak:
bere bizitzarentzako
ango iritziyak,
ango dantza ta pesta
eta komeriyak,
ango somorro jazte
txit negargarriyak,
ango ibillera ta
angoen jantziyak
gaude inñauteriyaz
penaz ikusiyak,
penarik ez dubela
gaurko gazteriyak.
Gosiaren ondoren
a zer alderdiyak,
erremediatzeko
gaudenak eriyak!

Mendean artu gaitu
erdal mixeriyak,
negarrez daudelarik
Ibero mendiyak.
geldirikan gañera
fabrika aundiya,
daudelarik zintzilik
gure baserriyak,
ta egiten ditugu
pesta galgarriyak,
nola lotsik ez duben
liberalkeriyak,
nola jan dizkiguben
alderdi guztiyak,
berak dana edanez
ta guk edarriyak,
traidore eta paltso
txurikalariyak...
Laxter ill biar duben
moro elbarriyak...
Euskaldun Fuero-zale
bentzutezgarriyak²,
egonagatikan gaur
(ta ez, bildurtiyak)
ikusit bear dira
istillu gorriyak.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1895-II-28

¹ Gure iritzirako, *pagatu* esan bearrean, *pegatu* bearko luke. Moldiztegiaren okerra izango da

² *Invencibles*. (*El Cántabro*-ren oarra.).

Arrak ta ondo zarrak dira jende Nosedar-tarrak¹

Nosedar-tarrak, Nosedar-tarrak
daude txit umorekuak,
iñauteriyaz dira agertu
diraden bezelakuak.
Diradelarik (berak diyenez)
goi-goiko Jaungoikozkuak,
dira barrenen arra daukaten
alako... katolikuak.

Iñoiz karlista izandu ez dan,
nai're ez degun *gizonak*,
(bañan dadukan etorri ori
karlistai zorra diyonak),
oraiñ fueristai gerra egin ta
sendoturikan dagonak,
len deabrubak ziraden aiek...
oraiñ daukazki lagunak.

Liburutxo bat egokigorik
Don Martzelino Soroak
ez du oraiñdik, ez, eskribatu
txistoso Donostikuak,
ikusitzeko intrigo oiek
al diran egiyazkuak,
edo diraden beti paltsiyan
dabiltzan politikkuak.

Zer tristea dan, jende maiteak,
zenbaiten argaltasuna,
judaskeriyen egiñagatik
bizituzteko fortuna!
Ta batez ere dakiyenentzat
zer dan, zer, etorkizuna,
ez da milagro idukitzia
barruban ar bat illuna.³

Astelenitaz (astelenian)
Zirkulo Katolikuan
gutziz garbiro omen ziyoten
zedukatena goguan.
Oien maisubak *arra* ta... *zarra*...
nola dadukan barruban,
puntziyo on au tiratutzia
txit ondo pentsatu zuban.

Arrak, bai, arrak eta txit zarrak,
eta guzizko aundiyak
eragin-azi diyozka aurtan
komedi farragarriyak.
Nola txit laxter bear duben ill
seta desonragarriyak,
onek badaki nola itxutu
lotan daudenen begiyak.

Ogei ta iru urte osotan
barrenen arra daukanak,
Frantziyatikan Dorronsorori
gerra egiten zionak,
zer diradela uste dezute
gaur gizon onen esanak?
«Moro lenago karlista baño»,
au ez da gezurra, jaunak.

Euskal Erriya modu onta ta
eta karlista ez dana,
zer da besterik euskerarentzat
ez bada puzuni txarra?
Asko geranak gosiak eta
txit gutxi naikua janda,
denboraz bada illko diyegu
oieri «*barrengo arra*».

Eleiza libre jarri nai duben
errege katolikuak,
juraturikan daukazkiyenak
gañera gure Fueruak,
gaur onen kontra ikusten diran
intrigo *apostoluak*
dira atzetik, dira aurretik,
euskal txar ezkerrekuak.

Urretabizkaiak
El Cántabro, 1895-III-3.

¹ Aldizkari onek *Nosedar-tarra* dio: *Nosedar-tarrak* bear dualakoan, orrela idatzi degu.

² Martzelino Soroa (1848-1902), donostiarra, euskal idazlea, Bidasoaz egoaldean euskal antzerkiari asiera eman ziona, ainbat antzeki, *epígrama* (txistea bertsoan) eta umorezko gai idatzi zituana.

³ Emen *ar bar* dio: *ar bat* idatzi degu.

Euskal Erria¹

Ai, ai, Euskal Erria,
daukazu bearra
egiteko txit gogoz,
txit benaz negarra.
Etsaiak sartu zizun
zuri atzaparra,
bere modura artu
zezazun indarra
zabaltzeko munduban
esankizun txarra.

Nun dira zure onrak?
Nun dira ordea?
Deabruba ote da
guziyen jabea?
Gaiñ-gañean bizitu
ziñaden lorea,
munduban miragarri
parerik gabea,
lena ote daukazu
gaur zuk kolorea?

Izkuntza egun batez
bazitzazun nastu,
ordutik zure gaitzak
ziran abiyatu.
Arantza txit gogorak
zaituzte zulatu,
ezin ill zerade ta
ezin zera piztu,
baizik galdu-birean
zaude estu-estu.

Denboraren batian
zure alkateak
jarritzen zizkitzuben
erriyan pakeak.
Bai, bai, ondo ta ongi
zure abadeak
para izan zizkitzun
txit zuzen bideak;
aztu ote zaizkitzu
orduko fedea?

Noiz ikusi dirade
euskal errietan
batak bestea illtzen
eta lapurretan?
Noiz, noiz ikusi dira
gure mendietan
orrenbestetxe negar
etxe barrunbetan,
atsegiñak galduta
beren sukaldeetan?

Noiz ikusi dirade
euskaldun erriyak
Jaungoikuari artzen
bere eskubiyak?
Noiz entzun dizkigute
gaurko blasfemiyak,
mintzen ditugubela
gure belarriyak?
Ama Euskerarentzat
zer lotsagarriyak!

Nor bere suerteaz,
ai!, kontentu balitz,
ez giñake galduko
orrenbeste aldiz.
Arkitutzean norbait
dabilela zaldiz,
jarritzen bagerade
beraren inbidiz,
ez degu ikusiko
gauza onik begiz.

Itxasorik ez balitz
ibaiak nagusi,
gezurrak egiyari
nola irabazi?
Ez al digu Maisubak
beti erakutsi,
edo ez al genduban
guk ondo ikasi,
nor bere suerteaz
bear dala bizi?

Berdintasuna nola
liteke, ordea,
bata baña bestea
bazera obea?
Zillarra ezin izan
leiteke kobrea,
kobrea nola izan
leiteke urrea?
Orra gauzak berdintzen
dagon lan-bidea.

Munduban ispillubak
agiriyan daude,
begira egoteaz
genduke mesede.
Bat gauza askorekiñ
pobre bazerade,
bestea gutxirekiñ
aberatsa zaude,
dezuban suerteaz
pozkiroz bazaude.

Adiskidia, galde
nai nizuke zuri,
dezuban portunagaz
ez al zaude ongi?
Nai al diozu ostu
asko dubenari?
Daukazuna lapurtzen
badizute zuri?
Obe degu nor bere
alkiyan exeri.

Jaioa bazerade
pobre izateko,
ez da bide zuzenik
aberastutzeko.
Nork du eskubidea
ezer lapurtzeko?
Zein zan postura artan
biziya kentzeko?
Nor zan: borroreren bat
ala laurdentzeko?

Illa laurdendu ala
eta gerozkua?
Lotsagarriya da ta
ixiltxera nua.
Ai, ai, biyotz gureko
gure Jaungoikua,
gorde zazu jendea
Euskal Errikua,
bestela Zuregandik
aruntz badijua!

Zere oitueretan
galdutzen bazera,
gauza bearrenetan
atzenduko zera.
Utzi aurreari ta
begira atzera,
zedorri etzuazen
katez lotutzera,
lagun gutxi dituzun
tokiyan illtzera.

Ez degu ezagutzen
dala okerrago,
zenbat ta erdaldunez
gauden nastuago?
Ez bagiña oiekin
orrela etzango,
ez genduke Jaungoikoz
gaizki itzegingo,
ez eta beste gaitzak
egiten jakingo.

Zure kostunbre onak
zuk gorde zeretzat,
erdalen griña txarrak
utzi berarentzat.
Izan gaitezen onak
beti alkarrentzat,
izan zagon beldurra
agintarientzat,
eta maitetasuna
Euskal Errirentzat.

Ala izan dedilla.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1895-III-10

Berto auek Azpeitiko Txapel bertsolaria zanaren eskutik ere jaso nituan, makinaz idatzitako bi orritan.

Aldaketa batzuk badituzte, baiña gogoangarrienak auek: 11/9: begirozu su eman; 11/10: zere etxeari; 14/3: zenbat eta etsaiak; 14/4: zauden nastuago; 15/3: kristauaren gauzetan; 16/3: besteren griña txarrak.

¹*Poesía dedicada al país bascongado con motivo de un horrible asesinato ocurrido en un lugar cercano a esta villa. (El Cántabro-ren oarra).*

Ez du zein erri dan esaten. Eta *El Cántabro* aldizkarian ere ez degu argibide ori arkitu. Baiña garai artako egunkariak eriotz orren berri emango dute, noski. Aietara joan bearko litzake, beraz, zerbait geiago jakin aal izateko.

Bizi bedi euskera!

Karlistak:

Gure Ama Euskera
ill bañan lenago,
da *Nosedar* mundutik
infernura joango

Nosedar:

*Len ere bi urtian
prejiritutzen nago,
traidoria banaiz ta...
pagatzen det ondo.*

Karlistak:

Zeralarik tranposo,
txarra ta paltsua,
ez diguzu, ez, illko
Amatxo gozua.

Karlistak:

Ez da Cánovas-ikan,
ez da Sagasta-rik,
gure *izar* ederra
illko digubenik.

Nosedar:

*Erdaldunetan ez da
ni bezin gaiztorik,
zuen Ama zañetik
galdu nai dubanik.*

Karlistak:

Zu eta zuretarrak
naiagatik ala,
dakizute euskera
illezkorra dala.

Karlistak:

Karlistak geralako
euskeran zaliak,
ditugu maitatutzen
Fuero zar maitiak.

Nosedar:

*Gu berriz, geralako
demoniantriak,
kontentatutzen gaitu
turroia jatiak.*

Karlistak:

Ori dakigubela
dira zenbat urte!
Bañan alfer-alferrik
nekatzen zerate...

Karlistak:

Errege bidezkoa
maite degubenak
gera euskeran alde
benetan gaudenak.

Nosedar:

*Geralarik paltsiyan
pizti aundiyanak...*

Karlistak:

Baletorke Don Karlos?

Nosedar:

Gu? Don Karlosenak.

Karlistak:

Deitu dezagun deitu
«Bizi bedi euskera!»,
zergatikan Fueristak
gu bakarrik gera.

Karlistak:

Zure *akta* zikiña
pasatu bañan len,
zure *Aita* Sagasta
ill dute Madrillen;
kantatuko dizugu
ogei milla bider,
zure alde dagona
dala, bai, Luzifer.
Aita San Ignaziok
nai diyotela... bai?
Nola naiko diyote
santu batek beltzai?

Karlistak:

Ignaziok maitatzen
daki bidezkoa,
Printzipe katoliko
txit egiazkoa.
Orain, bai, Lur Santuban
dagon alakua,
deitutzen diyotena
Karlos Borbongua,
Ignazio nola zan
gipuzkuatarra,
zan bere Erregeren
soldadu azkarra.

Altabizkar-ek*El Cántabro*, 1895-III-24

Aste Santuba badator

Aste Santuba, Aste Dontsuba,
asterik sagraduena,
(fariseo ta judubentzako
dalarik beltzen-beltzena),
da katoliko benazkoentzat
aste bat goien-goiena,
Ama Eleizak guzizko zintzo
oroikidatzen¹ dubena.

Al da sortu ta al da sortuko
munduban sinistamenik,
Jesukristoren Eleizak ainbat
martiri baditubenik?
Al da izan ta al da izango
Don Karlosenak besterik,
fedian alde duten guziya
arraiskatutzen dutenik?

Nola ez, bada, oroikidatu
aste au katolikuak,
baldin guziya merezi badu
Martiri Golgotakuak?
Ez bagiñake Jesukristoren
ber-beran banderakuak,
ez ginduzteke gorrotatuko
orrela bestetakuak.

Beartsu jaiο, beartsu bizi,
beartsu ill zanangatik,
beti gaude gu, naiz ill, naiz bizi,
beti, bai!, aurre-aurretik;
ori gañera turroirik jaten
ez degubela kutxatik...
baizikan lodi bizi ditezen
pagatzen degu larrutik.

Iya bi milla urte dirade
Jesusen alderdikuak
izan dirala (ta ez txantxetan)
txit gogor pertsegituak;
ez gentalarik santubak edo
martiri aietakuak,
beñepeñ gera fedian alde
illtzeko beti prestuak.

Zer zan gurekin, Jesus maitia
ez bazan gurutzetan ill?
Zer zan zer gutzaz, ez bazituben
mirari aundiyak egin?
Gaur Españiya arkitzen bada
sinismenetan desberdin,
zeñen bear dan bateratzeko
dago osoro agirin.

Jesus mundura etorri arte
jendeak ziran lotubak,
bañan txit libre jarri zituban
bere eriyotz santubak;
gu ere nola arkitzen geran
lotubak... eta galdubak...
libre ta ondo jarriko gaitu
bandera puru-purubak.

Batzubentzako onra ez bada
martiri bizitutzia,
naiz pakeakin, naiz gerrarekin
egiya defenditzia,
guretzat onra aundiyena da
Kristori jarraitutzia,
ta Karlosekin Eleiza eta
Fueruak salbatutzia.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1895-IV-7

¹*Que conmemora. (El Cántabro-ren oarra).*

Tolosako Napar-zubia, Idiakez jauregia, udaletxea
eta parroikiko kanpantorra.

(Liburu ontatik: Jose Maria Tuduri Esnal: *Argazkiak, Tolosa, Fotografias (1842-1900).*)

Tolosako parroki-atariko San Juanen irudia;
atzean Aranburu jauregia.

Jesukristo gure Jaunaren piztuera zori onekua

Pazkua goizez zalako pixtu
munduban Salbatzallia,
desonratu ta oinperatu zan
betiko judu-taldia;
geroztikan da, bai, Jerusalem
zikiña eta pobria,
iya bi milla urte joan arren
gutzizko doakabia.

Zer dirade gaur aberats asko
(konde, markes ta dukiak),
Cánovas eta Sagasta-rekin
dabiltzan miserabliak?
Turroiangatik *onra* salduta
naiz gosiak ill pobriak...
dirade gure Sort-erriyaren
guzizko ondatzalliak.

Geroz argitu ditu erriyak
Jesusen lege santubak,
etera ditu illunpetatik
itxubak eta lotubak;
ez dute geroz gobernatutzen
erririk judu saldubak,
baizikan beltzen tranpak estaltzen
ditu Rochillen zakubak.

Zer dirade, zer, Euskal Erriyen
ezkerretako semiak,
jatorritikan diradelarik
aberats eta nobliak?
Baldin balira Jesukristoren
benazko *adiskidiak*,
etziraden, ez, emen galduko
lege zar tranpa gabiak.

Gurutzetikan etorri zan, bai,
benazko libertadia,
fede onekin bizitu zediñ
pake gozoan jendia;
sortu zan arte erriyak illtzen
dituben beltzen legia,
naiz aberatsa, naiz beartsuba
zan elkarrentzat noblia.

Bañan oriyek egiten dute
berai konbeni zaiena,
bi *kastakuak* jateagatik...
intrigo beltzak urrena;...
lapurturikan katolikorik
garbiyenaren izena...
da sekta txar au gure Furoen
etsairik goien-goiena.

Gizonak bañan lenago dala
diyote oiek Jainkua,
ez al dakite gure banderan
au dala aurrenekua?
Defenditutzen dakigubenak
Errege Israelkua,
degu maitatzen (*ta ez txantxetan*)
bidezko Españikua.

Guk Jaungoikuaz gañera bear
ditugu gure Fueruak,
protestanterik maite ez duten
lege zar katolikuak;
oriyen alde ez daudela gaur
intrigo *fariseuak*,
daude esaten Maroto zanan
seme txar egiazkuak.

Ikusirikan gaur Españiyak
daukazkin negar aundiyak,
gaur ikusirik iya illian
euskaldun erri garbiyak,
Karlosen kontra agertzen diran
emengo seme guztiyak,
dirade Jesus ill-azi zuten
alako... politikuak.¹

Jesus maitea zeukatenian
gurutzetikan zintzilik,
zenbat blasfemi entzun zituben
borrero gaiztoengandik!
Gaur don Karlosek nola ez daukan
defenditzerik iñundik,
edozer gauza eskribatzeko
oiek ez dute kupirik.

Ustez ill zuten oiek Errege
joku paltsuak egiñik,
bañan Nosedar ill zaie aurtan,
gu gaude bizi-bizirik;
oien tranpa ta... oien gezurrak
ez dute izan indarrrik
lurperatzeko iru gerretan
ill ez diguten banderik.

Bidezkuaren etsaia danak
ez du nai bide zuzenik,
bidezko gabe gaudelako gaur
gaude arantzaz beterik.
Turroi gozoa janaz daudenak
ez dauke beste biderik:
Judasen alde ibiltzia ta
esan «Ez det nai Fuerorik».

Iruretagoienak

El Cántabro, 1895-IV-14

¹ *Politikuak* itz au ez da ondo ezkontzen gaiñontzeko puntuekin. Beste zerbait be-
arke luke.

Kanpora maskarak!

Bun-bun, Ramuntxo Nosedarkua,
txiñ-txiñ, Patxiko Silvela,
badakizute *dunbala* eta
txiñtxiña joaz daudela;
Balentin Gómez danborrarekin
irugarrengo dutela,
platilloekin dauke nagusi
Anton Cánovas pas... te...la...

Romeak bere mendean dauzkan
duke... markes... ta kondiak,
ez diralarik txit aberatsak,
ez eta beren jabiak...
beti paltsoak diradelako
judastar onen jendiak...
dantzatzen ditu nai duben gisan
Cánovas turroi-zaliak.

Oraiñdik ez da munduban sortu
lauko bat berdiñagorik,
(ez dutelarik onrarik eta
aiñ gutxi berriz lotsarik).
Laurak gaiztoak diralarikan,
musiko paltsoagorik
ez da jaioko ta ez da jaioko
Ramontxo bezelakorik.

Zeñek pentsatu, nola sinistu
badaukazkila botuak
Silvel beltzari lagundutzeko
Nosedar *apaizpikuak?*
Tranpa ez bada beste gauzarik
ez duben *fariseuak*...
ote dirade onen botuak
dozenan amairukuak?

Gezurrarekin estalitzen dan
traidore egiazkuak,
gure fueruak ill nai dituben
intrigo beltzetakuak...
Agindu diozka *Silvel txarrari*
Madrillen dauzkan botuak,
Siglo Futuro-k moldiztegiyan
daukazkin... aietakuak.

Botoak asko baldin badauzka
bere-bereak Madrillen,
zertan etorri Euskal Errira
maskararekin bi bider?
Bere moduko zortzi traidore
jan ta... jan... bizituarren...
esan bai garbi: «Paltsoak gera
zergatik beltzak geraden».

Txit garbiyago daki esaten
don Patxikotxo Goitiak,
(gutziz oitua dagoalarikan
artutzen jipoi fuertiak):
nai ditubela, ta ez nastubak,
erdaldun beltzen legiak...
berentzat zerbait izatia... ta...
(naiz ill Fuero zar maitiak).

Oiek karlistak izanagatik,
don Karlos etortzen bada,
amaika bider akordatuko
zaiote Santa Barbara!
Nola dakigun bere tronuban
denboraz jarriko dala,
dirade bildur ikusitzeko
bidezkoaren itzala.

Bañan intrigo *fariseuak*
darabilkiten maskara,
Gipuzkoako Fueroak diye
osoro paltsua dala:
oiek nai arren emen itsatsi
Gaztelaniko *baztanga*,
joan bear dute desonraturik
eta ez naikua janda.

Lendik Jainkoa aski zutela
nundik-nai kantatzen zuten,
oraiñ galdetu Jaiñkoa edo
Silvela naiago duten;
beltz guziyekin elkar artuta
ekiñgo digute aurten...
zergatik *Anton begi okerrak*
ala agintzen diyoten.

Iruretangoienak

El Cántabro, 1895-IV-21.

Irugarren bertsoak aitutzen duen *Siglo Futuro* ori garai artako egunkari-
ren bat zala uste degu, oker ez bagaude.

Fede oneko integroai abisu bat

Euskal Erriko liberala ta
euskaldun Nocedal-tarra,
aurrenekua errena bada
bigarrena da okerra.
Zeñek ukatu bi pizti oiek
anaiak ez diradela,
Anton Cánovas eta Sagasta
ber-berak diran bezela?

Zer da emengo kondaira, zer?
Zer dira gure legiak,
gure Aitonak Erregeakin
beti dontzella gordiak?
Sortu baziran beñ-bat Kadizen
zori gaiztoko Kortiak,
zenbat sufritzen duten geroztik
euskaldun erri nobliak!

Euskalduna ta Nocedal-tarra
nolatan leiteke izan,
etera gabe egonagatik
gau eta egun eleizan?
Seta txar onen buruzariyak
bizi lasaian arrantzan,
el al ditugu beti ikusten
beltzetan nola dabilzan?

Larogei eta urte bi dira
Konstituziyo paltsuak
elbarritutzen daukazkiyela
euskaldun erri gaxuak.
Anton Cánovas (edo Herodes)
Andaluziko otsuak
jarri zituben odol-ustutzen
gure lege zar gozuak.

Milla berreugarrengotikan
gaurko gizalde artian,
errege leial benazkoakin
konpontzen giñan pakian.
Ez gaur bezela presondegiyan
ta... gezurraren mendian,
baizikan libre eta txit lasai
zoririk ederrenian.

Zeñ izan dira gure Fueroen
borrorerikan goienak?
Maskarik gabe ta maskarakin
erdal beltzakin daudenak.
Eta nor dira euskeran alde
sakrifikatzen diranak?
Onrarik saldu gabetanikan
Don Karlosekin gaudenak.

Ai, ai, integro zeradetenak,
jarri zaitezte pentsatzen,
zuen jauntxuak nun-naiko beltzai
zergatik diyen laguntzen,
Orain lau urte, orain bi urte,
ez al zerate oroitzen
nola ziraden karlisten kontra
beltzakin elkarganetzen?

Ez al da bada Jaungoikuana
gure bandera maitia?
Zergatik oiek nai diye itxi
gezurrarekin atia?
Zerengatikan badadukaten
turroiarekin partia,
Fueroak bañan naiago dute
jatia... eta... jatia...

Zer erakusten dizute oiek
ez bada zeon galera,
ez baldin bada gorrotatutzen
gure Aitonen bandera?
Oiek bakarrik nai dutena da
gizendutzia ijara,
pixkabanaka zuek sartubaz
Urkamendiko plazara.

Guk nai ditugu Jaungoikoakin
gañera gure Fueruak,
nai ditugu guk Patriyarekin
Errege katolikuak;
erregetzakin gobernatutzen
dakiten egiyazkuak,
ez jan bakarrik egiten duten
tripazai beltzetakuak.

Guk bezelaxe daukazkitzute
soldadu zuen semiak,
dakigu noski nola diraden
beltz guzienenak libriak.
Zer nai luteke zuen nagusi
Kristinan gordetzalliak?
Dozena batek ondo jan eta...
sendotu beltzen legiak.

Len ala ziran ta ala daude
bi bide bakar-bakarrik:
txuriyarena eta beltzana,
ez da agiri besterik.
Zuen nagusi guzi-guziyak,
eta ez jarri dudarik,
diradelako jatorriz beltzak
zauzkate engañaturik.

Iruretangoienak

El Cántabro, 1895-V-5

Gipuzkoako karlista maitagarriyai

Liberalkeri otso paltsoan
galera ikusirikan,
ez dadukala salbaziyorik
iñungo alderditikan,
denbora gutxi barru joan bear
du onek Españitikan,
Nocedal eta nocedaltarrak
mediku dauzkalarikan.

Zeiñ denboretan dira arkitu
karlistak gaurko moduban,
diz-diz egiñaz beren izena
maitatzen dala munduban?
Bide guziyak daudelarikan
gure bandera santuban,
dakigu nola eta zer egin
beartzen geran orduban.

Dakigu nola miña ematen
dion turroia galtziak,
aundiyagua ematen diyo
karlistengatik illtziak;
Sort-erri dena odoldu duben
otso beltz zeken gosiak,
daukazki bada gizarajuak
urte onenak pasiak.

Cerralbo eta ondorengiak
ez daude gerran eskian,
baizik agintzen digute oiek
saiatutzeko lanian;
digute esan jokatutzeko
botuetan, bai, pakian,
gure erriyak gobernatutzen
fueristak jarri artian.

Zer diradela uste dezute
otso au illtzeko lantzak?
Armikan gabe irabaztia
gizon leialak guretzat;
Campión, Gómez eta Nocedal
daukazkilarik indartzat,
atzo bañan gaur txit aurrerago
daude Fueristen biyotzak.

Badakizute karlisten kontra
daudela *peste* guziyak,
irabazirik dauzkagulako
arrazoietan auziyak.
Zergatik dauzka Jaungoiko Jaunak
bere eskutik utziyak?
Diradelako gure odolena
zurrupatzalle aundiya.

Fuero-zaliak nolatan eman
Fuero-etsaiari botua,
ez dagoanak beltzen mendian
edo ez bada astua?
Botatu gabe gelditzen bada
da beltzak bezin gaiztua...
da pastel txar bat, da bildurri bat
edo da oso tontua.

Gerra, bai, gerra bai botoetan,
gerra etsai beltz guziyai,
Erdal-Erriko lege paltsuak
gustatzen zaizkiyoteni;
gerra, bai, gerra, bañan txit beltza
ausardiz nocedaltarrari,
maskararekin bizi diraden
biyotz beltz klase txarrenai.

Goazen, bai, goazen botatutzera
bildurrik gabe batere,
esanaz: «Gu beltz jira bañan len
nai degu bizirik erre!»
Gure semeak soldadu eta
oienak... zergatik libre?
Zergatik ezer ez liraken, ez,
Fuero Santubak baleude.

Goazen, bai, goazen Fueroen billa
denok gizon bat egiñik,
guk ez daukagu maskarik eta
kontzientziko kargarik;
guk aski degu erakustea
gure bandera bakarrik,
mutututzeko etsai guziyak
baldin balute lotsarik.

Urretabizkaiak

El Cántabro, 1895-V-12

Aurrera, anai maiteak, aurrera!

Al da Europan, al da Afrikan,
bai al da Mundu Berriyan,
karlisten gisan egoten danik
beti egiyan guardiyan?
Naiz botoetan pake-denboran,
naiz gerratetan mendiyen,
ezetz etera gure berdiñik
eguzkiyaren azpiyan?

Zer litzake, zer, Españiyakin
baleude beltzak bakarrik,
edo fueristak baldin egongo
bagaña geldi-geldirik?
Beste guziyak zertan agertzen
dirade elkar arturik...
utzi nai ezik karlista bati
begiratzeko lekurik?

Zerbaiten truke dira ibiltzen
nun-naiko partidu beltzak,
edozer gauza eginta ere
ez da *garrangik* oientzat;
beti gezurra defenditutzen
bizitzen diradenentzat...
armak ez bada beste gauzarik
gaur ez daukate indartzat.

Guk dauzkaguben buruzariyak
santubak ez diralarik,
oien mendian pozaz gaudenak
justubak ez geralarik...
erriyak ondo gobernatutzen
bai al da zintzoagorik,
jaterik ez da karga goienak
gañean dauzkagularik?

Egiya egi, gezurra gezur
diradelako guretzat...
joaten gerade botuetara
geren kontura karlistak;
Nocedal eta nocedaltarrak
diralarikan txit beltzak,
gaur ezin dute pasa iñola
katu paltsua... erbitzat.

Zergatik bada gorrotatutzen
dute fueristan izena,
gauzari ondo begiratzeko
dalako gizon txarrena?
Ez, ez; karlista, karlista bada,
agertutzen da zuzena,
naiz an, naiz emen kopeta garbi
erakutsitzen dubena.

Dakigu beste alderdijetan
gizonak badiradela,
bañan... nai arren ezin portatu
libre daudenak bezela;
Cánovas-ekin Sagasta-rekin
zerbaitengatik daudela,
ixpiyak eta gañerakuak
maite baidute sabela.

Ez degulako beñere saldu
janaren truka onrarik,
alde denetan ez degu izan
beltzetatikan lagunik;
degu jokatu guk botoetan
maskarik gabe bakarrik,
ez dagolako salbatzerikan
karlistik gabe erririk.

Fueristak bakar-bakar-bakarrik
dirade guztiz libriak,
(errespetatzen dakitelarik
zori gaiztoko legiak);
Gobiernuben mende zaudeten
aberats mi... se... ra... bli... ak,
etzerate, ez, gure moduban
zeon buruben jabiak.

Goazen, bai, goazen, anai maitiak,
goazen ausardiz aurrera,
erakutsiyaz gure etsaiari
salbaziyoeko bandera;
Korteetakoan oraiñ bezela
denok portatzen bagera,
igoko gera, bañan txit azkar
beste guziyen gañera.

Iruretangoienak

El Cántabro, 1895-V-19

On Benigno Rezusta eta Abendaño zanari

Jesukristo zerura igo zan egunian,

Maiatzaren 23-an, 1895-garren urtean.

Nora joan ote zera,
Benigno Rezusta,
zure bildotx maitiak
desanparatuta?
Emen gaude negarrez
artzai bat galduta,
arkitzen zeralako
lur azpiratuta.

Katoliko fuerista
erdoirik gabia,
Sort-erriyan aldeko
errege-zalia,
zaldun argirotarra
birtutez betia,
zuk onratzen zenuben
Okendon pontia.

Beti fedian alde
sakrifikatuba,
beti Fuegoengatik
asko nekatuba;
arrazoia zalako
zure zimenduba,
ziñaden senadore
gutziz maitatuba.

Dirade, bai, mesede
izugarrizkuak,
bizi ziñadenian
zuk egindakuak.
Ez dira iñoiz illtzen
zu bezelakuak...
etsairikan ez duten
biyotz aundikuak.

Senadubak badizu
egin justiziya,
ez du geiegi egin
baizik mereziya;
zuk, zuk luterotarra
gerra txit biziya
irabazi ta zaude
koroiez jantziya.

Gu oñazez utzita
joan zera mundutik,
txit negarrezko balle
triste onetatik.
Zure Euskal Erriya,
Jaungoikoagatik,
saia zaitez libratzen
beltz oien mendetik

Ramos Azkarate-kuak

El Cántabro, 1895-V-23

Olazabalko On Tirso jaunari

Loinazko San Martiñen egunian,
maiatzaren 26-an, 1895-garren urtean

Batetik miñez eta negarrez
gaude artzai bat galdurik,
bestetik ezin guk galerazi
Jaunaren borondaterik:
Errezustako Benigno zana
karlistai gogoraturik,
atzo bañan gaur askoz geiago
gaude naigabez beterik.

Nocedaltarrak gerra gogorra
paltsokeriyan egiñik...
nola etziñan zu gaxotuko
zaldun leial bat izanik?
Al da intrigo traidoreetan
zu bañan kristau oberik,
zu izan zeran eta zeraden
Fueroen zalegorik?

Noiz eta bear geradenian
artalde errukarriyak,
joaten zaizkigu beste mundura
alako artzai aundiak;
alako kristau, alako zaldun,
fuerista garbi-garbiyak...
Illundurikan lajatu ditu
Gipuzkoako mendiyak.

Dakitelako petral oriyek
zaldunegiya zerala...
saldu zinduzten zerbaiten truke
Judasek Kristo bezela,
egiñaz beti edozeñekin
Maroto zanan pastela...
Ignazioren Patri santuba
beltzai saldutzen diyela.

Bañan guk beti degu ikusten,
ekaitz gaiztoen ondoren,
gure mendiyak eguzkiyakin
nola argitzen diraden.
Modu berian daukagu poz bat
gure biyotzen barrenen,
zerengatikan zu bizitziak
atsegin dutzen gaituben.

Besterik ez da atrebitutzen
zu mantxatzerik ezertan,
(gutziz abillak diradelarik
Voltaire-n agindubetan),
nocedaltarrak bezin beltzikan
ez da iñungo beltzetan...
ez diran gauzak zabaldutzeko
itxuben alderdiyetan.

Ez det esaten orrela dala,
ez det egin nai apustu
ez diyotela zure galera
Jaungoikoari eskatu.
Oiek dizuten gorroto *beltza*
ezin leiteke neurritu;
ez ote daude ernegatutzen
zeradelako sendatu?

Gure On Tirso biyotzekua,
doatsututzen dizugu:
zu bazerade beti gurea,
beti zureak gera gu.
Rezusta ill ta gure mendiyak
badira guztiz illundu,
zuk argituko dituzubela
guzirot gaude seguru.

Gaitzak aundiyak dauzkagularik
erremediyo larriyak
daki biraltzen karlistetara
Jaungoiko maitagarriyak.
Zu bezelako artzaien bear
dira gaur Euskal Erriyak,
baldin ikusi nai baditugu
denbora zoragarriyak.

Bai Olazabal, bai Lardizabal,
zure izendoñ ederrak...
gaur bizirikan baldin badaude,
Jaungoikoari eskerrak.
Dira karlisten begiyentzako
pare gabeko izarrak...
desegiteko probintzi ontan
betiko nocedaltarrak.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1895-V-26

Nere adiskide maiteenari itzegiten dala politikako gauzetan

Don *Alzo-muño* ...intrigo... edo
doña Lettarttar... Mendia,
nere erritar biyotzekua...
ta nere adiskidia...
zeradelarik jende itxuben
gutzizko ondatzallia,
ez ote zaitzu burutik... egin
edo zer dezu ordia?

«Utzi don Karlos, utzi don Karlos»
ari bazera ojuka,
ez al zaude zu erosiya ta
lotsa guziyak galduta?
Ez al daukazu Euskal Erriya
erdaldun beltzai salduta?
Ez ote zaude doña Kristinan
ixkindogiyen sartuta?

Don Karlosekin gaudenak degu
guraso zarren fedia,
ez degu tranpaz engañatu nai
zure moduban jendia.
Progatu zazu gure bandera
ez al dan salbatzallia,
naiz zerurako, naiz mundurako,
zuen bañan obia.

Zuk esan bear, zuk, *Karlos Txapa*
Errege bidezkoari,
Eleiza libre ipiñitzeko
biyotza badubenari!
Zuk esan bear itz larriyetan
ojalatero jaun oni,
gure Fueroak juratu eta
daukazkin Aita bateri!

(Oker esan det). Bai al dezute
dotriñik edo banderik,
Ramon Nosedal eta Romea,
Lucifertarra besterik?
Silvela-n anai paltso beltz onek¹
nola ez duben lotsarik...
zuk lotsarikan ez dezubela
kantatu bear dizut nik.

Deserrituta arkitutzen dan
printziperikan fiñena...
beltzen legetan Errege ez dan
eta izango ez dana.
Onen kontrako *katolikua*
da piztirikan beltzena,
gizondiyaren salbaziyorik
ikusi nai ez dubena.

Katolikoan bat-tasunakin
nai degu bizi karlistak,
desegiñikan zuen *anaiak*
zabaldu dituzten gaitzak.
Leial jaio ta geradelako
leialak Erregerentzat,
leialtadia da gure onra,
dollorkeriya zuentzat.

Gipuzkoa da berez leiala,
zuek zerate zekenak,
Ponzio Cánovas beltzan agintez
tranpiyan zabilzatenak...
Zeon mendeko bildotx gaxuai
itxirik bide zuzenak...
zerate gure Probentziyaren
seme txar gezurtiyenak.

Ai, banintzake Altzoko ura
zan bezin gizon aundiya!²
Ez naizelarik aren laurdena,
ez naizelarik argiya,
kantatu nuben, kantatuko det
dala Necedalkeriya
Euskal Erriko Fuero dontsuben
traidore aundiye giya.

Gipuzkoako Fueruak dira
gutziz Errege-zaliak,
Errege leial bidezkoaren
zintzoro serbitzalliak.
Elizpeetan irakurriko
balira euskal legiak,
«ill ditzaguben intrigo denak»
esango luke jendiak.³

Ez badezu nai karlista izan
ez esan beintzat gezurrik;
debekatuba dagon lekutik
ez da egiten gerrarik.
Ez badakizu errespetatzen
Printzipe Katolikorik...
probatzen dizut ez dezubela
lotsa pixkaren apurrik.

Bein bat iritxi bearko degu
Josefateko zelayan,
Jaungoiko Jaunak denok juzgatu
bear gaituben tokiyan!
agertuko da zein diran bizi
munduban judaskeriyan...
Necedal nola bear genuben
garbitu Euskal Erriyan.⁴

Goiko-etxeak

El Cántabro, 1895-VI-2

¹ *Políticamente hablando*. (Egillearen oarra.)

² *Altzoko Aundia* esaten zioten erraldoia.

³ *Como manda el cap. II. título 29, de la Recopilación de los Fueros de Guipúzcoa*. (Egillearen oarra.)

⁴ *Como el judío Gaón en Tolosa*. (Id.)

Bizi geradenian kontentu

Berri bat onik ez da inñundik
bañan bai txarrak ugari,
gure Españi negargarriyak
kanpo santuba dirudi;
alderdi denai begiratuta
ez da besterik agiri,
«Au miseriya! Au miseriya!»
gaude guziyok kantari.

Begobitikan abiyatuta
egondu naiz ni begira,
galera asko ikusi eta
nentorren nere errira...
Begiratubaz zelaietara,
begiratubaz mendira,
izuturikan iritxi nintzan
Gipuzkoaren erdira.

Habanan gerra alakoa ta
emen ez dago pakerik,
paga bearrak daude aundiyak,
bizi modubak galdurik;
jaten dutenak badaude ongi,
bestek ez dauka gozorik,
orain ez dago tranpa ta saltsa
eta gezurra besterik.

Beterriyetan aundiyak dira
izandu diran kaltiak,
arrazoiakin negar egiñaz
arkitzen dira jendiak.
Bañan Tolosak dauzkan mendiyak
eta daukazkin kaliak,
ez dakit nola ez dizkiguben
eraman uran aldiak.

Oñaze oien ondorenian
izugarrizko ekaitzak,
zeñek neurritu Euskal Erriyan
zabaldu dituben gaitzak?
Zenbat kastigu daukazkiyen gaur
Jaungoiko Jaunak guretzat,
ta batez ere Probentzi eder
maite deguben onentzat!

Ez det ikusi goi alderikan
ibar-zelaiak besterik,
bañan badakit onen moduban
daudela asko galdurik.
Urak kanpoak elbarrituta
begiyak malkoz bustirik,
nekazariyak, baratzgilliak
naigabez bete-beterik.

Nola ez dago Jaungoikoari
kontrarik egiterikan,
ez dago noski kalte guziyak
sufritutzia baizikan.
Etzaigunian emen gertatu
Consuegra-ko gaitzikan,
jendeak bizi geradelako
egon gintezke pozikan.

Denborarekin osatzen dira
ekaitzak galdutakuak,
aundi-aundiyak diradelarik
aitzena izandakuak.
Kastigu beltz au eman badigu
udara ontan Jaiñkuak...
uste bañan len berak emango
dizkigu gure Fueruak.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1895-VI-9

Bostgarren bertsoak uraldiak izanak zirala esaten du. Zer-nolakoak izan ziran, onela adierazten du *El Cántabro* aldizkaria 1895-VI-6-an:

«Terrible temporal de aguas se ha desencadenado estos días sobre la provincia de Guipúzcoa; y si bien por la falta de comunicaciones no es fácil apreciar hasta ahora la importancia de los desperfectos originados, se calcula que éstos serán de mucha consideración.

Afortunadamente nada se dice de que hayan ocurrido desgracias personales.

Imponente es el aspecto que ofrecía esta villa en las primeras horas de la mañana del martes. El río Oria, arrastrando una enorme cantidad de agua, amenazaba con inundar a la población, y por algunas de las calles corría el agua como si fuera el cauce de un riachuelo.

Por otra parte, las campanas de la Parroquia y de la Casa Santa de Beneficencia pidiendo socorro, para los pobres aislados, por haberse inundado hasta el segundo piso dicha casa a causa de un gran derrumbamiento de tierras que hubo en el monte situado a sus espaldas; la interrupción de la marcha de trenes, el estampido de los truenos, el refulgor de las chispas eléctricas, el continuo chasquido de la lluvia que incesantemente azotaba calles y edificios, todo contribuía a que este vecindario, alarmado ante lo que pudiera ocurrir, dejando a un lado sus faenas cotidianas, se lamzara fuera de las casas a prestar su ayuda allá donde fuera necesario.

Además del desprendimiento de tierras ya mencionado, hubo otros varios en término jurisdiccional de la villa, pero el de mayor consideración es el ocurrido detrás del juego de pelota, en el montazgo de Montescu que linda con la posesión del Sr. Elósegui. Es tal la cantidad de tierras y piedras derrumbados en aquel punto, y que han quedado depositados en la trinchera del ferrocarril, que se calcula será necesario el constante trabajo de diez o doce días para que pueda restablecerse el servicio de trenes.

La iglesia de San Francisco se hallaba inundada completamente, y en su interior flotaban las sillas sobre la superficie de las aguas.

El puente de la fábrica de papel «La Guipuzcoana» ha quedado completamente destrozado, habiéndose llevado la corriente parte de su material.

A la tarde, previo anuncio por pregón público, se hizo una procesión por las calles, en demanda de que cesase el temporal, llevando la imagen de la Virgen de los Dolores, a la cual profesan una especial devoción los tolosanos y de la cual dieron también pruebas en esa tarde; pues a pesar de la lluvia que sin interrupción caía, era inmenso el gentío, así de hombres como de mujeres, que asistió a la procesión y después a la salve que a continuación se cantó en la parroquia.

Por la noche hubo en la casa consistorial de la plaza de Idiaquez, un retén de bomberos dispuestos a acudir donde fuese necesario; pero afortunadamente no hubo que echar mano de sus servicios.

Ayer bajó ya muchísimo el nivel de las aguas en el río y es de suponer que el temporal de estos días no acarreará ya más fatales consecuencias».

Eta urrengo zenbakian, 1895-VI-9-an:

«Estos días no se habla de otra cosa que del temporal que, a Dios gracias, parece que a la hora en que escribimos estas líneas ha desaparecido ya por completo.

Grandes son los desperfectos causados, principalmente en las vegas situadas a orillas del Oria y Urumea.

También en las alturas hay daños que lamentar, ocasionados por grandes desprendimientos de tierras, que han ocurrido con abundancia tanta que no recuerdan los actuales habitantes de esta comarca haber visto cosa parecida.

En Zaldivia, que es uno de los puntos más perjudicados por la tormenta, el río derrumbó diez puentes y un molino.

Las comunicaciones han estado interrumpidas, así por los ferrocarriles como por las carreteras.

Las averías que más han entorpecido el tránsito, por una y otra vía, se han ocasionado en Tolosa. El desprendimiento habido detrás del juego de pelota, que impedirá la libre circulación de los trenes por varios días; y el corte de la carretera frente a la presa de la fábrica de papel «La Guipuzcoana», causa única de que ni la correspondencia pudiera trasladarse aprovechando esa vía de tránsito; pues en el resto del trayecto está transitable el camino real...».

Infernuko Patroiai

(Politikan itzegiten dala)

Zeiñ da Andaluzian
dabilen *erlea*,
Cánovas-en apostol
txit doakabea?
Nor da Ramiñ... Nocedal
guzizko Ro... mea...
infernubaren *Patroi*
mantxarrik gabea,
dabillena kristautzen
morotar jendea?

Bai, bai, Erramun-txo-txo
dabil urrutian,
bere anai maiteak
dauzkakin tokiyan.
Nola... Azpeitiyako...
barruti garbisan
dagon bere izena
gaur birik-erian¹,
zegoan Sebillako
intxaurren premian.

Da urrutiyetako
intxaurren zalia
Romea-ko Zan Ramon
parerik gabia;
turroiaren aldeko
aitaren semia...
Dabil Gipuzkoara
egiten bidia...
Cánovas-en kaiolan
dagon *dubendia*.

Sardá-Salvany zanan
dotriñak salduta,
bi-gote traidoriak
ondo zorrozuta...
Se...billako *moroak*
ala erotuta,
España guziya
dago... *arrituta*...
nola ez dan arkitzen
martirizatuta.

Zenbat, zenbat lezaken
jana badubenak,
Kristinantzat *animak*...
biltzen dabillena!
Zenbat, zenbat lezaken
andare beltzenak,
bereganatutzeko...
piztirik *txarrenak*,
bere gisan jatorriz
beltzak diradenak!

Nork daki zenbat milla
gorputz ta... anima
etzan... azi zituben
turroiarengana?
Zerbaitezaz *munduban*...
zabaldur du fama,
zergatikan altxa nai
duben beltzen *ama*,
naiz deitu edozeñek
Judasen laztana!

Izan ere omen da
nun eta Utreran!
Sánchez-Silva... zanakin
ibilli da egan.
Zer egin ote zuben
bada Barramedan?
Elkanoren gloriya
nola bizi dan an...
euskaldun leial oni
ekin ziyon gerran.

Billa-ona-ko beltzen
defenditzalliak,
ustez ondo dakiyen
eskribatzalliak...
Obeto esateko
Don *Molke* guriak
(len ez bañan... gaur diru
askoren jabiak)
kanta ditzala azkar
zortziko beriak.

Nola Romea-k eta
Le...ttar...ttar Mendiak
badituzte birtute
donegingarriak.²
Kristinan ixkindoiko
ollanda pariak...
diralarik traidore
berdiñik gabiak...
dira infernubaren
patroi txit berdiak.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1895-VI-16

¹ *En tisis*. (*El Cántabro*-ren oarra.)

² *Canonizables*. (*Id.*)

Nere moduko gizon eder bateri adiskidetasun guzian

Izengoitiyen jarritzalle bat
bazaude Egiptuzuan,
Andoaingoa... zeran edo ez
orain ez daukat goguan.
Zuk emandako tituluekin
emen naukazu auzuan,
bildur-bildurrez noiz arrapatu
bear nazuben lazuan.

Edertasuna! Edertasuna!
Erosi al banezake!
edo bestela zuk pixkatxo bat
emango bazirazuke...
Zure arpegi *zuri-gorriya*...
nerian ordeztanuke,
«Ori bai dala gizon ederra!»
jendeak esango luke.

Dotatsariya¹ ta kantariya
zeradelako kasuan,
kantatu zazu, badakizu-ta,
gure itzkuntza gozuan.
Zertan kantatzen dezu erderaz
ni ixilltzeko asmuan,
ez banaitzazu ni mututuko
nere bizitza osuan?

Ederrak burla errez egiten
daki, bai, itxusiyari!
(Ez det esan nai egin ziyola
zartagi zarrak pertzari.)
Cántabro-tikan jaten ari dan
pobre... beartsu bateri...
Al dakizute zer esan ziyon
zozuak bele beltzari?

Japones, txino, malaio, indio
zuk kantatubagatikan,
ez dizut, bada, o nere Aita!,
batere gorrotorikan.
Zer kulpaa det nik banintzan jaio
amaren sabeletikan,
zuk daukazuben *edertasunan*...
apurrik gabetanikan?

Badakizute, bañan berritu
bear det biyen ipuya:
noski dakigu ez bat ez beste
ez dala zuri-gorriya.
Bañan zozua *bere ustian*
zalako *ipur-txuriya*,
ipurdi-beltza onek deitzia
ez al zan farragarriya?

Ez dakitenak begiratutzen,
iñor burlatu bañan len...
guztiz ederrak... edo zatarrak...
berenez ote diraden...
Gelditzen dira itxusi denak
itxuski lau milla bider,
zerengatikan zatarrak zatar
beti izango geraden.

Baldiñ orrela ekiñ baziran
Doña *Le...ttar...ttar Mendiak*,
(ditubelarik biyon moduban
kolore *ori-berdiak*)...
Onek daukazkin pollitasunak
dirade *paregabiak*,
bai eta ere Don Karlosentzat
bota zituben *loriak*.

Berriz ezkondu bear banuke
Jaungoikoaren eleizan,
zatarra edo ederra naizen
egongo nintzake bistan.
Edertasuna nolatan ez dan
saldutzen dendan ta plazan...
naiz zu ta naiz ni gizon ederrak
nai arren nundikan izan?

Nik euskalduna ez badirudit...
eta zuk... zer dirudizu?
Tximu zarraren ispillutxuan
mesedez begira zazu;
Malayo onek izen berri bat
jarri nai baldin badizu...
oraiñ beñepeñ nagon ixillik,
lenguak pranko dituzu.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1895-VII-7

¹ Poeta. (*El Cántabro*-ren oarra.)

Intrigoetako elbi bati

Ez dakit jakiñ edo
egin detan amets,
zabiltzan aurreraka,
zabiltzan errebes...
Edozeiñ moduz dala
egin dezu gañez,
zedorren setakuak
oraiñ diyotenez...
(Beintzat baten abotik
aditu detanez)
arrantzan ibillitu
zerade legorrez:
jende guzi-guziya
zegoen bildurrez,
asi ziñadelako
armaren indarrez...
Estali bazenuben
erriya txartelez,
Don Anton Cánovas-en
legez eta bidez...
kargatu bazinduzten
kobrez... ta... zillarrez...
gaur ezin jasorikan
nun zaude negarrez?
*Tripa nai degu bete
ollo ta ollandez,
bai ere ollarrez ta...
gañera kapoiez.
Guri ibiltzen gera
gabaz ta egunez,
len egindako barau
askotxoren partez,*

naiz prankotan txakur bat
gerenik izan ez...
arkitzen gera oraiñ
ortzetako miñez.
Dakizu aberatsa
naizela ni nerez,
(ai!, esan nai nizuke
naizela artalde),
eta zu aberatsa
zerala balorez
badakigu, pruebetan
ikusten degunez.
Berarengatik bada
zuk neri, mesedez,
ardiyen erostuna
billa nazu zerez,
nik apaiñdu zaitzatan
Bankuko paperez.
Zertarako zabiltza
nekatutzen oñez,
eman nai ez dizuten
intrigoen galdez?
Nik, nik jarriko zaitut
txutik karidadez.
.....
*Fuerista-n eskribatu
zenuben beiñ errez...
Bada karta auxen da
zurian ordañez.*

Artzai batek

Larraitzen, Uztaillaren 9-an.

El Cántabro, 1895-VII-14

Aita Zirilo

(*Erderatik euskerara biurtuba eta dago artuba egunaria edo kalendariyo batetik.*)

Jaio zan gizon aundi au Torrejón-en guraso nekazariyengandik. Egin zan Aita San Frantziskoren erlijioke seme Madrill-en amabost urte zitubenia eta, irabazirik sermoigille guzizkoen fama, joan zan misionero 1808-garren urtian Montevide-ra, eta an izandu zan español on bat eta gañ-gañeko erlijiosua. Gero pasa zan Brasilerá, nun izandu zan errezibituba grazi aundiyan Braganza-ko Printzipeakgandik; izandu zan enkargatuba moldatzeko Don Fernando zazpigarrenan eta Don Karlosen ezkontzak, gero biyen emazte izandu ziran bi printzesakin. Zazpigarren Piok lonbratu zuben frantziskanuen Ordenako Buruzari edo Jeneral; kargu onetan erakutsi zuben zenbaterañoke langillia zan, zelebratubaz batzarre bat Alkalan. Gero izandu zan lonbratuba Kubako Santiagoko Artzobispo, bañan itzuli egin bear izandu zuben andikan 1837-garren urtian orduko naraspilla edo gerraren bitartez; etorri zan Don Karlos bostgarrenaren kortera, eta emen, izanik Jaun onen Aitajaun, portatu zan Maroto zana bezela. Bergarakuak baliyo izan zion Toledoko silla aundiya, eta emen izan zan edo egin zan karlisten etsai ainbesterañokea... bada San Karlos Rapita-ko denboran izandu zuben ausardiya *basatiyak*¹ edo salbajiak deitzeko soñu aundiko irakasde² batian. Aita Zirilo ill zan, Agorreko naraspilla-zaliak egindako neurkida edo konstituziyua Españiyako obispo jaun guztietan berak bakarrik juramentuta.

Onek, bai, onek bururutzen dit
oraiñ Le...ttar...tar Mendia,
ez dalarikan Zirilon gisan
kargu aundiyan jabia.
Zerbaitengatik salduko zuben
lengo Errege beria,

txit egiazko katoliko ta
guzizko Fuero-zalia,
liberal denak gorrotatutzen
duten Printzipe noblia,
salbaziyoko bandera daukan
zaldun txit paregabia,

¹ *Hordas.* (*El Cántabro*-ren oarra).

² *Documento.* (Id.)

deserrituta arkitutzen dan
egiyan adiskidia,
lur azpiratu bear dubena
erdaldun beltzen legia,
eun errege bidezko aien
illoba maitagarria;
ez balitzake intrigo denak
bañan askozaz obia,
ez baldin balu defenditu nai
guraso zarren fedia,
jan besterikan ez leukake gaur
zuen moduban *urria*.
Ikusirikan iya illian³
Españi negargarria,
iya galduban ikusirikan

Aitorren Euskal Erria...
zer da, bañan zer, D^a Le...tar...tar,
zuk nai dezuben bidia?
«Utzi Don Karlos» oju egin ta
sendotu *etxe*-*andria*.
Zuk tratatzeko –*ojalateros*–
Karlos ta bere taldia,
leku artatik bai al zenuben
alako eskubidia?
Zu aberatsa bazera diruz
buruz zerade pobria,
obetoago esango dizut
Voltaire miserablia,
Ramon Nocedal eta Romea-n
anai pentsakallaria⁴.

J. A. Goiko-etxeak

El Cántabro, 1895-VII-21

³ Lerro ontako *iya* itza guk erantsia da, ala bear dualakoan.

⁴ *Calumniador*. (*El Cántabro*-ren oarra).

Santocildes-ko On Fidel Alonso zanari Españiyako Patroiaren egunian.

Itzak ongi neurritzen
baneki indarrez,
edo kantari on bat
banintzake nerez,
jarriko nuke goian
Fidel Santocildes,
apaindurik euskerak
daukazkiyen lorez.

Txurrukari belaun bat
purrukatuarren,
«Au ez da ezer!» oju
egin omen zuben;
etsairikan ontziyan
ikusi bañan len,
katoliko fiñ ura
ill zan Trafalgarren.

Ez itz-neurritzallea
ta ez kantariya,
euskeraz ere nola
naizen elbarriya,
nola apainduko det
gizon gudariya,
baldin laburra bada
nere alderdiya?

Ala illtzen dakite,
bai, katolikuak,
Damian bezelako
biyotz aundikuak,
soldadu leial eta
fedez bizikuak,
eguzkiyan azpiya
onratutakuak.

Sort-erriyangandikan
ill dan seme bati,
nolatan ez diyogu
kantatuko beti?
Españiyaren onra
salbatzeagatik,
alakoak pagatzen
dakite larrutik.

Modu berean ill da
gure Santocildes,
Patriyari gloriyak
ugari emanez;
ez da ernegatzen ill,
ez eta negarrez,
baizik «Zerura nua»
beregana esanez.

Katoliko karlista
joan zaigu mundutik,
Españiyan *ur arte*
aberatsenetik;
lagunduko digu, bai,
Txurrukan ondotik
Sort-erriya libratzen
moroen mendetik.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1895-VII-25

Fidel Alonso Santocildes Burgos probintzian jaio zan, Cubo deritzaion errian, 1844-an. Militar egiñik, Santo Domingo eta Kubara bialdu zuten, ugar-te ontako gerran parte arturik; eta jeneral izendatua zala, Peralejo burrukaldian il zan, 1895-VII-9-an. (*Enciclopedia Espasa*-tik artutako argibideak).

Eraneun arratsian kantatu nintubenak ametsetan

Aita Mendiburu edo Ciceron euskaldunaren

doñu ederrian.

Gerra, gerra ta... gerra,
gerra Nocedal-i,
gerra Euskaldun Erri gozoen
etsai goienari!
Gerra, gerra beretarrai,
euskeraren seme txarrai,
gerra, gerra gezurrakin
bizi diradenai!
Gerra, bai, gerra Fueron etsaiai!
(*Bañan bakarrik oien artzaiai*)
Gerra gogorra eta biziya,
gogorra, Maroto-zaleai!

Guda, bai, guda, guda
Patxi Silvela-ri...
Erramontxoren... *anai propiyo*,
anima beltzari!
Ekin, ekin pizti oni,
Luziferren... *semeari*,
Voltaire-ren jatorriko
erdaldun txarrai.
Guda ta guda turroi-jaleai,
gaur *agoniyan* dauden guztiyai,
guda Campion, Sánchez Toca ta
gezurren lagundutzalleai!

Zertarako guk izan
begiramenturik,
baldin Fueruak ez badiyote
utzi nai bizirik?
Gure lege sagradubak,
Don Karlosek juratubak,
ditzaguben ondo egin
beren agindubak.¹
Gure aitonak ziran justubak
digu esaten Gaon judubak...
Du erakusten nola gordetzen
diraden lege zar santubak.

Arren!, obra dezagun
Fueruaz konforme,
naiz au, naiz ori, naiz ura izan
begiratu gabe.
Artzai utsak garbituta,
arkumeai barkatuta...
Gipuzkoa *pestetikan*
dago libratuta,
Ramon ta Patxi katez lotuta
bizi-bizirik lurperatuta...
Euskal Erriko Fuero maiteak,
maiteak, daude salbatuta.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1895-VII-28

¹ *Guipúzcoa, al unirse a Castilla, reservó dos medios indispensables para mantener sus franquicias: fue el primero, la facultad de reconocer las disposiciones y providencias de los Reyes, del Gobierno y demás autoridades, por si contenían o no algún contrafuero, para en el caso afirmativo negarles el pase, y en el negativo darles curso. Fue el segundo, el derecho de matar al que intentara llevar a efecto cualquier contrafuero con... o sea el de rechazar la fuerza con la fuerza.*

(En el capítulo segundo título 29 del Fuero, se consignan tan preciosos derechos.)
(*El Cántabro*-ren oarra.)

**Erderatik euskerara biurtuba eta dago artuba egunaria
edo kalendario batetik.
Nocedal eta Probidentziya edo letarta**

1888-garren urtean, (bada-ezpada ere San Ignazio egunean), agertu zan ezkerko Burgos-ko agiria edo manifiesto *fama aundiko...* ura, kontatuko degu Erramuntxorekin gertatu zana bere Ama *Romeak* argitara eman zubenian.

Jaio zan urtearen aitzenian, da esatia San Silbestre egunian, alako denbo-retan ezikan onen aita D. Kandidok González Bravo eta Zarate-ko Gil-ekin pasiatutzen zuben egunetan. Negubaren biyotza zalarikan, guzizko egoraldi ederra egin zuben, eta orregatik balkoiak eta leiuak zeuden zabal-zabalik. Bi jesuitak jarri zutenian aur au seaskan... gertatu zan, bada, sartutzia balkoi bate-tik egazti txiki bat (izan bear zuben torre-txoriya edo xagu-xarra, zergatikan illunabarra zan) eta txori au gelditu eta egon zan aurraren onduan denbora luzian. *Ala bearrak ala gertatu...* denborak ikusi zuten gertaera *arrigarritzko* au, zeñengatik geroztik askok dute sinistatutzen (moruen gisan) Nocedal-ek itzegin eta tratatzen dubela Probidentziyarekin, agertu zitzaiolako torre-txori edo xagu-xar baten itxuran. (Oneraño egunariya).

Zerbaitengatik izendatzen zuten diputadu letartakoa edo probidentziala oraingo eta betiko intrigo fariseuak! Bañan... zergatik uste dezu? Zergatikan Duke *Mingranan*, Konde *Guakiren*, Narros-ko Markesan botuak izanagatik... arraspa... ukendu... bizar-ebaille eta beste deabrukeriyak eginta ere... ezin kabituko zalako Korteetako atean. Eta nola kabituko zan anak aundiyegeiyak bazituben? (Urrengoan kabituko da, Probidentziyak eta karlistak nai badute).

Gaur gizon *sabel-zuriya*
eta traidore aundiya
omen da *gutziz argiya*;
perla oiekin abiyatu zan
emen *Nosedar-keriya*
saldutzen Euskal Erriya
eta istori garbiya,
munduban arrigarriya.

Gaiñturisketak
El Cántabro, 1895-VIII-8

Aita San Ignazio Loiolakoari

San Ignaziyo Loiolakoa,
soldadu eta santuba,
intrigo gaizto guziyak illko
dizkigutzuben malluba...
Nocedal edo *Maroto-tarrak*
zauzkate guztiz salduba,
daukate zure leialtadia
paltsiyan kondematuba.

Beltzen ordenaz lonbratutako
alkate bat ikusita...
iru txorroko txapel txiki bat
buru aundiyan jantzita...
Sánchez Toca ta... Silvelatxoren
erdi-erdiyan jarrita...
a zer nolako irutasuna
entengaz ondo josita!

Jesus maitean Biyotz Santuba
beti abotan artuta,
zure Patriya nai dute galdu
azpitik puzunituta,
Errege leial Fuero-zalea
osoro gorrotatuta,
dadukate gaur Doña Kristina
Amatzat ezagututa.

Maisu sakristau Beizamako bat
zure erriyan alkate!
Ta emen dabil guri esanaz:
«Bagendu bageñekike».
Txapel txatarra duben tokiyan
aundiyegeya baluke...
«Ni naiz, ni, txori-izutzalle bat»
berak esango liguke.

Nola bestela bildu leitezke
zure seaskan jendiak,
Toca, Silvela ta... Erramontxo,
Luzbeltzen adiskidiak?
Nola, bai, nola zabaltzen dizte
deabru beltzai atiak,
jakiñik oiek ill zituztela
gure lege zar maitiak?

Ongi bazkaldu eta ondoren
jarriko balitz baratzen...
zer pozarekin abiyatuko
liraken bariak dantzan,
esanaz: «Asi gaiten bertatik
onen zakutik arrantzan...
gosiak illko giñikian gaur
au emen sortu ez bazan».

San Gregoriyo Ataungoan
sakristau zanan semia...
au len sakristau Beizaman eta
oraiñ alkate guria,
ontzat arturik liberal beltzen
zori gaiztoko legia...
Esan eiguzu, San Ignaziyo,
au al zan zure bidia.

Nola emango ziyon bestela
Azpeitiyako *arbazta*,
ez baldin balu gogotikan jan
infernutarren apasta?
Bai, Ignaziyo, zure erriyan
daukagu alkate *beltza*,
zatitzen gure Fueruak eta
Jesus maitian biyotza.¹

Zu errezatzen, zu, egunero
denon Jaungoiko Jaunari,
errege leial bidezko denak
goberna zezaten garbi.
Alkate onek nai diyo berriz
Ponzio Cánovas beltzari...
Euskal Erriko Fuero dontsuben
borrero gaiztoenari.

Ai pizti txar bat etera bada,
Aizpuru ez da obia,
santu-paperan... ibillitzen dan
pizti txar berde-berdia.
Alkatia da onen senarra,
au berriz bere andria,
bañan denboraz artuko dute
eriyotzako golpia.

J. Zabalbidekoak

El Cántabro, 1895-VIII-11

¹ *Políticamente hablando.* (*El Cántabro*-ren oarra.)

Azpeitiko sekretariyo edo goarpelariyari

Zertan zaude zu, *pizti berdia*,
zintzilik edo *balantzan*,
txori gaixo bat iya illean
iñoiz arkitzen dan gisan?
Zerengatikan ez dezu nai zuk
beltza zeradela esan,
zure erriko *dunbaleruak*
ondo ezagutu zaitzan?

«*Usteldutako partiduba... ta...
zuen etsairik goienak*»
zuk diozunez, zuen bidean
laxter jarriko geranak...
Eta diyozu lotsa gutxikin
puska askotan gaudenak?
Esan zenduben zeradetela
Cánovas beltzen lagunak

Aizpuru edo Joxe Maritxo,
nere moduko *lau begi*,
letradu *azkar*, *sermoi-egille*,
dagoana *goarpelari*...
Aboztubaren laubean noski
onetxek buru-belarri
esan zizkion, ta nolakuak!,
Karlosen familiyari.

Ez al dakizu jaiο giñala
maskarak purrukatzeko,
desegiñ eta ondorenia
traidore... denak illtzeko?
Ai, Joxe Mari! Ori bildurra
daukazu *jana* galtzeko,
ta antziñako kontu urdiñak
karlistai erakusteko!

Burutik ondo etzan egongo
zerbait sartu ta... ondoren,
edo bestela suge *beltzen* bat
bazeukan bere barrenen.
Karlisten kontra bota zituben
zapoak ainbeste bider!...
Nunbait *aingeru maisubarena*
bere aurretik zebillen.

Zirkuluaren errentaritan
ez dizutela pagatzen!
Etzera beaz alferrik jardun
aurten buztiñez... pintatzen!
Abiya zaitetz alik laxterren
kanpo ta barren doratzen,
ia Nocedal ta beste *piztiyak*...
diran astero etortzen.

Bestela azkar kantatuko da
zure etxian *illeta*,
joaz Arresek figlia eta
Artetxe batek tronpeta.
Dunbalerua platilluakin
txin... txin... txin jotzen jarrita,
entzun bearrak gerade noski
martxa bat guztiz pollita.

Españiyari jarriko zaio
ogei urteko... *lutoa...*
lurperatzian Azpeitiyako
Zirkulo *Katolikoa*.
(*Oker esan det*) Joxe Mariren
biltoki beltzetakoa,
Ignazioren *leialtadia*
saltzeko jarritakoa.

Markes Murua ta Sánchez Malco
joango dirade produan,
Murua *Anton* eta Egaña
Erramontxoren onduan;
Barragan eta Bidaurreta
abiyatzian kantuban,
bai Amorenak bai Sánchez Asok
a zer *arrantzak* orduban!

O, Joxe Mari *biotzekoa*,
adiskide txit maitia,
egin eiguzu bada mesede
obeto itzegitia.
Ezertan asi bañan lenago
Azpeitiyako jendia,
Arresen bidez goarpelari
Beizaman jarri zaitia.

J. Zabalbidekoak

El Cántabro, 1895-VIII-18

«Zer da Nocedal...»

Aitzena joan dan osterae-guneko *Cantabruak* burura azitzen dit oraiñtze lau urte, milla eta geiago pertsonen aurrian, kantatu nuben bertsoetako bat.

Zer da Nocedal, ez baldin bada erdal txar amorratuba?

Zer da Ramontxo, ez baldin bada Satanas-tarren buruba?

Zer da, bañan zer onen dotriña, ez bada kondenatuba?

Zer da *Romea*,... ez baldin bada *pairazo beltzen* maisuba?

Bañan *zomorro* ibilli arren egin dute, bai, noizbait ler:

aiñgeruba da *egiyazkua*,
gezurrezkua Luzifer;

Don Karlos utzi zuten ezkerro dabilta guziro oker...

izandu dira *Artzaiengandik* kondenatubak... lau bider.

Nere orduko galdera oiek diraden egiyak irten...

Negargarriyak dirade bañan agertu zaizkigu aurten.

Zenbat naigabe dizkiyen oiek *Erromakoai*... ematen...

naiagatikan ez da erreza bear bezela esaten.

Fede oneko Nocedal-tarrak...

ez al dezute ikusten, eskubitako bidetik nola

ezkerrataraz zoazten?

Ez dakizute, anai maiteak, galdubak nolaz zeraten?

Judasek Jesus bezela nola Ramontxok saldu zinduzten?

Leku onian arkitutzen da oriyen *purutasuna*,

deitubagatik eguzkiyari «*Ori gauza txar illuna!*»

Zenbat alditan esaten ziyen oiek gaubari eguna,

itxu tartean itxusitzeko egiyen edertasuna!

Ez baldin badu ezagutu nai beretzat *agintaririk*...

Jesus maitean Biyotza eta...

Kristoren Ama besterik...

ez al du bear Eleiza Santak Erroman *Aita Santurik*?

Ez degu bear gobernatzeko Errege *egiyazkorik*?

Katolikoan bat-tasuna ta...
ez degu bear Fuerorik?
Ez degu maite Sort-erriyakin
español denon *Aitarik*?
Gipuzkoako katolikoak,
ez al dezute begirik
ikusitzeko Nocedal-ekin
nola ez dagon gauz onik?

Nocedal ori ezagutzeko
ez al dezute modurik?
Orrek ez dauka Doña Kristina
sendotu naia besterik.
Eta onekin dauden artzaiak
nai dutena da bakarrik:
beren denboran ez dedilla, ez,
guretzat izan fuerorik.

Dozenaterdi bakarrak dira
gure probentzi maitean,
nai zaituztenak betiko jarri
euskaldun *beltzen* mendean.
Ez *zerurako*, ez *lurrerako*...
zertan zaudete aidean,
batzuben *jana* zuek pagatzen
ezkerretako bidean?

Beltzen mendian badakizute
gaudela elbarriturik,
ta zuengana ez daukagula
gorrotoaren apurrik.
Ez dizutegu bada eskatzen
odolik eta dirurik,
baizikan zuek artzeko gaude
geren besoak zabalik.

Atozte, bada, arren!, atozte
Azpeitiyako errira,
emen lautatik iru *intrigo*
jatorriz karlistak dira.
Goazen Azkoiti, Tolosara... ta...
Donostiyako Urira,
zeiñ ta nor diran oien *jauntxoak*
jarri gaitean begira.

J. Zabalbidekuak
El Cántabro, 1895-VIII-25

Egundaña aztuko ez dana

«Egun oietan baita ere eskatu biar diyogu gure Jaungoikoari Errogatiba Santuetan, katolikuaren uniorako, zer dan gure Aita Santuak klamatu eta agintzen diguna katoliko guztiari, eta ez diogu obedezituko Kristoren Bikarioari? Bai, nere aditzalleak; Karlos eta beste pertsonari baño lenago, obedezitu biar diyogu Erromako Aita Santuai. Nor da Aita Santua? Da Kristoren Bikarioa lurrean, zeñari guztiok gauden obligatuak obedezitzera. Bañan gauza negargarria, odolezko malkuakin negar egin bear gendukena: ez diogu obedezitu nai Kristoren Bikarioai eta, unitu bearrean, burruka biziyen gabilta katolikok bata besteakin, gauza tristea eta penagarriya. Ea, bada, katoliko egiazkoak bagera, utzi ditzagun alde batera ojalateruak eta segi diogun gure Aita Santuari, obligazioa degun bezela».

Esan eiguzu, adiskidia,
zaiguzu esan mesedez,
katolikoan *elkartasuna*
nai al dezuten edo... ez;
zuek gauza bat mingañian ta
obretan beti errebes...
bizi zerate *anaia beltzai*
atsegiñ denak emanez.

Calbetón eta *Matxinbarrena*
apostol beltzetakuak.
Sánchez Toca ta Toca ta Toca
ta onen *lagundikuak*...
egin dituzte Necedal-ekin
nolako konbeniyuak!
A zer moduba elkartutzeko
ziñezko katolikuak!

Esan zadazu Doña *Le-ttar-ttar*,
erantzun nazu ordia:
ez al dan zuen *seta* pittña
Maroto zanan zalia.
Ez al dezuten guziro maite
turroia eta... pakia,
ez al zeraten ille ta guzi
ojalatero jendia.

Zeñek esango eta oriyek
guri *ojalateruak*!
Zori gaiztoko *maskara* dauken
Burgosko pasteleruak!
Eleizetako *karabinero*
santu zar ezkerrekuak...
kontrabanduan bizi diraden
pizti txar agizaizkuak!

Zertan aboan artu zenuben
Leon amairugarrena?
Jende itxubak sinista zezan
agintzen ez digubena?
Eleizak ez du kondenatutzen
bandera Eleizarena,
bañan bai zuen maskara eta...
maskara sortu zubena.

Guk nai ditugu Jaungoikoa ta
lege zar gloriosuak,
ta Sort-erriya gobernatzeko
errege *leial* gozuak.
Odolezkuak... nola ez diran
zuen negar txit paltsuak,
zerate bada fariseoen
ikasle gaizto-gaiztuak.

Katolikuak desunitzeko
Karlosek al du agindu?
Al du Erregek zuen moduban
bere banderarik saldu?
Beltzen legea nai balin balu
berearekin konpondu...
Bañan au egin gabetanikan
onrakin illtzea nai du.

Zuen *Romea*, zuen *Nosedar*,
zuen *Ramontxo* maitiak,
nai ditu noski zerura altxa
Españiyako *kortiak*.
Bañan *Aizpuru* eta *Arrese*,
Sánchez-Toca ta bestiak
dauzkate bada, *gizarajuak*,
txit etorkizun tristiak.

J. A. Goiko-etxeokak
El Cántabro, 1895-IX-8

«Esaten bagenuben...»

Azpeitiko Landetan lengo arrats batian intrigo banaka batzuben kantatu zituztenak Riego-ren himnuan edo kantonan.

Esaten bagenuben
«Gu gera»¹ santubak;
bañan... bañan... zer geran
gaude agertubak.
Karlosentzat bagera...
izan *deabrubak*,
Eleizarekin ere
gera berdintsubak.
Gure dotriña gaizto
Ramontxok sortubak
dira izan Erroman
txit kondenatubak.

Ez dute kulparikan
arkume... itxubak,
guregatik arkitzen
dirade galdubak,
Oraiñtxen ere... nola
dauden siñistubak
gaudela bizirikan
kanonizatubak!
Bañan,... *gizarajuak!*,
dauzkagu saldubak,
balirake bezela
artzaien *kaikubak*.

Orrenbeste denboran
ez ezagutzia
guk nai ez degubela
martirizatzia!
Gure bildotx purubak
ez ikusitzia...
nola nai deguben guk
ondo bizitzia!
Gure jarraitzalliak
ez konturatzia...
nolatan ez dan aski
beltzez... jantzitzia!

Zergatik izandu zan
guk Karlos uztia?
Maite degubelako
birtutez betia.
Errege bidezkoa...
da gauza tristia,
ibillitzeko *guri...*
tripa zar maitia.
Obea da askozaz
txit lasai jatia...
ez egiyangatikan
martir... izatia.

Argatikan gaude gu
Señoran kabiyan,
anima... eta guzi
liberalkeriyan.
Negarrez egon arren
gaur Gaztelaniyan...
eta... Euskal Erriyak
iya agoniyan,
naiago degu bizi
janaz... pikardiyan...
ez karlisten moduban
onraren erdiyan.

Habanan palta balitz
Marototarrikan...
joango giñake pozik
gu bigartandikan.
Ez dutela billatzen
pizti oberikan
egiteko *beltzakin*...
konbeniyorikan?
Ta... gerrarako berriz
ustelagorikan...
ez da munduban jαιο
beste setarikan.

Juramentatu arren
Karlos Borbonguak,
zertarako ditugu
emengo Fueruak?
Paltsuak bagera gu,
gera *intriguak*,
Marotoren aldeko
Nosedar eruak!
Gaur nola *traidoreak*
diran aguduak,
gera *traidoreetan*
beti lenenguak.

Jarriko balitz Karlos
guziyon nagusi,
gu jana eskatzera
baietz joan lenbizi?
Esango giñiyoke:
«Ez gu baztar utzi,
zergatik ez deguben
platera bat autsi».
Bañan... Don Karlos noizko
onera iritxi!²
Gerra! Gerra *Fuerista-i*
arraspa ta guzi!

J. I. Z. eta A.³

El Cántabro, 1895-IX-15

¹ «Gu gera» karlisten bigarren gerrateko kanta baten asiera zan.

² Erantzun zigubena baserritar batek balkoitikan: «Nocedal diputadu etera bañan lenago etorriko da Don Karlos Azpeitiyara».

³ Ramos Azkaratek ainbeste izenorde erabili baitzitan, au ere oietako bat al degu? Ez dakigu. Baiña bertsoak, beintzat, aren itxura dute.

Fede oneko integristai

Al dakizute, anai maiteak,
nola gertatzen zeraten?
Doña Ramontxo lenbizikoak
saldubak nola zauzkaten?
Ez dituzute Ama Eleizak
esandakuak ikusten?
Dozena t' erdi jateagatik
galdubak nolaz zaudeten?

Nun dute oraiñ *Bai pekatu da
liberalkeri guztiya*,
Albizturkuak zabaldu zuben
liburu zoragarriya?
Nun aditzen da ainbeste aldiz
deitzen ziguten... *egiya*...
gero Karlosi sortu ziyoten
pentsakallu¹ txit aundiya?

Anai gureak, anai gureak,
siñistu zazute, arren!,
zuen Ramontxo... santu-paperan
dala bigarren *Luzifer*.
Onen moduko setoso oiek
ondo dakite nun dauden:
bizi-bizirik kondenatuta
beltzen kaiolan barrenen.

Karlistai gerran ekin ziguten
berak zeukaten mantxakin,
masoiak duten... *anima* bañan
askozaz beltzaguakin.
Gezurra andik, tranpa emendik,
Voltaire-n eskolarekin,
zortzigarrengo mandamentubak
galazten dubenarekin.

Erromatikan oien dotriñak
badaude kondenatubak,
alaz guztiyaz ez pentsa iñoiz
daudela umillatubak.
Beltzen moduban asi baziran...
saldutzen juramentubak...
dauzkate Fuero... eta Patriya
janaren truke saldubak.

Ez da agertu, ez, Españiyan
katolikuen Artzairik,
karlistentzako beiñ bakarrikan
kontra itz-egiñ dubanik.
Oientzat berriz Urgel-kuak ta
Erroman bertan aitzenik
diye daudela ezkerretako
ontziyan bizi-bizirik.

Baldin argitzen badituzute
agudo zuen begiyak...
baietz bajatu ber-bertatikan
betiko zuen *artzayak*?
Zergatik dira oiek agertzen
gure *banderan* etsaiak?
Diradelako *turroia*... jaten
ari diraden anaiak.

Ai, Gipuzkuan leialtadia
Errege bidezkoentzat!
Zuen *artzaiez* gogoratuta
biyotza erdibitzen zat.
Fuero Santuben etsai aundiyak
badira euskaldun beltzak...
aundiyagua da Erramuntxo
Laurak-bat eriyarentzat.

Zerura dago bide medarra,
infernurako zabala,
(ez det esan nai karlista denok
glorira joango gerala.)
Bañan Eleiza sendotutzeko
emen banderik bai al da?
Ia nork nori esaten diran
beste bat nonbait badala.

Errespetatu nai digubena
gure *lege zar* santuba,
ta ez txantxetan, baizik egiñik
daukana juramentuba...
Egiyan kontra abiyatu zan
seta txar kondenatuba,
dago prejitzen Pedro Boteron
ontzi berian sartuba.

Eleizarentzat leiala dana
Fueroentzako da ala,
Patriya eta Erregerentzat
dakigu bageradela.
Bandera *santu-santu-santuba*
gurutzekua ez bada...
ber-bertatikan Ama Eleizak
nai badu esan dezala.

Katolikoan desuniyua
zeñek ekarri ziguben?
Gure anaia maitagarriyak,
denok bat ez al giñaden?
Nosedar orren seta petrala...
zer zan, zer, orain bañan len?
Paltsua eta txit etoia² zan,
gerran ikusi genuben!

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1895-IX-22

¹ *Calumnia*. (*El Cántabro*-ren oarra.)

² *Traidor*. (Id.)

Balladolid-tik infernura¹

(Erri bereko beltzen himnuan)

Nabarrak
bagerade gu Nocedal-tarrak...
ta txarrak,
txaldanak eta baldarrak...
zitalak
ta guzizko petralak...
Gañera gu gera, gu gera, gu gera
arratoi zar-zarrak,
arratoi zar-zarrak.
Omen gaude gu... kondenatuta,
bañan... zer digu, zer, guri,
baldin ta baldin *rusoen* alde
jarri bagiñan aspaldi?
Milla oñaze eman diozkagu
Ama Eleiza Santari:
kanpotik laztan, barrendik saldu,
noizbait bear ta gerade galdu:
Pedro Boteron ontzira zeñek
gurekin etorri nai du?

Deabru
lonbratubak omen gaudela gu,
dakigu,
ala merezi bait degu.
Zer digu,
naiz erre, naiz kixkaldu,
guk beti nagusi, nagusi, nagusi
naiago badegu,
naiago badegu?
Pozaren pozaz kanta dezagun
«gu gera» infernukuak,
Aste Santuban agertzen diran
ber-beran itxurakuak.
Egurrezkuak badira aiek,
gera gu aragizkuak:
gera *Luzbeltzen* banderakuak,
Opas paltsoen eskolakuak,
giñan ta gera onrarekin gu
Voltaire-n... jatorrikuak.

(1) Azpeitiko San Ignazio kalian billatubak galdu zitzaizkalako egilliarri. (*El Cán-tabro*-ren oarra.)

Integristak batzar aundi bat egin berria zuten Balladolid-en.

Argatik
 bagoaz infernura bertatik,
 ta pozik,
 txit *arro* Balladolid-tik,
 gogotik,
 ezkerreko bidetik
 karlista fuerista, fuerista karlista
gaizto.... oiengatik,
gaizto... oiengatik.
 Nocedal, Robles ta Asensiyoko
 ganbelu... baten gañian,
 Aizpuru... eta Azpiazu bat
 subak arturik aidian...
 beste amairu *karabinero*...
 goaz gurdi zar batian.
 Kanta dezagun alegiñian:
 Gu bizi, gu... iñoren mendian?
 Goazen, bai, goazen infernura ta
 nagusi jarri gaitian.

Dan, dan, dan,
 ni naiz, ni, bada, *Judas* Nosedar.

Dan... dan... dan...
 ez dakizute zein geran?
 Din... din... dan...

Judasek: «*Ez gera zuen bear:*
len ere, len ere deabru paltsuak

bagaude aukeran,
bagaude aukeran.
Obe dezute ate ondotik
egin itzuli agudo.
Zuen anaiak... ezin prejituz
bizi da Pedro Botero,
berarengatik zuentzat emen
sarrerarikan ez dago».

Leku guzietan gu alrebes,
 emen ere ametitu nai ez!
 Abiya gaiten ojuka eta
 denok batian negarrez.

Luzifer!
 Luzifer... Luzifer milla bider!
 Satanask!
 Biyotz gureko Barrabas!
 Pilatos,
 ateraño zu atoz.
 Ai, ai, ai, D. Kaifask, D. Anask, D.
 Judask
 Malko ta Lonjinos,
 Malko ta Lonjinos!
 «*Zoazte, bada, bañan txit azkar*
Linbo aldera emendik,
zerengatikan ez deguben guk
beste Judasen bearrik.
Lendandik ere arkitzen gera
Nosedar-tarrez beterik»
 Guretzat ez da iñun lekurik?
 Infernuban ere ez aitzenik?
 Ez da munduban oraindik sortu
 seta bat gaiztoagorik.

J. I. S. eta Arregi
El Cántabro, 1895-X-13

**Korritutzen ez duben diruba
kredo botatzen, bataio batian,
intrigo berekoi bat mutill koskorrai**

Zure arraza dena
dalakoan ala,
zu ere nunbait zera
guztiz liberala;
dakizubelarikan
pekatuba dala...
zera *peña-arkaitzan*
txit lagun leiala,
Andoainguak maite
zaituben *oiala*.

Lengo ostegun batez
eta arratsaldez,
aita-ponteko ziñan
esan ziratenenez;
mutillak *kredo* bota
bazeniyen... *farrez*...
nere seme maitiak
asi ziran galdez.

Semiak: Ama! Zeiñ da, zeñ, ori?
Beltza al da berez?

Ama! Nola leiteke
gizon ona izan,
guziyok engañatu
bagaitu gaur plazan?
Onek *kredo* botata
txanponen arrantzan
ibillitu bagera
arratoien gisan,
zer diru diran abek
bear digu esan.

Amak: Bost zentimoko auxen
da Don Karlosena,
obeto esateko,
gure Erregena.
Beste aundiyoago au
da Isabelena,
Errege Alfonsoren
amonatxorena.
Egiya da *Biz-olak*
bota ditubena?

Semiak: Ez dakigu *biz-ola*
edo dan *tximela*,
bañan bai orrek plazan
bota ditubela.
Jesuita joateko
ibillitu zala,
munduban zeukanian
amatxo laztana!
Nork esan, nork, orduban
santuba etzala?

Amak: Korritutzen ez duben
dirurik botatzen,
ez det nik *santurikan*
iñun sentitutzen.
Dabillena... umeak
tranpan engañatzen,
berak beti tranpiyan
dira bizitutzen,
Fueruaren kontrako...
janez gizendutzen.

Semiak: Ez diyo, ez, gezurra,
amatxo guria,
jana da orrelako
santuben fedia.
Guztiyoi gustatutzen
bazaigu kobria,
Bankuko paperakin...
zillar ta... urria,...
lendabizi ez al da
Jainkoan legia?

Amak: Bai, bai, aurtxo neriak,
arrazoi dezute,
Jaungoikoan legian
bizitu zaitezte.
Intrigoetatikan
ibilli aparte,
ta esan, esan Karlos
dezutela maite,
aitzeneko asnasa
paltatzen dan arte.

Isabelen txanponak
ur aundira bota,
eta nik ekarriko
dizutet pelota.
Karlosenak nai ditut
iduki gordeta,
zergatikan izango
duten azkar benta,
ta laixter dira oiek
bizirik erreta.

Elordieta-ko txabolan, Ama-
Birjiña Pillareko egunian, 1895-garren
urtian.

Joxepa Ozerinjauregikoak
El Cántabro, 1895-X-20

Biz-ola

eta

San Bartolome

(Nagusi jauna-ren doñuban.)

Biz.-

San Bartolome, bazaude trebe,
gerra Karlosenai kuartelik gabe!
Joxepa... Ozerinjauregiri,
lengo jaieko kantariyari,
kausa formatu,
naiz milla duro neri kostatu;
arrazoi badu, kartzelan sartu.

San.-

Zertan zerade bada fundatzen
abiyatutzeko kausa... formatzen?
Ez gaiten ibilli jostatutzen,
orrek gezurrik ez du kantatzen,
baizik egiyak;
defenditubaz fuero garbiyak,
daki jarritzen traba aundiyak.

San.-

Ai, ai, Biz-ola, ez izan tonto:
gertatu ziñezke... Joxepan asto.
Len ere giñokan beiñ eraso,
artu bear g nubela preso,
bañan... alferrik:
gelditu giñan desonaturik,
denok bat egin gendubelarik.

Biz.-

Fundamentuba da seguruba,
Biz-olan tximelan dago galduba.
Aiñ zuzen baneuka nik zeruba...
(Bañan ez det nai utzi munduba.)
Ekin, bai!, ekin,
jesuita ta... kontu oiekin;
indar guziyak daude gurekin.

Biz.-

Bitartekuak... goienekuak,
dauzkat billatubak *beltzetakuak*,
masoi Sagastan partidukuak
Cánovas-enak, Pidalinuak,
turroiezkauk;
karabinero... Elizakuak,
Erramontxo ta... infernukuak.

San.-

Indar petralak eta argalak
dira *Biz-ola* ta gaztaiñ *tximelak*.
Jesuita ta... dira pastelak
berotutzeko *gizon* epelak,
bañan kartzela...
dalarik ori *pizti* leiala,
maitiogo du etxe zabala.

Biz.-

Nere lekuban trantze estuban
gaur ez dago iñor Egiputzuban.
Dirubak kredo bota nintuan,
ostegun artan zori gaiztuan;
dago kantuan,
Ozerinjauregi Kantabrua-n,
paper txar petral katolikuan.

San.-

Joxepa orri pakean utzi
eta *Kantabrua* beti erosi.
Deskuidatzen danian lenbizi,
badakizu zuk nun naizen bizi.
Segi janian,
turroian alde *Arkaitzarian,*
karlisten kontra *tonto* lanian.

Biz.-

Au da, au, lotsa! Lantza zorrotza!
karraxika daukat nere biyotza.
Ikusteakin bertso bakoitza
dar-dar-dar dabill nere kokotza.
Auxen da lana!
Joango ote naiz *Rezolangana?*...
Donostiyako *piztiyangana?*

San.-

Alfer-alferrik zerade joango,
nik bezela arrek dizu esango.
Dakizu kantatzen zuk geiago,
Motin-ek bañan itxusiyago...
karlistengatik;
zuazkit azkar nere aurretik...
ura darizula begietatik.

B. S. R. R.

El Cántabro, 1895-X-27

Urrengo orrialdeetan bertso aukerak duen doña eskeintzen de, leenengo kanta-bilduma ontatik artua: J. A. Santesteban: *Aires Vascongados*; bigarrena, beste ontatik: Echeverría y Guimón: *Ecos de Vasconia*.

Andantino.

№ 2.

URRA PAPITO

The musical score is written for piano and consists of four systems. The first system begins with the tempo marking 'Andantino.' and the piece title 'URRA PAPITO'. The music is in 2/4 time and starts with a forte (*f*) dynamic. The second system features first and second endings, a crescendo (*cresc.*) marking, and a key signature change to one flat. The third system is marked fortissimo (*ff*). The fourth system concludes with first and second endings.

Nº 9.

Juana Vishenta Olave.

Canto vascongado.

Poesia de Vilinch.

Música de R. Sarriegui.

Andante. M. M. ♩ = 100.

Jua-na, Jua-na Vi-sben-ta Vi-sben-ta Jua-na Vi-sben-ta O-la-ye.
 Na-gu-si Jau-na, du-shen-da la-na, a-mak bi-gul-tzen nau be-ro-tren ga-na.
 ¡Ay! ¡Ay! bi-gal-du-ko ba-zin-du-ke maiz, zu i-ku-si ta kon-so-la-tzen maiz, chi-nis-ta za-zu o-so zo-ra-tu-ri-kun nau-ku-zu! O-rren po-li-tu no-la ze-ra zu. lu ze-ra zu. O-so zo-ra-tu-ri-kun nau-ku-zu O-rren po-li-ta no-la ze-ra zu. lu ze-ra zu Joana-cho po-li-ta ze-ra zu, ze-ra zu.

A. Diaz y Cía editores San Sebastián

Don Karlos zazpigarrenari Azaroaren iruban

Bildotxetatik aparte zauden
fuerista denon artzaia,
gure biyotzen jabia zeran
*Aitatxo doagaraia*¹,
deserrituta bizi zeraden
gezur guziyen etsaia,...
bigar da, bigar, karlistentzako
egun bat zoragarriya.

Zer esan nai du kantatu arren
au edo ori ziñala?
Zer da gaur zuri esanagatik
mudatu egin zerala?
Ez al dakigu gezurrarekin
moruak bizi dirala?
Moroen gisan *fariseuak*
zurekin asi zirala?

Ez dezubela amore eman
ta... nola dezu emango,
baldin ta baldin onrarenagatik
illko bazera lenago?
Zure itzeko Printziperikan
gaur Euriopan al dago,
Eleizaren alde illko dala
badubenikan esango?

Nola batzubek ala bestiak
dira gezurti aundiyak,
politikako gauzetan beiñtzat
izugarrizko anayak.
Bañan derrigor nola ill bear
duben liberalkeriyak,
denboraz goian kantatuko du
bandera maitagarriyak.

Esan bakarrik ez dezu egin,
bai eta ere obratu;
gañerakuan *Laurak-bateko*
mendi ederrai galdetu.
Ez al ziñaden jatzarreetan
umantan² gisa portatu?
Ez al zeniyon Covadonga-ko
Pelaio bati jarraitu?

Ez baziñake, *Aita maitea*,
printzipe *Letartakua*³,
Ama Eleiza libratutzeko
zori onean jaiua...
Ez baziñake fuerista eta
ziñezko katolikua,
etziñaden, ez, gaur arkituko
orrela deserritua.

Etzenuben ta... gaur ez dezu nai
izan zuk *beltzen* errege,...
baizik español guzizon Aita,
partidu gaiztorik gabe.
Katolikoen bat-tasunari
paltatu bage beñere,
zuk daukazuben banderarekin
erriyak dirade libre.

Beñere bañan askoz geiago
daukagu zure gosia,
zerengatikan ez dan erraza
orrela aguantatzia.
Naiz Cánovas-en naiz Sagasta-ren
mendian bizitutzia,
da uste kabe puzuniyakin
geon burubak galtzia.

Gaur Probentziyak eta erriyak
gertatzen dira galdubak,
dauzkatelako txit Jaungoikozko
libertadiak kendubak.
Liberal beltzen *lege* beltzakin
arkitzen gera lotubak,
ta batez ere *Laurak-bateko*
zure arkume prestubak.

Jaungoikoari nai dakiyola,
gure *Aitatxo* maitia,
Habanakua bukatutzian
zu onuntz etorritzia.
Naiago degu fueroen alde
odola ixuritzia.
ez euskaldunen borrhorerikan
ezertan serbitutzia.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1895-XI-3

¹ *Insigne. (El Cántabro-ren oarra.)*

² *Héroe. (Id.)*

³ *Providencia. (Id.)*

San Ignazio Loiolakoari
bere martxa edo joaira ederrian

Ignazio,
izar dizdizariya,
perla zoragarriya,
aundiya,
mundubaren argiya,
euskaldun garbiya,
umant-gudariya¹,
garaitezgarriya²,
gure gidariya,
o gure Aita maitagarriya,
santu doagaraya³.
Dollorren etsaia,
leialen Artzaia,
zu zera karlisten
zori on guztiya.
Zuria al da Nocedarkeriya?
Ez, ez, ez!
Oiezaz pentsatzez
zaude zu oñazez,
dabiltzalakoan
zurekin errebes.
Zure istoriya
da miragarriya,
da guztiz ederra,
pakia... ta... gerra,
da zure bandera,
guria ber-bera;
berarengatik gu beti zureak gera,
geran, geran bezela,
bezela.

Nork ditu
iru gerra pasatu,
eta miñak sufritu?
Nork ditu
masoi beltzak bildurtu?
Nork zure etxia
nai du itxitzia?
Nork dizu iriki
oraiñdaño beti?
Karlistak, Jaungoikozko fueristak
(*ta ez Nocedalistak*).
Ez gera santubak
kanonizatubak,
bañan gerade gu
sakrifikatubak,
ondasunez, diruz ta odolez,
balorez.
Gerrako orduban,
zedorren moduban,
zurekin, zurekin
pakeko denboran...
Jaungoikoan alde
lendabizi gaude.
Euskaldun Erria
nola dan libria...
nai degu guk bizi
fuero zar ta guzi,
Errege bidezkoa degula nagusi,
gezurraren igesi,
igesi.

Itxusi
naiago dute bizi,
naiz zu *itzez* igurtzi,
tranpiyan,
Gipuzkoa garbiyan,
zure Azpeitiyan...
zure Azkoitiyan...
dabiltz pikardiyan
lertzeko zoriyan:
jendiak, jende miserabliak,
Cánovas-en umiak.
Ez bildurtutzia
odola saltzia,
zerbaitengatikan
beltzai laguntzia,
eta beartsubak engañatzia?
Ai, ai, ai!
Indarra masoiari
diyote eman nai,
agertzen dirala
egiyaren etsai;
beltzetan nastuta,
Fueruak salduta,
gezurrak sortuta,
diruba artuta,
maskarak kenduta,
daude lodituta,
Elizaren banderakin aserratuta,
lotsa denak galduta,
galduta.

J. Zabalbidekuak
El Cántabro, 1895-XI-10

¹ *Guerrero héroe.* (*El Cántabro*-ren oarra.)

² *Invencible.* (*Id.*)

³ *Insigne.* (*Id.*)

Bergarako Konbeniyo ondorian

bi Marototarrek egin ziyoten

aziyua bi karlista aita-semeai

Ardogi.-

Maria J., au lanbidea!,¹
ikusi dirazu sudur nerea.
Ardoarekin daukat errea,
masustan gisa more-morea.

Zer det ordea?

Banaiz guzizko zurrut-zalea,
artu det txarra bañan obea.

Beltza.-

Kontzientziyak ez dit agintzen
abiyatutzeko iñor galdutzen.
Artu badezu sudurrekua,
ez da karlistak emandakua.

Zera erori?

Egin diyogun gogor *matsari*,
irauliazi zaitubenari.

Beltza.-

Auxen da auxen zurruterua,
uste nuben bañan aundiyagua!
Sortu bazuben Noek ardua
(etzalarikan *igeltserua*)

etzan txorua:

zera beraren alderdikua,
sekretoaren banderakua.

Ardogi.-

Naizelako ni ardogizkua,
neronek artu det *lukainkakua*.
Nere anaia biyotzekua,
karlisten etsai goienekua,
lagundu neri;
onatu arren karlista txar bi...
zer digu bada zuri ta neri?

Ardogi.-

Utzi zaiozu Noe zanari,
ardo maitearen egilleari.
Zer dirudi, zer, sudur maiteak?
Diruditena nere illeak;
naiz nagusiya
deltarikan kulpa guziya...
Don Karlosenai gerra biziya.

Beltza.-

Judaskeriyen... eta gañera
naiz zu eta naiz ni anaiak gera.
Bañan karlistak kastigatzia...
kulpikan gabe ondatutzia...
ez derizkiyot;
lan oni gaur ekiten badiyot,
infernubari jarraitzen diyot.

Ardogi.-

Laja zaiozu kontu oieri:
purgatoriyo ta... infernubari.
Ez diyogu egin Erregeari
edo bandera txit santubari
tranpa gogorra?
Gaur da munduban gizon bizkorra
dana paltsua eta dollorra.

Beltza.-

Paltsokeritik, dollorkeritik,
daukagu ugari bi *perletatik*.
Bañan gaur zure sudurratik
ez naiz jarriko beintzat aurretik,
baizik atzetik,
toriatubaz barreretatik
deitzen detala: *Nik ez det kulpik*.

Ardogi.-

Naiz aurretikan, naiz atzetikan,
nai baldin badezu, barreratikan.
Bi famili guk galdugatikan
ez da kontzientziyan kargikan.
Abiya zaite:
banengo juez ta zu alkate,
aita-semiak illko ginduzke.

Beltza.-

Banua bada eskribitzera,
kulpik ez dutenak desonratzera.
Nua familiya bi galtzera,
kontzientziya... kargatutzera
txit *sekretuan*,
ez dezatela jakin auzuan,
galduba naiz ni gañerakuan.

Ardogi.-

Zuk eskribatu, bestek firmatu,
zeñek bear dizu kargurik artu?
Emen jendia bizi danikan
nik bezin ondo ez al dakizu
aspalditikan?
Ez dadukazu galdutzerikan.
leku paltsuan zaudelarikan.

Beltza.-

Bejundaizula, *anai* maitia,
guk ohea degu lasai jatia.
Eskribatu det bada partia,
orañ falta du firmatutzia,
dakizu zeñi...
Firmatu-azi eta birali
Marototarren desonragarri.

Karlos 5-garrenaren soldadu batek²

El Cántabro, 1895-IX-17

¹ *Maria J.* ori ez dakigu *Maria Jesus* edo *Maria Jose* edo zer izango dan.

² Ez degu uste soldadu ori Ramos Azkarate beste inor izan ditekenik, naiz eta Karlos bostgarrenaren gerratea (1833-1839) gure tolosar bertsojartzaillea jaio (1847) aurretik gertatu zan.

Intrigoen txorakeriyak

2.312-garren numeruan, *Fuerista*-k esaten du, ill onen 14-an, ondoren gaztelanibaz datorren au:

«*El número último de El Cántabro publica unos versos, en que nada más parece pretenderse que hacer tragar a sus lectores que San Ignacio de Loyola es carlista, y también que son ellos muy amigos de los hijos del glorioso santo guipuzcoano. Los que tengan un poco de memoria recordarán que el mismo periódico, y de esto no hace mucho tiempo, decía, en vascuence, que los jesuitas habían mecido en la cuna a don Ramón Nocedal; y tampoco habrán olvidado que el periódico carlista, ya difunto, La Fe, publicó un inconveniente artículo contra la ínclita Compañía de Jesús.*»¹

Gezurrarekin bizi diranak
beti... Voltaire altxatzen:
San Ignaziyo karlista dala
ari omen naiz kantatzen!
Soldadu leial umant aundiya
nuben *Artzaitzat* tratatzen,
zekiyelako Leialtadia
animatikan maitatzen.

Gure Iñigon denboran Karlos
bostgarrengorikan etzan,
seigarrengorik, zazpigarrenik
artian izandu al zan?
Bañan Errege bidezkoaren
lagun maitia nola zan,
bere bandera gurea dala
gezurra al nyon esan?

Ez ote digu erakutsitzen
Aitaxo gloriosuak
maitatuzeko Jaungoikoa ta
gañera gure Fueruak?
Sendotuzeko Sort-erriyakin
printzipe katolikuak.
Nosedar-tarrak ez bezelako
egiyan alderdikuak?

Zeñek ez ditu bada maitatzen
Ignazioren *semeak*,
baldin badira Aitalen gisan
leialak eta nobleak?
Zeñ dirade, zeñ, oiek birali
azi zituzten *jendeak*?
Zeñek iriki izan dizkiye
Etxe Santuko atreak?

Zer da, bada, zer, nik esan arren
seaskan sartu zutela,
jaio zanian, *Sanson Romea*
Mesias beltz bat bezela?
Ez al dakite erderazkotik
euskeraz jarri nubela...
ta biyengatik gañerakuak
kulpikan ez daukatela?

Jesus maitean Lagundiyari
zer egin ziyon Fedekak¹?
Iru edo lau politikokin
zituben kontu bereak;
benturaz *leial* bateri itxi
zizkiyelako bideak...
agertu ziran zein etziraden
Fueroen adiskideak.

Aita Inñigok digubelako
erakutsitzen bidea,
maite degu ta maiteko degu
bandera bere-berea.
Dollorkeriya bañan obea
dalako Leialtadea,
gu gerade, gu, Loiolarenak,
bera da Artzai gurea.

Leialak nola ez bada izan
Gipuzkoako semiak,
ala giyatzen baldin bagaitu
kondaira miragarriak?
Dira leialak Euskal Erriyak,
Fuero zar paregabiak,
Don Karlosekin bakarrik daude
emengo Libertadiak.

Guziyen buru dadukatela
zori oneko Inñigo,
ziran leialak Legazpi, Lezo,
Urdeneta ta Elkano,
Andia, Urbietta, Garibat, Regil,
Txurruka eta Okendo,
Aita Manuel Larramendi ta...
Erro ta... zenbat geiago!

Leialtadean Gipuzkoakin
berdintzekorik nun dago?
Beste gauza bat: dollorkeritik
euskaldunentzat zer dago?
Bañan *intrigo fariseuak*
ez digute, ez, esango,
gaur nola bizi geraden emen
eta zer giñan lenago.

Oiek ez dira errukitutzen
euskaldun mutillengatik:
beltzen moduban sartu gaituzte,
bai eta... zerbaitengatik.
Purutasuna gañetik eta...
judaskeriyen azpitik...
dozena batek ondo jan eta
zer diye besterengatik?

Gure Aitonak asi ziraden
lenbizi Covadonga-tik,
Pelaiorekin arabe denak
biraltzen Españiyatik;
gizaldietan gerra biziyan
beti moroen atzetik,
leial izan ta milloika glori
izan ditugu geroztik.

J. Zabalbide-kuak

El Cántabro, 1895-XI-28

¹ *El periódico* La Fe. (*El Cántabro*-ren oarra).

Jeremiasi eskerrak!

Geroz or daude tripako miñez
Nocedal buru dutela,
ez barberorik, ez medikurik
iñundik ez daukatela;
Eleizarekin denboraz dira
Erregerekin bezela,
Burgos aldeko Arzobispuai
ia begiratu bestela!

(Orain sei urte, beste bertso
batzuben tartian, kantatu niyoten
aurretik dijuan zortziko au.)

Ez naizelarik nerez *profeta*,
ez eta ere *aztiya*,
naizelarikan gauzak pentsatzen
gutziz motza ta txikiya,
bañan zerutik *profetan* batek
egiten ziran argiya...
ikusi nezan nolakoa zan
zana... Nosedar-keriya.

Bestela nola nezakean nik
gerta zaiena kantatu,
ez baninduben *Jeremiasek*
ainbesteraño argitu?
«Itxubak gera» esan oi degu
bizi geranak beartsu,
ez naiz aserre ez nubenian
etzan gauzarik kontatu!

Burgosetikan abiyatuta,
Urgel ta... Salamankatik.
txit *makillazo* gogorrek artu
zituzten iruretatik.
Toledotikan ekin ziyen ta...
gero Erroman bertatik,
ez daude umill alaz guztiyaz
bildotxak izanagatik.

Arrokeriya bañan obea
dalako umildadea,
naiz mundurako, naiz zerurako
ona da Leialtadea.
Egiya maite duben Errege,
bai ere bere taldea...
nola aita ta ala semeak
maitatzen dute fedea.

Balladolid-ko *protestantiak*
katolikoan Aitari
parte *ezkerra* zerengatikan
ote ziyoten birali?
A!, pasa nai ziyoten *ziriya*
guziya dakiyenari,
bañan Erroman ez egon lotan,
ez eta burutik mangi.

Ala biraldu *partia*... eta
zer egin ziyen Erromak?
Seme guzizko gaiztoarekin
egiten dubena amak.
Nun dira oraiñ, *doña Lettarta*,
igande artan esanak?
Ezetz gaur deitu zein da nor diran
kondenatuta daudenak?

Zeñek burutu baleude oiek
Aita Santuban lekuban,
Pedroren Sillan exeri eta
Leon Aundiyan moduban!
Berak egingo lirake santu
(bañan bakarrik munduban),
naiz martiriyak gozaten bizi
oriyen partez zeruban.

Ez al zekiten biraltzerako
kondenatubak zeudela,
liberalkeri guzi-guziyak
arkitzen diran bezela?
Zer uste zuben: *ziriyarekin*
izkutatzia pastela?
Ez al dakite Ama Eleizak
paltatzen ez dakiyela?

Gure Erregek egin ziyena
egin diyote Eleizak,
txit illunpean omen daduzka
Erroma aldeko ekaitzak;
tximista baten argiyan billa
omen dijoaz berentzat,
beste argirik ez dagoalako
karabinero oientzat.

Ta oraiñ nola asi zaizkigun
astoen gisan *arrantzaz*,
txit *katoliko*... nazionalak
bete-beteak *arantzaz*.
Anas Silvela, *Kaifas* don Toka,
Nosedar ero don... *Judas*,
gizarajuak ari dirade
makarrak ezin kendubaz!

Gaiñtxurisketak
El Cántabro, 1895-XII-1

On Juan Etxeberria eta Agirre zana

Abendubaren lenbizikoan
zeiñ galdu zaigu Tolosan,
Gipuzkoaren erdi-erdiko
Fuero-zaleen baratzen?
Idiakez-en jauregiyan, ai!,
eta bigarren bizitzan,
euskal karlisten izar argiya
betiko izkutatu zan.

Zan letraduba argirotarra
garbi esaten zubena,
itz gutxi eta ondo obratzen
zintzoro bazekiyena;
zan katoliko diputadu bat
jakintsu goien-goiena,
eragozpenak erabaki ta...
utzitzen zizkigubena.

Zenbait bezela etzan itxuba
izandu dirubarentzat,
bañan bai guztiz Aita zintzo bat
famili aundiarentzat.
Zan txit leiala gurasotatik
Errege bidezkoentzat,
zan gidari bat goienekua
Karlosen artaldientzat.

Zan biziyoen etsai aundiya,
bai ere guztiz formala,
etzan estutzen askorengatik
zalako gizon azkarra.
Txit seriyua zalarik bera
urruti bazuben farra,
zan kaballero edo zaldun bat
onraduba ta leiala.

Bildotx umillen artzai umilla,
doai larriyen jabea,
urrutitikan asko ikusten
zekiyen euskal noblea;
ziran berdiñak On Juanentzako
aberatsa ta pobrea,
naiz izan bere etsaia eta
naiz bazan adiskidea.

Zan gure Kausa Santuban alde
iñoiz nekatzen etzana,
naigabe asko pasatu arren
zan lore onak emana.
Eta zan gure *Dianagusiya*¹
leial guztiyon laztana...
da karlistentzat Juanen izena
beñere illko ez dana.

Ill zan igande egun erdiyan
aita bat guztiz zintzua,
utzirik bada negar egiñaz
bere famili osua;
ordu ezkeru dago txit triste
jauregi eder gozua,
izandu zana karlistentzako
lurreko *Paradisua*.

Gure erreguz sartutzen bada
edo badago zeruban,
andikan lagun egingo digu
emen zaneke moduban;
barrenerago sartu gaitezen
Kausa guztizko santuban,
ikusi dedin Don Karlos laixter
tokatzen zaion lekuban.

Bere semeai ta senideai
bazaie *perla* bat galdu,
beste karlistai izar argiya
betiko zaigu illundu.
Berarengatik egin deiogun
Jaungoikoari erregu,
Juanen anima koroi ederrez
dezan zeruban apaindu.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1895-XII-5

Juan Etxeberria Agirre, tolosarra, lege-gizona eta diputadua, Tolosan il
zan, 1895-XII-1-ean.

¹ *Presidente*. (Egillearen oarra).

Zenbat baliyo duben gizon aundi batek!

Gure Aitona jakintsu aiek
bizitzen ziran esanez:
«*Batek baliyo litzake milla,
bai ere millak baterez!*»
Asko baliyo zituben On Juan
galduta gaude negarrez,
gaude zalantzan zein jarriko dan
Aita zanaren ordañez.

Nun izan dira itsas-gudari
Okendo bezelakuak,
inork bentzutu etzubenaren
alako ausardikuak?
Noiz dira izan Bidezabal ta
Lezoren balorekuak,
Egiputzuba onratzen duten
leialen odolekuak?

Euskal karlisten artzai-gaietan
badira gizon abillak,
asko egin ta orgullu gabe
gordeak edo isillak,
Etxeberria zanan griñako
goi-goiko zaldun umillak,
bañan berdiñak ez dira noski
irin bateko opillak.

Zer pasako zan Trafalgar-ean
Txurruka bizitu bazan?
Jende ta guzi *Nepomuceno*
an ondatuko ez al zan?
Eritu eta bere bildotxai
zer ziyen aitzenik esan?
«Onrarengatik iltzen naiz» eta
ontziya errenditu zan.

Ogei opillen tartean izan
oi dira txarki erriak,
ustez txit berdin tratatu arren
okindegiyan jabiak.
Alaxen dira gizonak ere
onak bai bañan obiak,
diradelarik gure Banderan
gutzizko maitatzalliak.

Zer igaro zan galdu zanean
Tomas Zumalakarregi,
ber-berarekin artzai on asko
ziradelarik ibilli?
Bere gloriyak guztiz garbiro
ziraden bada agiri...
bañan Tomasi jarraitutzeko
al ziran izan beste bi?

Eskubetako beatzen gisan
denok ez gera berdiñak,
naiz izan buruz gizon azkarrak,
naiz izan karlista fiñak.
Dorronsoroko Migelek aña
Probintziyantzat egiñak...
onek sututa gaur ere dauzka
Doña Kristinan sorgiñak.

Beñere bañan bearrago gaur
gaude gu *artzai* ederrez,
ez dalakoan gerra egiten
bakarrik armen indarrez:
gutziz biyotzez aundiya eta
goienekua balorez...
Juanen eskola badakiyen bat,
al balitz, zanaren ordez.

Gerra bukatu zan ezkeroztik,
politikako gauzetan
Etxeberrian bearra bazan,
eta geiena Tolosan.
Barruti ontan karlistentzako
aundiya izan ez bazan,
dagon bezela gure taldia
benturaz egongo etzan.

Emango digu Jaungoiko Jaunak
bear geraden *Artzaia*,
Juanen moduban jakintsuba ta
bizkorra eta ernaia;
maite dubena biyotzetikan
Aitorren Euskal Erriya,
dubena maite animatikan
lege zar maitagarriya.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1895-XII-8

Goazen aurrera!

Zer gertatuko litzaguke gaur
ez balitzake karlistik,
ez balegoke egiazko bat
begira Beneziatik?
Denak nai dute jan ta jan bizi
bañan guziyak gogotik,
galdubak daude edo bestela
egin zaiote burutik.

Bañan galduko dirala laixter
dira arkitzen etsiyak,
ala eskatzen dubelako gaur
jaten ez duban guziyak.
Nola luzaro bizi leitezke
kankallu... tranpaz josiyak,
baldin badaude Jaungoiko Jaunak
bere eskutik utziyak?

Aiziak nola ibiltzen diran
iñoiz burruka biziyan,
ala dabilta *Luzifer-tarrak*
Españi negargarriyan;
tximistik gabe turmoiak joaz
Madrill txit parragarriyan,
gaur gañetikan dagon Cánovas
jarri naiean azpiyan.

Erriojako *Piper morrua*,
Andaluziko *Oliyo...*
aurrenekuak Antoni gerra
zergatik egiten diyo?
Bigarrengiak *txakur* txiki bat
ez dubelako baliyo...
biyak dabilta Madrill aldera
egiyazkoan... karrayo.

Habanan illtzen diranengatik
zer errukiya daukaten!
Berak esaten ari zaizkigu
nola lotsikan ez duten;
sartu Cánovas... eta... etera,
Sagasta sartu... ta... irten...
ez aspertzia bi *deabrubak*
Sort-erri guziya jaten!

Bata omen da txit *errebesa*,
bestea berriz *ezkerra*,
lenbizikua biyurriya... zan...
bigarren *beltza* okerra...
Ez ote dan gaur Cánovas otza
eta Sagasta *epela...*
Cabriñana-ko Markesak berak
esan dezala bestela.

Al dauke biyak berotutzeko
su-txingartxo bat iñundik?
Zan... Arseniyo Maroto ...edo...
gudari txar bat besterik?
Ez onek eta bi aguriak
ez daukate gaur odolik,
estalitzeko naiagatikan
Madrillko *Candelas*-tarrik.

Dala bat edo dala bestea
goazen gu beintzat aurrera,
esanaz lotsik gabetanikan:
«Fuero-zaleak gu gera!»
Erdaldun beltzak asi dirade
bakoitza bere aldera...
ekaitz aundi bat badatorkiye
uste bañan len gañera.

Gaur justiziya dala eskatzen
bañan... nork egin lezake,
agintzen dauden *agintariyak*
indarrrik ez badaukate?
Eta gaiztuak kastigatzia
benetan nai baluteke...
kulpa dutenak agertutzia
konbeni ote zaiote?

Desordenakin dirade illko
piztiyen gordetzalleak,
ez diralako *piztiyak* baño
ezertan *pizti* obeak;
karlisten kontra diradelarik
elkartzen turroi-jaleak...
denbora gutxi barru Jargoian¹
dira Errege gureak.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1895-XII-15

¹ *En el Trono*. (*El Cántabro*-ren oarra).

Kontzientziya kargatu gabe izan leiteke apaiz jaun bat gure Bandera Santubaren etsaia?

Izan dedilla nai baldin badu
jakintsu izugarriya,
dedilla izan pekatubaren
goi-goiko garailariya¹,
eta orobat seaskatikan
guzizko doagaraia²...
bañan apaiz bat nola gaur izan
gure Banderan etsaia?

Beti ziran ta dira izango
Luzifertarrak bakarrik,
naiz ez dutenak iñoiz ikusi
Eleizan sendogarririk.
Zenbat karlista gaur dira bizi
ondasun denak galdurik?
Ta zenbat milla lurran azpiyan
daude begiyak itxirik?

Gure galdera idurituko
zaie samiña benturaz,
bañan Voltaire-n eskolarekin
apaizen kontra ez goaz,
baizikan beren aunditasuna
gure gañera jasoaz,
diyet galdetzen: «Elizarekin
karlistak ez al dijoaz?»

Martiri asko baditu izan
Jesukristoren Eleizak,
martiritzat gaur kontatzen dira
ala ill ziran karlistak,
desegiñean mundu onetan
infertutarren ekaitzak...
Paradisoan izango dira
gozaten ango arrosak.

Katolikua izan leiteke
karlista izan ez arren,
bañan Karlosen Banderan kontra
nor da, ez bada Luzifer?
Txuriyak eta beltzak bakarrik
ezagututzen giñan len;
pintarratubak ondo dakigu
zer pizti txarrak diraden.

Emen izandu diraden gerrak
ez dira gizonengatik,
baizik bidezko lege santubak
kanta zezaten goi-goitik.
Maroto asko badira izan
paltso au sortu zanetik,
etoian alde ezin leiteke izan
gaurko munduban apaizik.

Jaungoiko Jauna eta Fueruak,
Sort-erriyakin Errege,
eguzkiyakin iru izarrak
Karlosen banderan daude.
Onen kontrako apaizik al da?
Bai? Egin bada mesede:
ez al gaude gu zuzen ta ongi
Gurutze Santuban alde?

Ez da Eleiza jarduten dana
bere etsaiari deituzten,
erakutsiyaz bide zuzena
jendeak irabazitzen?
Ez al gera gu orrela ari
egiya erakutsitzen,
gorrotorikan gabetanikan
jende *leialak* ekartzen?

Biyotz gureko apaiz prestubak,
arren!, erantzun bezate:
Luzifertarrak karlistai gerra
zertan egiten diyote?
Oiek ez dute Ama Eleiza
guzirotz naigabez bete?
Errespetatzen duten pittina
norgatik... ez al dakite?

Gaur daramagu beti bezela
Ama Eleizan eskola,
eta prest gaude beraren alde
ixuritzeko odola,
lorenz apaindu nai degubenak
Gernikan dagon arbola;
gure banderan kontra apaizik
al leike izan inola?

Al da agertu irakustanik³,
Aita Santutik asita,
esan dubanik: «Kondenatuba
dago bandera karlista»?
Nola esango degu gaur inork,
badago perlaz jantzita,
Jaungoikoaren Letartan bidez
zeruetatik jetxita?

Karlista izan nai ez dubena
bizi dedilla pakian,
beltzai laguntzen ibilli gabe
bakoitza bere lanian.
Nai dute sartu daukaten baño
askozaz leku obian?
Birtuteakin irabazi ta
gozatu ordu onian.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1895-XII-22.

¹ *Vencedor*. (*El Cántabro*-ren oarra).

² *Insigne*. (Id.)

³ *Doctor*. (Id.)

El Cántabro
(1896)

Goazen botuak ematera On Luis Etxeberria eta Agirre-ri

Gaur zortzi eman bear diozkagu
karlista bati botuak,
beraren gisan amarengandik
karlista jaiotakuak;
fuerista bizi, fuerista ill nai
deguben banderakuak
izan gaitezen On Luisentzat
bera dan bezelakuak.

Tolosak eman ziyon karguban
beti izan da justuba,
farra urruti dubelarikan
gañera guztiz prestuba;
oraindiokan gaztea bada
badaki zer dan munduba,
onratutzeko bear bezela
anaia zanan lekuba.¹

Beltzen odolen tanto bakar bat
ez duben Etxeberria,
da burutikan oñetaraño
bere aitaren semia;
da gezurraren etsai aundiya,
egiyan adiskidia,
da maitatutzen badakiyena
zintzoro leialtadia.

Ez bada izan diputadu ta
gañera errejidore,
beti karlistai lagundu diyo
atzendu gabe beñere;
ibillitu dan botaziyotan
On Luis egiyan alde...
Mokoroa-ko Migelengandik
txit ondo jakinda gaude.

Maroto... edo... Nocedalekin
ez du, ez, izan konturik,
ez dubelako zerbaiten truke
saldu nai odol garbirik;
egiñaz lana karlisten alde
bañan moduz ta ixillik...
gizon artean ez du ipiñi
oraiñdik esankizunik.

Diputadutza On Karlosenak
aurten diyote eskeñi,
bere anaia zanan aulkian
dedin onrakin exeri;
Kausarengatik sakrifikatzen
ikusten degubenari...
nola gelditu gaur karlista bat
lagundu gabe berari?

Eun bat boto aski baditu
diputadutza artzeko,
ez al dirade bi milla obe
On Luis altxatutzeko?
Naiz guk bildurrik izan ez arren
partidurikan galtzeko,
zertarako gu nagiyak izan
indarrak erakusteko?

Botatu gabe geldituzia
ez dezaguben pentsatu,
baizik Erregek nai duben gisan
bear degu guk obratu;
ondo merezi dubenarekin
gaitezen ongi portatu,
Ettxeberrian arbola beti
dedin goi-goian agertu.

Ezer kostatzen ez dan gauza bat
nola ez degu egingo?
Nola ez gera botatutzero
libreak geranak joango?
«Oztutzen ari dira karlistak»
beltzak luteke esango,
zabartasunez botatu gabe
bagiña lotan egongo.

Habanarekin² bañan geiago
dira gurekin nekatzen,
guk daukaguben elkartasunak
ditubelako bildurtzen;
bat egiñikan botoetara
Luisen aldera goazen,
intrigo eta beste *piztiyak*
Tolosan urtu ditezen.

R. A. O.

El Cántabro, 1896-I-19

¹Juan Ettxeberria Agirre, alegia, artean il berria eta Ramos Azkaratek bi bertso-sail eskeiñi zizkiona.

²Kubako gerra beroenean zan garai artan.

A fede gaiztoko intergo buruzariak!

Euskal intergo ezkerrekuak,
zertan zaudete ixillik,
ez bada zuek zeraten bañan
kantari... aundiyagorik?
Ez al dezute oraiñ sei urte
zenduten bertsolaririk,
zabalduzkeko itxu tartean
alako kanta paltsorik?

Aurretik esan detan bezela
izanik teologua,
Tomas Aquino ber-bera baño
benturaz aundiyagua;
bañan *Tirso-ri* esan ziyona
konde ta... artillerua...
oraiñ orrela mutututzeko
gizon au... ez da lengua?

Orduban kantak jarri zituban
teologo txit aundiya,
intergo oker guzi-guziyen
ill-argi *diz-dizariya*...
dalarikan gu ez bezelako
euskaldun bertsolariya...
dauka, ai!, illun aspalditxoan
arpegi *zuri-gorriya*.

Gañerakuan zertarako ez
kantatu orduko gisan,
gure Erregek Zurbano bati
aitzenik zer ziyon esan?
Illa testigu ipiñitzeko
zuben ausardiya izan,
jende itxubak gezur paltsoa
osoro sinistu zezan.

Cántabro-rikan etzan denboran
beti zebillen kantari,
egiñaz gerra karlistai eta
Errege bidezkoari:
*Erramu-ok*er baziyon deitu
erantzun ziyon bateri...
Bañan gaur zertan dago gordeta
eman nai-ezik arpegi?

Kantatzen zuben Karlosek galdu
zizkigubela Fueruak,
Canovas eta Sagasta bañan
borrero aundiyaguak;
Euskal Erriko *liberal*... edo...
desleial pasteleruak
dirade gezur orrelakoen
egille bizkorraguak.

Oieri onek ikasi ziyon
kantatzen *beltzen* legian,
zerbaiten truke saiatutzen zan
alferrikako lanian.
«Baserritarrak jarriak dira»
jarriyaz kantai gañian,
dago urtutzen iya Madrill-en
ikusten gaitubenia.

Arriya tira, eskuba gorde
egiten dakiyelarik...
ez ote daki Jaungoikoaren
legeko mandamenturik?
Naiz politikan ez dauka bada
gizonak eskubiderik...
juramentatu zitubeneztat
kantatutzeko gezurrik.

Nola gezurrak goza lezake
euskaldun baserriyetan,
nai au, naiz ori, naiz ura jarri
teologuak kantetan?
Beltzez jantzitzen diran batzubek
ondo badaude *beltzetan*,
Fuero-zaleak nai degu bizi
aitona zarren legeetan.

Argal onekin apustutxo bat
baldin jokatu nai badu,
agerturikan obra guziyak
bear bezela testigu,
probatzen badit zizkigubela
Karlosek Fueruak galdu,
urkamendiyan nazatela ni
Maroto-tarrak laurdendu.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1896-II-16

«Gu gera!»

Nun dabilta, nun, karlisten etsai,
etsai beltz goienekuak...
ainbeste gerra *Fuerista*-n guri
alferrik egindakuak?
Ez ote dira munduban bizi
intrigo gizarajuak,
erakutsitzen bazebiltzanak
sinismen ezkerrekuak?

Karlistak ill nai zituzten noski
pentsakalluak sorturik,
bañan dakite etzigutela
egin mesede besterik;
gezurrak ez du egiyan kontra
beñere izan kemenik,
garaitutzeko eskribuakin
gerretan galdu ez danik.

Aspalditxoan ez da beñepein
pizti oriyen berririk,
badirudite ez daukatela
jolasutzeko gogorik;
ez dira bada orren mutubak
bizitutzeko ixillik,
Erromatikan kondematuta
arkitzen diradelarik...

Arrigarritzko gauza ez al da
oriyen *umilldadia*?...
Ote daukate puzuniyazko
zomororen bat gordia?
Ramon Nosedar eta Romea
da bada beren jabia...
Artuko zuten diruditenez
Balbedianon bidia.

Zeñek ez diye bada esango
dirala... gizarajuak,
baldin badira Martínez Campos
bañan txit okerraguak?
Nun dituzte gaur Karlosi sortu
ziozkaten *pentsakalluak*,¹
Aralar mendi aundiya bañan
askozaz aundiyaquak?

Nola dan jaun au intrigoentzat
osoro gizon prestuba,...
ta *maite* duben *biyotzetikan*
Romea santu-santuba,...
esan nai nuke noiztik egiña
ote daukaten tratuba,
nola sendatu ote leiteken
seta txar miñ-erituba².

Eleziyuak badatoz eta
izango dira kontuak,
ez diralarik tranpa egiten
bobuak edo *tontuak*;
Azpeitiyako arraspatzalle
azido-zale gaiztuak
billa litzake orduban baño
botika legunaguak.

Bañan ez diyo, ez, baliyoko
botikak eta arraspak,
ez *Azkarate* erdaldun eta...
ez ere anai Sagastak;
lendik gortuko gaitu guziyok
San Jeronimon tronpetak...
zergatik beltzik ez duban maite
Ignazioren kopetak.

Gañerakuan geldituko da
santuba... lengo moduan,
masoi Sagastak naiagatikan
aldaretikan kanpuan;
Zubizarretaz ernegatuta
Korteetako leiuan,...
a zer negarrak *jakintsu*... onek
egin bearko dituan!

Alfer-alferrik etorriko da
gure Iñigon lurrera.
zergatik ez dan *Romearena*
santu aundiyan bandera;
Loiolak maite du sinismena,
maite du bere euskera.
eta karlista guzi-guziyok...
bere-bereak «gu gera!».

J. Zabalbide-kuak

El Cántabro, 1896-II-23

¹ *Calumnias*. (*El Cántabro*-ren oarra).

² *Afligido*. (Id.)

Kapaz dirade laixter deitzeko deabruari santuba

Zeñ zomorro da Azkoitiyako
Fueristan-n agertzen dan A.?
Bai omen da an nere etsai bat
zuzen-zuzena ez dana;
bai eta ere eskribatzalle
lau begi, guztiz *okerra*;
galdetuzeko daukat gogoia:
biyetakon bat ote da?

Beraz daukate, *gizarajuak!*,
eta nolako beldurra,
ikusi bear dutelakoan
bizkar gañetan egurra.
Berarengatik Kristinan alde
dute agertzen sudurra...
egiya saldu eta gañera
maitatuzeko gezurra.

Eleziyuak badatoz eta...
intrigo oien ikara!
Badirudite kañoitizat artu
dutela *Santa Barbara*;
jauregi eder arrizko beltz bat
erriyan erdiyan bada,
kezketan gaude artillerua
ote dan *Duke Mingrana*...

Zeñek esango eta... oriyek,
eta moldezko letretan,
ez degubela kontsegituko
guk ezer boto-lanetan!
Da esatia: Azpeitiyako
barruti leial orretan,
elbarrituko omen gaituzte
karlistak gauza denetan.

Guziro etxe gogorra da, bai,
alderdi guzietatik,
defendituko lirake ondo
ez balitzake karlistik;
bañan talde au jarriko zaie
gaztelubaren gañetik,
intrigo *beltzak* gerran paltsuak
ta txarrak izanagatik.

Badakizkigu noski guziyok
txerri gosian ametsak,
ta ez diyola gaitzik egiten
ezkur gozoan ekaitzak;
modu berian dira gertatzen
intrigo biyotzez *beltzak*,
sabel-barrenak dizkiyotela
odoltzen gure arantzak.

Gañerakuan nolatan esan
printzipe bidezkoari
fuerista beltzak «gutirislea»¹
legarraukoa² danari?
Ez al zaiote sudurrak baño
askoz geiago agiri,
nola dabilzan emezortzi bat
urre tartian igeri?

Katolikoak... dirala eta
zeñi dute bakarondia³,
deitze ezkeroz «*gutirislea*»
danari bapegania⁴?
Badakite, bai, zer jauregi dan
beltz oiek *Kristinania*,
ta ezagun da *Fuerista* dala
Lasala-n⁵ adiskidia.

Jateagatik zertara diran
pizti txar oiek erori:
«*gutirislea*» deitutzeroño
zeñi ta Karlos bateri!
Ai, Ignaziyok al baldin balu
bere lurrera etorri,
leialtadea kantatutzero
desleial gaizto oieri!

Izanik gure Egiputzuba
leiala antziñatikan,
bere lege zar edo fueruak
leialak diralarikan...
errege jaio zana errege
amaren sabeletikan,
oiek kanpotik daukazkinian
egon leiteke pozikan.

Oiek ez dute beste gauzarik
ez bada beren zakuba,
bakar-bakarrrik ontan nekatzen
dakite denak buruba,
al dan guziyan eragotziyaz
anaiai bizi-moduba...
Kapaz dirade deitzeko laixter
deabrubari santuba.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1896-III-1.

¹ *Pretendiente*. (Egillearen oarra.)

² *Legítimo*. (*Id.*)

³ *Monarquía*. (*Id.*)

⁴ *Tradicional*. (*Id.*)

⁵ Fermin Lasala, alegia, garai artako politikari bat. Aren izenarekin plaza bat da gaur egunean Donostian.

Gipuzkoako karlista fuero-zale bakar-bakarra

Etzi da, etzi, anai maiteak,
Epa-illaren¹ amarra,
gure Erregek jarri diguben
jai aundi dierritarra²;
onkeriolak³ onratutzeko
zein da guretan zabarra,
erakusteko gure asabai⁴
naitasuneko sugarra?

Egun berean ill zan Karlosen
aitona maitagarriya,
argatikan da guziyontzako
guztiz gogoangarriya:
Karlos Maria Isidro zana,
Fernando zanan anaia,
zan illobaren modu-moduko
liberal beltzen etsaia.

Fedeagatik ill ziradenak
dira ondomerezিয়াক⁵,
argatik nai du onratutzia
txit ondo Buruzariyak;
berak lenbizi jarri baditu
ixpillu dizdizariyak...
nola ez bada zuzen jarraitu
Aitari seme guztiyak?

Etxadi⁸ onek onkeriolak
ugari izan baditu,
Karlos Maria genetzake guk
lenengoetan kontatu;
Marotok... saldu zuban ezkerok
zizkiyen... bada lapurtu,...
argatikan au eta besteak
bear ditugu onratu.

Ez digu noski guri agindu
beste munduko gauzarik,
berarengatik guk ez daukagu
idurikatu⁶ besterik;
gure *umantak*⁷ onratu gabe
guretzat ez da onrarik,
ta ontarako nork aukeratu
egun bat obeagorik?

Pentsa dezagun beintzat daudenak
miñez satikuztegiyan⁹,
nola egongo diran negarrez
gure laguntzan premiyan;
berarengatik Jaungoikoaren
Eliz garaitezgarriyan¹⁰
belaunikatu bearrak gera
jai guztiz maitagarriyan.

Belaunikatu bakarrikan ez,
baizik egiñaz erregu
miñkaintz oñazez dauden guziyai
zeruratutzen lagundu;
begiratubaz *Gurutzean* ta
gogoratubaz *Lau-buru*,...
jardungo gera errezatutzen
Jaungoiko Jaunak nai badu.

Anai batzubek baditugu guk
galdubak jazarreetan,s
bai eta ere onrarenatik
errukitsuen etxetan;
ta zenbat daude beste munduban
galdu ziranak letretan?
Eta zenbat ill dira gosiak,
gañera atzerriyetan?

Nola batzubek ala besteak
bandera dontsubangatik
aldegin zuten beti-betiko
onrakin beren lurretik.
Zer mirari da guk egitia
pittin bat *Aitonengatik*,
gure guraso, gure anaia
oñazez daudenangatik?

Gera karlistak duda gabeko
ziñezko katolikuak,
gera Furoen, Sort-erriyaren
txit lagun goienekuak;
gera Errege bidezkoaren
soldadu benetakuak,
gera gu Ama Eleiza Santan
ber-beran banderakuak.

Argatik illak illen moduban
bear ditugu onratu,
eta lan ontan ez gaitezen gu
lotsatu... edo... bildurtu;
fedea maite ote deguben
Monecillori galdetu,
zer digu guri etsai guztiyak
ezin badute sufritu?

Epa-illaren amarra bada
karlistentzat jai osua,
ez da samiña, ez da tristia,
baizikan guztiz gozua;
bi aldeetan ill ziranentzat
zer egun gloriosua,
guk lagundu ta baldin arkitzen
badute Paradisua!

Naiko genduke noski guk ere
bageunde aien tokiyan,
ala penatzen... ala sufritzen...
aiñ era errukarriyan...
Bada... guk egin bear diyegu
al dana fede biziyan,
biyetakuak goza ditezen
laister zeruban erdiyan.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1896-III-8

¹ Marzo. ² Nacionales. ³ Mártires. ⁴ Antepasados. ⁵ Beneméritos. ⁶ Imitar. ⁷ Héroes. ⁸ Familia. ⁹ Purgatorio. ¹⁰ Invencible. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Egiputzuko karlista onkeriolai

Epa-illaren 10-an, 1896-garren urtean

Nundikan asi ta nun bukatu?
Nola moldatu ordia,
naiagatikan ez baldin banaiz
euskaldun dotatsaria¹?
Eta bestetik nola ez naizen
jakinduriyan jabia...
noizko nik egin onkeriolai²
kantazko apaiñgarriya³?

Dala batera edo bestera
abiya nadin kantari,
nik ezer kendu gabetanikan
beste ill-ezkor askori;
gure probentzi Egiputzuban
Zegaman dana agiri...
ez al da bada ill-ezkorrena⁵
Tomas Zumalakarregi?

Dakit jaiotzez dotatsariak
euskerak baditubela,
nik esna baño lotan geiago
bakoitzak badakiyela;
bañan... au lana!, zer det egingo
banaiz kantari epela,
onratutzeko gure umantak⁴
merezi duten bezela?

Denak garaitzen bazekiyeen ta...
zeñek ill onen izena,
bada Europa guzi-guziya
aidean jarri zubena?
Nork Espartero, Jauregi, Rodil,
Quesada, Mina zarrena,
bat eta beste kristino denan
garaitzallerik goiena?

Nik egin bearko detana da
zerura altxa begiyak,
ia argitutzen ote nauben ni
Borbongo izar argiyak;
bai al dit andik lagun egingo
Karlos bostgarren aundiya,
onkeriolen buruzari ta
gezurran garailariya?

Al da izandu Erregerentzat
soldadu umillagorik,
soldadu leial, soldadu zintzo
ta zaldun zuzenagorik?
Bai al da konde bertutezko bat
munduban aundiyaagorik?
Noiz ta noiz izan au bezelako
Bitoriyaren Dukerik?

Suautsa⁶ sortu zan ezkeroztik
nun da bat bizkorragorik,
ainbeste glori bandera bati
eman izan ziozkanik?
Gauza gutxi ta... naigabe asko
igaro zitubelarik...
etzuten *beltzak* au erosteko
añako poltsa dirurik.

Orañ begira jarri gaitezen
beste *artzai* on bateri,
Tomasen gisan bizi-bizirik
ikusten degubenari.
Zeñ fuerista da nai ez diyona
Dorronsoroko Migeli,
fuero-zaleen gidari fin bat
beti izandu zanari?

Bañan Begoñan bala *beltz* batek
zori gaiztoan jo zuben,
zer zan gertatu onek Jaunari
kontuba eman bañan len?
Nola Tomasek ondasunikan
eta txanpon bat etzuben,
andreak nola alabak ala
beartsu utzi zituben.

Egiputzuba gezurretikan
libratutziaगतिकान,
onkeriolak etzuben izan
ezertan sosegurikan;
ezpatarekin gudalaria
izandu etzalarikan,
gauzak egiten zituben zintzo
karlisten onrangatikan.

Orra beartsu bizi eta ill
Ormaiztegiko semia,
bañan Tomasen izen aundiya
bizirik dago ordia;
eta nola ez talluntza⁷ edo
dadukan oroikarria⁸
ez da izango karlistenzako
ixpillu miragarria?

Probentzi onek onkeriolak
izandu ditu ugari,
bañan guziyen izenak nola
ditut esango kantari?
Onratzeakin Dorronsoro ta
Tomas Zumalakarregi,
beste guziyak onratu eta
dirade noski agiri.

Ramos Azkarate-kuak

El Cántabro, 1896-III-10.

Sail au egunkariren batean ere agertu zan. Baiña beraren izenik eta egunik ez dakigu; Tolosako Manuel Urreta zanaren *recorte* batean arkitu genduan eta aldaketa batzuk baditu, baiña aitatzerik merezi ez dutenak.

¹ Poeta. ² Mártires. ³ Ornamento. ⁴ Héroes. ⁵ El más inmortal. ⁶ Pólvora. ⁷ Estatua. ⁸ Monumento. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Bi kaleetan badauzkatzute Luzbeltzen jatorrikuak

Ez al da bada gaur guretzako
egun guztiz egokiya,
bedeiñkatzeko erramubakin
Nocedal-en talderiya?
Oien karlisten kontra daukaten
gorroto izugarriya
dago esaten zer gaiztoa dan
seta txar errukarriya.

Egiyan kontra buru-belarri
altxatu ziran ezkeru,
bide ezkerre erakutsitzen
dabilta guziro bero;
Luzbeltz Migelen ezpatapean...
eta prejitzen badago,...
oiek ez daude beren ustian
askozaz ederkiyago.

Dakigu noski nola dagoan
Done¹ Migelen azpiyan
Luzbeltz deabru desegoki bat
ler egiteko zoriyan;
Jaungoikoaren etsai beltzena
dago errabi aundiyan,
beste guziyak ezin sartubaz
Pedro Boteron ontziyan.

Gurutz-illtzatu zutenak Jesus
etziralarik kristaubak,
illazi zuten ziradelako
judubak eta itxubak;
bañan oriyez izendatutzen
diradelarik *dontsubak*,
badaukazkite karlistentzako
blasfemi debekatubak.

Modu berian dira gertatzen
nun-naiko Nocedaltarrak,
kondenatuta dauzkan ezkeru
Ama Eleiza azkarrak;
erakutsiyaz su tartetatik
infernukoen adarrak,
gure azpiyan daude kixkaltzen
integro nabar-nabarrak.

Eleizan alde ill ziradenai
deitutzen eralpertiak²,
deitzen leitsuak³, nori eta zeñek?,
eta integro jendiak!
Txit puzuniya gutxiyago du
mendiko iran-sugeak,
ez diralarik bada ezertan
egiyan laguntzalleak.

Lengo batean esaten ziyen
Gaiñxurizketak egiya,
naiago nuke beraren gisan
banintzake ni aztiya;
deabrubari santuba deitzen
ez al dirade abiya,
dozena t'erdik izan dezaten
beren denboran jakiya?

Iru bat gizon katolikoai
deitutzen iru *krisallu*,
modu onetan iskribatziak
barkaziyorik bai al du?
Oiek Eleizan *karabinero*...
eta kanpoan *deabru*...
joan-etorritan oraiñ artean
ez dira gaizki konpondu...

Guk martiriyak onratutzia
ezin eraman badute,
gurutzekuan sinistamenik
sinistatuzten al dute?
Ainbeste milla milloi martiri
Jesusek ez balituke,
oroikidatzen⁴ lan aundirikan
izango ote genduke?

Pipiyak janda baldin baleude
Tolosan infernukuak,
eta nik jarri bear banintu
bertatik ordañezkuak...
Pilatos, Judas eta Barrabas,
Malko ta bezelakuak...
Bi kaleetan badauzkatzute
Luzbeltzen jatorrikuak...⁵

J. Zabalbide-kuak

El Cántabro, 1896-III-29.

¹*Santo*. ²*Tunantes*. ³*Majaderos*. ⁴*Conmemorar*. ⁵Beste egun batean zeñ diran esan-
go ditugu. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Jesus gurutz-iltzatuari

Ez baldin banu Jaungoikoari
kontuba eman bearrik,
basatiyen basatiyena¹
banintzake ni bakarrik,
ez baneukake beste biziyan
sinistatzeko argirik,
eta ez banu *Pedro Botero*-n
ontzi guriyan bildurrik,
ez balitz Satikuztegirikan²
eta ez ere Linborik,
ta ez banuke nik sinistuko
badanik *Paradisorik*,
mundu guziya neretzat dala
ez naukakela illtzerik,
samintasunik batere gabe
gozatutzia besterik,
ez dezatala gañera izan
biyotz nerean kezkarik,
ez bazenduke juzgatu bear
bein bat zuk nere animik,
ta ez dezala zuregandikan
izandu barkaziyorik,

da esatia, ez baldin banu
espero salbaziyorik...
nola ez dizut nik kantatuko
biyotzan barren-barrendik?
Zure Pasiyo negargarriya
negarrez irakurririk,
ta ikusirik larru gorriyan
gurutzetikan zintzilik,
koro arantza beltzezko ori
buru santuban jantzirik,
eskubak eta zedorren oñak
entenga lodiz josirik,
ostiral santu arratsaldean
Jaunari kontu emanik,
Lonjinos beltzak zure biyotza
lantzakin erdibiturik...
zure taldea laja zenuben
gloriyaz bete-beterik,
eta judubak ziran gelditu
betiko desonraturik.

Iruretan-goienak

El Cántabro, 1896-IV-1

¹ *Salvaje*.

² *Purgatorio*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Al da gertatu Euskal Erriyan beñere orrelakorik?

(Orra nun dan Urnieta-ren doñuban)

Karlista maite-maiteak,
Fuero santuben zaleak,
izan bai balienteak;
ekin digute gerra biziyan
txit gogor *apaiz* jendeak,
apaiz jaun *miserableak*,
ez dira beren jabeak,
baizikan *beltzen* aideak.

Dabiltza baserriyetan
zenbait apaiz jaun benetan
lardasturikan *beltzetan*;
Zubizarreta Fuero zalean
kontrara boto lanetan,
ospelik gabe oñetan,
bizitzetan ta... dendetan,
Luzbeltzen bide txarretan.

Bota dituzte maskarak
intrigo nabar-nabarrak,
politiko txit zatarrak;
dituzte saldu *mau-mau*-rengatik
euskaldun Fuero zar-zarrak;
probatzen beren indarrak
deabru oien adarrak...
dirade baldar-baldarrak.

A pizti saldinkariyak,
zaudete negargarriyak,
gutziz errukigarriyak;
bazabiltzate tranpan, bai, tranpan
egiñik zikinkeriyak,
saldubaz Euskal Erriyak...
Sardá Salvany-n egiyak
zuentzat dira ipuyak.

Paulotxo beltzaren alde
dabiltza guziro trebe,
lotsatu gabe batere;
Al da ikusi Euskal Erriyan
orrelakorik beñere?
Integro beltzak nun daude?
Luterorekin al daude?
Edo... zer pizti dirade?

Seta txar kondenatuba
dago txit desonratuba,
osoro puzunituba;
Arkitutzen da deabrubakin
osoro parte artuba;
da gertatutzen salduba,
turroiak menderatuba,
Kristinarian sartuba.

Burgosko arzobispuak
oieri esandakuak
etziran gezurrezkuak;
esan ziyoten fariseo... ta...
gañera... gañerakuak...
Ondoren Santanderkuak...
ta gero Urgel-ekuak...
Zer Aita egiyazkuak!

Apaiz integro diranak
gaur ez dirade oienak,
nai dute izan zuzenak;
Luzuriaga ta beste asko
fedea onean zeudenak,
gaur dira Don Karlosenak,
onra nai duten gizonak,
fedea maite dutenak.

Karlisten subak erreta
illundurikan kopeta,
beltza da oien arreta;
Jeronimotxok jo omen diye
eriyotzako tronpeta,
presta dezaten maleta
tranpak barrenen gordeta...
Orain da oien illeta.

Goazen guziyok batera
Zubizarretan aldera,
erakutsiyaz bandera;
bota ditzagun Paulotxo eta
Romea beltza lurpera,
esanaz nun-nai «Gu gera»¹,
igoaz biyen gañera,
deitubaz: «Biba euskera!».

Gaur ez daukate kaparik
estalitzeko besterik,
Kristinarena bakarrik;
Paulotxorekin ezkondu eta
ez dago barkaziyorik,
ain gutxi purutasunik,
ez eta sinistatzerik
geiago oien gezurrik.

Iruretan-goienak

El Cántabro, 1896-IV-12.

Orra nun dan Urnieta... Orrela asten ziran leenengo karlista gerrateko bertso batzuk. Ikus.: Auspoaren sail nagusia, IV, 281 orrialdean. Ondoren, Elizanburuk doiñu ortan moldatu zuan bere *Ikusten duzu goizean* sail ezaguna. Irakurleak badaki, beraz bertso auek zein doiñutan kanta bear diran.

¹Leen ere esan degunez, «Gu gera» karlisten kanta bat zan, beren azken gerratean (1872-1876) asko erabili zana.

Akinoko Tomas Done¹ aundiyari

Composición leída en el Real Seminario de Vergara en la velada celebrada en honor de Santo Tomás de Aquino. el 7 de Marzo úldimo.

Biyotz nereko Ama Euskera
izkuntza eztitubena,...
emen naukazu seme argal bat
txit asko nai dizubena;
beste izketa ttattar guziyen
antzikan ez dezubena...
zeradelarik osoro zarra²
etzero beartsubena.

O Akinoko eguzki eder
guztizko dizdizaria,
Landulfo eta Teodoraren
zori oneko semia!
O Italiyan onra aundiya,
Paradisoko loria,
zerutikako jakinduriyan
ziñezko egokindia³!

Baizikan zera garbiya eta...
onretan aberatsena,
etsai taldeak aldi askotan
garaitu dituzubena.
Orain nola ez, bazerade zu
zerutar indartsubena,
ez dezu naiko alabatzia
donerik jakintsubena?

O bizimodu Donedakoan
goi-goiko apaiñgarriya⁴,
argirotarra⁵, ziaditia⁶,
eta aitorkidalia⁷!
O Eleizaren irakasle⁸ ta
munduban argikaria⁹,
iñork berdindu ezin zaituban
Tomas Jainkojakindia¹⁰!

Zuk lagunduko dirazubela
Akino alabatutzen,
nere Amatxo maitagarriya,
ez det dudarik jarritzen.
Tomas aundiyan bertuteakin
daukat biyotza zoratzen,
berarengatik abiya nadin
al dan moduban kantatzen.

Zu etzinduzen ezerk jolasten
ez bazan artikasiyak¹¹,
ez baldin bazan etaitzak¹² eta
Jaunaren Ama Mariyak.
Nai zizkitzuten zuri itxutu
begietako niniyak,
bañan zuretzat ziran samiñak
munduko gozagarriyak.

Begi ederrak beti zeruban
zeukazkitzuben jarriyak,
egin zitzazun Eleizarentzat
pillare sendogarriyak.
Zeñek neurritu, Tomas maitea,
zure lan izugarriyak,
ni bañan askoz... aundigoentzat
badira larriyegiyak?

Nola etzera bada egongo
eskoletako aingeru,
baldin Eleizak zure lanari
jarraitutzia nai badu?
Nork ziyozkan, nork infernutarrai
muzorro¹³ paltsuak kendu?
Zeñek Erroman etsai aundiyak
zituban ala ixilldu?

Nola etziñan nun-nai izango
paregabeko maisuba,
zure aratoitz¹⁴ bakarra bazan
beti Gurutziltzatuba?
Naiz Parisen ta naiz Bolonian
baziñan izan goituba,
Fondinen, Pisan ta Orbieton
izandu ziñan dontsuba.

Esker maiteko ezkutapea¹⁵
zan zure maitagarriya,
zure izar ta zure Eguzki,
zure zorion guztiya.
Zu zera ala Eliz egintza
berarentzako jarriya,
Aita Urbano laugarrengua
zania agintariya.

Seaskatikan zera Jainkoan
Amaren biyotzekua,
ontartua¹⁶ ta beraren kuttun¹⁷
eta onez bedatua¹⁸.
Zan Erregiñ au zedorrentzako
txit lagun goienekua,
argatik zera milla mirari
aundiyak egindakua.

Gañerakuan nola, bai, nola,
eta txit urte gutxiyan,
ainbeste on zezazukean
egiñ Europa guziyan?
Nola Kristoren etsai aundiyak
zeukazkitzuben azpiyan,
ez bazinduzen Amak iduki
beti biyotzen erdiyan?

Zergatik deitzen ote zizuten
lagunak... *Idi Mutuba*,
zenubelako zuk argituko
ondorenian munduba?
O bildotx ixill, aingeru umill,
aratoitz bedeinkatuba!
Onkeriola, onkeriola¹⁹
zan zure bizimoduba.

Etzekizuben zuk arpegira
emeai begiratutzen,
aragiyazko pekatu *beltza*
zenduban gorrotatutzen.
Ama Mariyak Sortzez Garbiyak²⁰
zinduzen garbi gordetzen,
bere moduban kastidadean
txit txukinkiro bizitzen.

Nik baditudan bost sentidubak
balira guztiz azkarrak,
ta banintuke itzak neurritzen
nai dan añako indarrak,
bear bezela kantatutzeko
zure bertute ederrak,
kontatzen jakin bearko nuke
zeruban dauden izarrak.

Ni banintzake doneen gisan
euskaldun dotatsariya²¹,
kantaz egingo nizuke azkar
koroï bat ikuskarriya.
Egin ta ere... bai al daukazu
ipiñitzeko tokiya,
baldin daukazun koroïa bada
eguzkiyaren azpiya?

Eguzkiyaren azpiya eta
izar argiyen gañetik,
arkitzen zera koroiturikan
alderdi guzietatik.
Zer egingo det, Tomas gurea?
Zer det egingo zugatik,
ez baldin bazait ezer irteten
iñola nere burutik?

Ai, banintzake Done Domingon
goi-goiko apaiñgarriya,
nintzakeala Jaiñkojakinde¹⁰
ta egokinde³ aundiya,
pozik altxako nizuke letraz
Bergaran oroikarriya²²,
zuri kantatzen bizitu dedin
Aitorren Euskal Erriya.

Bañan dakizu naizela nerez
argala eta txikiya,
zortzikoz zuri altxatutzeko
talluntza²³ miragarriya.
Beragatikan bukatzerako
nere ezerezkeriya,
agur ta agur izango dezu
nerekikako sariya.

Agur ta agur leaurande²⁴ ta
ixpillu ikuskarriya,
agur, done ta doagaraien
gañeko doagaraiya²⁵.
Agur, bai, agur, umant illezkor²⁶
beti garaitezgarriya,
guzietara egiazkoen
zori oneko *patroïa*.

Ramos Azkarate-kuak

El Cántabro, 1896-IV-26

¹ Santo. ² El Cántabro-k: ceralaric. ³ Filósofo. ⁴ Ornamento. ⁵ Ilustre. ⁶ Ingenioso. ⁷ Confesor. ⁸ Doctor. ⁹ Lumbreira. ¹⁰ Teólogo. ¹¹ Estudio. ¹² Oración. ¹³ Máscara. ¹⁴ Oráculo. ¹⁵ Sacramento de la Eucaristía. ¹⁶ Favorecido. ¹⁷ «ta» itza guk erantsia, neurria osatzeko. ¹⁸ Estimado. ¹⁹ Martirio. ²⁰ Purísima Concepción. ²¹ Poeta. ²² Monumento. ²³ Estatua. ²⁴ Prototipo. ²⁵ Insigne. ²⁶ Héroe inmortal. (*El Cántabro-ren oarrak*, 2 eta 17 izan ezik).

**Gure buruzari, senadore,
On Tirso¹,
txit geidiatia jaunari²**

Seaskatikan karlista zeran
mantxa gabeko On Tirso,
fariseuak gerra biziyan
bazizuten beñ eraso...
zu oientzako bildotx bat ziñan,
oiek zuretzako otso...
Berak zaituzte txarrak izan ta
goi-malletara zu jaso.

Pare gabeko umildade... ta...
zedorren kristautasunak
desegin ditu Egiputzuban
odoi txar illun-illunak;
zuk badezuben modubak eta
goi-goiko zalduntasunak
ekarri ditu karlistentzako
gozatzen gauden egunak.

Nolatan aztu zuretzat sortu
zituzten *pentsakalluak*³,
izanik bada Aritxulegi
dan bañan aundiyaguak?
Salamankako erdaldun gaizto
maketo goienekuak...
Nun daduzka gaur Sánchez Asensiok
zuretzat esandakuak?

Alde batetik zeradelako
On Karlosen *ordezkua*,
zeradelako bestetik berriz
fuerista benetakua...
eta guziyen gañetik nola
zeraden katolikua,
deitubaz gaude... «Bizi dedilla
Tirsoren garaitondua⁴!».

Zenbat naigabe, zenbat oñaze
zuk dituzuben igaro
badakiyenik, gure artean
zu besterikan ez dago;
gezurrarekin Karlosen kontra
abiya ziranai bero,
egiyarekin zuk irabazi
diyezu joaz *ordago*.

Gaiñtxurisketak
El Cántabro, 1896-V-3

¹ Tirso Olazabal jauna, Gipuzkoako karlisten buruzagia garai artan. ² *Excelentísi-mo*. ³ *Calumnias*. ⁴ *Triunfo*. (*El Cántabro*-ren oarrak, leenengoa izan ezik).

Gure diputadu On Eusebio Zubizarreta jaunari

Nola ill etzan ta illko ez dan
Tomas Zumalakarregi,
nola karlistai dagon egiñaz
Eleizan barrendik argi,
nola dituban umant aundiyak
garaitondoak ugari...
bere *primuak* izandu ditu
Tolosan garaitondo bi.

Guk lagundu ta zuk ill dituzu
Tolosa maitagarriyan
Goitia, Ameztoi eta Alzola
Gipuzkoaren erdiyan;
dituzu jarri Nocedaltarrak
eriyotz errukarriyan,
politikakin kantatzen dala
sarturik lurran azpiyan.

Bai, Eusebio Zubizarreta,
bai, zure garaitondoak
zeñek ukatu ez diradela
izandu milagrozkoak?
Atsegin eman ziguben noski
oraiñ iru urtekoak,
Goitia eta Ameztoi zana
lur-azpiratutakoak.

Zuk onratutzen dezubelako
Tubalen Euskal Erriya,
doatsututzen¹ dizugu denok
pozaz bigarren gloria;
zuaz kortera eta an esan
«Ni naiz bentzutezgarriya²,
nik garaitu det beti-betiko
lagundi negargarriya».

Poz atsegiña artutzekoa
zan izan biyen illeta,
(jo ziyelarik San Jeronimok
juiziyoko tronpeta);
bañan aurtengo gure etsaiak
altxa nai zuten beleta,...
ill da Ramontxon maskararekin
estalirikan kopeta.

Gaiñtxurisketak
El Cántabro, 1896-V-3

¹ *Felicitar*. ² *Invencible*. (*El Cántabro*-ren oarra)

Ignazioren sort-erriko diputadu On Joakin Maria Arana-koari

Zori onean Azpeitiyara
zaitu Jainkoak ekarri,
barrutirikan euskaldunena
kentzera erdal beltzari!
Izarraizko mendi ederra
diguzu onraz estali,
emateakin eriyotza bat
etoi desleial bateri.

Beltzak gerala geradenian
bear bezela agertu,
gezurrarekin asi giñan ta...
egiyak zatitu gaitu.
Joakin Maria, Joakin Maria,
gaizki esanak barkatu,
gaur bertatikan gure illeta
bezate nun-nai kantatu».

Eman diyezun eriyotza da
iñoiz altxako ez dana,
argatik dago Azpiazu bat
esanaz: «Auxen da lana!
Zeñek ekarri zuben onera
Joakin Maria Arana?
(Nere aurtxo kristautu ziran,
ai, nere Romea zana!).

Gaztelaniko karlistak eta
Laurak-bat-eko guziyak,
eman diozkagu biyotzetikan
Jaungoikoari graziyak,
Zure bitori aundiyangatik
pozaz bustirik begiyak...
deitutzen degu: «Biba Aranan
bertute garailariyak!».

Tranpak egiten ez degularik
beñere izandu lotsik,
oraiñgo ontan ez al zan bada
autsikan eta arraspik?
Utzi gaituzte nagusiya ta...
intrigo denok ill-otzik,
konfesatzeko ez genubela
iñun billatzen apaizik.

Gaiñturisketak
El Cántabro, 1896-V-3

Intrigoen illeta

On Jose Crespok Rossini illezkorrari

donkitu ziyon joaira edo martxa negargarriyan

Nocedal,
dakizu nor geran
noski;
zaitugu ill-otzik utzi,
zure lagundi ta guzi,
bai, bai!
Katolikua
ezkerrekua,
ziarkakua,
ziñaden umill,
aitatxo bezelakua.
Maketo egiazkua,
piztiyen apaizpikua¹,
martiri Azpeitikua.
o santu turroiezkua!
Txiñ.. txiñ..
etorri ziñan
gure etxera,
Inìgoren sort-erriya
desonratzera;
Karlos eta gu
galdutzera.
Gipuzkoako Fuero dontsubak
tranpiyan illtzera,
bai, bai.

Alferrik...
Ez dezu kemenik,
ez, ez!
Ez eta ere tranparik.
illtzeko Fuero santurik,
ez, ez.
Joakin Aranak,
gure laztanak,
karlista danak
garaitu ditu
intrigo baldan-baldanak.
Llorenten jarraitzalleak,
Sánchez Silva-ren umeak,
trinpiti-tranpaz beteak,
zu eta zure semeak,
bai, bai.
Daude kantari
zuen illeta
diputadu Arana ta
Zubizarreta.
Naiz Azpeitayan,
naiz Tolosan,
irakurritzen degu biyetan:
«Erramontxo, ill zan!
Ill zan!».

Bi argi
 Romea zanari
 jarri;
 naiz izan ogei ta bi,
 ez dirade, ez, geiegi,
 ez, ez.
Martir oieri
 laguntzen ari
 buru-belarri,
 erregutubaz
 Jaungoikoaren Amari,
 jarri dediñ bitarteko,
 Sortzez Garbiya dalako;
 oiek etziradelako...
 daukate lanikan asko,
 bai, bai.
 Atera mezak
 nun-nai ugari,
 begiratu gabetanik
 milloi bateri.
 Zer diyo bada
 Aranari,
 gastatu arren oiek salbatzen
 naiz izan amabi?
 Zer? Zer?

Kupitu,
 etsaiai... barkatu,
 bai, bai!
 Izan ditzagun erruki,
 lagundurikan guk beti.
 beti:
 gure goguan
 pentsamentuan
 kristau moduan,
 arren!, iduki
 daudenak beste munduban.
 Guk nai deguben lekuban,
 Josafateko orduban...
 lagundu itxu-itxuban
 sartu ditezen zeruban.
 Bai, bai!
 Malkoz bustirik
 gure begiyak,
 zabaldurik jarri gaiten
 gu beso biyak.
 Ziradelako
martiriyak,
 deskantsa bitez pake-pakean
 intrigo guziyak!
 Amen!

Ramos Azkarate-kuak

El Cántabro, 1896-V-10

Bertso-papera, moldiztegi-izenik
 gabea.

¹ *Obispo*. (*El Cántabro*-ren oarra).

On Jose Crespo Rossini illezorra-ri

DONQUITU CIYON MARCHA EDO JOAIRA NEGARGARRIYAN.

(Intzigoen illeta.)

— 1 —

Nocedal
 Daputa noe guerun
 Nosoqui;
 Zaitagu ill-ataie utzi
 Zare lagandi ta gnei,
 ¡Bai! ¡bai!
 Cataluna...
 Españerrea...
 Caronena...
 Gironen utzil...
 Añaboa becelana.
 Nageto egilyacua
 Piztigan Apeltigua (1)
 Martiri Apeltigua
 ¡Oh, naita tarroyencua!
 Chii... chii:
 Eñeri eñan
 Gara eñara
 Eñagere Sori-erriya
 Demaratara;
 Carlos eta ga
 Galatona

Gaipazoa-co Fuzero duntzabae
 Yampayan illazop
 Bai bai.

— 2 —

Alferic...
 Ex dozu quentanie
 ¡Ex! ¡ex!
 Ex eta ere tramparie
 Ilizco Fuzero Santarie.
 Ex: ez:
 Ansoñe Artuar
 Gure lutanee
 Carlota danac
 Garaito dita
 Intzigo behlan-baldanae.
 Lizenatu jaurailzallac...
 Sanchez Silbaru anear
 Trampili-trampas letuae
 Zu eta nare semone.
 Bai bai.
 Dande cantari
 Zoen ileta
 Diputadu Arre ta...
 Zubizarreta.
 Naita Apeltiyun
 Naita Tolosan
 Incarrazon dega blyetan...
 ¡Ereusueyol! ¡il! soil!
 ¡ILL. ZAN!!

— 3 —

Bi arazi
 Bosen amari
 Jari:
 Nait izan eguei eta bi
 Ez dirude ete, guzeyqui.
 Ex: ez:
 Martiri oyeri
 Laguntzen sei
 Bero-berari
 Eregutuban
 Ansoñe-rea Amari:
 Jari dola bitarico
 Sorioa garbiera dalaco
 Oyoc etzaradlaro...
 Dautae lanicua aen...
 ¡Bai! ¡bai!
 Aiera mosac
 Nan tai upari
 Begiaratu gabetone
 Miloi bateri.
 ¡Car diyo bada
 Amari

Gastata arren oyoc salbataoa
 Nait izan anahi!
 ¡Car! ¡car!

— 4 —

Capita
 Etsayi... barcilo
 ¡Bai! ¡bai!
 Izan ditzagun erropi
 Lagunduricun gae best
 Beti:
 Gure goguan
 Pentsamentuan
 Cristau moduan
 Arren!! ihuqui
 Dandetik heste mundaban.
 Gue tai deguben lachuan
 Josatubee orduban...
 Lagunda ichu-ichuban
 Sactu ditezun eraban.
 ¡Bai! ¡bai!
 Malooc bustirie
 Gure beguycac
 Zabaldure juri gaiten
 Gu beso blyac.
 Gradelaco
 Martiriyc...
 ¡Descansa hitea paque guzuan
 Intzigo guciyac!
 ¡Amen!

HABEE ARKATE-OTAG.

(1) Orreaga.

Tolosa, Arremeleko zubia.

(Liburu ontatik: Jose Maria Tuduri Esnal: *Argazkiak, Tolosa, Fotografias (1842-1900).*)

Nere adiskide maite
On Frantzisko Zeberio
eta Barandiaran jaunari

Eldu zizuben (kulpikan gabe)
alfer-alferrik norbaitek,
baba-zorro ta Canovas beltzan
euskaldun *andare* batek;
naiz onek eta lagun erdalak
ontzat artu nai baditet,
bigarren Anas, bigarren Kaifas
pozik deituko diyotet.

Fuero-zaleak gaudelarikan
guziro pertsegiturik,
gure bandera defenditzeko
ez degu senti bildurrik.
Inguruetan, moldiztegiyan...
al da Madrillen besterik
España zarra altxatutzeko
Mella ta... bezelakorik?

«Argitasuna! Argitasuna!»
aboan dabilkitenak,
badakizkitez, eta zer ondo!,
Linboko bide beltzenak.
«Gizona libre! Gizona libre!»
deitutzen darabiltzanak,
dauzkate kausa santubarentzat
katerik latzen-latzenak.

Itxu daudenak argitutzeko
Mella da, Mella, mutilla!
Onen itza da liberal tranpak
elbarritzeko makilla;
au bada berez guztiz bizkorra,
zeiñ da, zeiñ, oietan illa,
erakutsitzen duten dotriña
dalarik umill-umilla?

Guk gorrotatzen degu illuna
erakutsiyaz argiya,
argatik ezin ikusi dute
araña dizdizariya;
oiek oiñpean artu bañan len
maite deguben egiya,
gezur fabrikak bear du izan
eriyotz lotsagarriya.

«Ni karlista naiz» kantatutzeko
nor gerade, nor, gaur lotsa?
Nun ez dabil, nun, zañak egiñaz
Korteko fueristen boza?
Barrio Mier argirotarra
nola dan jakintsu utsa,
irazekitzen daki txit ongi
gure izarren biyotza.

Gurasoetan lenbizikua
daukagularik urruti,
nai eta nai ez bear diozkate
laxter ateak iriki;
onekin beste buruzariyak
ditzaguben guk iduki,
aurre-aurretik gure gidari
koroiturikan ederki.

Zuk badakizu gerala biyok
osoro pertsegituak,
zutitzen ari geradelako
beti gezurtiosuak;
defenditubaz oraiñ bezela
Fuero zar gloriosuak,
izan gaitezen naiz ill naiz bizi
karlista oso-osuak.

Ia zenbat etsai badituben gaur
Martiri Golgotakuak.
mundu guztiya erredimitu
ziguben Gurutzetuak.
Zer mirari da miñ izatia
kauza guzizko santuak,
erori arte *pentsuba* libre
jaten diguten astuak?

Lagun maitea. egin ditzagun
beti alegin aundiya,
erakutsiyaz gazte jendeai
lege zar gozagariyak:
gerra egiten digubelarik
fuerista ez dan guziyak,
denak lurrera botako ditu
deguben fede biziya.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1896-VII-11

**Ondarrabiyako
praile Karlosen etsai
Aita Ignazio famatubari**

Errespetatzen diozkat, Aitatxo,
sinismena ta koroia,
bañan ez gure kontrara daukan
puzuniyazko erdoia;
ez balitzake bada bedorri
Doña Kristinan morroia,
ezin egingo luke iñola
beltzen moduko sermoia.

Noiztikan gera Mahomatarrak
bañon txit okerraguak,
guk bakarrikan nai baditugu
Laurak-bat-eko Fueruak?
Zertan etzuben deitu orduban
zeiñ diran sarrazenuak?
Ez diyot ondo, zeñ ta nor diran
euskaldun *fariseuak*?

Daukan ezkerero oraiñ bedorrek
grña ezkerretakua...
erantzun bezait: ez al da Karlos
printzipe katolikua?
Ez al da eun Errege aiek
ziraden arbolakua,
Euriopako Errege denak
ez diran bezelakua?

Noiz du agindu Aita Santubak
On Karlos lajatzuzeko,
edo bedorren gisan Kristina
Amatzat ezagutzeko?
A zer ojubak zituben egin
protestantiak galtzeko!
A zer moduba katolikuak
zuekin elkartuzeko!

Bidezkoari gerra egiten
diyenak pulpitutikan...
(esan nai nuke bai ote duten
Jaungoikoan bildurrikan).
Al du bedorrek, orobat bestek,
iñoiz eskubiderikan.
ots egiteko itz-tokiyetan
karlistai ez dan gauzikan?

Ez badaduzka beste anaiak
ekartzen azkarraguak...
nola karlistak errespetatu
naiz izan kaputxinuak?
Eskerrik asko dakigubela
dirala obeaguak
irabazteko zerubarentzat
naiz izan karolinuak!

Karlista denok dakigu ondo
gerala pekatariyak,
nola ez geran Jesusen Ama
dan bezelako garbiyak;
bañan libratu nai ginduzke guk
Tubalen euskal erriyak,
biralirikan Luzbeltzengana
lege beltz negargarriyak.

Andigitarran¹ koroiangandik
ez giñezke besterendu²,
gure Fuerua biyotzetikan
baldin maitatzen badegu;
liburu santu maitagarriyak
ala kantatzen badigu,³
Fuero-zaleetan egiazkuak
bakar-bakarrik gera gu.

Bedorrek noski jakin bear du
Karlos ta karlisten berri,
zenbaiten gisan nola ez geran
morrontzan oraiñdik jarri;
gure *Aitonak* ziyelakoan
jarraitzen bidezkoari,
etziran bada iñoiz bizitu
Fueroen desongarri.

Sinistu bezait gu ez gerala
Fuero-zaleak bakarrik,
katolikuak geradelako
gaude txit pertsegiturik;
Jaungoikoakin fueristarikan
al dan karlistak besterik,
arren!, lenbaitlen gure izkuntzan
mesedez esan bear dit.

Gure asabak Erregeakin
txit bizimodu gozuan
ziran izandu libre-libreak
gure lur maite gaxuan;
eta bedorri konforme bada,
naiz egon denok lazuan,
On Karlos jauntzat jarri ta gera
libreak Egiputzuan.

Iruretangoienak
El Cántabro, 1896-VII-25.

¹ *Real regio*. (*El Cántabro*-ren oarra).

² *Guipúzcoa no pueder ser enajenada de la corona real*. (Id.)

³ *Como nos canta. Título 2º, capítulo 6º de los Fueros*. (Id.)

Oiartzungo Necedaltarrai

Bertso berri batzuek nai ditut atera,
nua jende tristea kontsolatutzero.
Deklaratu bear det Necedalen prueba,
nola zan beñ etorri Azpeiti aldera,
egiñik sarrera
euskaldun lurrera;
bañan gu aurrera
deitubaz: «Gu gera!»;
merezi zenduan ta ondatu zera.

Lenbizi erraturik Konstituziyuan,
kunplitu gabe iñoiz obligaziyuan...
Guregatican daude murmuraziyuan,
jarri geradelako satisfaziyuan;
beti biziyuan
ta traiziyuan,
beltzen leziyuan,
oien soziyuan...
Ala etorri ziran koaliziyuan.

Tranpa egin dizute zeren gurasuak,
jatorriz diralako osoro paltsuak,
eta ez txikiyena Necedal gaiztuak;
ez dira gustabliak orlako kasuak,
ixurtzen malkuak
penagarrizkuak...
Gu gera lenguak,
onra aundikuak,
ez zuek bezelako iru karakuak.

Oiartzunen izan dan predikadoria,
karlisten kontra badu abilidadia;
Necedal desiatzen luke erregia,
dalako politikan lotsikan gabia.
Au Euskal Errira
zertan etorri da?
Arturik erida
oso erori da...
Oraiñ barkillo saltzen Kastillan jarri da.

Aita Santuba beti dauka mingañian,
onen etsaiak jartzen dabill indarrian;
dabilela turroian aldera lanian,
ezagutzen det ongi nere baldarrian;
beti maldadian,
Luzbeltzen bidian
dijoaz aidian
zuzen-zuzenian,
kixkaldutzero antxe eternidadian.

Erroma maite degu karlista guziyak,
Jaungoiko maiteari onetan graziyak.
Aitak eman dizkigun onra mereziyak,
oraiñ jakin ditugu ango notiziyak;
Necedalkeriyak
ditun maliziyak,
daude ikusiyak
diran itxusiyak,
oien pausoak dira lotsagarriyak.

<p>Kulpitura igotzen da apaiz bat onradu, ta bolara onetan kantatutzen digu, botoak galdu eta diruba ere galdu... Laxter bikariyuak zerbait esango du; Nocedal txit saldu askozaz obe du; guk Karlos badegu ta gaude seguru onen alde irtengo generala soldadu.</p>	<p>O gure Aita Santu, guzizko argiya, ontzat artu bear dit nere eskeñiya: irabazi nai degu gure Españaia, On Karlos degubela guk buruzariya; egiyan kabiya galdu bada iya, gure ausardiya... dan garailariya, testigu emen dauka Nocedalkeriya.</p>
---	---

J. E. Laurtaungoak

El Cántabro, 1896-VII-29

Izenburuari eransten zaion oar batean onela esaten da:

«En carta que nos envía un amigo desde San Sebastián hemos recibido para publicarla esta composición que es conocida en algunos pueblos cercanos de aquella ciudad».

Baiña ori esan eta izenorde ori erabiliagatikan, bertso aukerak ez ote dira Ramos Azkaraterenak izango? Orregatik sartu ditugu liburu ontan, aita nor duten zalantzan gelditu bada ere.

Lagun urkoan gaitzez poztutzen diranai

Ez bagenduke joan bearrikan
mundu ontatik bestera,
guri animak alde egin ta
gorputzak desegitera;
sinistatuko ez bagenduke
bizitzerikan ostera,
laxter giñake (beintzat batzuek)
anarkistakin batera.

Ez dalarikan Euskal Erriyan
ni bezin gizon argalik,
nola sinistu gorrotorikan
osoak baziratenik?
Jesusen Ama Sortzez Garbiya
bezelakoak... izanik...
neri galtzea opatutzeko
zer egin diyet bada nik?

Bi illabete pasatutxoak
igaro ditut gaxoro,
gaur *integruak* edo... *osuak*
dauden bezin lasaiago;
galdu banintzan noski atsegin
omen niyen nik emango...
Jakin banuban, illko nintzan, bai,
Nocedal baño lenago.

Ustez beñepeñ nere aldetik
ez diyet egin kalterik,
ez det kantatu nik *Kantabruan*
beñere ez dan gauzarik.
Bai al det egin Lege zar onak
defenditzia besterik,
ta probatzia Fuero-zaleak
geradela gu bakarrik?

Gaizki esan det, ez niyoke nai
Jaunari artu eskuba,
zerengatikan kristau guziyok
daukagun debekatuba;
On Erramontxok *Izarraitzen*
ill arren bere buruba,
Jainkoak egin dezala nizaz
beraren gogo santuba.

Gañerakuan ez naiz ni sartu
oien bizi-moduetan,
nik ez diyotet izan ta izango
inbidirikan ezertan.
Ez dutela gaur bada arkitzen
nere itz neurrituetan
naizenik sartu etsaiarekin
bear ez nuben lanetan?

Etsiya nago urte askoan
ez naizela ni biziko,
bañan al badet lan santu oni
txit nekez diyot utziko;
ez apaiz jaunak ta ez prailiak
ez gaituzte ixilduko...
gure begiyak Euskal Erriyan
alde dirade itxiko.

Gaur karlistetan badaude bada
guzizko kantalariryak,
kantatutzeko istoriyakin
etsai guziyai egiyak;
ta galdu arren geran guztiyok
jaioko dira berriyak...
onratutzeko bear bezela
Ibero-tarren mendiyak.

Neregatikan omen ziyoten:
«Enreadore gaiztua!
Noizbait bear ta mundu ontatik
bestera laixter dijua».
Zer uste dute: ez dagoala
jaiorik ordañezkua,
lotsatutzeko euskal kantakin
fuerista gezurrezkua?

Gañerakuan nere galera
Jaunari eske zeudenak,
aditu gabe ziran gelditu
nere illetan kanpanak;
alaz guztiyaz gorde ditzala
gure Jaungoiko laztanak,
irakurriyaz bizi ditezen
nere kanta txar baldanak.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1896-VIII-2

Saguxarra gizonaren izenian

Saguxarretan tranposoena
badabil *tranpan lurrian...*¹
Ignazioren ama jaio zan
etxetik beste aldian;
Erramontxoren itxurako bat
erri euskaldunenian,
dabil *sorgintzan*, Romea dala
sinistu-azi nayian.

Bi bider jaio balitz Romea
Iñigo santuban gisan,
bañan bai al da Patriyarentzat
beñere soldadu izan?
Eritu gabe abiyatzeko
eri gaudenan arrantzan...
alferrik dabill *santu* ezkerria,
emen betiko galdu zan.

Eta ez pentsa badabillela
gordeta gure erriyan,
dabil *Pedro* ta don *Azpiyan-zu*
bi *santu* oien erdiyan,
illda piztuba balitz bezela
arrabi izugarriyan...
nai luke sartu gozatzuzera
Joakin Aranan kabiyan.

Gaur eztaietan arkitzen dana
da Azpeitiya bakarra,
dutelakoan pizti *baldarrak*
nagusiyakin batzarra²;
Beloki batek galdetzen badu:
«Nun degu lengo indarra?»,
Jerusalenen entzungo dute
Saguxarraren negarra.

Bañan ez gera Azkoititarrak
lau begi bezin kaikubak,
ez gaudelarik bere moduban
turroian alde saldubak;
gaude kontentu Aranarekin
emen karlista prestubak,
ditubelako jaun onek maite
Lege zar bedeinkatubak.

Bañan altxako dirade azkar
Uranga eta Sudur-pe,
ta Saguxarra billar zarraren
gañean jarriko dute;
Lizurume bat bigoliñakin,
dunbalarekin Arrese,...
a zer doñubak joko dituzten
eltxuak txoratu arte!...

Billarran jiran arkituko da
Diputaziyo forala,
batzarre denak sinistu dezan
saguba Nocedal dala;
ta itzegiten abiyatzian
diputadu txit *zabala*...
diz-diz egiñaz agertuko da
Siglo Futuro-n izarra.

Tiroz ez, baño berritzuketan
bai omen dute asmua,
bukatutzeko Habanan dagon
gera guztizko gaiztua;
eta ondoren oien buruba
itxasoz omen dijua,
errepublika norteko artan
jartzera *terremotua*..

Maceo eta bere jendeak
bearko egin errendi,
saguxar oiek diradelarik
bakarrik dozena t'erdi.
Zer poza eta zer atsegiña
emango diyen Weylerri,
Kubara joan ta jartzian oiek
bere aurretik gidari!

Ainbesteraño dute maitatzen
tranpazko bizi-moduba,
zakubengatik daude gozatzen
mundu ontako zeruba;
bazkal ostean egingo dute
guziyak juramentuba,
oiek libratu bear dutela
Laurak-bat guztiz dontsuba.

J. Zabalbidekoak

El Cántabro, 1896-VIII-9.

¹ *Meditación*. (*El Cántabro*-ren oarra).

² *Junta*. (Id.)

Leemos en El Fuerista:

«El encargado de hacer el panegírico de San Ignacio era el Sr. Aparicio, joven y tan ilustrado como virtuoso sacerdote, que actualmente reside en Álava, pero que poco ha vino del Ecuador, en donde ha ejercido el cargo de secretario del señor Obispo de Loja.

En cuatro pinceladas nos puso delante de los ojos la vida del santo Patrón de Guipúzcoa, coronando tan hermoso cuadro con unos párrafos llenos de vigorosa elocuencia, que no podemos resistir a reproducirlos, siquiera en extracto:

“Aprendamos, decía, aprendamos del gran Ignacio de Loyola a conservar nuestra dignidad y a no vender nuestra conciencia por nada del mundo. Nada, ni nadie fue capaz de conseguir de Ignacio que sus ojos se deslumbraran al brillo del oro. Es esto propio de corazones viles y apocados; y el de Ignacio era noble y magnánimo.

Hoy el oro todo lo vence, y todo lo conquista y hay muchos que no pueden resistir a su luz. También aquí en España; en Guipúzcoa, en la tierra de San Ignacio hay muchos que no tienen inconveniente en vender su dignidad y su conciencia por un puñado de oro. Esos tales son indignos del nombre de españoles y más todavía de ser compatriotas de Ignacio de Loyola.

Mezquinos y rastreros son aquellos que por el vil metal no tienen inconveniente en entrar al servicio de cualquiera, siquiera sea enemigo de Dios y de la Patria. Aprendamos de San Ignacio a despreciar el oro y a tener en más nuestra dignidad y nuestra conciencia, que todo el oro del mundo y todas las riquezas de la tierra”.

Las anteriores líneas han inspirado a nuestro colaborador el vate vascongado J. Zabalbidecoa los versos que a continuación publicamos, y en los cuales se expresa el agradecimiento de los carlistas para con el predicador encargado de ocupar la cátedra sagrada durante la función religiosa celebrada por los integristas en Azpeitia el día 9 de los corrientes, con motivo de las palabras que en aquel acto pronunciara.

Apariziyo apaiz jaun gazte,
ziñezko argirotarra¹,
San Inaziyo maite dezuben
predikadore azkarra...
Fuerista... beltza zuregatican
dago botatzen aparra,
bazeukalako zu bezelako
maisu on baten bearra.

Zori onean Arabatikan
zinduzten onutz ekarri,
predikatzer urrian alde
dabiltzan *pizti* oieri!
Gure Iñigo zenubenan
agertu guziro garbi,
Nocedal-tarren kontzientziyak
lurrean ziran agiri.

Dezubelarik bada ikusi
Colón zanaren munduba,
txit noblea da zuk daukazuben
predikatzeko moduba;
erakutsitzen dezubenan
gorrotatzeko... diruba...
zuk ez daukazu urriangatik
kontzientziya salduba.

Zu jardun arren bear bezela
kristau on baten moduan,
kontzientziyan etsai goienak...
jan zuben zure onduan.
Ez al zenuben *urdai-jale* bat
ikusten zuen auzuan,
ase ta bete egin ta gero
txit berde nola zeguan?

Kontzientziyen erostun txar bat
bizi da Astigarretan,
agindu aña pagatu gabe
arkitzen dana zorretan;
baserritarren bildur-bildurrez
ez dago bere onetan,
diyo: «Ni laxter illko niotek
benturaz etxian bertan».

Amaika duro eta pezetan
erosten boto bakoitza!
Ez dakit nola ez diyoguben
purrukatutzen kokotza;
begi zuriyak ditubelarik
galdu du betiko lotsa,
bere gañetik dadukalarik
bere mendeko *bildotxa*.

Galde dedilla Zegaman eta
nai baldin bada Nuarben,
diruben truke kontzientziyak
zeñek erosten zituben;
dedilla galde Azpeitiyan ta
Azkoitiyaren barrunen,
juramentubak, kontzientziyak
zeñek saldutzen dituben.

Bai al da bada iñoiz gertatu
Inazioren patriyan
gaur bezelako des-elkarterik
barruti gozagarriyan?
Noiz da ikusi, Apariziyo,
probentzi miragarriyan
fueristen kontra ibillituzten
ler egiteko zoriyan?

Karlisten kontra dabiltzanetan
badira *katolikuak*...
kontzientziyak eta gañera...
dirutan saldutakuak;
dira pobreen engañatzalle
mallarik goienekuak,
dira Romea erdal gaiztoan...
gaiztoan... lagundikuak.

Orañ atzenik guk esker milla
dizkitzugu gaur ematen,
zeradelako apaiz jaun on bat
bezela portatu aurten;
sagu-xar-tarrai esan diyezu
zer paper egiten duten,
zer bizi-modu lotsagarriya
munduban daramakiten.

J. Zabalbidekoak

El Cántabro, 1896-VIII-15

¹ *Ilustre. (El Cántabro-ren oarra).*

Denborarekin matsak eldutzen dira

Toca... ta Toca... amasei dira,
ta... Toca ogei eta lau;
Toca-ko Sánchez, On Joakin Toca,
berrogeikua da, bai, au;
irugarrengo aldiyan onek
Toca-ra konbidatzen nau,
pagatuko du gizarajuak
askotan tentatzen banau,

Ez al nizuben aspaldi batez
Kantabruan nik kantatu
nola zenuben Naparruako
Fueroen kontra botatu?
Zertan zeniyon Llorens jaunari
bada Korteian ukatu,
baldiñ baziñan *Iskariote*
gaiztoan gisan portatu?

Llorens-ek eta Zubizarretak
baziyan *maskara...*kendu,
orduban Toca zer gizona zan
garbiro zuten azaldu;
karlista biyek Korteian bertan
jan zizkiyen bi partidu,
galduko ditu aurrera ere
naiz joka beste amairu

Sánchez Silva bat zan bezelaxen
zertan ez izan klarua,
zeradelarik Cánovas *beltzan*
moduko *katolikua?*
Zeran ezkerro *kartera* edo...
sabelan banderakua,
esan: «Nik jango nuke bertatik
turroi bat kintalekua».

Denborarekin matsak eldutzen
dirala esan oi degu,
egiyarekin jokaturziak
zenbat baliyo ote du!
Orra nun dagon Toca... ta Toca...
Toca-tar denen testigu,
nai zubelarik *eltze* autsiya
gezurrarekin konpondu.

Zuk badakizu nik bezin ongi
Fueroak eta ganbela
txakurren eta katuen gisan
beti aserre daudela;
esan zazu beiñ aulki urdiñan
exeri nai dezubela,
jantzirik *Fermin Lasala* baten
iru txorroko txapela...

Toca... ta... Toca... Bergaratikan,
La...sa...la... Donostiyatik,
a zer bi seme diraden irten
Tubal-en Euskal Erritik!
Duquenomandas alde batean,
On *Lukaiñkatxo* bestetik...
zer mesedea biyak zintzilik
baleude pago batetik!

Gurutzekuak nola diraden
euskeran libertadiak,
eta saldubak dauzkatelarik
Judas paltsoan semiak,
denbora gutxi barru kantatu
baietz Euskaldun Erriak:
«Don Karlosekin gaude gozutzen
lege zar tranpa bagiak»?

Etzalarikan euskalduna ta
ez eta ere kristauba,
Bitoriyatik etorri zan beñ
onera *Gaon juduba*;
nai zigulako derrigorrian
ementxe bildu diruba...
probatu zuben euskal legia
dala osoro justuba.¹

Ama Euskera arkitu arren
entenga *beltzez* josita,
seme leialak ez dadukagu
oraiñdik illtzat utzita;
baizik daukagu izugarritzko
koroï eder bat jantzita.
iñude txarra lotsatuzeko
Karlos jargoian² jarrita.

Beragatikan Fuero Santubak
dituzte gorrotatutzen,
eta euskeran *borreroekin*
dira orrela ezkontzen;
txit libertade paltsoarekin
badira lasai bizitzen,
karlista denok egiazkua
degu guziro maitatzen.

Orduban Toca-k eta besteak
esango dute: «Au lana!
–petxuba joaz, negar egiñaz–.
Damu det, damu det, jauna!
Arren!, biziya barka eiguzu,
gure Errege laztana,
oraiñ fueristak gerade eta
nai genduke guk zer jana».

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1896–VIII-23

¹El año 1463 intentó llevar a ejecución un contra-fuero: el Judío se creyó sin duda fuerte, y no cedió de su intento, y los guipuscoanos, en uso de su fuero, le mataron en Tolosa. El Rey, que se hallaba por la parte de Irún, se encolerizó al tener noticia del hecho; pero enterado de la verdad y del derecho de la Provincia, no tomó disposición alguna en contrario. (*El Cántabro*-ren oarra).

²En el Trono. (Id.)

Beñere gauz onik ez gaizki dabillanak

Sánchez Asensio, Asensio Sánchez,
maketo guztiz gaiztua.
katolikoan Artzai batzuen
etsai txar ernegatua...
Dezubelako naigabez bete
berriro apaizpikua¹,
izandu zera berarengandik
guziro gaztigatua².

Ekarri zuten Donostiyara
bidebagekiñ³ larriya,
txurietatik beltzetatikan
jatera emen eztiya;
izendatutzen zalarik bada
Fuerista-n zuzendariya...
len, oraiñ eta beti da izan
paltsoen estalgarriya.

Bigarren aldiz gaztigatua
eta beñ kondenatua
arkitzen zera Salamankako
letradu *gizarajua!*
Gipuzkoako sei bat piztiren
ziñezko *Aita Santua*,
baldin umilltzen ez bazerade
betiko zera galdua.

Al dakizkigu onek zabaltzen
zituben *pentsakalluak*,⁴
bidez Errege danarentzako
zirala aurrenekuak?
Eta zer ziran Tirsorentzako
jaun onek sortutakuak,
eta fuerista egiazkoai
gañera esandakuak?

Zeñek neurritu Probentzi ontan
egin zituben kaltiak,
Egiputzuban desonragarri
maketo miserabliak?
Romea zanak biralitako
gezurran adiskidiak,
erakutsitzen ondo zekiye
ezkerretako bidiak.

Karlisten alde lendabizitik
kantatzen zigubelarik,
gero guretzat etzuben izan
barkamenikan iñundik;
katolikuak deselkartzeko
au bezelako *sorgiñik*,
ez det sinisten gaur infernuban
bat bakarrikan badanik.⁵

Zer zuten egin Lutero-k eta
Calvino-k beren denboran?
Ez al ziraden Erroman kontra
txit klaro ibilli gerran?
Bañan Sánchez-ek gezurrarekin
gutxi zituban eraman
bizi zirala kixkaldutzero
Cánovas *beltzan* kalderan.

Zer ziran eta gaur zer dirade
au argituzten zutenak,
karlistai gerra onen atzetik
ala egiten ziyenak?
Dira jatorriz, dira animaz
fueristen etsai beltzenak,
gu argaltzen da berak gizentzen
leku... onetan daudenak.

Irtengo balitz lur azpitikan
gure Zumalakarregi,
bere ezpata egingo luke
oiengatikan erdibi;
traidorea beiñ esan ziyoten
umant⁶ illezkor⁷ oneri,
txanpon bat utzi gabetanikan
Zegaman galdu zanari.

Luz-azpikorik errespetatzen
ez duten katolikuak,
izandu dira aldi askotan
Eleizak gaztigatuak;
ez ote diran zerbaiten truke
dabilzan ziarkakuak,
ondo dakite Españiyan gaur
dauzkagun *apaizpikuak*.

Fede oneko Nocedal-tarrak,
ez al dezute ikusten
beiñ-bat nik esan nizuten gisan,
saldubak nola zauzkaten?
Zeok geiegi badakizute
galdubak nola zaudeten,
Ramontxorekin denak nekatu
zeradetelako aurtan.

Gure *Aitatxok* beti bezela
dauzka besoak zabalik,
guk ez daukagu zuenganako
gorrotoaren apurrik;
arren!, atozte lengo etxera
lotsak urtara botarik,
ez dagolako Don Karlos bage
fuerioak salbatutzerik.

Iruretangoienak

El Cántabro, 1896-VIII-30

¹ *Obispo*.

² *Amonestado*.

³ *Injurioso*.

⁴ *Calumnias*.

⁵ *Políticamente hablando*.

⁶ *Héroe*.

⁷ *Immortal*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Cánovas beltza, Sagasta beltza, biyak dirade anaiak

Masoi Sagastak bere Logroñoan dauzkan begiratzalleak, jatorritikan dirade noski Riego paltsoan aideak; diradelarik Erriojako piper miñ... gorri-berdeak, dira *aitatxo* dan bezelako lotsan ale bat bageak.

Etzan motela otalariya² baizikan guztiz azkarra, bazekiyen, bai, nola *onratu Sorbete Dierritarra*³; ezagutuzten zuben ederki Praxedes zabar-zabarra, *sumar...* ta... *partir* badakizkiyen *mutil-zar* nabar-nabarra.

Beti tranpiyan bizitutzen dan Cánovas-en Práxedes-ek, (edo fueristak balazoz illtzen badakiyen Erodes-ek...); *piper morrosko* talluntzarikan¹ ez dauka munduban bestek, baizik bi milloi... jan zizkiguben onraren etsai onetxek...

Gañerakoan nola altxatu oroitz⁴ bat bizi danari, ez bazituben Logroñoan zenbait ipiñi guri... ta... lodi? Edo bestela berak ziyoten *kutxa santutik* birali, bere talluntza beti «Neri zer?» egondu zedin kantari.

Nola moldatu ote ziyoten piper utsakin gorputza, *bekoki* larri, *abo...* aundi ta... ogei librako *kokotza*? Nola ipiñi ziyen aiñ ondo bizkar gañean *otasa*, pintatutzeko Mateo bera badirudiyen talluntza?

Zubelakoan ala pintatu Sagastan oroikarriya, ez da pagatzen ezertxorekin beraren otalariya; aiñ egin zuben (Mella-k ziyonez) «Neri zer?» farragarriya, noski nik esan omen neioke *Malkoren* eskalaproya.

Bai ote dauka gaur Españiyan
Mateok bere anairik,
Malkon bigarren eskalaproia
nik esan nezaiokenik?
Badaduka, bai, *begi oker* bat
turroiez ezin aserik,
Rochill-lagatzen gantxo batetik
arkitzen dana zintzilik.

Mina aberats-aberatsenak,
gañera burni-bideak...
Cánovas eta Sagastak egin
dituzte tratu erreak,
Jesus ill zuten judubak izan
ditezen gure jabeak...
bañan lenago lurperatuko
ditugu *urre*-zaleak.

Cánovas beltza, Sagasta beltza,
biyak dirade anaiak,
Malkon anketan sartuta dauden
urrezko eskalaproiak;
Pedro Boteron mendera datoz
Rochill juduban milloiak...
eta urtuko dirade azkar
lotan badaude *legoiak*.

Gamazo eta Montero Ríos,
Sagasta eta Cánovas,
aurrenekua bada Pilatos,
bigarregua da Judas;
irugarrena (aurrez esan det)
da laugarrena Barrabas...
laurak España-tarren kontura
urretan dabiltz agaraz.

Mugitu-azi ditzagun, arren!,
lotatik gure legoiak,
garaituzeko liberal edo...
zori gaiztoko masoiak;
gañerakoan jan bear gaitu
frantzes juduen erdoiak,
ez badiozkagu purrukatutzen
Rochilli bere arpoiak.

Bañan prest daude Laurak-bateko
Karlosen mendi-mutillak,
arturik beren esku banetan
elorriyazko makillak;
iruditubagatik daudela
bildotxen gisan umillak,
oriyek laurai joko dizkiye
eriyotzaren ezkillak.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1896-IX-6

¹ *Estatua*.

² *Escultor*.

³ *Nacional*.

⁴ *Recuerdo*. (El Cántabro-ren oarrak).

Guregandikan txit maitatubak beti zerate izango

Masoi-taldeak Habanan eta
gañera... Filipiñetan,
gerra biziyan jarri gaituzte
ugarte¹ eder aietan.
Ez al daukagu bizi-yagua
ta beltza *etxean* bertan,
altxatu ezin giñezkiana
orrela gizaldiyetan?

Nola salbatu Eleiza eta
beste gañerako gauzak,
ez baditugu irazekitzen
laixter elkarren biyotzak?
Nola sufritu gure gañera
badatozkigun ekaitzak,
judu gaiztoen oñazkar eta
turmoiak eta tximistak?

Ez da ikusten iñun urrerik,
ez eta lengo zillarrik,
aurki ez degu bada izango
ezertarako dirurik;
tratalariyak, aitzurkintzeak²
daude txit miñeriturik,
duikintsuak³ ez dadukate
bizitzerikan iñundik.

Emen ez dago beste biderik:
eskubiya ta ezkerra;
aurrenekua da txit zuzena,
bigarrengoa okerra;
lenbizikoan katolikoak
bateratutzen bagera,
onran etsaiak denboraz joango
dira berenez lurpera.

Alde guziyai begiratuta
iñun ez dago pakerik,
ibai nastuban daude gizentzen
igaran *beltzak*... bakarrik;
Españiyako katolikoak
ez ote degu indarrik,
elkartutzeko masoien kontra
odol garbiyak suturik?

Onran zaleak argaltzen eta
loditzen daude besteak,
beñere ezin ase diraden
masoiak eta putreak;
gerra biziyan darabiltzala
ausardiz galai gazteak,
lotu dizkiye Sort-erriyari
Rochill juduban kateak.

Oriyek eta beste miñ asko
dauzkan Espāñi tristeak,
esan digute karlistetako
gure guraso maiteak;
etzubelako *baso-mortuan*
baliyo predikatzeak...
utzi zituzten arrazoiakin
beltzentzat beltzen Korteak.

Bañan ziñezko fuero-zaleak
bear degu bat-tasuna,
iya illean dagon Patriyak
izan dezan osasuna;
elkartu gaiten gorrotatubaz
batzuben... ixilltasuna,
desegin dedin Egiputzuban
dagon odoi beltz illuna...

Lendandik esan dedan bezela
orra agertu bi bide,
liberaletan bat bakarrikan
ez dago Karlosen alde;
gañerakoan Pidal-i eta
Toca... ta... Toca-ri galde
katolikoak elkarteakin
zergatik dauden aserre.

Gurasotatik... edo... bestela
karlistak ez diradenai,
ez diyotegu dei bat bakarrik
alfer-alferrik egin nai;
baizik sinismen onenarekin
itzuli joan ziradenai,
gure bandera berriotikan
laztandu nai lutekenai.

Elkartasuna indarra dala
biyak geiegi dakite,
argatik gerra Don Karlosenai
tranpan egiten diyote;
katolikoan bat-tasun gabe
bizitu naiago dute,
turroi gozoan arbola beltza
lurrera erori arte.

Atozte bada lotsak botata
Aitarengana agudo,
gure bandera sendotutzera
denok batean berriro;
bigar bañon gaur elkartutzia
nola deguben naiago,
guregandikan txit maitatubak
beti zerate izango.

J. Zabalbidekoak

El Cántabro, 1896-X-13

¹ *Islas*.

² *Agricultores*.

³ *Industriales*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Zabal-zabalik daduka beti datorrenantzat atea

Nunbait Jainkoak ala nai eta genubelako merezi,
zortzi urtean katolikoak
bizitu gera itxusi;
dozena batek nai zutelako
Karlosen taldea autsi,
zitzaigun gerran ari bearra
zori gaiztoan iritxi.

Gure lege on doatsuetan
dagon liberakeririk
ez dadukate gaur Salamankan
galdetutzia besterik;
On *Gil Robles* bat karlisten kontra
txit gogor altxa zalarik,
autortutzen du ez daukagula
beltzen kutsuban apurrik.

Gure banderan nola dagoan
Jaungoiko Jauna lenbizi,
Leon amairugarrena dago
Ama Elizan nagusi;
Fuero, Patriya eta *Errege*
nola genentzaken utzi,
naiz gurutzean entenga lodiz
Kristoren moduban josi?

On Manuel Sánchez Asensiok bai
zuzentzen duben paperak,
karlisten alde kantatu digu
Salamankatik ber-berak;
idurikatzen¹ dutenak Luzbeltz
argatik daude epelak,
zaizkatelako azkar galduko
gizentzen dauden ganbelak.

Lau izar oien argiyarekin
giñan gu pelean asi,
al diye inoiz beste armarik
On Karlosenai ikusi?
Argatikan beñ joan ziradenak...
gugana datoz igesi,
esanaz gure arrazoiakin
naiago dutela bizi.

Aitortu dute eta zenbatak
beren firmaren azpiyan,
nola ez dagon zikinkeririk
gure agiri² garbiyan;
baizik gabiltza masoien kontra
beti gu gerra biziyan,
beti soldadu gaude karlistak
Ama Eleizan goardiyan.

Sabela guri dadukatenak
laguntzen diye masoyai,
ta batez ere bi kastakoak³
Karlosen etsai guziyai;
diye laguntzen *erriojatar*
eta *andaluz gaziyai*,
Sagasta eta Anton Cánovas
arrantzale txit biziyai.

Nik beintzat gure anai maiteai
paltatu izan badiyet,
ber-bertatikan barkaziyua
negarrez eskatzen diyet;
bai eta ere iñoiz edo beñ
berak paltatu baditet,
biyotz eriyen erdi-erditik
pozaz barkatzen diotet.

Jende onradu guzi-guziyak
jarriyak daude begira,
beren begiyak malkoz bustirik
Beneziako urira;
txit egiyazko katolikoak
ziñez elkartzen badira,
salbaziyoiko banderarekin
denboraz Madrillen dira.

Karlos tragatu ezin dutenai
zer diyotegu esango?
Gaur bezin lasai gaur urte bete
ez diradela egongo;
datorrenian... bere kotxera
zaizkala negarrez joango,
ta eskuban muñ,... utzi ezkerro,
pozik diyela egingo.

«Zuek bañon gu obeak gera»
ez degu bear kantatu,
modu oiekin ezin giñezke
era onean elkartu;
katolikoak geran bezela
beti elkarri barkatu,
nai baditugu Morayta eta
beste masoiak garaitu.

Gauzak dirudi badatorrela
zori oneko pakea,
katolikoak artu dezaten
eskubitako bidea;
ementxen dago karlisten *Aita*,
Aitatxo onran zalea,
zabal-zabalik daduka beti
datorrenantzat atea.

J. Zabalbidekoak

El Cántabro, 1896-IX-20

¹ *Imitar*.

² *Manifiesto*.

³ *Mestizos*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

**Iru ziraden, iru ziraden
Elena baten alabak;
iruretatik etzuben amak
izandu mirabe on bat.¹**

Zer ederra dan odoietan gaur
agiri dan izarkea²,
badakarrena dirudiyenez
katolikoen pakea!
Diyu elkartu dedilla laixter
Jesukristoren taldea,
beltzak ber-berak dakartelako
tiraka Karlos gurea.

Heraldo-k eta beste geiagok
kantatzen digute garbi
ez giñezkela katolikoak
gerraren billa ibilli;
Cánovas eta Sagasta nola
galduko diraden sarri,
biyotz oneko jende guziyak
daude Karlosen edarri.

Anai maiteak, ez bildur izan
beltzak dakartelakoan,
nola dakarten begira jarri
gaitezen gañerakoan.
Nola bizitu katolikoak
Rochil juduban lazoan,
lurretik ezin altxa gerala
gure bizitza osoan?

Euskaldun beltzak suturik dauzka
izarke miragarriyak,
Donostiyako *Voz*-a ta... beste...
paper txar tranpaz josiyak;
daude egiñaz bolara ontan
txit antzi izugarriyak,
Fuero santurik ez dezan izan
geiago Euskal Erriyak.

Bai al digute liberal... zurrak
esan oraiñdañokoan,
miña ematen diyelarikan...
dadukatena gogoan?
«Galdubak gera! Galdubak gera!»
aitortzen zuten lengoan,
ta egiya da: zer dira oiek
Karlos etorritakoan?

Bañan Fueroen gordetzallea
nola dakarten laixterka,
iru paperak negar... ta... negar...
daude *sugeak* botaka;
pasteleruen Voz-a dutela
lendabiziko *karraka*...
ezin moldatuz beren maletak
omen dabilta presaka...

¹Lerro auek erderazko koplaren baten itzulpena dira: «*Tres eran tres / las hijas de Elena; / tres eran tres / y ninguna era buena.*» ²*Cometa*.

Omen diyote: «Auxen da lana!
Auxen da, auxen, aitzena!
Iritxi zaigu euskaldun txarrai
bizimodurik txarrena.
Nun dirade, nun, Lasala eta
gure jaun Matxinbarrena?...
(Karlosengana umillatzia
izango degu onena)».

«¡Alerta!» deitzen abiyatu da
Gizon me edo *Enorme*,
errepublika-zaleak nunbait
arkitzen dira logale;
gogorregiyak diradelako
enbolaturik badaude...
galdetuzteko daukat gogoa:
«Castelar-ekin al daude?».

Guk mugitzeko asmorik ez da
deitzen badiye: «¡Alerta!»
Ruiz Zorrilla-ren jendeak nola
esango diyote *Aita*?
Zer du deituko ikusitzian
gure Karlosen kopeta,
odol-tanto bat ixuri gabe
nai badu izan umanta³?

Ai, ai, *Enorme* gizarajua,
Gaztelaniko semea,
ikasi zazu zer ederra dan
maite deguben legea,
Ez al dakizu euskera dala
errepublikan⁴ zalea,
eta Jaunetzat ezagutuzten
degula Karlos gurea?

Guk ez daukagu Erdal-Erriko
Neurkidaren⁵ bearrik,
ez eta ere *pentsuba* libre
daukenen *republikarik*;
nai ditugu guk gure *aitonak*
utzitakoak bakarrik,
gurutze gabe ez dagoalako
benazko libertaderik.

Ez dezazute, arren!, zabaldu
alferrik ez dan gauzarik,
zergatik zuen esanak inork
ez dagon sinistatzerik;
katolikoak elkartzeakin
zertan zaudete suturik,
Karlos agintzen ipiñitzeko
ez bada bear gerrarik?...

Iru ziraden, iru ziraden
Elena baten alabak,
iruretatik etzuben amak
izandu mirabe on bat;
Elenan gisan kantatuzten du
Gipuzkoaren kondairak⁵
nola diraden guzizko txarrak
Donostiyako paperak.⁶

J. Zabalbidekoak

Izarraitz-ko mendiyen Agorraren 25-an.
El Cántabro, 1896-IX-27.

³ *Héroe*. ⁴ *República cristiana es nuestro fuero*. ⁵ *Constitución*. ⁶ *Historia*. ⁷ *La Voz, La Unión y El Diario de...* (*El Cántabro*-ren oarrak, leenengo izan ezik).

Zer errukarriya dan gizon gazterik zartutakua!

Nolabaiteko udara joan ta gañean degu neguba, bekoki guztiz illunarekin agertutzen da zeruba; joan dan asteko ekaitzak sartu diratelako izuba, etorkizunan daukat jarriya neronen pentsamentuba.

Zenbait ikusi izandu ditut iñoiz neronen moduan: trikuban gisan borobilduta daudela oiko zuluana; ezur gogorrek ezin zuzenduz zerbait gosetutakuan, beste batzuben gosaltzen senti zituztenian auzuan.

Otzaren bildur ez diradenak egon leitezke kontentu, doñurik bage bear luteke errañubakin dantzatu; bañan labean sartuta ere ezin geranak berotu, asteak zenbat egun dituben bearko zintzo kontatu.

Altxa nai eta ezin altxarik gosetu nintzan batean, uste nuben bein elefanten bat baneukala nik gañean. «Gosari gabe geldituko nauk –niyon nik nere artean–, egoten banaiz otzan bildurrez jeiki nai ezik oiean».

Kanpoan otzak ezin egon ta barruban noizko epeldu! Oiera joan ta eztulka berriz ezin gera gu ixildu; buruba sartu ankartean da gorputz guziya ozpeldu, argi-ezkillan nork eta zeñek gure ezurak zuzendu?

Noizbait bear ta solaiduraño jetxi nintzan ni neketan, otz-ikarakin dantzan nebillen ezin sarturik galtzetan; niyon: «Ni zarra izandu banintz beste denbora aietan, ez nindukan ni zarra izango berrogei ta sei urtetan».

Ez bazitzaitan azkar etorri
laguntzalle bat aurrera,
guztiz seguru ni ereriko
nintzan agudo lurrera;
ez baninduben bertatik sartu
nere *kabiyen* ostera,
egun artantxen izan zeiteken...
benturaz nere galera.

Zarran itxura artu detala
esaten dirate neri:
diyete esaten: «Neronek dakit
gaitz onen berri geiegi;
norbaiti kulpa eman nai arren
nola nik eman iñori,
lagunak bañon okerragua
izandu banaiz neroni?»

Bai, bai, lan dago, adiskideak,
bizi laburtxo onetan,
gazterik zartu geradenentzat,
gauzarik bearrenetan;
oraiñ bezela baldin pentsatu
izan banuben gaztetan,
ogi legorra ugari jango
nuben nik oiean bertan.

Beste batzuek esaten dute
ez naizela ni lengua,
oraiñ amar bat urte nintzala
askozaz alaiagua.
Dudetatikan atera dute
gazterik zartutakua...
gozoa zana eta gaur dana
piper ozpiñetakua!

Bañan legorrik ezin jan eta
bustiya ere txit gutxi...
Al dakizute zergatik naizen
era ontara iritxi?
Gabaz ibiltzen nintzalakoan
iñoiz oiaren igesi...
nola otza ta ala beroak
daude gaur nere nagusi.

Zartzean gazte nai dezu izan?
Gazterik izan zar-zarra,
gañerakoan bearko egin
nere moduban negarra;
oiean ondo gozatzen dana
beti da galai azkarra,
gaztetan txit maiz ikusten badu
egun sentiko izarra.

Gazterik zartutako batek.

El Cántabro, 1896-X-18

Tradición Vasca, 1922.

Cánovas eta Sagasta gizarajoari

Milla milloiak prestatutzeko
Rochill *juduban* etxeak...
irakurritzen degubenez gaur
dirade berri tristeak;
Cánovas eta Sagasta nola
dauden txit diru-goseak,
gizarajuak doñubak joaz
omen dauzkate esteak.

Orañ dakitan moduban jakin
izan banuban lenago,
etziran Anton eta Praxedes
diru-goseak egongo;
milla milloien lekuban amar
niozkaten pozik emango,
etziralako diruben billa
abiyatuko geiago.

Almaden eta Tabacalera.
gañera burni-bideak,
bañan judubak izan ordea
zaku diruben jabeak;
eragozpenak nunbait jarritzen
diozkate frantzes taldeak,
ez diralako erdaldun beltzak
judubak bañon obeak.

Ez al da bada askoz ohea
urrez beñ estalitzia,
gure fueroen borrero biyak
mundutik ezkutatzia?
Ez al da guztiz zuzenagoa
Patriya salbatutzia?
Bi agureak diruz lertuta
pakean bizitutzia?

Zerengatikan asi ziraden
diruben billa kanpoan,
baldin emango baniyoten nik
guziro era gozoan?
Ez al zekiten erdoiak galtzen
nola dauzkatan txokoan,
jateko onak ez diralako
zabaldutzeko asmoan?

Bai al genduke gabiltzan gisan
gerran ibilli bearrik,
baldin baleude *dubende* zarrak
urre tartean lerturik?
Etxe utsean ez dala palta
izaten iñoiz gudarik...
guraso zarrai aldi askotan
entzun izandu niyen nik.

Berarengatik nik amar milla
milloi prestatugatikan,
alaz guztiyaz ez naiz gelditzen
dirurik gabetanikan;
beste ainbeste irtengo dira
emendik edo andikan,
bi *zomorroak* biyak batean
ler egiteagatikan.

Poz bat aundiya geldituzten zait
milloiak zabalduगतिक,
eta poza au da etorriya
lenguan Beneziatik;
ez baldin banau ni eramaten
Jainkoak laixter mundutik,
ziririkubak tirako ditut
ugari kanpantorretik.

Jesus ill zuten judu gaiztoai
baldin bazaie damutu,
ia Cánovas-txo, ia Sagasta-txo,
orañ nerekin kontatu;
naiago det nik arditik gabe
larru gorriyan gelditu...
eta ez zuen negar samiñak
Tolosatikan aditu.

Zer dit ordea ez izan arren
nere mendean arditik,
furoz beteko baldin bagera
Karlos sartutzen danetik?
Ogei milloian billa etorri
leitezke bada bertatik,
libra ditezen Euskal Erriyak
masoi-taldean mendetik.

Arren!, sinistu zazute biyok
ez geradela dollorrak,
ez degubela etsaiarekin
izan nai biyotz gogorrak;
zurak al geran esan dezala
orañ Castelar *kotorrak*,
zeñek pagatu nai dituben gaur
liberalkerriyan zorrak.

Diruben billa Tolosaraño
etorri bear dezute,
eta galdetu modu onetan
lotsatzen ez bazerate:
«Nuntsu bizi da deitzen diyena
Ramon... Ramos Azkarate?».
Ta edozeñek nun bizi naizen
erakutsiko dizute.¹

R. A.

El Cántabro, 1896-X-25

¹ *Si así lo hicieréis, Dios os lo premie; y, si no, os lo demande.* (El Cántabro-ren oarra.)

Amarruak eta bobasketak¹

(*Orra yabirun yabirun-en doñuban.*)

Españaia daukagu
txit errukarriya,
dituben lur-apurrak
galdu ditu iya;
madarikagarritzko
liberalkeriya,
zu zera gauza oien
etsai galgarriya.

Trenian pasa ziran
lengo egun batez
mutillak Habanara
algaraz ta farrez;
tartian juanak dira
batzubek negarrez,
eskatzen zutelarik:
«Ura karidadez».

Argiyen eunkiya²
deitu gaudenari,
eta illunpekoak...
antziñakoairi...
Ori sinistatubaz
daudenak ugari,
dira begi zabalik
ametsetan ari.

Tren-bidera irten zan
gizon bat apaña,
lan asko... egin arren
du gorputz liraña;
aoa zabaldu ta
jasorik mingaña,
biyotzetik deitutzen
zun «¡Viva España!».

Errege bidezkoak
zutenian aintzen,
Españaia ziguten
lur berriz jantzitzen;
eta orain daudenak
larru-gorritutzen.
A zer argitasuna
duten erakusten!

Besteren umiakin
gerra egitia,
gauza motelarentzat
ona da *gatz txia*;
Ori deitzia bañan
ez al zun obia
aiekin biraltzia
beraren semia?...

Borondatezko³ asko
juan zan gerratian,
ikusi ordurako
karlistak mendian;
Sort-erritasun⁴ franko
orain mingañian,
zertan daduzkatzute
semiak etxian?

Sesiyorikan bada
kalian gertatzen,
«Aguazillak nun dira?»
dakigu galdetzen;
zerbait nunbaitetikan
badute ostutzen,
serenuak lapurrik
ez dute gelditzen.

Bilguman⁵ badauzkagu
gizon *liberalak*,
erriyaren poltsatik
geitutzeko *pagak*;
naiz beren mende dauden
langille argalak,
biraldu (edo beintzat)
gutxitu jornalak.

Oiek egin oi duten
lan guzti-guztia:
gizon ordi daudenak
pertsegitutzia;
aiek obe lukete
albait laguntzia,
ez kulparikan gabe
kartzelan sartzia.

Batez ere orretan
gure alkatia
esan dirate dala
osoro trebia;
bear bañan geiago
pagatzen *gatz txia*...
ez beretzat baluke
izango kaltia.

Alaz guztiyaz ere
grazi ugariyak,
oriyen karguba dun
buru-nagusiyak,
ez dakigu zergatik
ditun mereziyak...
Bototan irabazten
seiari zazpiyak.

Eme-arrak

El Cántabro, 1896-XI-1

¹*Astucias y fatuidades.*

²*Siglo de las luces.*

³*Voluntarios.*

⁴*Patriotismo.*

⁵*En el Ayuntamiento. (El Cántabro-ren oarrak.)*

**On Karlos zazpigarrenari
bere santubaren egunian,
1896-garren urtean, Azaroaren 4-bean.**

Gure *Aitatxo* maitea,
Artzai bertutez betea,
leku-aldatu zaitea,
Españiyan da Ugarteetan¹
goiendu dedin fedea,
dedin ill masoi-taldea,
jende gezurran zalea,
Luzbeltzen jarraitzallea.

Bañan gizon *beltz* gaiztuak
ta libertade paltsuak
galtzen dituzte dontsuak;
masoien anai osoak dira
liberal katolikuak,
santu zar ezkerrekuak,
maskaraz jantzitakuak,
Señoran aldarekuak.

Ugarte aberatsenak
daude errukitsubenak,
guda biziyan daudenak;
zizkiyelako masoiak kendu
sinismen doatsubenak;
gurutzeakin zeudenak
gaur dira Satanasenak,
argiyan etsai beltzenak.

Goseak Gaztelaniya,
oñazez Euskal Erriya,
agoniyan daude iya;
zabaldu zazu, *gure Aitatxo*,
bandera maitagarriya,
galtzeko masoneriya,
seta txar lotsagarriya,
guziyan ondamendiya.

Ai!, Colón eta Legazpi
balira munduban bizi,
zu zaituztela nagusi,
joango lirake masoi guziyak
infernuraño igesi,
Luzbeltz, Satanas ta guzi,
egiañaz lau milla antsi,
antxe ditezen egosi.

Zure Trento-ko pausua
etzan izandu paltsua,
baizikan gloriosua.
zu zera Ama Eleiza Santan
eskubitako besua;
zera kristau txit osua²,
Artzai guzizko gozua,
bildotxen paradisua.

Zuk badakizu txit ongi
gaudela zure edarri,
beti begira zedorri;
etorri zaitez, Aita maitea,
etorri zaitez, etorri,
aurretik zaitezen jarri,
esanaz artaldeari:
«Masoneriya ill bedi!».

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1896-XI-4

¹*En las islas.*

²*Integérrimo. (El Cántabro-ren oarrak.)*

Cánovas eta Sagastari bigarrena ta aitzena

Gaur dira noski amabost egun
*Kantauritar*¹ gurean
esan nubela diru-mordo bat
baneukala nik etxean;
badakizute zer larri nagon
denak prestatu naiean,
Cánovas eta Sagasta lertu
ditezen biyak batean.

Nere izen ta izen-gañaren²
azpiyan nizten eskeñi,
esan niyoten Tolosaraño
bear zutela etorri;
niyen esan nik galdetuzeko
nuntsu bizitzen naizen ni,
bañan etzaizkit diruben billa
ez bat ez beste agiri.

Zerengatikan ez ote dira
etorri milloien billa?
Naizelako ni *juduben* gisan
dollorkeriyen abilla?
Bein nik eskeñi ezkeroztandik
ez det nai izan zirtzilla,
baizik karlista naizen bezela
leiala edo umilla.

Ez niyen bada nik eskatutzen
Almadén-eko minarik,
ez eta ere Tabacalera
eta burnizko biderik.
Al niyon nik aduanetan
jarritzen eragozpenik³?
Artu eta joan besterik ez-da...
zertan paltatu diyet nik?

Ote nuban nik (nai ez nubela)
egin onela pekatu,
ama zanaren izen-gañikan
ez nubelako kantatu?
Au beste paltik ez baldin bada...
ta nai baditet barkatu,
ez dute bear, gizarajuak!,
milloirik bage gelditu.

Azkarate naiz aitangandikan,
amarengandik Otegi,
gaur arte Ramos izentzat beintzat
deitutzen dirate neri;
segurubago baldin jakin nai
badute osoro garbi,
galde, bai, galde... Orkaiztegiko
On Patrizio jaunari⁴.

Bataioaren fedea eta
gañera gañerakuak...
zeñek obeto dizte esango
ez bada bikariyuak?
Urte aietan egitekorik
etzuten juzgadukuak,
zutelarikan orduban ere
agintzen *beltzetakuak*.

Argatik bada erakutsitzen
diyete dakitan guziya,
On Karlos berak dakartelako
dakagu poz bat aundiya:
betoz len-bait-len artu dezaten
diru *erdoiez* jantziya,
ia sendatutzen ote zaioten
dadukaten miñ-biziya.

Zertan dabilta milloien billa
Españiyako Bankuban,
baldin nereak sartu besterik
ez badauzkate zakuban?
Zeñek emango diye ordea
diruba nere moduban,
ni bañan gizon leialagorik
ez baldin bada munduban?

Korriturikan batere bage
ogei milla milloi aundi!
Zeñ agertu da eman naiean
bigarren aldiz kantari?
Bi *agureak* urre-pillakin
nola ez bada estali,
nai badituzte fuero santubak
Euskal Errira ekarri?

Andaluziko *gaziya*k eta
Erriojako *piperrak*,
karlisten alde dituzte eman
guzizko pauso azkarrak;
argatik eman nai diozkatet
nere urre ta zillarrak,
ta nere mende arkitzen diran
ezeak eta igarrak.

Lengo moduban esaten diyete
Tolosan bizi naizela,
ta oraiñoan galdetu bage
ni billatuko nautela;
baldin portatzen ez baldin banaiz
bi *dubendiak* bezela,
Napar zubitik diru guziyak
botako ditut udera.

R. A.

El Cántabro, 1896-XI-8

¹ *Cántabro*. (*El Cántabro*-ren oarra.)

² *Apellido*. (*Id.*)

³ *Impedimentos*. (*Id.*)

⁴ Tolosako erretore jauna, garai artan.

**Cántabro edo Kantauritarran
irakurlariyai agur bat,
bañan ez betiko**

Badakizute, anai maiteak,
ez naizela jakintsuba,
baizikan gauzak ikusten nola
naizen ni erdi-itxuba;
badakizute nola gazterik
arkitzen naizen zartuba,
daukatelarik nere bizarra
zillarrez bedeinkatuba.

Ez al da bada askoz obea
Fueruak zabalduzia,
Kantauritarran adiskideai
zer geran erakustia?
Ez al da guztiz egokiagoa
katak geroko uztia,
eta On Karlos datorreneko
ederragoak jartzia?

Ta dakizute ez naizela ni
nere maisuben maisuba,
daukatelarik bizarran gisan
zuriturikan buruba;
negubak nola mututzen duben
txori askoren kantuba,
fueruak neri ekarri ditet
ixildutzeko moduba.

Ni bañon gizon bizkorrago bat
zori onez da oroitu
Kantauritarran bear degula
Fuego guziya agertu¹;
nola denboraz bear ditugun
Laurak-bat-ean gozatu...
orra zer errez dezagukean
Fuerua eskutaratu.

Ez ditet eman erriyetarik
beñere buruzariyak,
eskribatu ta kantatu izan
ditudalako egiyak;
bañan nik nola kantari esan
lotutzen banau neurriyak,
zer diran gure Gipuzkoaren
lege zar maitagarriyak?

Eskutaratu bakarrikan ez,
baizik ikasten saiatu,
gogoratubaz nola Karlosek
zituben juramentatu;²
oroitu gaiten, oroitu gaiten
nork dizkiguben lapurtu...
fuegoengatik karlistak beti
diradelako altxatu.

Masoietan ta liberaletan
ez da kabitzen Fuerorik,
Cádiz-ko *beltzak*³ jarri zituzten
gurutzeari josirik;
ordu ezkeru ez dute izan,
gaxuak!, egun bat onik,
baizik Jesusen moduban daude
larrugorriyan zintzilik.

Bañan Mesias piztu egin zan
irugarren egunian,
gurutzian ill eta sartuba
zeukatelarik lur-pian;
gure fueruak dira piztuko
Urdanetaren aurrian,
Billafrankako plazan on Karlos
ikusten degubengan.

Orañ batzuek esango dute
gabiltzala ametsetan,
ez daukagula ikusirikan
On Karlos Probentzi ontan;
orren seguru baleuzkateke
urre-morduak kotxetan,
ez luteke, ez, berriz esango
ari gerala txantxetan.

Oiek al dana... esanagatik
gu egon gaiten prest beti,
onek iraun ez lezakela
edozeñ kaikuk badaki;
Nola Cánovas ala Sagastak
badakite txit ederki,
galtzaz pardela egiñ eta joan
barko dutela aurki.

Berarengatik bukatzen dira
gaurkoarekin kantubak,
erakustea dalako obe
karlistai fuero santubak;
ez gaiten izan iñoiz dollorrak
baizikan beti prestubak,
agertu dedin gu ez gerala
gezurti ernegatubak.

Agur ta agur, adiskideak,
bañan bañan ez betiko,
ez ote naiz ni gure fueruak
piztu artean biziko?
Jaio banintzan gure *izarra*
argitu bage illtzeko,
beintzat bizirik nagoan arte
ditut nik lorez jantziko.

Ramos Azkaratekuak

El Cántabro, 1896-XI-15

¹ Aldizkari au Gipuzkoako Fueroa argitaratzen asi zan andik laster. Oni leku ematearren-edo, Ramos Azkarateren bertsorik etzuan bolara batean argitaratu.

² Don Karlosek Ordizian zin egin zituan Gipuzkoako fueroak, 1875-VII-7-an.

³ *Constitución del año 12*. (*El Cántabro*-ren oarra).

Bertso auetako batzuk bein eta berriro argitaratu ziran bai bertso-paperetan eta bai egunkarietan. Ez du merezi aldaketak aitatzerik.

El Cántabro
(1897)

Irun edo Uranzuko karlistai

1897-garrengo urte berri egunean

Jaunak, gaur dira zortzi bat egun
nagoala ni Irunen,
gure On Tirso buruzariyan
jauregi onen barrunen;
Arbelaizko Konde aundiya
jaioa dalako emen,
nik bezin ondo badakizute
zer birtuteak dituben.

Ez al da guztiz ederragoa
zer geran erakustia,
ez datorren bat karlistetara
makillka biralitzia?
Ez al da milla bider obea
itxubak argitutzia,
eta txit umill datorrenari
besoak zabaldutzia?

Gaur Done Juanen bizitu arren
On Jaimen lagun aundiya,
ez dago lotan euskal karlisten
eguzki gozagarriya;
baizik ari da Egiputzuban
irazekitzen argiya,
beltzen *linbotik* libratu dedin
gure Euskaldun Erriya.

Bai, Uranzutar maite-maiteak,
ardi galdubai deitzia
da gurutzean ill zigutena
benetan onratutzia;
da fedearen martiri denak
goi-gora altxatutzia,
da Luzbeltz eta Satanastarrak
kixkaltzen idukitzia.

Entzun izan det Tirsorengatik
dala gizon onegiya,
ez dubelako etsaiarekin
izan nai gogorregiya;
dakiyelako politika bat
Elizak erakutsiya,
artutzen daki Elizan gisan
fedez datorren guziya.

Nola zaudeten Egiputzuko
lendabiziko uriyan,
zuen *Aitonak* ainbeste gaizto
galdu zituzten tokiyan...
Glori berriyak irabazteko
San Marzialko mendiyen...
egon zaitezte guziro ernai
bakoitza bere kabiyen.

Bada denboraz agertu leike
maite deguben *izarra*,
dubena maite gure moduban
euskaldun lege zar-zarra;
masoneriya galduko duben
donekar bakar-bakarra...
da gure biyotz guzi-guziyak
berotzeko su-txingarra.

Ez dezute nik esan bearrik
zer egin agertutzian,
zerengatikan eragozpenik
ez dan izango bidian;
Tolosaraño joaten bagera
gure bi oñen gañian,
andik aurrera Madrill aldera
joango gera gu trenian.

Orañ Leandro Pikabea ta
Felix Mendizabalkua
agurtzeakin agurtutzen det
Junta ateratakua:
Juan Ezeizabarreneko ta
On Juan Mokorreakua...
biyotzetikan det agurtutzen
Junta gaur sartutakua.

Zer besterikan esan lezake
Ramos Azkaratekuak,
bazeradete zuek guziyok
ni bañon argiyaguak?
Berarengatik urrengo arte,
anaia biyotzekuak,
agur ta agur, gure Tirsoren
arkume Uranzukuak.

R. A.

El Cántabro, 1897-I-10

El Cántabro-k dionez, Irungo karlistetan kargu berriak aukeratuak ziran. Izenak eman ondoren, onela jarraitzen du:

«Por iniciativa plausible de un Sr. Socio, tuvo lugar el 1º de Enero un banquete, al cual concurrieron no solamente los individuos de la junta que ha cesado, y los que han sido nombrados por unanimidad para el corriente año, sino otros caracterizados carlistas, habiendo reinado completa armonía y entusiasmo indescriptible, sobre todo cuando llegó el ansiado momento de todos los comensables, para escuchar la arrebatadora palabra del vascófilo y consecuente tradicionalista D. Ramos Azcárate. El tema sobre que disertó, remito a Ud. adjunto, para darle publicidad en el periódico de su digna dirección. Los aplausos fueron continuados para Ramos Azcárate, hasta que se levantó el simpático y valiente carlista Don Juan Ezeizabarrena, nuevo Presidente de este Círculo, quien pronunció un oportunísimo discurso, que fue colmado con entusiastas ovaciones.

El Sr. Picabea habló sobre la unidad y disciplina que tanto caracteriza al partido carlista, y que en los tiempos actuales son imprescindibles más que nunca, para que siga en progreso ascendente la gran Comunión tradicionalista; excusado es decir que el señor Picabea, al terminar su discurso, fue aclamado con nutridos aplausos.

Hablaron otros Señores de un modo admirable, pero a fin de no dar mayor extensión a lo expuesto cierro la presente crónica, deseando a Ud., Sr. Director y demás carlistas de Tolosa, feliz entrada del año.

El Corresponsal

Irún 6 de Enero de 1897».

**Gipuzkoako diariyo
edo egunerokoaren zuzendariyari itz bi
(Politikan itzegiten dala.)**

Liberala al zera,
erdaldun *delorme*,
zaudena libertade
paltsoaren alde?
Liberala al zeran...
zertan egin galde,
liberal diranakin
aserre bazaude?
Osiñaren moduko
belar txar berdia,
txit euskaldun gutxiren
engañatzallia,
egiyaren kontrako
saltsaren zalia,
zauzelako saltsakin
osoro erria,
alferrikakua da
zure lanbidia.
«*Carlitos Chapa*» deitzen
zaude zu trebia,
Alfontsoaren aldeko
zomorro gordia;
zuk bakarrikan izan
nai dezu libria,
Katipunan lagun zar
ondorik bagia;
ta zeraden ezkerro
eskribatzallia,
izan zaite zu beintzat
gizon bat noblia,
orain zeraden bañon
askozaz obia,

bazerade zedorren
buruan jabia.
Bada zuk mesederik
ez dezubenian,
arren!, laga eiguzu
karlistai pakian;
paltatzen ez dubenik
oraiño legian,
ote da gaur gizon bat
lurraren gañian?
Bañan zuk nai zenduke
gu preso artzia,
zu fiskal zeradela
al balitz illtzia...
Orren aundiya bada
daukazun gosia,...
nai dezuben ezkerro
Cántabro galtzia,...
etzaite bada izan
zu ego-aizia,
dozena bat *kaikuren*
morroi txit tristia.
Obe degu nor bere
lanari jarraitu,
ta lagun urkoari
ez gaitzik opatu,
ixpiyen... agindubak
ez fedetzat artu,
zergatik justiziyak
ernaituko gaitu.

Errendosorok

El Cántabro, 1897-I-17

On Ladislao Zabala eta Salazar zana

Tolosako karlisten
Aitarik zarrena,
laroegi ta amaika
urte zitubena,
biyotz-biyotzetikan
maite genubena,
ill da aste onetan
gure Aita-lena'!

Conde Villa-Fuertes-en
seme bat zalarik,
etzekiyen gordetzen
urgullu apurrik;
ez da aberatsikan,
al da beartsurik,
zanak giza-legean
paltatu diyenik?

Ill da, ez utzi gabe
guri oroipena,
etsai bat bakarrikan
iñun etzubena;
beraren illeta da
testigu onena,
Ladislao nola zan
txit kristau zuzena.

Bere familiyaren
buru doatsuba,
samiñikan bageko
artzai eztitsuba
joan da, bañan utzirik
denoi ixpilluba,
esaten digubena:
«Izan onraduba».

Tolosan jaio zan da
zan Tolosan azi,
Tolosan naia zuben
ill artean bizi;
uri aundiyetara
joan bage igesi,
bere seaskan ditu
bi begiyak itxi.

Katoliko osoa.
lege zar zalea,
Sort-erriyakin maite
zuben Erregea;
Ladislao zekiyen
Fueroko bidea,
ta ala gorde zuben
beti onorea.

Zaldun goienekotan
zan zaldun goiena,
zan maitagarriyetan
maitagarriyena;
zalako Probenziyan
seme leialena,
zan Aita egiazko
Gipuzkoarena.

Irudikatu zagun²
gure perla zana,
aztu ezin zaiguben
Aitatxo laztana;
zeruban gerta dediñ
esan salbe bana,
andikan begiratu
dezan guregana.

R. A.

El Cántabro, 1897-IV-25

Ladislao Zabala Salazar jauna 1897-IV-21-ean il zan, larogei ta amaika urterekin, Tolosa bere jaioterrian.

¹ *Patriarca*.

² *Imitemos*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Zorionekoak integro egiazkoak!

Izugarriya, izugarriya
da gure garaitondoa¹,
orain kantari abiyatzeko
eman dirana gogoia;
degubelako glori au baño
beste bat aundiyagoa,
integro guztiz egiazkoak
alabatzer a nija.

Nola botoak eman ordea
Eleizan etsaiantzako,
ta euskaldunen lege santubak
galdu zituztenentzako?
Nola *liberal* batek botoa
eman Ursinorentzako,
naiz Arrueko Anastasio
errejidoriantzako?

Bañan al dute guregandikan
alabantzaren bearrrik,
alabatzeko aski badira
beren pausoak bakarrik?
Fede onean baziran egon
aparte anaiengandik,
aurten agertu dira txit txuri
beltzak beltzentzat utzirik.

Aurrenekoa ta bigarrena
dirade kristau gozoak,
eta ez dira Elizantzako
Taxil bezela paltsoak;
bañan *liberal* jendea eta
katoliko txit osoak...
nola konpondu leitezke ondo
eroak eta *zintzoak*?

Nola. bai. nola ziraden joango
Laskibar *zaldunan* alde,
onen *liberaltasun* guziyak
txit agiriyan badaude?
Nola *liberal* diradenakin,
santubak... izan ta ere...
integro fiñak boto lanetan
egingo ziyen mesede?

Aurten agertu dira garbiro
zein diran egiazkoak,
agertu dira zein ta zer diran
integro gezurrezkoak;
karlisten alde botatzeakin
apaiz jaun birtuosoak,
dira agiri bildotzak jaten
bizi diraden *otsoak*.

Bota digute integro askok,
bai ere buruzariyak,
altxatuazi zitubelako
ezkontza lotsagarriyak;
nola gezurra garaitu duben
bear bezela egiyak,
argitu bear dirade laxter
beste geiagon begiyak.

Ibillitu da botoen billa
bizitzetan ta dendetan,
pobre bat baño nabarmenago
baserri eta kaletan;
nunbait aserre jaioa da ta...
ez daki boto lanetan,
dira karlistak bizkorragoak
politikako gauzetan.

Suerte txarra nola baiduben
gezurrezkoen *artzaiak*,
beti jokuban irabazitzen
diye karlista ernaiak;
au baño lagun obeagorik
ez badu gure etsaiak,
berriro ere bearko artu
aurtengo gisan *jipoiak*.

Anaitu gaiten karlistak eta
integro egiyazkoak,
salbatutzeko alik laixterren
ondasun katolikoak;
gorrotaturik biyotzetikan
lege beltz infernukoak,
saia, bai, saia piztu ditezen
Fuero zar gurutzekoak.

O. A. R.

El Cántabro, 1897-V-16

¹ *Triunfo*. (*El Cántabro*-ren oarra).

Fede oneko integroai

Naizelako ni Jeremias-en
gutzizko adiskidia,
nere biziyari nai nuke izan
beraren maitatzallia;
izandu banaiz batzubentzako
kantari lotsa... bagia,...
ez al naiz izan Nocedal-ekin
beti asmegitaria¹?

Nocedal eta bere lagunak
balira fuero-zaliak,
Donostiyako *Fuerista*... bati
nolatan itxi atiak?
Ertsitu³ eta daukate miñez
bearrenaren gosiak,
pena ematen diyola noski
Romeak kondenatziak.

Zenbat alditan diyotan esan
gure Fueroen etsaia,
ainbeste aldiz egiten ziran
Jeremias-ek argiya;
nola dan jaun au desleiala ta...
euskerarentzat *etoia*²,
bere moduko *Fuerista* bati
emanik dauka jipioia.

Iya illean dago kantari
oien ezkontza zikiñak,
Don Karlosenak urkatutzeko
beltz guziyekin egiñak;
Fuerista ill ta uste badute
ez diradela sorgiñak,
bañan dakigu dirala oiek
guzizko belar samiñak.

Gutxiyagokin garbitu zuten
Tolosan Gaon juduba,
nai zutelako bakar-bakarrik
eraman gure diruba;
Bañan *Romea Mister Maketok*
gure liburu santuba,
zeñek ukatu ez dadukala
Luzifer-tarrai salduba?

Satrustegikin ez omen zuten
nai oiek ezkontutzia,
bañan bai *La Voz* infernukoan
lagunak sendotutzia;
geien ematen dubenarekin
libre da elkartutzia?
Beaz arrazoi dauka *Fuerista*-k
zatarrak ateratzia.

Erramontxoren ardi gaiztoak,
egin nazute mesede,
ez al zerate Satrustegikin
ezkondu izan beñere?
Agiñaga ta alakoekin
zertan zaudete aserre,
karlisten kontra joan bazerate
edozer gauzaren alde?

Emen iñoren baimenik gabe
dabilta nai dutenakin,
Unión-eko eta *La Voz*-ko
konbeni... zaiotenakin,
Euskal Erriyen lege zarraren
etsairik aundiyanakin;
da esatea: gurekin ez-da
bai beste edozeñekin.

Beste gauza bat: zer egiteko
du Donostiyan Romea-k,
Agiñaga-ta... katez lotzeko
badira berez libreak?
Esan digute Ramon Zabalak,
bai ere beren jendeak,
ez dutela nai iñola izan
fuero dontsuben zaleak.

Egiya esan bear balute
Alzolak eta Goitiak,
bai eta ere Satrustegi ta
Calbetón diru-zaliak,
azkar utziko lituke askok
intrigo *beltzen* bidiak,
guk bezelaxe dituztelako
nai euskaldunen legiak.

O. A. R.

El Cántabro, 1897-V-30

¹ *Profeta*.

² Politikan itzegiten dala.

³ *Sitiado*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Beñere gauz onik ez gaizki dabillenak

Edan-buru-ko gobernadore
edo sekretariyua,
nai eta nai ez izan bear du
integro *ziarkakua*;
guziro maite dubelarikan
egaztiyaren egua...
da *urdai-jale* Erromatarra¹
dan bañon lasaiagua.

Edan-buru-ko kontubak beti
txit dira negargarriyak,
zer milagro da an izatea
botoak masoneriyak?
Idi ta beirik bear ez duben...
Andoaiñ nekazariyak...
erosi ditu dirurik gabe
ganadu guri-guriyak.

Gañerakoan da guzirozko
gizon ederki egiña,
bakarrik dauka *lengusubakin*
iñola etsi eziña;
bide zabalak, bide txiurrak
ez ditu beretzat diña,
beti badabill botak zikintzen
tellatu-peko sorgiña.

Ganadu oiek dauzkan lekuban
galai txit *pintarratubak*,
esan ote du bere etxean
nola daukazkin saldubak?
Buruko miñik ez diye egingo
kutxan barrendik dirubak,
ez eta ere ondorenean
emango diyen pagubak.

Oraiñ norbaitek galde lezake:
«Gizon-modu au sorgintzan?»
Ez al diteke Nocedal-tar bat
turkoren sorgiña izan?
Sorabillako sorgintegiyan
geiegi sartu ez bazan,
Arzi-bestean aidearekin
tratuban asiko al zan?

Naiz politikan errukarriyak
diraden orrelakuak,
Gipuzkoako *Motiñekin* gaur
dabiltzan katolikuak,
oien tratubak ez badirade
irteten gezurrezkuak,
urka nazala *Don Erramontxo*
gezurran apostoluak.

Ikusten danez nai luke izan
lau bat urteko *Sindiko*,
dirudiyenez zaldun-moduban
azkar litzake jantziko;
banintzake ni oraiñ *Errege*
ogei eta lau orduko,
Edan-buruban jarriko nuke
alkate beti-betiko.

Jaun au alkate ipiñitza
zergatik uste dezute?
Dakiyelako bere ustean
Salomon zanak ainbeste;
zertan gelditzen dan istoriya
jakiten deguben arte,
lengoa bera egon dedilla
sekretario ta alkate.

O. A.

El Cántabro, 1897-VI-6

¹ *Romano*. (*El Cántabro*-ren oarra).

Azpeitiko On Ignazio Ibero-koa zana

Badakigu betiko
jaio ez giñala,
ta ill bear degula
nola... edo... ala;
bañan jakiteakin
Ibero ill dala,
iduritutzen zaigu
bizi ez gerala.

Bañan Jaunak deitzean
joan bear ordea,
zergatikan bera dan
guziyon jabea;
Iñigo argidotar
zaldun txit noblea
zan izan katoliko
mantxarik bagea.

Ari-albañotikan
gaudenak zintzilik,
ez bagaude txit illak
al gaude bizirik?
Zarrak ez badauka
eskatutzerik...
al daukate gazteak
ordu segururik?

Zan gizon elizakor
eguterakua,
zan Fueroen zale bat
txit benetakua;
zan karlista aundi bat
zori onekua,
zan birtuteen jabe
goiko mallakua.

Ez dago Iberokin
pentsatu besterik,
beti gizon gordiña
izandu zalarik,
iya larogei urte
bazitubelarik,
bai al da Gipuzkoan
gaur ederragorik?

Santu baten moduban
bere Azpeitiyan
bizitu zan beraren
denbora guziyan;
lasaitubaz zeudenak
janaren premiyan,
zan *Aita* on bat izan
Miserikordiyen.

Gogoratutzen naiz beñ
beraren etxean
kantatutzen ni jardun
nintzala batean;
Nocedal-en jokuba
entzun ziranean,
zoratu nai zitzaion
bere sill-oiean.

Itz batez esateko
zan txit doatsua,
guztiz maite zubena
seaska gozua;
Aita San Ignazion
sort-erri dontsua
gaur dago nai ta nai ez
miñez eritua.

Aiñ zan, aiñ, euskalduna,
Ibero ezikan,
ez niyon nik aditu
erderaz itzikan;
itz-egin izandu det
iñoiz geroztikan,
bañan entzun ez niyon
euskera baizikan.

Andre, seme ta alabai
guk sentimentuban
lagundutzen diyegu
bear dan moduban;
Iñigo gerta dedin
gozatzen zeruban,
obra onenak egin
ditzagun munduban.

Ramos Azkaratekuak
El Cántabro, 1897-VI-13

Inazio Ibero Maiz jauna 1897-VI-10-ean il zan, Azpeitian, irurogei ta amabi urterekin.

Bakoitzari berea

Beti maitatzen geranak bizi
sinismen Gurutzekuak,
(gu bakarrikan geradelarik
Fuerista egiazkuak),
liberaletan ere badiran
ziñezko katolikuak,
guk esan gabe digu esaten
alkate Tolosakuak.

Jarraitu zazu, *anai* maitea,
kristau bidean orrela,
etzeralako zenbaiten gisan
alkate epel-epela;
politikan bat ez geralarik
sinistu emen gaudela,
ta guretarrik beñere kontra
irtengo etzaizubela.

Nola gu irten txit benetako
alkate jaun baten kontra,
gabazko dantzak badauzkatzu zuk
osoro gorrotatuta?
Ta blasfemiyak maskil¹ azpiyan
dauzkatzu debekatuta,
nola gu izan zure etsaiak
neurri oriyek artuta?

Zileikindean² zure taldea
nai dezu bizitutzia,
dezu nai sorgin-dantza zikiñak
gabaz beñepeñ galtzia;
ta nai dezuben ezkeroztandik
blasfemi txarrak illtzia,
merezi dezu euskaldun on bat
bezela tratatutzia.

Euskal leial bat zerade eta
segi zintzoro lanean,
dantza *zikiñak* ta blasfemiyak
lur-azpiratu artean:
Ama Euskara, euskal oiturak
sendotzen saia gaitean,
«*Bizitu bitez gure Fueruak!*»
deitubaz denok batean.

Sinisten degu guk aña maite
dezubela zuk fedia,
ta etzerala zorigaiztoko
desordenaren zalia;
guziro garbi dezubengan
jarritzen erri guria,
zu alabatzen bizituko da
Tolosan jende noblia.

A.

El Cántabro, 1897-VII-11

¹ *Multa*.

² *En la moral*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

Bizi bedi euskera!

Lenago eroriko dirade izarrak,
ez erdaldun biurtu Euskal Erri zarrak;
lenago urak edo subaren indarrak
galdu bearko ditu kantabryatarrak.

AZKARATE

Beñ txit lapurtu bazizkiguten
gure lege zar gaxoak,
beñere ase ezin diraden
Gaztelaniko otsoak...
oieri lagun emen egiñaz
Aitorren seme paltsoak,
ia itoan zituzten jarri
euskaldun pesta gozoak.

Gipuzkoako Diputaziyo
edo gure gurasoak
ikusirikan urkamendiyan
euskal pesta txit zintzoak,
zori onean beñ erabaki
zuben bilguma osoak,
ziñez salbatu bear zirala
oitura gloriosoak.

Mondragoitikan abiyatu zan
euskaldun pestak piztubaz,
asnasik gabe zeudenak iya
Eleizarekin goitubaz;
Unzeta zarra auresku zala
dantza garbiyak sutubaz,
ganadu eta beste gauz onak
txit moduz sariatubaz¹.

Monzon ta Pepe soka sartuta
Esteban² zanan uriyan,
dantza luzia zuten onratu
errespeto txit aundiyan;
Begira egon bazan Garibai
zeruetako gloriyan,
esango zuben: «Ez dituk bizi
oraĩndik Gaztelaniyan...».

Donostiyako *Euskal Jostalde*
Batzarre benetakuak,
sariatirik itz neurtu ta
itz larri euskerazkuak,
au lagun ona zuben izandu
gure Diputaziyuak,
altxatutzeko goi malletara
euskal pesta lenenguak.

Bukatu ziran Mondragoikoak
txit ondo joan zan urtian,
ta aurtenguak ditugu izan
Oiartzungo Ibarrian,
erdal gaiztoak zañikan egin
izan ez duten lurrian,
Mendiburuko³ gure Aita bat
bataiatu zan pontian.

Done Esteban Lartaungoa
da Oiartzungo eleiza,
antxe genuben zintzoro entzun
obispo jaunaren meza;
antxe jardun zan predikatutzen
argidotar⁴ Vinuesa,
euskal izkuntzan gora altxatzen
Euskaldun Erriko pesta.

Arratsaldeko seiak aldean
Diputaziyo gureak,
bazirudiyan gozatzen bizi
gerala euskal legeak,
errespetoko soñak jantzita
gure guraso maiteak,
plazara irten ziran dantzara
nola zar ala gazteak.

Auresku zala dantzari eder
Egaña Bergarakua,
eta atzesku dantzari txukun
Jose Elosegikua,
guziyak egin zutelakuan
jende euskalen gogua,
koroiez jantzi genuben denok
Diputaziyo goitua.

Entzun ginduzen musikak eta
kanta poz-emangarriyak,
ginduzen entzun danboliñaren
zortziko maitagarriyak;
ganadu eta... euskaldun letrai
emanik beren sariyak,
ziran bukatu Uztan seiean
pesta txit ikuskarriyak.

Bizi dedilla Gipuzkoako
Diputaziyo goituba,
dedilla bizi Bilguma edo
ango Aiuntamentuba;
bizi dedilla *Euskal jostalde
Batzarre* guztiz dontsuba,
dedilla bizi Euskal Erriko
bizi-modu zar santuba.

Emen bizirik dauden artean
guraso egiazkuak,
eta euskal letrak sariatutzen
dabiltzan batzarrekuak,
sendotzeakin euskara eta
oitura euskerazkuak,
zañikan ez du iñoiz egingo
Luzifer *Castillo-kuak*.

A.

El Cántabro, 1897-VII-18

¹ *Premiando*. (*El Cántabro*-ren oarra.)

² Esteban Garibay eta Zamalloa, Españiyako kondaira edo istoriya lenbizi eskribatu zubena. (Id.)

³ Ciceron euskalduna deitzen ziyen jesuita eta euskera-zale gañ-gañekua. (Id.)

⁴ *Ilustre*. (Id.)

Oiartzungo Euskal Festak 1897-VII-3-7 egunetan ospatu ziran. Antxe izan zan, bertso auetan ageri danez, Ramos Azkarate. Bai ere Pedro Maria Otaño, Txirrita, Pello Errota, Lexo, Kaskazuri eta abar...

Festa auei buruz, ikus *Oiartzungo Euskal Festak* atala, *Auspoaren Sail Nagusia*-ren leen liburuan.

On Juan Jose Elorza eta Aizpuru zanari

Nundik asiko ote naitzazu,
Juan Jose Elorzakua,
nik oroipentzat zuri jarritzen
zortziko euskerazkua?
Nola moldatu zure izenak
merezi bezelakua,
baziñaden zu argidotar ta
goi-goiko katolikua?

Ziñan letradu kontzientziko
onraduba ta gozua,
iñoiz izandu etziñadena
desleiala ta paltsua;
neronek dakit diruba kentzen
etziñadela gaitzua,
etziñalako nerekin izan
nere bildotxan *otsua*.

Ondo dakizu, anai maitea,
nola naizen moldakaitza,
bear bezela zu onratzeko
neretzat dala txit gaitza;
bañan zedorren bizitza daukat
neronentzako laguntza,
eta al detan moduban nai det
poztu gaur nere biyotza.

Ziñan fuerista eta karlista
baña txit benetakua,
Dorransorekin goarpelari¹
aldiyaz izandakua;
naiz pakean ta naiz gerratean
asko sufritutakua,
eta ziñaden Gipuzkoaren
Aita on guzirozkua.

Katolikoaz gañera ziñan
eleiz-gizon txit osua,
(ez Erramontxo ta beretarrak
bezela fariseua);
baizik Iñigo bezelakoxen
leiala eta zintzua,
ziñan zaldun bat, ziñan kristau bat
benazko birtuosua.

Ziñadelako Azpeitiyari
guziya nai zenyiona,
ziñaden izan zure seaskan
goi-malletako gizona;
ziñan emazte ta familiyak
maite zinduzten kutuna,
argatik dago negar egiñaz
zure semeen aitona.

Familiyentzat da aundiyena
izandu zure galera,
bañan sinistu zazu negarrez
dagola gure bandera;
guk uste degun bezela baldin
zeruban arki bazera,
antxe gozatu zaite guziro
Ignaziokin batera.

Ramos Azkaratekoak

El Cántabro, 1897-VII-21.

Aldizkari onek berak, beste toki batean, argibide auek ematen ditu Juan Jose Elorza Aizpuru jaun oni buruz: Azpeitian jaioa, 1841-V-16-an. Bergaran eta Zaragozan ikasketak egiña, lege-gizon izateraiño; 1868-an, Gipuzkoako Aldundiaren sekretario izendatua; bai 1872-an ere, baiña karlisten Aldundiarena: ondoren. lege-gizon Azpeitian, eta abar; 1897-VII-13-an il zan.

¹ *Secretario.* (*El Cántabro*-ren oarra.)

On Jaime Borbongoari

Uzta-illaren 25-an

bere santubaren egunean

Tolestatuta daukalarikan
zure aitatzok bandera,
Pelaio batek moroen kontra
ibilli zubena bera,
nai eta nai ez zabaldurikan
ikusi bearrak gera,
beintzat mundutik bestera laxter
joaten ez baldin bagera.

Españiyaren etsai goienai
libertadeak eskeintzen...
ta libertade gurutzekoak
Euskal Erriyai ostutzen!...
Sort-erriyaren salbatzalleai
ezer ez diye barkatzen,
geradelarik gu beti ari
beltzen zakubak betetzen.

Jaungoikoari nai dakiyola
berriz zu ikusitzia,
eta Urruñan bezela emen
zurekin batzartutzia;
bai eta ere borroko beltzen
mendetik libratutzia,
ta libertade paltso guziyak
betiko lurperatzia.

Ikusirikan euskaldun txarrak
erdalak adoratutzen,
uztarriean gu nola lotu
diyenak erakutsitzen;
ari badira geiegiyakin
gañez eragiñazitzen,
nola gu bizi gaituztenakin
guziro larrugorritzen?

Zintzurreraño okitu gera
Cánovas eta Sagastaz,
ziradelako askoz obeak
Pilatos eta Barrabas;
biyakin egin ote leiteken
Habana añoako Judas,
Mac-Kinley eta Maximo Gomez
neurritutzeraz dijoaz.

Eskerrik asko ari dirala
partidu *beltzak* galdutzen,
eta asiko dala denboraz
gure bandera zabaltzen;
nola ez duten oien sermoirik
jendeak sinistatutzen,
alferrik dabiltz Silvela eta
Moret bat predikatutzen.

Gurekin asko arkitzen dira
len liberalak ziranak,
txakurrak eta katuben gisan
beti aserre giñanak;
gaur aski luke agindutzia
zure aitaxo laztanak,
esnatutzeko bere banderan
oraiñ etzanda gaudenak.

Zu zeralako zure Aitaren
soldadu aurrenekua,
Margaritaren sabeletikan
zori onean jaiua,
sinista zazu euskal karlistak
dizuten amoriyua
dala zuk uste dezuben baño
gutziz nagusiyagua.

Bañan agintzen ez dubelarik
beti gaude gu zalantzan,
Artzaiangana fiyo geraden
arkume umillen gisan;
nola dakigun eriyosuan
otsoak gaizki dabilzan...
irakurriko degu denboraz:
«Liberalkeriya ill zan!».

R. A. eta O.

El Cántabro, 1897-VII-25

Gure Aita San Ignazio Loiolakoari

Uzta-illaren 31-an

O Aita Ignaziyo
Azpeitiyakua,
zure jauregi Loiolakuan
bi bider jaiua!
Zaldun leial,... onraduba,
Erregeren soldaduba,
Iruñeko¹ gazteluban
perlaz koroituba;
gero animen salbatzallea,
Lagundiyaren² fundatzallea,
zera Done³ bat Eleiza Santan
etsaien garaitutzallea⁴.

Joan diran sei urtetan
zure Sort-erriyan⁵
zomorro beltz bat ibillitu da
maskaran azpiyan;
zure ponte txit garbiyan,
euskerazko barrutiyen⁶,
nai zituben zañak egin
Izarraitz mendiyen;
pizti txar gaizto erderazkua,
deitzen ziyena *Letartakua*⁷,
zan gu galdutzen alfer-alferrik
alferrik ibillitakua.

Setarik dollorrena
zalarikan izan,
Aranak eman jipoia eta
txit elbarritu zan;
balantzaka bazebiltzan
doñu gabe sorgin-dantzan,
bañan lengo botoetan
Donostiyan *ill zan!*
Bizi al diran galde Tolosan
(ez Laskoaingo baten baratzen),
baizik Ursino eta Arruek
dakite, nai badute esan.

Nolako asiera,
alako aitzena,
Erramontxoren kondairak⁸ diyo
izandu dubela;
zan gezurti aundiyena,
egi-zale txikiyena,
ta euskera Jaunik gabe
utzi nai zubena.
Biba Iñigo maitagarriya,
etsai paltsoen garailariya!
Zure bitartez galdu da emen
betiko Necedalkeriya.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1897-VII-31.

¹ Pamplona. ² Compañía. ³ Santo. ⁴ Vencedor ⁵ Patria. ⁶ Distrito. ⁷ Providencial. ⁸ La historia. (*El Cántabro*-ren oarrak).

III zan Cánovas Castillo-kua, baña ez gure Furuak

Uztaren ogei eta batean
orain ogei ta bat urte,
Euskal Erriyak Gaztelaniko
odoiez ziraden bete;
geroztik gure ibar-mendiyak
daude txit illun ta triste,
erdaldun *beltzen* ekaitz gaiztoak
sufritu ezin dituzte.

Lege zarrakin ziranak bizi
pake txit maitagarriyan,
guziro pozaz ta atsegiñez
bakoitza bere kabiyen,
gaur ernegatzen zenbat dabiltzan
negarrez mundu berriyan,
euskaldun galai gazte ederrak
ogi-puskaren premiyan!

Gure pagadi, gure arizti,
sagasti, gaztañariyak,
gure ibai ta gure errekek,
gure iturri garbiyak,
gure baratza, gure soroak,
gure baserri txuriyak,
ekaiz azpiyan daude egiñaz
txit antsi izugarriyak.

Ta beste zenbait euskal guraso,
semeak gerran galduta,
dira arkitzen negar... ta... negar
tximinipean sartuta,
erdaldun *beltzen* uztarriyari
kate gogorrez lotuta,
duten pittiña... asko dutenak
derrigorrian kenduta.

Erdal Erriko oñazkar gaizto,
tximistak eta turmoiak,
erri txikiyai eman diozkate
aundiyangatik jipoiak;
bañan euskaldun paper paltsoak
biraltzen dizte *ipuiak*¹,
galdu ditezen Aitorren seme
benetakoen doaiak.

Santa Agedan Jaungoikoari
kontuba eman ziyona
zan gure Ama Euskara illtzen
ipiñi zuben *giz-ona*;
zalarikan guk guziro gaizki
begiratutzen giñona...
gaur da fuerista egiyazkoak
zeruba opa diyona.

Poz bat daukagu euskal karlistak
ta da poz-emangarriya:
etziyolako iñoiz kendu nai
guretakuak biziya;
zanak ondatu zigubelarik
lur maite zoragarriya,
atzeritarran eskutan izan
du aitzen errukarriya.

Ill zan Cánovas Castillo-kua
bañan ez gure Fueruak,
Gaztelaniko gauza geienak
bañon txit ederraguak;
laixter badatoz Beneziatik
onera ifar-lañuak,
desegitera beti-betiko
odoi *beltz* demoniyuak.

R. A. eta O.

El Cántabro, 1897-VIII-15

Antonio Cánovas del Castillo jauna, euskal fueroak kendu zituztenean Espaiñiako gobernuaren buru zana, iru tiroz il zuan Angiolillo-k, Arrasateko Santa Agedan, 1897-VIII-8-an.

* * *

Eriotz onen berri onela ematen zuan *El Cántabro* aldizkariak:

Carta de Mondragón *9 de Agosto de 1897*

Muy señor mío: Tomo la pluma hoy para darle a Vd, cuenta de un suceso ocurrido en ésta en el día de ayer, y que por lo inesperado ha de causar en todas partes honda sensación, y mucha resonancia en España y fuera de ella, particularmente en el mundo político.

Supongo adivinará Ud. ya me refiero al crimen cometido en el balneario de Santa Águeda en la persona del señor Cánovas del Castillo.

A la una próximamente de la tarde de ayer llegó aquí todo azorado y fuera de sí, desde el citado balneario un caballero montado en bicicleta y a todo correr, en busca del reputado doctor en medicina D. Ricardo Añíbarro. y al mismo tiempo divulgábase la primera noticia de la muerte del Sr. Cánovas.

En los primeros momentos nadie daba crédito al rumor esparcido, pero pronto se convenció la gente de que algo grave había ocurrido en Santa Águeda; pues vimos que el doctor Sr. Añíbarro y el caballero de antes regresaban apresuradamente a la misma.

Para cerciorarme de la verdad marché yo también allí, y según me acercaba al sitio del crimen era mayor la afluencia de gente; el rumor de la muerte se confirmó en el camino.

A testigos presenciales oí relatar cómo se había perpetrado el atentado y por los detalles que anoto verá Ud. que el criminal ha demostrado una serenidad pasmosa.

Ni Pallás, Ravachol y demás sus cofrades del anarquismo le han superado a este joven imberbe de 26 años de edad en arrojo y valor para llevar a cabo la perpetración del crimen.

Mas vayamos por partes.

Hallábase el señor Cánovas sentado en una silla en la galería baja del establecimiento, entretenido en leer un periódico, que creo era El Nacional, sobre la una menos cuarto, después de bañarse, cuando de improviso se presenta delante de él un hombre, huésped también de la casa desde el día 2, armado de un revólver, y con la mano izquierda apoyada en una puerta vidriera, sin duda para no errar el golpe, disparóle casi a quemarropa tres tiros con tal aplomo y seguridad que dos de los proyectiles le incrustó en la cabeza, y el tercero no muy lejos de ella.

Al recibir el primer tiro. el Sr. Cánovas parece dio unos cuantos pasos, pero no por eso se inmutó el asesino, antes al contrario debió poner todo su cuidado en aquel momento en consumir su obra vengadora, porque los tiros siguientes no demuestran en su pulso alteración alguna por cuanto fueron disparados en la misma dirección que los primeros, esto es, a la cabeza.

La muerte por tanto fue instantánea, como la agresión.

Consumado el atentado no opuso resistencia alguna el agresor y, claro está, fue detenido en el acto.

Manifestóse satisfecho y contento diciendo había cumplido con su misión y, haciendo desprecio absoluto de su vida, les dijo a los allí presentes que le matasen, que bien sabía lo que después le esperaba.

Resulta de todo que es un furibundo anarquista, de nacionalidad italiana, el cual durante su estancia en Santa Águeda ha procurado buscar varias veces una ocasión propicia para la realización de sus intentos.

Hoy ha sido conducido a la cárcel de Vergara, escoltado por varias parejas de guardiaciviles, a disposición del Juez instructor del partido, quien se personó ayer en las primeras horas de la tarde en Santa Águeda a instruir las primeras diligencias.

También vi allí, de los primeros que llegaron, a todas las autoridades locales de ésta, tanto civiles como eclesiásticas.

Se me olvidaba consignar un dato, y es que el autor del atentado, al consumir el crimen, gritó: «¡Viva España!».

Para terminar le diré a V. que ayer y hoy en esta villa se nota extraordinario movimiento de ir y venir coches el balneario, llenos de políticos de talla, y mañana probablemente será conducido el cadáver del Sr. Presidente del Consejo a Madrid.

Esta mañana se han celebrado varias misas en la Capilla ardiente del establecimiento, donde reposan los restos mortales del finado.

Sin tiempo para más, de V. afmo. correligionario s. s. q. b. s. m.:

El Corresponsal».

¹Fábulas. (*El Cántabro-ren oarra*).

**Nere adiskide maite
On Gregorio Gogorzako
bi arreba Simona eta Juliana
ziranai oroipentxo bat**

Zer dizutet nik, zer, moldatuko,
ezagun aspaldikuak,
neskatxa zintzo, neskaxa garbi,
alaba Gogorza-kuak,
mirabe alai errespetoko
Mariyan banderakuak?
Zer kantatuko dizute bada
Ramos Azkaratekuak?

Jatorritikan katolika ta
eleizkoi goienekuak,
odoletikan fuero-zale ta
karlista benetakuak;
batere arrotasun gabeko
txit biyotz umillekuak,
ziran izandu mundu onetan
aiñgeru Belauntzakuak.

Baldin oñazez banago oraiñ
zuen galeran bitartez,
biyotz eriya baldin badaukat
bete-betea naigabez,
itzak neurritzen abiyatuta
asitzen banaiz negarrez...
Aizpatxo biyok lagun nazute
zeruetatik¹ mesedez.

Ama zarraren alaba maite
biyotz txit gordiñekuak,
ama maitatzen ikasitako
egiyen eskolakuak;
señide, aide ta ezagunen
lagun on egiazkuak,
ziran etsairik iñun etzuten
bertutez betetakuak.

Nola moldatu gañerakuan
zortzikotxo bat zuentzat,
ez bazaituztet bada artutzen
erregutubaz laguntzat?
Munduban nola izan ziñaten
guziro onak neretzat,
zeruban ere zeradetela
esan dit oraiñ biyotzak.

San Juanetan ta Eguberritan
zer pozarekin Belauntzan
bi aizpatxoaren aurrez kantari
ni jardun izandu nintzan!
Zenbait maitatzen zuten euskera
ezin nezake gaur esan,
zergatik biyen biyotzak beti
euskerarekin zebiltzan.

Euskeraz jaio, euskeraz bizi,
ill ere ziran euskeraz,
Jaungoikoari (gure ustean)
kontuba zuzen emanaz:
argatik daude orain zeruban
intza gozoak edanaz,
«Agur, Mariya, guztiz garbiya»
denon Amari esanaz.

Ramos Azkaratekoak

El Cántabro, 1897-VIII-22

Aldizkari onek, 1897-VIII-18-an, onela esaten zuan:

«Nuestro muy querido amigo el Señor Secretario del Ayuntamiento de Belauntza, D. Gregorio Gogorza, de cuya enfermedad dimos cuenta anteriormente a nuestros lectores, sigue todavía en estado de relativa gravedad. No parece sino que la desgracia se ceba en la familia de nuestro leal y entusiasta correligionario, pues con pocos días de intervalo han fallecido sus dos hermanas D^a. Juliana y D^a. Simona, víctimas de la misma enfermedad que aqueja a aquél, y que, según hemos oído decir, se atribuye a las miasmas que se desprendían de una casa próxima, en cuyo interior se habían enterrado hace algún tiempo animales muertos.

Pidan nuestros lectores a Dios por la salud del enfermo y por el eterno descanso de sus citadas hermanas ya difuntas».

¹Konsideratubaz biyotz beraro. (*El Cántabro*-ren oarra).

Utzi pakean jardun dedilla Fueroen kontra kantari

Gipuzkoako, ez, infernuko
Voz-a dala maratilla,
aitortzen degu dabillelako
negarrez janaren billa;
Miramar-eko republikano
paper zar *sorgin zirtzilla*,
masoi Sagasta-n pelukarentzat
a zer nolako orkilla!

Karlistak miñez gaudelarikan
Patriyan gaitzak sufritzen,
oriyek berriz fueristen kontra
beti gezurrak zabaltzen;
beltzen semeak etxean eta...
nor dira Habanan illtzen?
Zein dirade, zein, Filipiñetan
onrarentatik galdutzen?

Gezurak esan eta baleuzka
gaur milla pezetakuak,
gizendutzeko inoiz bezela
Castell ta... panderokuak;
daude guziri *errukarriyak*
jan... ta... jan oitutakuak,
ezin sendatu dituztelako
oñaze sabelekuak.

Alaz guztiyaz ezin eraman
dute guk agindutzia,
Probentziaren ondasun denai
zintzoro begiratzia,
zer artutzen dan, zer gastatzen dan
garbiro erakustia,
da *La Voz*-eko familiyaren
esteak zimurtutzia.

Asnasa estu dadukatela
dabiltz eriyosuan,
«Ill bitez *karkak!*» deitzen dutela
etxeoandrian leuan;
zulatu eta ezetz odolik
ikusi oien besuan,
boina txuri bat borla batekin
senti badute auzuan?

Zergatik bada eskribatutzen
ari dirade alferrik,
zortzigarrengo mandamentuba
lur azpiratu eziñik?
Bai al daukagu D. Karlosenak
mendira irten bearrik,
ez badaukate lege *paltsuak*
urte beteko bizirik?

Ez al dirudi *liberal* obrak
orain *Babel-ko* torria,
ta orla ezin bizi leikela
pagatzen duben jendia?
Ez al dakite itxubak ere
nola Luzbeltz-en taldea
badijoala beste mundura,
guziro gaitzak erria?

La Voz-ek zenbat eta geiago
ari dan gezur kontari,
orduban eta poz aundiguak
ematen dizkigu guri;
utzi pakean jardun dedilla
Fueroen kontra kantari,
denbora gutxi barru bearko
egin emendik itzuli.

Oker esan det, ez da, ez, joango
Iruneraño igesi,
datorrenian... berak deituko
du «Biba Karlos!» lenbizi;
Amadeo ta Republikakin
janaz ziradenak bizi,
lotsan bildurrez ezetz apustu
maskararikan erosi?

Alfontso zanan ama joan bazan
Frantzira Donostiyatik...
zer etzituzten bada esaten
Borbon-tar guziyengatik?
Orra gaur berriz nola dabilzan
Doña Kristinan albotik,
eguzkirikan beroenaren
alderdi ederrenetik.

A. O.

El Cántabro, 1897-IX-5

Neska zar edo atsuak

Liberal beltzen paper txar petral
maxiatzalle gaiztuak,
gezurrarekin bizi diraden
neska zar edo atsuak,
itz-ontzi eta itz-jariyo beltz,
argi-zale... txit paltsuak,
dira karlisten kontra ostiko
tiratzen duten astuak.

Zerbaitengatik bildurtutzen da
baña arrazoa dauka,
uste etzuben *txakurren* batek
egin diyolako zaunka;
naiz katarratu artean jardun
agintariyai marruka,
Don Karlosten galdu bañon len
ill bearko du eztulka.

Zer ezagun dan pentsuba libre
nola daukaten geienak,
jende *illuna* itxutxen duten
gezurtiyetan txarrenak!
Bañan karlistai begira daude
zer galdu badaukatenak,
dakitelako zein ta nor diran
iya galduban daudenak.

Alferrik lagun egingo diyo
zorigaiztoko Lasalak,
alferrik *Duke Tetuan*-goak
edaten ditu gesalak;
alferrik dira *Matxinbarrenak*
ta alferrago *Jamarrak*,
nai eta nai ez ill bear dute
Fueroen etsai baldarrak.

Dakitelarik ez degubela
joan bearrikan gerrara,
turmoirik gabe nola aitatzten
dakiten Santa Barbara!
La Voz Voltaire-n alaba beltzak
zer da dadukan ikara?
Bai ote daki ez dala joango
Probentziyaren *kutxara*?...

Cánovas eta Anguiolillo
ill baziran errukarri,
modu artako eriyotzikan
guk eziñ opa iñori;
bañan Luzbeltzen *Voz*-a zergatik
gaur dabill gezur kontari,
eta jakiñik ez ditubela
engañatutzen amabi?

Gu bentzutubak gaudela eta
zer da, zer, oien bildurra?
Ote zaiote kozkaka asi
aragitikan txakurra?
Bestetik berriz oiek luzia
nolatan duten sudurra,
usantzen dute nola gañean
duten agudo egurra.

Argatik gaude gu ernai-ernai
bakoitza bere etxean,
artalde umill-umillan gisan
artzai zintzoan mendean,
onek agintzen duen guziya
zintzoro egin naiean,
La Voz ta paper gezurri denak
lertu ditezen batean.

Ez dadukate fuero-zaleai
ematerikan kulparik,
zerengatikan (oraiñ beñepein)
bizi nai degun geldirik;
baldin ikusten badute berak
nola dauden zintzilik...
eroritzeko aski luteke
ba-lan-txa-txo bat bakarrik.

A. O.

El Cántabro, 1897-IX-12

Gure adiskide maite On Ramon Bandres eta Azkue zanari

Gure erriko sekretariyo
edo goarpelariya,
Tolosan jaio, Tolosan bizi
zeran letradu argiya;
zuk dezubela osoro maite
Euskaldun Erri garbiya,
jakin nubela seitxo bat urte
oraiñtxen dirade iya.

Gañera entzun banizkitzuben
Gaztelaniko kontubak,
ango beartsu gizarajuak
dauzkatzen bizi-modubak...
pentsatu nuben: «Aiek euskalai
esaten ziyek *kaikubak*...
jauntxoan mende bizi diraden
Adanen seme saldubak»...

Bai al dakizu zergatik sartu
ziñaden nere gogoan,
Zumardi edo Igarondoko
arbola baten ondoan?
Maite ditudan gauzak nik entzun
nizkitzulako orduban,
bertatik gure adiskide bat
zurekin kontatzen nuban.

Bai, bai, Ramontxo biyotzekua,
gu gerade, gu, libriak,
emen jaiuak diradelako
zeruko libertadiak;
lurren azpiyan bizitzerako
Euskal Erriko jendiak...
gure nagusi izango dira
gure Fueroen zaliak.

Ainbesteraño zure esanak
ninduten ezik gozatu,
zeñen pozaren pozaz larrubak
ezin ninduban kabituz;
«Euskal Erriyen aldekoa naiz»
nizubenan aditu,
nere biyotza odoietara
zuk zirazuben altxatu.

Esaten dute euskal batzuek:
«Ez du baliyo euskerak»;
oraiñ dakite baliyo duben
esaten dutenak berak;
zure lekuban sartu nai arren
Ebroz aruzko erdalak,
oraiñdik maite dute euskera
agintari txit leialak.

Bedeinkatuba izan dedilla
gure Bilguma¹ azkarra,
eta oro-bat astelenian
izandu zuten batzarra²;
kometak utzi ta aukeratu
zuten Norteko izarra...
sendatu dedin bide ontatik
euskaldun erri zar-zarra.

Biyotz nereko On Ramon Bandres,
felizitazen dizut nik,
nere barrena dadukatela
poz-atsegiñez beterik.
«Biba euskera!» deitzeko, arren,
ez izan iñoiz bildurrik,
zergatik Aman legerik gabe
emen ez dagon gauz onik.

Dakiyelako nolatan kendu
erriyetako negarra,
felizitazen det biyotzetik
Bilguma argidotarra³;
berak dauzkakin eskubidetan
ez du nai izan zabarra,
baizik orrela erakusten du
bear danian indarra.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1897-IX-19

¹ *Ayuntamiento.*

² *Junta.*

³ *Ilustre. (El Cántabro-ren oarrak).*

Navarro Reberter-i politikan itzegiten dala

Navarro Reberter,
Reberter Navarro,
bizi-bizi-bizirik
infernuan dago: *Ooo!*
Uste zuben zala
jolastutzia,
Eleizan *arrantzan*
ibillitzia?
Jabean naian kontra
jan nai izatia...
ez al zekiyen zala
kondenatzia?
Berak naiko zuban
kixkaldutzia,
eta onena da
lajatutzia.

Mendizabal-ekin
bat-batera dabill,
Pedro Boteron pertzan
prejitzen pill-pill-pill: *Bai!*
Alderdi bat ondo
prejitutzian,
ta beste aldera
jiratutzian...
bear dan bezelaxen
baniatutzian,
zer eztaiak dauzkaten
Luzbeltz-etxian!
Arrantzale biyak
legatzen ordez
deabrubak jango
dituzte farrez.

Dedin libre bizi
Eleizari utzi,
zalako ala jαιο,
bai ta ere azi: *Bai!*
Artutzen dubenak
eskubidia
esateko «Au da
legez guria»,
lenbizi begiratu
baduben jabia,
naiz izan *Mendizabal*
beltzan zalia.
Aboan dutenak
libertadia,
berentzat bakarrik
dute ordia.

Maite du Eleiza,
bai ere Fueruak,
bere animatikan
Karlos Borbonguak: *Bai!*
Ematearekin
nori berea,
guk altxa nai degu
Jaunan legea;
guk nai degubena da,
bai, Libertadea,
eguzkiyan azpiyan
paregabea;
libertade zarrak
zabaldutzean,
guziyok biziko
gera pakean.

A. O. / *El Cántabro*, 1897-IX-26

Tolosa, Napar zubia, Zerkausia eta Idiakez jauregia.

VARIETADES.

On Carlos zazpigarrenari

BERE SANTUBAREN EGUNIAN

1883 garran artean Azaroaren 4-bean.

Gure *Aitacho* maitea
Artzai bertutez bete,
Lecu aldatu zaitea;
Españiyan ta Ugarteetan (1)
Goyendu dedin Fedea
Dedin ill masoi tal lea,
Gende guezurran zalea
Luzbeltzen jarraitzalea.

Ugarte aberatsenac
Daude erruquitsubenac
Guda biciyan daudenac;
Cizquiye-laco masoyac quendu
Sinismen doatsubenac
Guruzeaquin ceudenac...
Gaur dira *Satanas*-enac
Arguiyan etsai beltzenac.

¡Ay *Colon* eta *Legazpi*
Balira munduban bici
Zu zaituztela nagusi!
Joango liraque masoi guciyac
Infernaraño iguesi
Luzbeltz, *Satanas* ta guci
Eguinaz lau milla antzi
Anche ditecen egosi.

Bañan guizon *beltz* gaiztuac
Ta libertade paltsuac
Galtzen dituzte dontzuac;
Masoyen anai osoac dira
Liberal-catolicuac
Santu zar ezquerrecuac
Mascaraz jantzitacuac
Señoran aldarecuac.

Goseac Gaztelaniya
Oñacez Euscal-erriya
Agoniyan daude iya;
Zabaldu zazu gure *Aitacho*
Bandera maitagarriya
Galtzeco masoneriya
Seta char lotsagarriya
Guciyon ondamentiya.

Zure *Trento co* pausua
Etzan izandu paltsua
Baicean gloriosua;
Zu cera AMA ELEIZA SANTAN
Escubitaco besua
Cera cristau chit-osua (2)
Artzai gucizco gozua
Bildochen paradisua.

Zuc badaquizu chit ongui
Gaudela zure edarri
Beti beguira cedorri;
Etorri zaitez Aita maitea
Etorri zaitez, etorri,
Aurretic zaitecen jarri
Esanaz artaldeari:
«*Masoneriya ill bedi.*»

GAIÑCHURISQUETAC.

-
- (1) En las islas.
(2) Integerrimo.

El Cántabro, 1896-ko azaroaren 4-an.

On Migel Lopez Legazpi

zumarragatarrari

bere estatua edo talluntza

agertutako egunian,

Urriaren 2-an, 1897-garren urtean.

Migel Lopez Legazpi
Zumarragakua,
o euskal leial egian zale
goi-goi mallakua!
O kristau on ospatsuba!¹
O letradu jakintsuba!
O soldadu argidotar²!
o zaldun prestuba!
O Urolaren argikariya³!
O Gipuzkoan izar zuriya!
O Filipinas arkitutako
eguzki garaitez-garriya⁴!

Urrutiko ugarte⁵
zuk irabaziyak,
dirudite deabru biurtu
dirala guziyak;⁶
zure ango gurutzia
nai luteke galdutzia,
eta gure soldadubak
armaz garaitzia,
Españiyatik apartatzia,
Jaungoiko bage bizitutzia;
nai dutena da zure izena
betiko lurperatutzia.

Ez dago lur aietan
iñoiz pakerikan,
errespetatzen ez duten arte
zure izenikan;
naiz batzuek, naiz bestiak
dira senar-emaztiak;
naiz onrik ez, biyak dira
diruban zaliak;
argatik zure izen maitiak
baditu etsai guztiz gordiak,
urrea izan ezkeroztandik
diranak... lotsikan gabiak.

Bañan zure izena
lurrak jan baño len,
masoiak eta beren lagunak
egingo dute ler;
zu zerura Manilatik
joan ziñaden bidetatik,
lendandikan zu jetxiko
zera aietatik;
zu zaitugula buru aurretik
joango gera gu Zumarragatik,
masoi-taldea biraldutzera
betiko Filipiñetatik.

Ramos Azkaratekoak

El Cántabro, 1897-X-3

Bertso-papera, *Tolosa*: F. Muguerza, 1897.

¹ *Famoso*. ² *Ilustre*. ³ *Lumbrera*. ⁴ *Invencible*. ⁵ *Islas*. (*El Cántabro*-ren oarrak).

⁶ Gerra piztu dutela, alegia, beren askatasuna lortzeko.

Jaungoikoaren lege santuko
mandamentu batzubetan
orain artean beintzat paltatu
izan det aldi askotan;
bañan Voltaire-n *Voz*-ari gerra
egiteakin benetan,
ia zeñek neri progatzen diran
paltatzen detan ezertan.

Ez ote zegon *atso* petrala
bear bezela burutik,
eskribatzeko astelenian
aiñ gaizki Karlosengatik?
Zertan zetorren asteartean
damutan... beste bidetik,
esanaz: «Atzo esandakuak
etziran gure gogotik?».

Zer da ordea paper *beltz* onen
lanbide lotsabagea,
eta jaio zan ezkeroztandik
dabillkin buruzbidea?
Zer da beretzat bakar-bakarrik
nai duben *libertadea*,
dalarik gure fuero-etsaien
lenengo defensora?

Lenbizikua al zuben bada
Don Karlos maxiatzia,
testimoniyo paltso askokin
itxusi agertutzia?
Bañan Karlosek zertarako du
La Voz-ek edertutzia,
onen lan denak badira beti
alrebes iskribatzia?

Erregiñaren aldekoa... ta...
republikano... epela,
euskaldun gaizto *ziarkakuak*
gordetzen diran upela...
Itzegiñakin Pasaian bizi
diran *atsuak* bezela,
baniatzen du itxubentzako
puzuniyazko pastela.

Arma leialak artuta gerra
egingo baligu moduz,
sutunpa denak kargaturikan
nai baldin badu deabruz...
Bañan legezko gerra egin ta
nola beteko da diruz,
beti karlisten armak badaude
kargaturikan aiñgeruz?

Pentsakalluak² alferrik dira
ta arma gezurrezkuak,
sagardotegi ta tabernetan
benturaz sortutakuak:
Ez Karlos eta ez Karlosenak
ez geradela tontuak
ondo dakite kristau-itxuran
ibiltzen diran astuak...

Zituztelako txit merke saldu
Gipuzkoaren Fueruak,
dabilta gerran karlisten seme
koitadu gizarajuak!
Oiek ez dira, ez, euskaldunak,
ez eta kastillanauak,
baizikan dira beti gosiak
dauden ojalateruak.

Zer izandu da Voltaire-n *Voz*-a
Probentzi maitearentzat,
gure istori, gure Fuero zar,
oitura garbiyentzat?
Zer izandu da apaiz ta fraile
ta beste fedetsubentzat?
Zer da, zer, izan eta zer da gaur
sufritzen dubenarentzat?

Argatik nai du oraiñ karlistak
mendira biralitzia,
gezurra andik, saltsa emendik
ta berak gobernatzia;
bizi laburra nola daukaten
nai luke gizendutzia...
eta Don Karlos datorrenian
Don Karlos adoratzia.

Bi gerra aundi guztiz tristeak
Patriyak dauzkalarikan,³
zer dute egin, zer, *La Voz*-tarrak
Españiyarengatikan?
Beste español guzi-guziyak
negarrez daudelarikan,
zergatik oien semeak libre
daude soldaduzkatikan?⁴

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1897-X-10

¹Donostiako *La Voz de Guipúzcoa* egunkari errepublika-zalea.

²*Calumnias*. (Egillearen oarra.)

³Kubako gerra eta Filipenetakoa.

⁴Karlisten gerratean (1872-1876) liberalen alde arma artutakoen semeak soldaduzkatik libre zeuden. Baita beste edozein ere, milla erreal batzuk pagatu ezker. Aberatsentzat mesede ederra, beraz. Bidegabekeri oiek bein eta berriro salatzen ditu Ramos Azkaratek bere bertsoetan.

Cántabro edo Kantauritarran irakurlariyai

Beti izan naiz argala eta nolabaiteko xamarra, ezurrez oso-osoa bañon guzizko gizon ttattarra; bestetik berriz naizelako ni *pollit-urruti* zatarra... kana ta laurden ez ditut palta izateko txit... baldarra.

Iru edo lau bider bota du aurtin zerubak intz-otza, bizitatzeko minberatuaz len eri dagon biyotza; ezker aldeko saietsetikan zatitzen ziran gorputza... ez nuben uste banubenikan illtzeko alako lotsa.

Beak metuta loditu zaizkit aurrea eta bizkarra, naiz pixu oiek ibillitzeko auzoan izan indarra; zuri-zuriyak nola ditudan illeak eta bizarra, ez al dirudit, adiskideak, bakallo-saldan aparra?

Zolu erdiyak urratu eta zolu erdiyak itsatsi, oiek autsita al baniyoke egin lotsari igesi... Eta Don Karlos datorren arte nai nuke munduban bizi, naiz baldar-baldar, naiz pixu-pixu eta naiz guztiz itxusi.

Era ontara ekarri nau ni gazterikan zartutziak, odeietako izar argiyak kontatzen... ibillitziak; neguko egun alaiak ere neretzat dira tristiak, irrikitutzen nagoalako osasunaren gosiak.

Beste mundura aldegitoko ez daukat bada gogorik, lenago nuben alaitasunan jabea ez naizelarik; naiz triste-triste beti bizi nai... bañan, ai!, alfer-alferrik. Alaz guztiyaz ez det egin nai berriro testamenturik.

Nunbait konforme arkitutzen naiz
lengo testamentubakin,
beragatikan, eskribaubak,
ez asi inoiz nerekin,
nagoalako orain kontentu
osasu pixka onekin...
zorrek zor eta konpondutzia
daukate artzekoakin.

Dakitelako ez daukatela
luzarorako bizirik,
badakizute nola daukaten
kezka bat bakar-bakarrik:
lengo Furuak betoz agudo
illtzeko pozaz beterik,
ez diyo bada Jaungoikoari
eskatzen beste gauzarik.

Ramos Azkaratekoak
El Cántabro, 1897-X-17

Zori gaiztoko Masoneriyan guzialtuna gozua

Azkarraga bat irauli eta
altxa zan masoi Sagasta,
anarkistarik aundiyearen
parerik gabeko Aita;
ditubelarik *piper* miñ... onek
bi beso eta bi anka,
arrantzan ezin ibillirikan
lanikan aski badauka.

Santa Agedan ill ziyelako
anaia maitagarriya,
Euskal Erriko lege santuben
borrero izugarriya,
arrezkeroztik dauka Sagastak
bildur ikaragarriya,
bere semeak diyelakoan
kenduko laxter biziya.

Ditubelako bere urteak
irurogei ta amabi,
nai duben eran lengo moduban
nola *arrantzan* ibilli?
Amadeoren denbora artan
igurtzi arren milloi bi,
amubarekin ekarritzeko
nun dirade gaur agiri?

Beragatikan libratzen ditu
presondegitik semeak,
bera izandu dan bañon ere
bi milla bider obeak;
Santo Domingon ill zizkiguben
sarjento doakabeak;
al dira aztu Donostiyan ill
zituben fuero-zaleak?

Zori gaiztoko masoneriyan
guzialtuna¹ gozua,
Maximo Gómez ta Aguinaldon
anaia oso-osua;
infernubaren gidari zauden
axari birtuosua,...
zergatik ezin azturik zaude
Cánovas gloriosua?

Zertan lajatu ziyon bizirik
beñ batez Villacampa-ri,
lau bizi izan balitu ere
laurak zor zitubenari?
Zertan kendu nai diyo Habanan
daukan mendea Weyler-i,
eta masoi bat onen lekura
diyo derrigor birali?

Ez du egin ta ez du egingo
beñere gauza zuzenik,
sudurrak eta kokotz luziak
elkar jo diyotelarik;
dierritarran *Sorbete* beltz bat
izendatutzen dalarik,
onek ez dauka Patriyentzako
ondamendiya besterik.

Ez dubelarik beste munduko
gauzetan sinistmenikan,
nere moduban anka bat oso
zuluau daukalarikan,
dar-dar izuba etortzen zaio
aldiz Beneziatikan...
ta bildurtzen da erori bear
dubela pentsaturikan.

Zer diyo oni Habana eta
Filipiñas-engatikan,
ez baldin badu bada maitatzen
bere sabela baizikan?
Zarra ta txarra eta kaskarra
dalarik jatorritikan...
daki partitzen... karlisten kontra
itz-egin ezkeroztikan.

Ta fundatzen da, gizarajua!,
eta ez osoro gaizki,
obea luke korapilluak
bertatik askatzen asi;
gañerakuan bere buruba
ikusiko du itxusi,
gure Karlosen kaiolatikan
ezin egiñaz igesi.

Gaiñtxurisketa

El Cántabro, 1897-X-24

¹ *Omnipotente*. (*El Cántabro*-ren oarra).

La Voz ta On Fermin Lasala

«Por tratarse de un hombre tan sagarduo como don Fermín Lasala, de quien políticamente nos separa un abismo, pero a quien respetamos como se merece...».
(Palabras de La Voz de Guipúzcoa.)

Duquenomandas titulaturzen dan donostiar bateri,
Gipuzkoako Fuero Santuben etsairik aundiyenari,
Maketaniko Voz-ak pollita esaten diyo jaun oni,
dirudiyena esan ziyona zozuak bele beltzari.

Duke aundi ta... bialkiña¹ ta...
diru askoren jabea,
letretan esan sagarduo ta
Fermin bai dala pobrea;
nunbait itsatsi zaio guziro
Maketaniko legea,
eta egin da politiko bat
ajolarikan gabea.

Biyai esango diyotet orain far-irudiyari: «Nork nori!».
Bai eta ere osoro farrez «Zartagi zarrak pertzari».
Sagarduo bat dala esaten badiyo Voz-ak aitari,
zer uste degu: eman diyola oñazerikan Fermiñi?

Bañan La Voz-ek esaten diyo errespetatzen dubela,
bere antzeko fuero-etsaiak merezi duben bezela.
Zer ezagun dan Fueroen kontra aita-alabak daudela,
eta dutela txit maitaturzen Maketaniko ganbela!

Aita-alabak daude esanaz:
«A zer bi geran zu ta ni!
Gu biyok aña kalte nork diyo egin euskaldun lurrari?
Aserre geran paperian gu jardunakgatik kantari,
guk Probentziya ondatu arren al digu ardurik guri?

Milloiak asko banintuke nik Fermintxo baten moduan,
ta sagarduo entzungo banu neregatikan beiñguan,
La Voz jarriko nuke zintzilik Donostiyako zuluana,
ta euskalduna naizela esan bearko luke orduan.

Bañan damutan egon leiteke
Fermintxo emen jaiua,
ministro eta *bialkiña* zan
aberats... ordagokua;
deitubagatik *sagarduo* ta
Maketaniko *talua*,
ez diyotela oni aitatu
Gipuzkoako Fuerua!

Lendandik esan dedan bezela
La Voz ta *Fermin Lasala*,
bigarrengoa aurrenekuan
aitatxo ziñezkua da;
lenbizikua nola dan berriz
bere *aitaren* alaba,
biyak entzuten dute jotzian
bati bakarrik aldaba...

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1897-X-31

¹ *Embajador*. (*El Cántabro*-ren oarra.)

On Karlos zazpigarrenari
bere santubaren egunian,
Azaroaren 4-an 1897-garren urtian

Euriopako andigitarren
ixpillu miragarriya,
artalde guziz katolikoen
artzai txit biyotz aundiya,
Laurak-bat-eko libertadeen
eguzki gozagarriya,
atoz, euskaldun egiyazkoen
aitatxo maitagarriya!

Guri lapurtu bazizkiguten
ziñezko libertadeak,
Habana-tarrai nai diozkate
eman euskaldun legeak,
Españiyatik apartatuta
bizi nai duten jendeak...
Maketoentzat nunbait dirade
fueristak bañon obeak.

Zuri deitubaz arkitzen dira
iberotarren mendiyak,
ibar medarrak, zelai zabalak,
errekak eta ibayak:
ojuka daude egazti aundi,
bai eta ere txikiyak...
ta emen gaude zure gosiak
euskaldun leial guziyak.

Beragatikan atoz agudo
zabaldurikan bandera,
Españiyaren onra ez dediñ
egundaño joan lurpera;
arren ta arren atoz lenbaitlen
zure bildotxen larrera,
ikararekin grillu-zaleak
jausi ditezen lurrera!

Libertadea oju eginta
grilluen jarritzalleak,
argitasuna mingañean ta
illunpearen zaleak;
Españiyaren *etsai aundiya*
guztizko laguntzalleak,
dirade gure sort-erriyaren
benazko ondatzalleak.

Zu eta zure bildotxak orañ
gaudelarikan geldirik,
masoi guziyak daude arrantzaz
tranpa ta saltsaz beterik;
gu mugitzean egongo dira
bildurrez ixil-ixillik,
zerengatikan ez dadukaten
dirurik eta kemenik.

Zabaldu arren beltzak nundik-nai
zure kontrako paperak,
denak dirala alfer-alferrik
dakite masoiak berak;
denboraz goitik kantatuko du:
«Ni naiz, ni, zure bandera»;
bai eta ere berarekin bat
gure Amatxo Euskera.

A. O.

El Cántabro, 1897-XI-4

**Errege, elefante eta
alkate baten istoriya**
(Politikan itzegiten dala.)

Naiz ni animaz beltzena,
desonraz aberatsena;
naiz dollorretan goiena,
izugarrizko kirtena.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
Don Jan al dezu izena?

Naiz zarra eta aundiya,
gazte *petralen* niniya,
ibillitzeko saskiya
naukate ni jarriya.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
a pizti farragarriya!

Nagolarikan alkate,
fiñ batek ez nau ni maite;
paltzuak nai badirate...
nai ditet zerbaiten truke.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
zugatik jaten baidute.

Naiz gizon Judas-zalea,
itxusi pare gabea;
banaiz birtutez pobrea,
masoi beltza naiz ordea.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
gurutze beltzan jabea.

O, *elefante* zuriya,
Siango jainko aundiya;
zure Errege larriya
da gizon leialegiya.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
ori bai dala egiya!

Baninduben ezagutu,
ezin aiñ ondo portatu;
bazuben niraz galdetu
naiko ninduban urkatu.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
obeak urkatzen ditu.

Errege gozo prestuba,
nere antzeko *kaikuba*;
nintzalako ni justuba,
apaiñdu ziran petxuba.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
nai ta nai ez zan itxuba.

Dala bat, dala bestea,
badet beiñtzat gurutzea;
dalarik elefantea
da nere lagun maitea.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
gañean jarri zaitea.

Gañean jartzen banaiz ni,
esango dute: «A zer bi!».
Baietz jendea ugari
Eliz-kalera etorri?
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
elefanteai kantari?

Azaroaren amaikan,
Eliz-bideko karrikan,
banabill dantzan pozikan
osoro beroturikan...
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
besteren bizkarretikan.

Bai, kantatuko luteke
guziro ondo ta merke;
ta nik zer egingo nuke
burlaz entzungo banuke?
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
dantzatu ixilldu arte.

Elefante Siangua
nere azpiyan dijua;
banaiz ni aundiyagua,
naiz askoz motelagua.
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
tronpakin... bizkorragua.

Ni eta elefantia
zer da, zer, anaiatzia?
Fueristak kantatutzia
ta dantzan ibillitzia...
Txiñ, txiñ txiñ-txiñ-txiñ-txiñ,
da jaija zelebratzia.

Gaiñtxurisketak
El Cántabro, 1897-XI-14

Gipuzkoako gobernadore jaunari itz bi

Daki bedorrek nola geran gu
jatorritikan nobliak,
euskal arraza egiazkoan
benazko jarraitzalliak;
ez geralarik *eguzkiyeta*
beroenaren zaliak,
oñazez baño errespetatzen
badakigu guk legiak.

Gure istori edo kondairaz
gu gorrotatu bañon len,
irtengo dira lur azpitikan
Larramendi ta Aizkibel;
altxako dira beren oiean
Novia Salcedo ta Mogel,
Astarloako Pedro Pablo bat
dutela lagun bostgarren.

Guk maitatutzen degubena da
gure *aitonen* bandera,
eta maiteko degu izarrak
erori arte lurrera;
gu katoliko fuero-zaleak
odoletikan bagera,
nola On Karlos utzi ta gu joan
Doña Kristinan aldera?

Maketaniko *Voz*-ak zergatik
nai du gu katez lotzia,
edo bedorrek guri kargubak
indarren bidez kentzia?
Galdetzen diyot: ez al da obe
guk gauzai begiratzia,
ta Jaungoikoan bildurrarekin
erriyak gobernatzia?

Erreka, ibai, iturri gozo,
bai ere mendi berdeak,
nagarrez eske daude Jaunari
euskaldun libertadeak;
ta gu izanik (dakin bezela)
seaskatikan libreak,
nork eragotzi guri maitatzen
Ama Euskeran legeak?

Al dute *erre* iñoiz gureak
Probenziyaren etxerik,
baserri baten modu berean
lau paretekin utzirik?
Bedorrek bezin ondo nork daki,
santubak ez geralarik,
gobernatzeko bai al dan iñor
gu bañon zintzoagorik?

Zertan birali nai gaitu bada
maketa *Voz*-ak mendira?
Ibilli dedin iñoiz bezela
gizentzen jira ta bira?
Zertan ordea petral txar ori
iñor berotzen ari da,
Calei-cale-n kontu guziyak¹
sagarduanak badira?

Eskerrik asko oiek zer diran
bedorrek badakiyela,
eta ez dala *asto kaiku* bat
Jimeno-lerma... bezela;
askoz obe du alde bat utzi
La Voz sorgin zar ustela,
beti negarrez, beti eskian,
erotuko du bestela.

Nolatan esan gañerakoan
alako astokeriyak,
ez bazituben *sagarduakin*
*garbitu...*bere begiyak?
Zenbateraño gizona jarri
lezaken *zizar* berriyak,
Astigarragan zoratzen duben
emazte maitagarriyak!

On Godofredo, zaldun prestuba
ez izan gure bildurrik,
ez eta ere *Voz*a-n esanai
eman beñere federik;
gure Artzaiak agindu arte
egongo geran geldirik,
ez dauka Karlos Borbongoari
galdetutzia besterik.

Gaiñtxurisketak

El Cántabro, 1897-XI-21

(1) *Calei-cale* Donostiako egunkariren bateko periodista bat zan.

Sejismundo Moret-i politikan itzegiten dala

Onra maitatzen dutenengandik
badago gorrotatuba,
zer kasta eta zer deabru da
Sagastan gobiernuba?
Habanan egin zubelarikan
alako odol-putzuba,
oraiñ nai luke onuntz ekarri
onraren kanposantuba.

Patriya baño txit maiteago
badute beren sabela,
ez dezatela bada sinistu
luzaro jango dutela;
badakite, bai, onra-zaleak
eriyosuan daudela,
eta denboraz nola kenduko
diyoten gaurko ganbela.

Españiyaren etsaiantzako
badauzkan libertadeak
dira goseak emen iltzeko
lanaren paltan jendeak;
guretzat paga bearrak eta
txerriyentzako... urreak,
nai liozkake erregalatu
Moret desonra-zaleak.

Ainbeste milla español ill ta
ainbeste baztar ondatu,
ainbeste milloi gastatu edo
beñepeñ esku-aldatu.
Zergatik oraiñ masoiengana
dira masoiak makurtu?
Ditezen gure *ondatzalleak*...
erori gabe gelditu.

Gogoratzen naiz nork esan ziyon
Sejismundori *maleta*¹,
eskola-maisu gizarajoa
arki zalako erreta;
zalarik izan maisu argiya
txit egiazko profeta,
iñork lotsatu ez dubena du
Moret *maletak* kopeta.

Ez al da bada lotsagarriya
Moret gaiztuan planua,
edo *txerriyak* gizendutzeko
darabilkiten asmua?
Kataluñi ta beste lekubak
illtzera zertan dijua,
ogirik gabe gelditu dedin
beartsu gizarajua?

Egin ziyona Judas paltsuak
Jaungoikoan Semeari,
ez ote dauka ala egiña
Moret-ek Españiyari?
Zeñek ez diyo oraiñ esango
Don Judas Sejismundori,
oso-osorik Judas ber-bera
dala baldin badirudi?

Riegok Mejiku galdu bazuben
kosta zitzaion biziya,
urkamendiyan garbitu zuten
masoi traidore larriya;
bañan Sagasta-k nola illko du
Don Sejismundo piztiya,
ama-semeai segurubago
jartzen badiye jakiya?

Zertan etzuten pakea egin
Calleja baten denboran?
Zertan berreun milla soldadu
bada gerrara eraman?
Zertan gu gaizki lajatu eta
txerriyak bear dute jan?
Ezer izango al da denboraz
españolentzat Habanan?

Beñere egiñ izandu duben
Moret-ek gauza zuzenik,
ez dago bada onra-zaleai
galdetutzia besterik;
ez dubelako bada izan nai
lotsa pixkaren apurrik.
Moret Maleta, Maleta Moret
beti deituko diyot nik.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1897-XI-28

¹*Se lo dijo un maestro de escuelas en “La Educación”, siendo Moret ministro de Fomento. (El Cántabro-ren oarra).*

Mac-Kinley eta euskal liberalkeriya

Eman diozka libertadeak
Moret-ek habanatarrai,
Españiya txit ondatutzeko
armetan altxa ziranai;
bañan *basati*¹ infernukuak
ez dituztela artu nai
diye esaten, eskeñitzera
joaten diraden guziyai.

Weyler andikan ekarri eta
Blanco pizti bat birali,
orra zer duben Moret *maletak*
Españiyantzat irauli;
orain kontentu dagon edo ez
galde Mac-Kinley jaunari,
txerri utsakin bildurra sartzen
diyoten *txerriyaiari*.

Alferrik dabil Canalejas bat
gastatzen diru-putzuba,
dirudiyela *Heraldo* baten
guzizko jabe *santuba*;
lenago bañon gorago oraiñ
daukan *Maximok* buruba
gisan daduka begiratzeko
nai badu... kanposantuba.

Itzak legunak ditubelarik
obrak dituben samiñak,
garbiro asko kantatu digu
gure etsaian mingañak;
sartu dizkigu *koipe*... tartean
biyotzeraño agiñak,
esateakin Moret-en lanak
dirala guziro fiñak.

Giza-erriya kixkaldu dute,
bai ere ango jendeak,
ikatz biurtu-azitzeraño
koitadu doakabeak;
ta arboletan urkaturikan
Patriyan adiskideak,
ta al dakigu al diran bizi
ango soldadu gureak?

Nolatan ez du gora altxako
español masoneriya,
txerriyentzako bada Habana
ganbela bizigarriya?
Bañan luzaro bizitzen bada
euskal liberalkeriya,
ikusi bear izango dira
laixter ixtillu gorriya.

Argatik bildu omen ziraden
ostegunian Tolosan,
larogei eta bost bat laguntxo
bazkaltzen Fueroen Plazan;
noski Don Segismundo *maleta*
Madrildik etorri bazan,
elefante zar zuriyarekin
ederki dantzatuko zan.

Ziyon irundar liberal batek
eta guziro polliki:
«Oien kasino edo etxea
oraindik zioz urruti;
burniya bear lendabizi ta
emen ez diat nik senti,
erri ontako jauntxo oriyen
ametsak alferrik beti».

Bañan Don Karlos ta Karlostenak
omen zituzten dantzatu,
beste etsairik bazutenikan
etziran nunbait oatu;
Kuba aldera papera saltzen
ez baziraden nekatu,
nai eta nai ez Moret *argiya*
bear zuten an zatitu.

Bañan ondatu ezkeroztandik
euskaldun libertadia
oiek diote: «Auxen diagu
maite deguben bidia;
guk erri ontan nola ez leiken
geiago agindutzia,
onen-onena dek guretzako
ez alfer gastatutzia».

Aurreragoko lanik bazuten
Moret-en kontubak baño,
iñoiz iñungo bazkarietan
pasa ez dana gaurdaño,
sermoian ari zan potzolo bat
nagarrez asitzeraño,
zer gertatzen zan kanpotar denak
osoro arritzeraño.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1897-XII-12

¹ *Salvajes*. (*El Cántabro*-ren oarra.)

Don Migel Arkaute jaunari adiskidetasun guziyarekin

*«Don Miguel Arcaute, en breves y
enérgicas frases, dijo que los liberales
tolosanos están dispuestos a luchar en
todos los terrenos con los carlistas.
Que lucharán en las urnas, y también
en el campo si les llaman.».*

(De La Voz de Guipúzcoa.)

Arkaute! Arkaute!
bear zaitut maite,
Jaungoikoak nai badu...
bizi naizen arte. Bai!
Zeralako gure
etsai klarua,
nai dizut nik izan
amoriyua;
zerade zu zaldun bat
oso onradua,
zeralarik gerrero
gutziz berua,
zera liberal bat
leialagua...
turroi-puska baño
gozoagua.

Diyozu benetan,
moldezko letretan:
«Gerra! Gerra karlistai
toki guztiyetan!»? Bai?
Llorens-ek badauzka
armak ugari,
eta bitarteko
jarriko naiz ni.
Nik eskatuta baietz
gaur bertan birali
Arkauteko On Migel
arabarrari?
Nai badezu armaz
serbitutzia,
badakizu nun dan
zure etxia.

Orren gerra-zale
sututa... bazaude,...
len-bait-len asitzia
eiguzu mesede. Bai!
Zuek guri ekin
ezkeroztandik,
gu ezin egongo
gera geldirik;
ez degu biyotzian
sentitzen bildurrik,
kir-kir-kir zuen alde
dezutelarik:
kilkerrak, sapoak
eta sugeak
garbituko ditu
gure taldeak.

Oraingo aldiyan
karlistak zelayan,
zuek ibilli bear
dezute mendiyen. Bai!
Belabitan
Somorrostrora,
Abarzutatikan
Lakar, Lorkara,
Urnieta, Mendi-zorrotz
ta Peña Platara,
laguntzat arturikan
Santa Barbara...
Santa au zuentzat
bada etsaia,
joan bear dezute
Blanco-rengana¹.

Blanco da mutilla,
soldadu abilla,
illtzeko ikarakin
dabil pake billa. Bai!
Zuentzat jeneral
ederragorik
ez det sentitutzen
bada inñundik;
Donostiko semea
ta *beltza* dalarik,
guregandik jipoiak
dago arturik;
eta zuek ere,
miñeriturik,
zaudete jipoiaz
gogoraturik.

Arkaute maitia,
birtutez betia,
nai al dezu karlistak
tiroz galdutzia? Bai?
Armak biralduko
dizkitzut laixter,
zaitezten gerrara
mendira irten;
zeiñ geiagoak geran
jipoiak ematen,
badakizu mendiyak
nola dakiten;
gu zelaien ta
zuek menditik...
Illtzeko prest gaude
Fueroengatik.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1897-XII-19

¹Bertso ontako leku-izenak, karlisten azken gerratean guda-burrukak izandako tokiak dira. Blanco, berriz, jeneral bat izan zan.

Jesukristo eta gure bandera santuba

Abenduko illaren
ogei eta bosta
da gure atsegiñ ta
guzirozko poza;
daukaguben ezker
gozatzen biyotza,
oroikidatu¹ zagun
Jesusen jaiotza.

Zenbat, zenbat bandera
gure Españiyan
dauden txilipurdika
iya eroriyan!
Diradenak gizendu
Luziferkeriyan...
denboraz dira Migel
santuban azpiyan.

Belengo estalpean
pobre jaio zana,
guregatik biziya
Golgotan emana,
guziz maite deguben
Jesukristo Jauna,
da gure banderaren
lenengo laztana.

Jaungoikoan kontrako
bandera dutenak,
goiz edo beranduban
illko dira denak;
ta bandera santuba
maite degubenak
gera banderarekin
illtzen ez geranak.

Sinistatutzeakin
ill ta piztu zala,
gaude sinistaturik
illezkorra dala!
Badakigu banderak
asko badirala,
bañon Jaungoiko gabe
galdutzen dirala.

Amaika apostolo
Jesukristorenak
dira Maisuban gisan
illtzen ez diranak;
bañan Judas ta bere
seme *beltzeranak*
dira Marotorekin
galdu ziradenak.

Iru gerretan gure
bandera santuba
izandu dalarikan
paltsoak salduba,
nola duben Jainkoa
bere zimenduba,
denboraz ikusiko
degu zabaldua.

Aranguren ta Ruiz,
Ruiz, Aranguren,
Moret dala... ez dala
orra gaur nun dauden;
jateagatik onra
beltzak saldu arren...
judastarrari agintzen
nola utzi emen?

Nola garaitondoa²
daukan seguruba,
dago garbi esanaz
Moret deabruba;
ikusi bañon lendik
Habana galduba,
Jaungoikoari eman bear
diote kontuba.

Aski dezute, aski,
masoi beltz larriyak,
aurten gure kontura
jatea kapoyak;
nazkatu ditu zuen
liberalkeriyak
Euriopa, Afrika
ta Mundu Berriyak.

Gaiñtxurizketak

El Cántabro, 1897-XII-25

¹ *Commemorar.*

² *Triunfo.* (*El Cántabro*-ren oarrak).

Kantabro edo Kantauritarran irakurlariyai agur bat despedidakua

Buruzariyen erabakiyak
benaz errespetaturik,
beragatikan *Kantauritarrak*
ez dauka segmenturik;
alde batetik oñazez baño
bestetik pozaz beterik,
despedidako agur bat egin
bear dizutet bada nik.

Ontzi bat nola gertatutzen dan
itxasoaren gañean,
iñola ezin salbaturikan
ekaitz aundiyan mendean,
gaur ala daude partidu *beltzak*
negarrez gure aurrean
esanaz: «Karlos baziatorrek
Españiyara aidean».

Kantabro-aren ordañezkua
Donostiyako Uriyan
badakizute nola irtengo
zaiguben urte be berriyan,
Maketaniko *Voz*-a berbera
antolatzen dan tokiyan,
maketarekin ari bearko
dubena gerra biziyan.

Txit gezurtiyak diradelarik
ote diyote gezurra,
baldin On Karlos Tolosan bada
egin baño len elurra?
Zertan daukate, gizarajuak!,
bidezkoaren bildurra,
berak egingo badiye azkar
lendabiziko agurra?

Urrutitikan bañon obeto
egingo diyote gerra,
ta batez ere euskal karlistak
ondo portatzen bagera;
dalarik *Voz*-a euskal gaiztuask
moldatutako pardela,
berak dakite pardel ta guzi
iya galduban daudela.

Ez diyot bada oñazerikan
eman nai etsai iñori,
ain gutxi berriz On Karlosenai
oraiñ atsegin geiegi;
nola batzubek, ala besteak,
kontura bitez erori
jarraitu bear diyotala gaur
asierako lanari.

Iya bost urte dirade noski
Kantabro etera zala,
eta geroztik *kanariyo*¹ au
kantari bizitu dala;
intrigo batek beñi esan ziran
*erramu-oker*² nintzala,
eta nik orain aitortzen diyot
kaiku bat izan etzala.

Uste det berak esan zirala
zapaterua neroni,
bai eta ere *Kantabro*-n jaten
nubela guziro ongi.
«*Japones, txino, malaio, indio*»
kantatu baziran neri,
«Gizon eder ta zuri-gorriya»
erantzun niyon berari.

Eraman ere izandu naute
erri batetik bestera,
da esatea *Kaifasenetik*
Iru *Pontzion* aurrera;
nola onrarik galdu ez niyen
libre ta lasai ostera,
ardi bat baño umillago ni
etorri nitzan etxera.

Iñori gaitzik egin badiyot
bizimoduko lanetan,
eskatzen diyet barkaziyua
biyotzetikan benetan;
ta miña eman badiyet noizbait
politikako gauzetan,
ez det nik uste iñoiz paltatu
badetenikan ezertan.

Animatikan agurtzen ditut
karlisten etsai larriyak,
apaiz jaun guztiz argidotar ta
beste jakintsu guziyak;
agurtzen ditut nere antzeko
erdi itxu ta eriyak,
bañan deitubaz: «Bizitu bitez
lege zar maitagarriyak!».

Nere kanta txar ezerezakin
ez bazerate kontentu,
zenbat gai detan ala naiz ustez
Kantauritarra-n portatu;
nai ez detala bost urteetan
badet ezertan paltatu,
agur, karlista biyotzekuak,
barka nazute, barkatu!

R. A. eta O.

El Cántabro, 1897-XII-29

Au izan zan aldizkari onen azken zenbakia. Erderaz eta prosaz ere ematen zaie irakurleei azken agurra, Ramos Azkaratek sail onekin euskeraz eta bertotan egiten duan bezela. Ordaiñez, Donostiako *El Correo de Guipúzcoa* egunkaria asi zan.

¹ Necedaltarrak emandako titulua.

² Au ere bai. (*El Cántabro*-ren oarrak).

**Tolosako Fakundo eta
Timoteo Adurriaga anaiak
eta beste iturri batzuk**

Oarra

Itzaurrean adierazi degunez, *El Correo de Guipúzcoa* egunkariaren leenengo urtea oso-osorik falta da Donostiako udal-hemerotekan, eta beste inun izan ditekeanik ez dakigu. Baiña utsune ori beteko diguten beste iturri batzuk aurkitu ditugu. Oietako bat, danetan oparoena, Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaiena da.

Itzaurrean adierazi degunez, bi anai auek txapel-fabrikan lan egiten zuten. Fakundok bertan ari zala eskubiko besoa galdu zuan. Orregatik, *Besamotza* esan zioten andik aurrera. Onek esku ezkerrarekin eta Timoteok eskubiarekin, album lodi bana bertsoz bete zuten.

Ramos Azkaraterenak ere kopiatu zituzten beren bilketa ortan. Nola ez, erritarra eta ezaguna zuten ezkeror? *El Correo de Guipúzcoa*-tik ere artu zituzten bertsoak.

Oietatik asko, Donostiako Udal-hemerotekan falta dan urtekoak: 1898-koak. Ordukoak dirala nundik dakigun? Bertso oietan Kuba eta Filipiñas nola galdu diran eta abar esaten dalako; eta gertakizun oiek, dakigunez, urte ortakoak diralako.

On Emeterio Arrese jaunari

Sariatuta arkitzen zeran
on Emeterio Arrese,
arrazoi dezu: ementxe gaude
Jaunaren legean gose;
baldin benetan lege santuba
badezu biyotzez maite,
etzera bizi gauza denetan
karlistengandik aparte.

Ez bazenduke amodiyo bat
bandera gureantzako,
Euskal Erriyen bizi lasaia
dakarren santuantzako,
baserritarren bizimodua
al zenuben moldatuko
eta Zestuan lendabiziko
saririk irabaziko?

Zuk badakizu baserritarrak
daudela lege zarrakin,
errespetatu nai dizkiguen
errege bidezkoakin;
beragatikan, zuk menditarrak
txit txukun altxatzeakin,
zaude esaten zu etzaudela
Luzifer dollorreakin.

Dotatsariyak moldaeretan
ez badu ziñez sentitzen,
gorrotatutzen duben gauzarik
ez daki ondo apaintzen;
bañan zuk nunbait dezubelako
egiyarekin pentsatzen,
asi zerade aitan ta aman
sinistamenak altxatzen.

Nola zu egon Luziferrekin
bazera aitan semea?
Ta bazerade txit benetako
euskaldun zarren zalea?
Nola bestela izan ziñezke
euskeran sendozalea,
Euskal Erriko usariyo ta
oituran famatzallea?

Ez dezuela nai sariatu
antolatutzen euskeraz
esanaz: «Bizi bitez Salmeron,
Morayta eta Barrabas».
Ezetz zuk deitu: «Bitez bizitu
Matxinbarrena ta Balbas»,
edo euskera maite ez duben
euskaldun *Duque no Mandas*.

Au ziñala ta ura ziñala
entzuten nubelarikan,
baña ikusten zaitut, Arrese,
birtutez apaindurikan;
gezurtaturik guzi-guziyak
zaude gaur agerturikan
ez dezubela euskerarik nai
Jainkorik gabetanikan.

«Utzi zaiozu» esan berari
ta eman azkar pausua,
emen izango zeradelako
guziro aundiyagua;
bi kastakua entzun baño len
zenduke bidez kogua
laztandutzia onra aundiyan
bandera izarrezkua.

Argatik oña ikusten zaitut
gure baratzan sartuba,
lajaturikan osindegi beltz
Eleizak kondenatuba;
zaitut ikusten, ta atsegin det,
batzarrak sariatuba,
dezubelako neretzat ere
osoro merezituba.

Eta guziyen gañetik orain
nik doatsututzen dizut,
sariya eta beste zorion
guziyak opa dizkizut;
zuregandikan nik esperantza
aundiyaguak baditut,
zeñen barkatu bear nazula
baldin paltatu badizut.

Ni ere itxu nengoanian
ez negon baratz dontsuban,
damu det bañan ibilli nitzan
osin beltz kondenatuban;
baña zu zenti zaitudalako
toki txit bedeinkatuban,
beste pauso bat emanda zaude
guraso onen lekuban.

R. A. eta O.

Fakundo eta Timoteo Adurriaga
anaien esku-idatzietatik.

Emeterio Arresek, tolosarra bera ere,
saria irabazi zuan Zestoan, 1898-ko
Euskal Festetan, *Nekazariyen bizimodua*
izeneko olerki batekin.

Nere ama maiteari (Pello Joseperen doñuan)

Petralen mundu ontako gauzak
utzirik alde batera,
itz neurtuetan laztan bazubek
pentsatu det ipintzea.
Lenengo itzak izango dira
zuretzat, ama maitea,
zergatikan zuk eman zeniran
mundu ontako izatea.

Arro banintzan umildurikan
arki naiz gaurko egunean,
zenbat alditan agortu ditut
malkoak nik biotzean!
Fedek eman zizkiran indar
denak aiturik lanean,
arkitutzen naiz kale erdian
bakartasun txit tristean.

Magal zurian pasa nituben
lenengo egun gozuak,
ni laztandutzen pasatzen ziñun
gau eta egun osuak.
Zenbat alditan, gogoratzian
denbora artako kontuak,
biyotzetikan azaltzen zaizkit
begiyetara malkuak.

Denbora zala oneratzeko
esaten zeniran neri,
baña ez niyon sekula ematen
aitzerik zure esanari.
Ez nekien, ez, zenbat zor diyon
umeak gurasoari,
nerekin zuri pasiak pasa
zaizkidan arte neroni.

Aunditu ezkerro arroturikan,
azturik lengo kontuak,
eraman zuben amoriyua
infernuko deabruak.
Txarkeri denak azten dituben
bezela gure Jainkuak,
aztu ditzazu nereak, ama,
zabal nazkizu besuak.

Gurasoaren esaera onak
bagenituke aditzen,
ez giñake, ez, gu arkituko
geran bezela arkitzen.
Bañan gaztetan aien esanak
buruan ez dira sartzen,
eta ondoren orra nolako
gauzak zaizkigun etortzen.

Elurtasuna jartzen asirik
buru nereko illeari,
agur aundi bat egiten diyot
biyotzetik munduari.
Zabal zaizkazu oso besoak
zure seme galduari,
auxen bakarra eskatzen diyot
nere ama maiteari.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien esku-idatzietatik.

Bertso aukeratuak Ramos Azkaraterenak diranik ez du esaten, baiña arenak dirala ez dago duda egiterik, gure iritzirako beintzat.

Juan Sebastian de Elcano

Getariako seme leial bat
beñere ez dedin aztu,
Tolosa ontako gazte jendiak
nai genduke txit onratu.
Delkano jaunak egindako lanak
zeñek aiek danak kantatu?
Onen istoria irakurri eta
guztiok zoratu gaitu.

Norteko izarrak artian illun,
bide batzuek itxiyak,
jakinduriaz iriki zitun
arkitu ziran guziyak;
baita billatu mundu berrian
isla ondasungarriyak,
Zeruko Aitak oni eman zizkan
beretzat zazpi doayak.

Juan Sebastian de Elcano
au izan zan pilotua,
eguzkiaren azpi guzian
berdiñikan gabekua;
itxasoetan onek izan zun
biotza korajetsua,
barku batian aurren-aurrena
jiratu zuan mundua.

Goian zerua, beietan ura,
etsai gaiztoak nunaitik,
barkua berriz urez betetzen
ari zitzaion zulotik;
turmoi, tximistak, aize gaiztoa
alderdi guztietatik,
bere lagunak erdiyak iltzen
zitzaizkiola sustotik.

Milla bosteun da emeretzitik
oi ta bira bitartian,
sosegu gabe au ibilli zan
itxasoaren gañian,
isla berriak topatu naian
Españiyaren onian,
bere biziya arriskatuaz
salbajiaren artian.

Bizi ziranak bere onduan
gutziz ziraden bildurto,
kontrariyuaren eskuetan
naigo zutela gelditu;
Delkano zanak onelako itzik
etzuben nai izan aditu,
bere balorez koitadu aiek
guziak zitun salbatu.

Izan zalako gau eta egun
Delkano animosua,
Victoria-kin onek egin ziyon
munduari jira osua;
iru urtean pasatu zitun
amalau milla legua,
pozak zoratzen sartu ziraden
Barramedako portua.

Karlos bostgarren Españaiko
orduko enperadoreak,
merezi bezela etzizkan eman
oni bere onoreak,
pentsatu gabe nolatan pasa
zituben iru urteak;
jende guztiya arritzen zuan
onek egin zuben birajeak.

Beren promesa kunplitutzero
juan ziran koitaduak,
erdiyak eta geiago zeuden
osasunetik galduak;
bestetik berriz beren gorputzak
iya larru-gorrituak,
jendea berriz airi begira
ezin sekatzu malkuak.

Mundu guziya lendabiziko
onek zubela jiratu,
izen orrekin zizkaten oni
neke guziyak pagatu;
bosteun dukat urteko agindu,
bat ere ezin zun kobratu,
beste biagian gizarajua
eriotzan zan gertatu.

Toki guztietan zabaldu izan zan
Juan Sebastianen izena,
nungua ote zan mundu guzia
jiratu zubena aurrena;
ala biarrak ala gertatu
egiazko euskalduna,
erderaz ezin ikasi eta
euskara maitn zuana.

Glori aundi bat izandu zuben
gure probintzi maiteak:
orrelako lan bat ondo egitea
emen bertako semeak;
famatzen dute mundu ontako
jaiota dauden jendeak,
nola ez gera gu oroituko
pasagatikan urteak?

Ramos Azkarate

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien esku-idatzietatik.

Bertso auek neurri traketsa dute zenbait alditan. Azkarate gutxitan deskui-
datzen zan ortan. Kopiatzaillarena izango da, beraz.

Malkuak

Txiki denboran iñoiz entzuna
etzait beñere aztutzen:
zelaitxuetan baserritarrak
nola aitzen ziran kantatzen,
gizaseme ta emakumiak
etziran bada ixiltzen;
oroitutzian kanta maitiak
malkoak zaizkit etortzen.

Euskal Erriyak, galdu baño len
zaudezte nere kontuban,
bestela laister zerate bada
erdaldunaren moduban;
zuen legiak eta izkuntza
ementxe dauzkat besuan,
gauza oberik ez da izango
euskaldunentzat munduban.

Urte batzubek juanagatikan
ez nago bada aztua,
kanta biar det, euskaldun onak,
gure zortziko santua;
Gernikan dagon arboltxo bati
dezu ipiñitakua,
Iparragirre bizi zan batek
bere burutik sortua.

Baserritarrak zortziko auxen
kantatzen zuten orduban,
Euskal Erriko seme ederrak
bizi ziraden zeruban;
etzan negarrik orain bezela,
bakoitza bere lekuban,
obe genduke gaur euskaldunak
bageunde lengo moduban.

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriagaren esku-idatzietatik.

Lagun artean egindako sagarduaren gertaerak

Zortziko batzubetan
guaz agertzera,
gure lagun artean
pasatubak dira;
kontatu bear degu
geren gertaera,
jendiak jakin dezan
gure asmo ederra.

Amabost lagun juntaturik
geren sagardoteriyan,
banketetxo bat egin genduben
Jaungoikoaren graziyan,
alako bromik ez degu pasa
geren denbora guziyan.

Egun batez pentsatu
lagunen artean
sagardua egitea
guztiyon artean;
sagastira juanda
igande batean,
eta danak ekarri
bizkarrak gañean.

Atsaldia ala pasa ta
urrengo egunian,
ia zein egongo dan
animo txarrian;
oso gogor eraso
genduben lanian,
txarragorik badago
lurraren gañian.

Sagarrak ekarrita
nun jorikan etzan,
bañan onetarako
arkaitza bat bazan;
ederki garbiturik
Oriyako errekan,
guretzako makina
auxe izandu zan.

Biba tolosar gazte,
biba gure kuadrilla!
Urte askuan ondo
kontserba dedilla;
sagardua egiten
gerade abillak,
eta edaten gera
gutziz egokiyak.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Egillea nor dan ez da esaten. Ez du ematen Azkaratenak diranik. Ala ere onen liburuan sartu ditugu, beraren garaikoak eta Tolosakoak dirala kontuan arturik. Ramos Azkarate, izan ere, etzan bertso auetatik urruti ibiliko.

Nere lur maiteari

Euskal Erri maiteak
batera arren bildu,
eta umezurtz onak
lurrera azaldu;
ausarkiaz aurrera
danok juan biagu,
seme leial ta onak
baldin bagera gu.

Zeñek lege oik jarri
dizkigute guri?
Galde zaiogun gure
etsai gaiztoari;
aita zarrak guriak
balirake bizi,
seguru maiz esango
lutekela ori.

Oroitzen naizenean
umiltasuna bai,
oraindik umillago
erdaldunak gu nai;
erregututzen diot
Jaun aundi danari,
lengo legeak arren
emateko guri.

Ain maite det nik lur au
biotz-biotzetikan,
ez deritzat, ez, dala
iñon oberikan;
zernai gauza egingo det
nik zuregatikan,
nola ama onak
umiagatikan.

Nola oroi lezake
gure lur maiteak
bear dirala artu
onela nekeak?
Anaiak lenbailen, bai,
bat egin gaitean,
ordaintzeko euskara
gu bildu gaitean.

Nik esaten detan au
ez al da onela?
Etzait iruditutzen
danikan bestela;
munduan beste asko
diraden bezela,
ara gureztat seme
bat guztiz leiala.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Egillea nor dan ez da esaten. Ramos Azkaraterenak agian.

Aita San Joserren gozuak

Espiritu Santuak
egitiñik itzala,
Mariagan Jainkoa
gizon egin zala
jakiñik, aingeruak
ziyuan bezela,
zure atsegiña zan
esan eziñ ala.

Sazerdotiak berak
zuenian esan
Aurtxo orrek zer izen
bear zuen izan,
zure biotza pozez
saltoka asi zan,
nor zori obekorik
lurreko bizitzan?

Jesus jaio berria
segidan Belenen,
adoratzera ziran
artzaiak juan lenen;
ikustian zertara
etorri ziraden,
pozaz esan ziñien:
«Ona Jesus emen».

Arkitzen ziralarik
iñon errian,
Ejipton ikustian
begiyen aurrian
gezurrezko jainkoak
boteak lurrian,
pentsamentuaz zaude
zeru ederrian.

Jakitean ipiñi
ziyoten izena,
aingeruak esanik
zala Jesusena;
au zala salbatuko
danok giñuzena,
beste danen artian
ziñan zu pozena.

Aingeru bat jetxirik
zerutik zugana,
esaten dizu Jaunak
deseoa dubena:
Judeara juatea
zala obeena;
berri txit gozoa da
aingeru orrena.

Jerusalengo Tenplu
aundi ederrian
ara Jesus jakintsu
guzien erdian,
erakusten diyela
izkuntza garbian
bere dotriña, modu
txit arrigarrian.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Egillea nor
dan ez da esaten. Ramos Azkaraterenak bearbada.

Nere buruari

Ni bezin txarrak eta petralak
balira karka guziyak,
nere moduban baleuzka Jaunak
bere eskutik utziyak,
nere gisara *sumar* bakarrik
baleudeke ikasiyak,
ez lituke, ez, gorrotatuko
orrela masoneriyak.

Ez naizelarik beartsuba ni
baizik aberats xamarra,
naiz jatorriaz etxerakoia
eta azeri azkarra;
argatik laja nuben betiko
Karlosen bandera zarra,
eta naiz onra aundiyarekin
benazko Nocedaltarra.

Nik ez det bada igarotu nai
al balitz naigaberikan,
esan nai nuke egiyangatik
sufritu oñazerikan;
argatik maite naute masoiak
tres puentes naizelarikan,
eta nik maite ditut masoiak
diru santubagatikan.

Argatik bada izandu naiz ni
aurten konpromisariyo,
zerengatikan gauza abetan
askotxo dedan baliyo;
Etxeberria jaunari orain
iñork galdetzen badiyo,
ezetz ark esan neregatikan,
ez naizela itz-jariyo.

Ondo artutzen dakitelako
nagusiyari pulsuba,
arkitutzen naiz ustez betiko
karabinero sartuba;
argizaietan nekatutzen det
beti nik pentsamentuba,
argitan noiznai egondu dedin
gure fabrika dontsuba.

Ostiral santuz Donostiyara
joan giñan Potzolo ta ni,
biyon botuak tiratutzera
Romea eta Blanchón-i;
larunbatean nola biar zan
maia jaierako jarri,
ederrak antxen eman zizkigun
presidente jaunak guri.

Gure bullarekin etzan entzuten
Luis diputaziyuan,
ta etzitzaion barerik altxa
arrazoi zubelakuan;
onen lekuban ni egon banitz
aginteakin orduban,
ni eta beste protestantiak
agudo ziran kanpuan.

Eskerrik asko geradela gu
politiko txit paltsuak,
ta ez degula iñoiz izan nai
karlista birtuosuak;
masoi ta guzi geradelako
izan istoriazkuak,
jakin zazute nola ez geran
irixten kristau osuak.

Ain ondo noski egin nioben
paper bat Luterorena,
bañan alferrik, etzan estutzen
Don Luis kristau zuzena;
izandu balitz presidente bat
ustela edo errena,
itoko nuben lagun neukala
Don Bizar Matxinbarrena.

Bizitu bitez Calbetón, Blanchón,
Nocedal eta Romea,
dedilla bizi Doña Kristina,
erregin paregabea;
bizi gaitean lasai ta ongi
karabinero jendea,
eta ill bedi alik laisterren
Aitorren Euskal Erria,

Matxin maketo legoian gisan
ta ni azeri moduban,
«todos los guiris hoy protestamos»
oju egiten genduban;
bañan aitaren seme leialak,
anai zanaren moduban,
protestantiak sartu ginduzen
Mac Kinley baten zakuban.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Egillea nor dan ez da esaten, baiña Ramos Azkaraterenak dirala ez det uste duda egin ditekenik. *Nere buruari* dio izenburuak, baiña bertso auek integrista edo olakoren baten aoan jarrita daude, arek itzegingo balu bezela.

9/8 lerroan aitatzen dan Mac Kinley ori, Estatu Batuetako leendakaria zan Kubako gerra-denboran.

Nere kontubak beti farragarriyak

Neronen kulpaz deitzen dirate
jende guziyak *dir-dir-dir*,
eta ni jarri izandu banaiz
besterenetik *pill-pill-pill*;
beintzat nik *sumar* badakit ondo
bañan ez dakit, ez, *partir*,
ez eta ere ez pentsa ilko
naizela beñere *martir*.

Berriz galdetu niyon jaun oni:
«Ez al da justizirikan,
Zubizarreta eramateko
gaiztategira ortikan?
Ez al daukazu, o lagun zarra,
orain eskubiderikan,
karlista denak presondegian
sartutzeko bertatikan?»

Deitutzen ditet sorgiña eta
Posta-kaleko juduba,
itxasoaren armiarma ta
diruba eta diruba;
ditet deitutzen tratalari txar,
intrigo pintarratuba,
nagoalako argizai-tantoz
guziuro bedeinkatuba.

Libre al dute gure arteko
zatarrak ateratzia,
eta oiean lotan geundenak
orrela esnatutzia?
Nere García biotzekua,
au ez da bizitutzia,
ta egidazu bada mesede
txandarme denai deitzia».

Botoetako gaubean noski
omen negon ni mutilla,
ezin eraman nubelakoan
aurreko karlisten bulla;
balkoira irten ta asi nintzan
García fiñaren billa,
ta esan niyon: zirkulo ori
bertatik itxi dedilla.

«Ai armiarma karlistak ari
badira beren etxean,
zer egiteko dadukagu guk
balidin badaude pakean?
Zu okerrago zaude balkoian
paltatzen gure legean,
jende guziya guri begira
jarritzen Posta-kalean».

«Ez al dago gaur denbora artan
zegen Aiuntamentuba,
ibillitzeko legez kanpotik
imutu debekatuba?
Ni karlistetan nengoanian
etziñan orren justuba,
amaika aldiz gutxiyagokin
dantzatu dezu eskuba».

«Goazen, bai, goazen, senar nerean,
gure kabira agudo;
goazen, aitatxo, bedorri preso
eraman bañan lenago;
Tovar-ekin gu baliyatuta
arkitzen geran ezkerro,
or konpon bitez eta guk egin
dezagun lasai lo ta lo».

«Berritxuketa gutxirekin zu
zuaz ortikan oiera,
pianuaren doñu gozoan
kir-kir-kir kantatutzero;
zuaz argizai-tanto guziyak
azkazalakin kentzero,
gañerakuan zeorri laister
kartzelan arkiko zera».

«Ondo esaten dirazute ta
guazen munduko zerura,
igartzen diyot nola ez dan au
aberats baten itxura;
goazen irurok salto ta brinko
bakoitza bere lekura,
esanaz: Aldi batian jango
degu Tovar-en kontura».

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Ez da egillearen izenik esaten, baiña bertso auek Ramos Azkaratek jarriak diranik ez dago dudarik. Karlistik irabazi dituzte auteskundeak, eta auen bulla ezin eramanik, balkoira irtezen da auzoko integrista bat. Andik aurrerakoa elkarrizketan dijoa.

Euskerazale ezin geiago
izan naiz ta nai det izan,
Larramendiren jaioterriyan
zorionez jaio nintzan;
onen laguna, onen anaia,
Mendiburu Sebastian,
gogo biziya gaur det agurtzen
nik dezakedan gayian.

Eragozpenak ark ditu kentzen,
onek itzkaiak eratzten,
ez au ez ura alkarren lanaz
dirade iñoiz bekaitzen;
Manuel aitag poz guztiaz du
Mendiburu alabatzen,
dakusalako itz euskerazko
lan ederretan mintzatzen.

Asko dakuskut jakin nayian
zein dan lenen, zein bigarren;
utzi bitzate auzi oriyek,
utzi bitzate lenbailen.
Zait agertutzen Andoaingoa
euskal bideak askatzen,
onen ondoren Oiartzungoa
ark askatuak zabaltzen.

Eta alkarrez ain adiskide
berak izandu baziran,
zeri dagoka gu ibiltzea
aien izenez auziyan?
Bat ondratuaz biyak ondratzen
dira nere iritziyan,
baita biyakin euskal maitale
guziyak al dan neurriyan.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Egillearen izenik ez da esaten, eta Ramos Azkaraterenak ote diran ezin seguru jakin.

Beti orrela

Pentsa zazute zer nolakuak
diran republikanuak,
aita Castelar artiriñaren
semetxo pasteleruak;
noski bildurtzen ditubelako
karlisten garaitonduak,
nai dute izan doña Kristinan
aldeko artilleruak.

Pi garbi-garbi arkitutzen da
etxeoandrian etsaia,
Habana beltzai edo masoiai
eman nai dien masoia;
dalarikan au Salmeron eta
beste piztiyen anaia,
onek garbiro digu deitutzen:
«Bizi dedilla urdaia!».

Sagastangana arrimatuta
dauden ojalateruak,
pentsamentuba libre daukate
jateko milla duruak;
Weyler jauna ta Polavieja-ren
kontrako eulimanduak
dira Kristinan musikan dauden
ziñezko dunbaleruak.

Baña Sagasta eta Moret bat
nola dabilizan tranpetan,
txerriyai gerra egin nai ezik
alferrikako lanetan;
republikano erregiñanak
senti gaituzte atetan,
eta ganbela alde altxatu
zaizkigu denak batetan.

Gure Karlosek zabaldu duben
agiri guzirozkuak
ditu bildurtzen republikakin
ministro izandakuak;
oiek ikusten ez ditubenak
dirala ganbelakuak,
dirade asto kaikubak baño
askozaz kaikubaguak.

Ogei ta amar milla errial
kortean daduzkatenak,
Jesukristoren argitasuna
etsairik beltzen-beltzenak;
anarkistetan gazte jendea
sarrazi izan dutenak,
lotsatu gabe diyote garbi:
«Gu gera Kristinarenak».

Ai, pizti oien alde zaudeten
biyotz gureko anaiak,
al dakizute zerengatikan
zeraten gure etsaiak?
Zein dira bada zuen jabeak?
Nor dira gure artzaiak?
Zeñek ondatu ditu emengo
lege zar lotsagarriyak?

Ordotik gaude gauden moduban
atzo bañon gaur gaizkigo,
beltzen gauzetan korapillatuta
Fueruak aztutzeraño;
bañan Karlosen banderan bertan
salbaziya badao,
zergatik bada gezurrezkua
dezute zuek naiago?

Ez Jaungoikorik, ez Sorterririk
ez duten turroi-jaleak,
lapurtu eta il dizkigute
errepublika gureak;
eunki onetan lotu gaituzte
bizi giñanak libreak,
ta zuek ere lotzen zaituzte
Luzbeltzen libertadeak.

Biyotz gureko anai maiteak,
ez al dezute ikusten
jan ta jan bizi diranak nola
engañatutzen zaituzten?
Al dakizute guk erregea
zergatik degun maitatzen?
Gaitubelako bere aurrekuak
bezela errespetatzen.

Errepublika aundiyagorik
gure Fuerua dan baño,
bestek munduban ez du, ez, sortu
Jesus ezkeru gaurdaño;
gure bidezko erregeakin
gizaldi onetaraño
libre bizitu giñan Kadizko
Korteak baño lenago.

Sei gizalditan egon bagiñan
bidezko jaun oien mende,
ez genuben guk kintarik izan
Euskal Erriyan beñere;
argatik gaude zintzo ta ernai
Karlos ta banderan alde,
zergatik iñoiz beltzakin ezin
bizi giñezken gu libre.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Ez da esaten ber-
tso auek norenak diran. Baiña Ramos Azkaraterenak dirala nork duda egin?

7/1 lerroan *lege zar lotsagarriyak* arkitu degu gure iturrian, eta ala kopia-
tu. Baiña *lotsagarriyak* esan bearrean, ez ote du *miragarriyak* edo olako beste
zerbait bearko?

Laurak-bateko ibar-mendiyak
badaude miñeriturik,
beren lege zar zorioneko
aiezaz gogoraturik,
alaz guziyaz bai al da iñon
erri paketsuagorik,
auzoko gizon batzubengatik
sufritzen bizi dalarik?

Colón doatsu jaungoikozkoan
konpañi edo lagundiyán,
nunai bezela euskaldun asko
baziran onen ontziyan;
ziran iritxi aita onekin
lenbizi Mundu Berriyan,
esker gaiztoko basati oiek
gerran dabilizan tokiyan.

Bañan lur santu Tubalen perla
nola dan Españaatarra,
aspalditikan da españolen
lagundutzalle azkarra;
esan dezala Gaztelaniyak
euskera al dan zabarra;
galde al zuben moro-denboran
mendi-mutillen bearra.

Orduko euskal gloriosoak
Noaiñen eta Belaten,
an lengo guraso zarrak
frantzea ondatu zuten;
amabi kañoi jatzarre artan
arrapatu ziozkaten,
argatik orain Gipuzkoako
armetan dira ikusten.

Zazpireun urte luze aietan
euskalak Erdal Erriyan
ziran ibilli moro-taldeak
garaitzen gerra biziyan;
ziran portatu Orreaga ta
Beotibarko zelaian,
baita eta ere Flandes, Lepanto
eta Pavia-ko uaian. (*sic*)

Onen ondoren dabil Elkano
bolari jira ematen,
eunki ontan Legazpi dabil
ugartea irabazten;
Urdaneta bat gurutzeakin
dabil itxubak argitzen,
kristautu eta bide zuzena
zerura erakutsitzen.

Oien urrena dabil Okendo
etsai gogorrek garaitzen,
eun jatzarre irabazita
euskal odola onratzen;
onen ondoren euskal Txurrukak
ditu begiyak itxitzen,
esanaz: «Onra aundiyaekin
Nepomuceno-n naiz iltzen».

Ondorenean Napoleonek
gaitu paltsiyan artutzen,
gero Kadizko Korte gaiztoak
digu Fueroa odoltzen;
milla zortzireun da ogeyian
berriz gaituzte zatitzen,
bañan euskalak ala bearrak
ditu lenean utzitzen.

Euskaldun onak euskaldun txarrak
asi giñan aserraten,
ordutik gure lege santubak
zituzten elbarritutzen;
Espanterero bat abiyatu zan
gure Fueroa urkatzen,
eta Cánovas eta Sagastak
dituzte lurperatutzen.

Alaz guziaz pake-pakean
arkitzen geralarikan,
gure semeak bakar-bakarrik
soldadu daudelarikan,
oñaze eta naigabe asko
sufritzen gaudelarikan,
ez dute bada eragozpenik
izango guregandikan.

Jakin bezate agintariyak
zer dan karlista jendea,
Patriya gerran dagoanian
errespetatzen legea.
Bai al dakite bestek al duben
Sort-erritasun obea,
erakusteko ez dakiyenai
onraren alde bidea?

Buruzaritik abiyatu ta
atzeneko soldadubak,
txerriyen kontra bakar-bakarrik
dauzkagu pentsamentubak;
derrigor egin bear badira
orain beon agindubak,
gure partetik izango dira
zintzo errespetatubak.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik.

5/3 lerroan itzen bat falta da.

Izenburuak dionez, bertso auek *El Correo de Guipúzcoa* egunkarian ager-
tu ziran, 1898-an seguru asko, Leen esan bezela, urte ortako periodikoak ez
ditugu inñun ere aurkitu. Egillearen izenik ematen ez bada ere, sail au ere
Ramos Azkaraterena dala dudarik ez da.

Kubako gerra orduan zebillen. Ori ondo kontuan artu bearra dago, 4, 10 eta
12-garren bertsoak ulertzeko. 12-garrenean *txerriyak* aitatzen dira. Oiek, bearba-
da, iparamerikarrak ditugu, gerra artan sartuak ziran eta. Espaiñiako egunkariak,
izan ere, aiek urdai-jale aundiak zirala eta abar esaten zuten. Ortik etorritako
iseka izango da. Era ortako izketa-modu itxusiak gerra guzietan erabiltzen dira.

Nocedal

Zubenak aski, berak diyonez,
Jaungoiko Jauna bakarrik
esan zubenak milla bat bider
«guk ez degu nai besterik»,
nai etzubenak fuerorik eta
sorterri ta erregerik,
gaur Calbetón-en señora dago
birtutez aberasturik.

Argatikan da farragarriya
Pazkotan ezkontutzia,
nolako Mari alako Peru
betiko elkartutzia;
orain ezkontza lotsagarriya
pezetaz estalitzia
da biyak duten naitasun zarra
obeto agertutzia.

Mejiko galdu zuben Riegoren
kantona edo himnua,
begira nola jotzen diguben
Nocedal-ek organua;
bidezkoaren kontra altxa zan
Romea artillerua,
naiz il naiz bizi ta guzi
gerrara ote dijua?

Gañerakuan ikusi gabe
nork bear zuben sinistu
letartako bat deabrubakin
ditekiala elkartu?
Don Kristina eta Alfonso
egon litezke kontentu,
beren jargoia ezkonberriyak
nai diyelako salbatu.

Nola bestela zazpi bat milla
pezeta eman litzazke,
senarra eta erregetxo bat
goitu nai ez balituzke?
Nola txerriyen kontra joateko
beltzai esango liyeke,
Blanchón jaunakin ezkondu eta
kontentu ez balegoke?

Baña alako kondiziyuan
dizte agintzen pezetak,
tiroka autsi bear diztela
txerri guziyai kopetak.
«Ta ez badute ala egiten
–dio señora maketak–,
biltzen dan diru guziyen jabe
gingo dira karlistak».

Begira nola etzan zaiguben
Don Karlosen agirriyan,
bañan etzandu Karlos ikusten
dubelakoan guardiyan;
bestetik berriz nola ez dan arki
gaur bizimodu berriyan,
Blanchón-ek nunbait Don Karlos
sartu

Bedeinkatuba izan dedilla
ezkondu ziñan eguna,
bai eta ere, o Ramonatxo,
zure sorterritasuna;
zeruba orain egonagatik
tristeia eta illuna,
Karlos izango da ondorean
seguru zuen aituna.

diyo biyotzan erdiyan.

Gañerakuan zeñek pentsatu,
zeñek sinistu ordea
Erramuntxo sorterriyantzat
gaur dala onen noblea?
Nunbait eguzki beroena da
ezkonberriyan jabea,
ta naiko dute senadoretzat
baño ganbela ohea.

Bi aldeakin guziro ondo
iduki ezkeroztandik,
ez daukazute zuen ustean
iñola utsegiterik;
biyon moduban gaur Españiyan
al dago ezkonberririk?
Gerra galdu ta irabaziya
bai al dizute ardurarik?

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik.

2/7 lerroa ezin izan degu osorik irakurri. Eta 5/8 lerroak *nai diyela salbatu* dio Adurriaga anaien idatzian. *Guk nai diyelako salbatu* idatzi degu, ala bear dualakoan.

Orain ez da pestalarietan ibillitzeko denbora

Ez dirudigu guk euskaldunak
euskaldun iberotarrak,
baizikan erdi txoriak edo
ajolakabe zabarrak;
lurran azpitik orain irtengo
balira gure asabak,
makillazoka purrukatuko
lizkiguteke bizkarrak.

Infernukoen arteak ditu
Ciruela Bulebarkuak,
irabazteko ni bezelako
jende tonto lapikuak;
esan zazute neronekin bat,
fuerista Goierrikuak,
ez al geraden Matxinbarrenan
billete poltsillokuak.

Etixerakoiak diradelako
Donostiyako nabarrak,
aitortzen degu gu engañatzen
dirala guztiz azkarrak;
berak ekarri zituztelarik
Gipuzkoara negarrak,
gañera jan nai lizkiguteke
ezeak eta igarrak.

Naigabe asko ekartzen duten
pesta zorigaiztokuak,
euskaldun pesten ondatzalle ta
jolaste infernukuak;
Donostiyako iru edo lau
jauntxo gizendutzeuak
dira Mac Kinley poztutzeko ta
gerok desonratzeuak.

Beltzez jantzita ibilli bear
genduken egun abetan,
zezenetara goaz millaka
igande eta jaietan;
naiz bazkaririk, naiz afaririk
ez egin illabetetan,
eskarrik asko ogiya ekartzen
badakigula zorretan.

Ainbeste jende, ainbeste ontzi
nun dauden gogoratuta,
erri indartsu izugarriyak
txerri-zai aiek artuta,
aitzen-aitzenik ugarte maite
gozo-gozoak galduta,
alaz guziyaz gu zezenetan
zurrutez bedeinkatuta.

Gure soldadu ausarditsubak
negarrez datozenian,
anaia maite maitagarriyak
iltzen dirala bidian,
lenaz gañera Euskal Erriya
kargatu digutenian,
deabru beltzak gizentzen gabiltz
txit saldu gaituztenian.

Ez pentsa bada ari naizela
pobre gaixoen kaltean,
baizikan pestak ez datoz ondo
negarrarekin batean;
ta pesta oiek nola diraden
lau jauntxoren mesedean,
gañera miñak aztu-azi nai
dituzte era berean.

Fuero-zaleak soldadu eta
Fueroen etsaiak libre,
gure dirubak berenganatzen
dabiltza lotsatu gabe.
Nola ez dira bada egongo
oiek onrakin aserre,
guri apasta bota ta berak
loditurikan badaude?

Baña karlista naizelako ni,
karlista biyotzekuak
maitatzen ditut, Beterrikuak,
bai ere Goierrikuak;
nik bezin ongi badakizute
zer diran Bulebarkuak,
zein da nor diran Ciruela-nian
dabiltzan lagundikuak.

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik.
Egillearen izenik ez da esaten, baiña
bertso auk Ramos Azkaraterenak dira-
la ez dago zer duda egin.

Sail au 1898-an agertuko zan, *El Correo de Guipúzcoa*-n. Leen esan degunez, egunkari orren urte ori ez degu iñun arkitu.

Kubako gerra bukatu da: «aitzen-aitzenik ugarte maite / gozo-gozoak galduta»; eremu aiek ipar-amerikarrak artu dituzte: «erri indartsu izugarriyak / txerri-zai aiek artuta». Iseka ori nundik datorren leen adierazi degu. Angotarrak txerrizaitzaille eta txerri-jale aundiak zirala, alegia.

Badatoz andik soldaduak: «Gure soldadu ausarditsubak / negarrez datozenian». Baiña zenbait aldiz «anaia maite-maitagarriyak / iltzen dirala bidian». Gertatuak gertatu ondoren, «beltzez jantzita ibilli bear / genduken egun abetan»; baiña jendea festetara dijoa, ezer ez balitz bezela: «zezenetara goaz millaka / igande eta jaietan». Eta Ramos Azkaratek ezin du ajolagabeke-ri ori begi onez ikusi... Festetan ibiltzeko garaia ez dala esaten du izenburuan.

Mac Kinley Moreti

Moret Mac Kinley, Mac Kinley Moret,
Orra zuk zertan jarri dezuben
ugarterik ederrena,
bazera ero gaiztua, Habana zala esan leiteken
Españiyantzat dollorra eta perlarik aberatsena;
desleialentzat prestua, orra Cavite eta Manila,
bai al dakizu fiña zeraden esan bear dizutena
edo al zeran faltsua? besterik ez ta zu zerala, zu,
Ez ote zera zerri-zaientzat kiskaldu dituzubena.
txerri beltz gloriosua?

Badirudizu beintzat obretan
Apolo oso-osua,
Españiyaren etsaiak maite
zaituzte urdai gozoa;
zuk Habanari jarri zeniyon
ito nai duben lazoa,
dago esaten zu txerriyentzat
zerala aita

Zuek iduki zazuten beti
zartagiyaren kirtena,
nai zenduteke salbatutzia
estalitzen zaituztena;
baña nola dan kerizpe ori
garestiya ta errena,
Mac Kinley Moret, Moret Mac
Kinley,
badator zuen aizkena.

Zuk traidoreai eman zinizten
zori gaiztoko eguak,
lur azpiratu zitezen gure
soldadu gizarajuak;
zuk Weyler andik kendu ezkerro,
Blanco ta pasteleruak
dira Máximo Gómez ber-bera
dan baña ezkeraguak.

Migel Legazpik irabaziyak
gaur daude iya galdurik,
Urdanetaren gurutzeari
dauzkate iltzez josirik;
ainbeste jende, ainbeste ontzi
uretan ezkutaturik,
ugarte eder Filipisenak
arkitzen dira zintzilik.

Argatik bada zuk ez daukazu
luzarorako bizirik,
zergatik zure pekatubentzat
ez dagon gaur barkaziyorik;
ta erakusten ez dezulako
infernubaren bildurrik,
ez dezu bada zere buruba
iltzia bezelakorik.

Dakizu noski nola eskatzen
dauden gaur zure buruba,
eta aitortzen ez dezulako
zaudela kondenatuba;
eta alderdi guzietatik
zauden ezkerro galduba,
beltza da baña diozu
Jaungoikoari eskuba.

Begira jarri zaite zer egin
ziyoten Riego zanari,
Mejiko galdu ziguben masoi
traidore aundiyenari;
urkamendiyen etzan zaite zu
Rafaelen gisa txeri, (*sic*)
txit ondo edo artu ditzazu
alík laisterren tiro bi.

Baña iltzeko nola biar dan
guztiz balore aundiya,
esango dizut zeñek kenduko
dizuban azkar biziya:
Sampson txerriya nola dezuben
señide maitagarriya,
juan zaitea ta esan zaiozu:
«Arren, il nazu, anaya».

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik. Egillea
nor dan ez da esaten; baiña garbi dago,
guk uste, sail au nork jarria dan.

Bi tokitan, 2/8 eta 9/7 lerroetan zerbait falta da, noski. Utsuneak puntuz bete ditugu.

Bertso gogor auen atzetik ere Kubako gerra dago. Izen-mordoa agertzen da: Mac Kinley, Estatu Batuetako leendakaria zan; Moret, Espaiñiako gobernuaren goi-maillako jaun bat; Weyler (Valeriano), jenerala, Kubako gerra artan Espaiñiako soldaduen buru; Máximo Gómez, ango askatasun-zaleen burua...

Gezurrarekin bizi diraden
desonran ekartzalleak,
Melillan nola Habanan ala
portatzen diran jendeak,
txerriyen bildur-bildurrez dauden
anima beltzen jabeak,
buru autsitzen daude gurekin
maketo miserableak.

Illotzikan gaur ez baleudeke
masoi tarteko legeak,
ez lirateke, ez, gure alde
egongo jende libreak;
laister ikusi nai diralako
benazko libertadeak,
daude Sagasta eta besteak
piperrarekin erreak.

Egin dutena egin ta gero
lotsatu gabetanikan,
datoz *Heraldo* ta *Imparcial*
guziro arroturikan;
datoz sapoak eta sugeak
boteaz guregatikan,
agindu arte geldi-geldirik
pakean gaudelarikan.

Argatik gerra diye egiten
Correo Español-ari,
bildurrik gabe ari dalako
egiyan alde kantari;
ditubelako Karlosengana
biyotz nobleak ekarri,
dabiltza beltzak gure anaia
il naian buru-belarri.

Zer ezagun dan ez daukatela
orrela bizitzerikan,
oriyen gaitza sendatutzeko
ez dala botikarikan;
begira daude aruntz ta onuntz
bañan alfer-alferrikan,
berez il diran lege beltzentzat
ez dago osasunikan.

Bañan alferrik salatzen dute
gure anaia prestuba,
beti aurrean jarriko diye
onek bandera santuba;
defenditutzen bizitzen dana
guzizko kausa justuba,
gorrotatzen du infernuba ta
daki maitatzen zeruba.

Beragatikan gure anaia
ari da gerran aurretik,
liberal gaizto guzi-guziyai
eragin azten burutik;
eragozpenak fiskalak edo
norbaitek jarriyagatik,
Correo ilko duten baño len
joan bear dute mundutik.

Naiz *Heraldo* ta naiz *Imparcial*
jardunagatik marruka,
ta maketoren *Voz*-a ojuka
biyekin bateratuta,
gure anaia ixiltzerako
masoiak ikaratuta,
aurretik beltzak arkiko dira
eltzekondua galduta.

Correo jarri azi zubenak
ondo zekiyen noiz jarri,
erakusteko bide zuzena
len etzekiyen askori;
ditubelako karlistetara
gizonak ekarri,
daki Sagastan gobiernubak
ill bear dubela sarri.

Masoiak damu badute ere
Mesias dator bidian,
eta ikusi bearrak dira
usterik gutxienian;
gaur ari diran edo ez diran
alferrikako lanian
esango zaie, Irun aldera
agertzen zaiotengan.

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik.

Ainbestetan esan bezela, sail onen aita nor dan ez da esaten; baiña Ramos Azkarate dala dudarik ez.

Emen aitatzen diran *Correo Español*, *Heraldo*, *Imparcial*, *Voz*-a (*La Voz de Guipúzcoa*) egunkariak ziran, baiña ez danak alkarren adiskide miñak...

8/6 lerroan itzen bat falta dala ematen du.

Goazen begiyak malkoz bustirik Jesusen Amagana

Bi mundu eder aundiye jabe
izandu giñadenak len,
orra liberalkeri otsoak
nola ondatzen dituben;
Sagasta, Moret, Moret, Sagasta,
begira zer lasai dauden,
diruditela bi deabbrubak:
Satanas eta Luzifer.

Judasek Jesus saldu bazuben,
zuben il bere buruba,
arrek zekiye erakutsitzen
gaitz egiñaren damuba;
bañan Primoren Primo txit beltzak
jan arren zaku diruba,
ez bera, baño besteak iltzen
dauka gaur gozamentuba.

Zintzilik daude gaur Filipiñak
beltzak desanparatuta,
ainbeste jende, ainbeste ontzi
Maiatz illean galduta;
ordu ezkeru daude Cavite
txerriyak arrapatuta,
ta Aguinaldo-k dauka Manila
ustez bereganatuta.

Jaungoiko Jauna, Jaungoiko Jauna,
ez al gaituzu gaur maite?
Era onetan bizitu bear,
Jaungoiko Jauna, noiz arte?
Gure Legazpik irabaziyak
lapurtzen badizkigute,
guk ez gerala onra-zaleak
aitortu genentzaguke.

Pake paltso bat egin ta gero
Aguinaldo traidoreak,
Primo zakubangandik arturik
Españiyaren urreak,
eta emanik Devey-k Cavite-n
pozikan arma gureak,
españatarrak galdu nai ditu
Judasen seme urdeak.

Noiz arte, bai, bai, noiz arte gaude
egiyazko españolak,
guziya galtzen diguben arte
masoi-talderi dollorrek?
Ote dauzkagu ur biurtuta
onra-zaleak odolak,
burla egiten lajatutzeko
usteldutako arbolak?

Aguinaldo bat jarritzen bada
Filipiñetan nagusi,
eta Habana joaten bazaigu
Españiyatik igesi,
Mejiko galdu ziguten beltzai
nola guk bizirik utzi,
ez bagiñezke eunkiyetan
iñola soseguz bizi?

Da Sagasta ta Moret maletan
moduan gozatutzia,
biyak diruba *Voz*-ari eman
ta onek kantatutzia;
da aitzenikan onen bizitza
gazteak engañatzia,
nai dubena da Nocedal-ekin
ez iñoiz aserratzia.

Txutikan doi-doi nola dagoan
Riego paltsoan arbola,
erroinarikan bear zubena (*sic*)
espalda ematen diyola,
baldin ta baldin galtzen baditu
ez da biziko iñola,
zerengatikan saldu diguben
onra ta gure odola.

Ditubelako bada ikusten
odeiak guziro beltzak,
badaki *Voz*-ak nola datorren
ekaitz aundi bat beltzentzat;
argatik dabil pakean eske
naiz izan kalte guretzat,
eta daduzka lore guziyak
masoi beltz traidorientzat.

Zer da bada, zer, gañerakuan
Voz-aren eskribatzia?
Lotsatu gabe maketa onek
pakea eskatutzia?
Gipuzkuako paper beltzaren
munduko bizitutzia
da gure Euskal Erri ederran
etsaien laguntzallia.

Goazen begiyak malkoz bustirik
Jesusen Amarengana,
kupitu dedin alik laisterren
fuerista guziyon Ama,
esateakin biyotzetikan
euskeraz salbetxo bana,
zeruetatik salbatu ditzan
Filipinas ta Habana.

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik.

Leengoa berriz ere esango degu: nork duda egin dezake bertso auek
Ramos Azkaratereneak dirala, naiz eta beraren izenik ageri ez?

Besteak beste, emen aitatzen dan Aguinaldo ori (Emilio izena)
Filipinetako askatasun-zaleen burua zan.

Valladolid-ko On Jerman Gamazo

Uste det esan nizubela bein
ego gabeko belea,
zeradelako Laurak-bat-eko
gari garbiyan zalea;
jaio baziña zu itxasoan
ziñan izango balea,
Kantauriko antxoa ta sardin
guzi-guziyan jalea.

Al deizkiyozu arrazoizkua
txerriyen buruzbidea,
edo indarrez lapurtutzia
oiek Habana gurea?
Al dezu uste zu zeradela
Mac Kinley baño obea,
ez badezu nai errespetatu
Laurak-bat doakabea?

Garirik asko badezu noski
sartuba zure zakuban,
ibilli gabe Laurak-bat jartzen
agoniyako moduban;
Naparruakin baziñan asi
legerik gabe orduban,
eriyotza bat lotsagarriya
argatik izan zenduban.

Deabrurikan gaiztona baño
gaiztoagoko Gamazo,
gutxi dutenai kendu ta bizi
nai zenduteke eroso;
zauden ezkeru gure morroi ta
ama-semeen guraso,
guri utzita txerriyai gogor
bear diyozu eraso.

Beragatikan jarri nai zaitut
berrizko ere kontuban,
esanaz andik-andik ibilli
maketoakin tratuban;
ta nai badezu balean gisan
arrantza egin putzuban,
txerri mardulak jan ditzazu, jan,
gure gariyen lekuban.

Ministro izan zeratela ta
zuek artu eta artu,
gerran daudenak gosian eta
zuek urretan kobratu;
zuek Eliza, zuek erriya,
zuek Fueruak ondatu,
zuek beti jan eta karlistak
oñaze denak sufritu.

Ez da ardura zu izan arren
ministro pake-zalea,
obetoago esango dizut:
txerriyen adiskidea;
gerran gaude ta salbatu dedin
Españiyaren onrea,
laja zazute lo egin eta
jan diguzuten urrea.

Egin zazute erriyan gisan
zuek sakrifiziya,
lajaturikan erriyentzako
gogozko erretirua:
utzi zazute ministro denak
urteko paga osua,
salbatutzia nai badezute
gure España gaxua.

Zuek diruba, zuek jendea
eman ez, baizik eskatu,
eta erriyak ixil-ixillik
eskatzen dana pagatu;
zuek lanketa guziyak galdu,
zuek ogiya altxatu,
zuek sorterritasuna noiznai
mingañarekin kantatu.

Gañerakuan ikusi bear
zerate egun gorriya,
orain etzanda dagoalarikan
Españiyako legoia;
artu baño len txerriyengandik
gure erriyak jipoya.
gure legoia izan bear du
dollorren urkamendiya.

Guretzat beti egun tristiak,
zuentzat daude alaiak,
zuek jan gure ollo-ollandak,
ollarrak eta kapoiak;
artutzalleak daude nagusi,
emantzalleak morroiak,
orra gu zertan jarri gaituzten
txerriyak edo masoiak.

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik.

Auek ere Ramos Azkarateren bertsoak, dudarik gabe, beraren izenik ager-
tzen ez bada ere.

Jerman Gamazo orrek, Espaiñiako *hacienda*-ministroa zalarik, *Ley de presupuestos* izenekoa atera nai izan zuan 1893-an, Naparroako zergak altxa-
tuz eta abar. Baiña naparrak sutan jarri ziran, ikaragarritzko protestak egiñez,
eta ministroaren asmoak lur jo zuten. Orduan gertatutakoa itz batean biltzeko
La Gamazada izena sortu zan.

Lera ardoko integreruak beren erregiñ maiteari

Bizi geranak Lera ardoko
itxaso bazter onetan,
etzaten gera, o erregiña,
txit ziñez zure oñetan;
geralarikan Noen semeak
sinista zazu benetan,
txerriyen kontra gaudela ernai
gerrako ontzi abetan.

Jakin nai zuten gure ustean
zer ziran emengo kayak,
eta zer ziran arsenalak ta
gure gerrako ontziyak;
lapitzarekin zituztez
txit borroi izugarriyak,
eta txalupan Gaztelurano
aldegin ziguten biyak.

Montejo eta Cervera baño
soldadu ederraguak,
Cervera eta Montejo bezin
edo txit bizkorraguak,
emen daukazu, Ama maitea,
Romean igeltseruak,
naiz ill, naiz bizi, zu salbatu nai
zaitugun artilleruak.

Baňan berotu giñadenian,
gure gobernadoriak
agindu zigun ekarritzeko
txalupa artako jendiak;
nola azkarrak diran itxaso
gerrako ontzi guriak,
laister iriki ginduzen bada
Gaztelurako bidiak.

Lengo batean izan da emen
Dogson ingeles aundiya,
euskaldun gazte alai batekin,
zirudiyela ixpiya;
utzi geniyon bada pakean
bete zan arte neurriya,
baňan ondoren ikusi zuten
biyak istillu gorriya.

Oroitu azi genduben bada
ango alkate prestuba,
gizon bizartsu errugabeko
buruz guztiz onraduba;
ta ontzat nola artu ziguben
gure keja txar justuba,
laja zizkigun kulpa gabeak
bertatik gure kontura.

Aruntz itxasoz juañ giñan baño
legorrez giñan etorri,
preso bezela ginduzen biyak
Tolosaraño ekarri;
esan geniyan: «Ara... bi... bi»
don Juan García jaunari,
ta gero Culomano-nian gu
ez geunden biziro larri.

Plan aundiyak eraman izan
ditugularik askotan,
orrelakorik ez da igaro
oraindik integroetan;
ez gera bada jaietan beintzat
egoten oiean lotan,
egon izandu geraldarian
pozikan ardangeletan.

Jaun on Luis Ruiz Azkaute
Tolosako alkateak
esan omen du dirala biyak
batere errugabeak;
dirala gure Ama Euskara
glorijan zale-zaleak;
diyote biyak ez diralako
Romean adiskideak.

Egin deguben utsegin txar au
nai degu argiratzia,
eta degu nai guk gure kulpak
garbiro aitortutzia;
Dogson Gebara, egin beigute
mesede barkatutzia,
zerengatikan gure-gurea
izan dan utsegitia.

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik.

Egillearen izenik ez da ageri, baiñan norenak diran nork duda egin?
Izenburuan eta leen bertsoan ageri dan *lera ardo* ori guk beintzat ez
dakigu zer izan ditekean.
Irakurlea oartuko zanez, 4/5 lerroan itzen bat falta da,

Bi senadore, bost diputadu gure Gipuzkoarenak

Al dakizute nundik dabillen
Fi...gueroa eta Torres,
Romanones-en anai markesa,
Rodrigo duna izenez,
Idiazabal bete zubena
paperez eta zillarrez?
Gaur ez dakigu maketo jaun au
bizi ote dan edo ez.

Lengo batean ala omen ziyon
dantzaturikan kokotza:
«Bost duro kosta zitzaidan neri
zan intrigitas bakoitza». (*sic*)
Argatik dute bada txit maite
Jesus maitian Biotza,
eta zerura joateko gero
daukate orlako poza.

Ainbeste dunbal, ainbeste txintxin,
ainbeste platillo jua,
ainbeste santu eta deabru
bereganatutakua;
ainbeste puru eta don diru
emen partitutakua,
ez bada galdu, ez al dirudi
onek mututegikua?

Dala bat eta dala bestea
beti beñepein boltsara,
ez dadukate ikusirikan
alako diru bolara;
baña turmoiak jo bear du ta
ez dauke mangi ganbara,
eta zerura begira daude
esanaz: «Santa Barbara!».

Baietz esaten jakingo du ta
ez al da bada naikua
etxeratzeko bototan eman
ero gastatutakua?
Zer da ardura au izan arren
Moret-en lagundikua,
bada Gamazo infernutarran
aldeko infernukua?

Guziro goibel dagoalarikan
lanean dabil tximista,
ta aize gaizto naraspillatuak
badakar ekaitza;
oiek bildurtzen ditubena da
mudatutzia bizitza,
naiz datorrenak libre lagata
Fueruak eta Eleiza.

Ote da galdu Maketaniko
Patriziotxo Garcia,
Inaziori sartu ziyona
masoi Sagastan lantzia?
Mutuba al da zori gaiztoko
diruban partitzallia,
barrutirikan euskaldunen
ziñezko ondatzallia?

Azkoitiyako Azpiazu ta
Azpeitiyako Aizpuru,
Astigarretan bizitutzen dan
don Begi urdin katillu;
Amezketako don Triste Prasku
ta beste zortzi jostallu,
omen dirade Patriziori jan
ziyenak zaku bat diru.

Baietz ta ezetz jakingo du ta
zertan bear du itzejin,
Moret-en alde botatu eta
baldin kobratzen badabill?
Zer diyo ni Eleizarekin
ibillitzia desberdin,
pozaz badago bere ustean
Iñigo dubelako ill?

Ote dago lo Calbetón, Blanchón,
Nocedal eta Romea,
deirikan gabe ezkondu
senar-emazte pareta?
Nun bizi dira Santillana ta
Mondragoi goiko Garcia,
eta don Brunet, bai, Brunet
Voz-aren adiskidia?

Bañan Iñigo bizirik dago
García-n dirubangatik,
euskaldun gaizto Nocedal-enai
gera egiñaz zerutik;
dabil bizirik mundu guziyan
masoi-taldeen gañetik,
esanaz nola datorren laister
izar bat Bruselas-etik.

Bi senadore, bost diputadu
gure Gipuzkoarenak,
itzegiteko zeñek sinistu
dirala orren errenak?
Ez badirade probintziyantz
dollorak eta zekenak,
dira zazpiyak fuerotan beintzat
Gamazo-rekin daudenak.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik. Egillearen izenik
gabe, baiña Ramos Azkaraterenak dirala dudarik ez.

6/4, 8/5 eta 11/7 lerroak itzen bat falta dute eta neurrian erren daude.

On Juan Ignazio Odria eta Larrarte jaunari

Odriako Iñigo
izan ziñadena,
eta gaur lur puska bat
baizik etzerana,
ziñalako aita bat
nai zirazubena,
etzait iñoiz aztuko
zure oroipena.

Nocedal-en garrangan
erori gabea,
liberalkeriyantzat
zan txit aserrea;
beartsubaren lagun,
Fueroen zalea,
ta lagunarterako
zan guztiz trebea.

Bazera Inazion
uriyan jaiua,
zera bere seaskan
gozatutakua;
Odria jauregiko
odol garbikua,
euskaldun benetako
leialetakua.

Ez dakit zer izan zan
apaiza bezela,
bañan Elizarentzat
etzan, ez, epela;
izandu zan beñere
zabar ta ustela
Ibarreko jendeak
esan dezatela.

Beti egiyan alde
sakrifikatuba,
berezgoko karlista
asko sufrituba;
presondegian ere
aldiz probatuba,
zan kausa santubantzat
soldadu prestuba.

Iduritubagatik
gizatxar xamarra,
zuben biyotz ona ta
guzizko leiala;
askorentzako zuben
eskuba zabala,
zirudiyelarikan
osoro medarra.

Ogei ta amazazpi
urte badirala
jakin det Ibarrean
erretore dala;
uri ontan zanaren
etsairik bai al da?
Politikaz kanpora
nork esan badala?

Eranegun ikusi
zan bere illetan
Iñigok etsairikan
zuben mundu ontan;
ainbeste lagun eder,
gauden egunetan,
ez dira errez biltzen
erri txikiyetan.

Denok nola graden
bada desberdiñak,
guziyontzat badira
munduan sorgiñak;
neurritzen baditugu
geon utsegiñak,
ez gaitu argalduko
eraman eziñak.

Baña Odria zana
leiala zalako
irabazi zituben
borondate asko;
izandu bazan ona
mundubarentzako,
ala izan dedilla
zerubarentzako.

Bertso auek ere Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzie-
tatik artuak ditugu. Egillearen izenik ageri ez bada ere, Ramos Azkaraterenak
dirala dudarik ez dago.

Alferrik dira Gamazo eta Gamazotarren asmuak

Badakizute nola galdetu
nuben nik mutuba al zan,
masoi Sagastan diputadu au
berririk iñundik bazan;
bañan lenguan Tovar, bai, Tovar
izandu degu Tolosan,
ta esan ditet aita lenakin
nola egondu omen zan.

Orain norbaitek galde lezake:
Ez al da jaun au markesa,
izanagatik Moret turmoian
aldameneko tximista?
Ez bada ona euskerarentzat,
beintzat jo zuben Tolosa;
ta aditzera eman ziguben
nola zekarren ekaitza.

Fraile karrikan kotxe nabar bat
genubenian ikusi,
uste genduban Jaime ote zan
ainbestez onuntz iritxi;
bañan ezkillak etziranian
berenez bueltaka asi,
Moret turmoian tximista zala
azkar genduben ikasi.

Zer uste dute bada izatea
Sagastan diputaduba,
barruti ontan partitu arren
alako zaku diruba?
Zeñi zer diyo izanta ere
izketarako mutuba,
onek nai badu ikusitzia
Fueroen kanposantuba?

Jaungoikoari graziyak eman
gabetanikan elizan,
sartu zalako gure etxean
agintari baten gisan,
osasanakin etorri arren
elizara joan ez bazan,
nola Jaunari eman eskerrak
naiz au maketo bat izan?

Ez al dakigu nork ill dituben
euskaldun bizi-modubak?
Tovar zergatik etzan izandu
lenguan adoratuba?
Zerengatikan Euskalerriyai
badatorkiyen orduba,
ta entzun nai du sendatu dedin
sendakiñaren ojuba.

Agoniyara erri guziya
ekarri dutelarikan,
Mundu Berriko urrezko lurak
nagarrez daudelarikan,
Naparruari nai diye egiñ
itximur biyotzetikan,
Gaztelaniyan modu berean
lurperatzeagatikan.

Naraspillatzen dakitelarik
jende beartsu itxuba,
saltsa emendik, tranpa andikan
joaz txin...txi...ñan soñuba;
ematerako ibar-mendiyak
Jaungoikoari kontuba,
entzun zazute, infernutarrak,
lau zerutarren kantuba.

Lenago sutan ikusiko da
arrigarrizko putzuba,
ta ez euskara eta nafarrak
saldu lege zar santuba;
lenagotandik Jaungoiko Jaunak
desegingo du munduba,
eta ez euskal on Karlosenai
masoiak artu pulstuba.

Alferrik dira euskaldun txarrak
darabizkiten pausuak,
alferrik dira Gamazo eta
Gamazotarren asmuak;
dira alferrik elkartasun ta
anaiatzeko lazuak,
gu ez gaituzte irabaziko
iñoiz traidore paltsuak.

Guk ez degu nai Españiyatik
beñere apartatzia,
baizik nai degu fueroz konforme
Patriya serbitutzia;
guk ez degu nai Madrilletikan
masoiak gobernatzia,
eta dauzkagun eskubideak
zintzo erresetatzia.

Nai degu lege paltso zikin bat
emendik ezkutatzia,
ez karlistak ill eta bestek
bizirik gelditutzia;
onrarekin guk nai deguna da
aitonai jarraitutzia,
milla berreungarrego urtean
biyotza idukitzia.

Eta nai degu bidezkoakin
txit ondo antolatzia,
Gaztelaniyan kalterik gabe
gu emen gozatutzia;
euskeran jaio, euskeraz azi,
euskerarekin illtzia,
euskeran alde Euskal Erriya
betiko lajatutzia.

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik. Egillearen
izenik gabeko bertsoak auek ere; baiña
Ramos Azkaraterenak dirala dudarik ez.

Zer moduz dago Montojo jauna? Nola dago gaur Cervera?

Auxen da auxen ondamendiya!
Jesus, Jesus milla bider!
Jaungoikoaren letartak nola
desanparatu gaituben!
Santiagoko ur gaziyetan,
Cavite-koan ondoren,
orra zer jipoi negargarriya
Sampson-ek eman diguben!

Zer pasatu dan Cavite-n eta
Santiagoko lurretan,
zer igaro da Cervera-rekin
Sampson-en kontra uretan?
Legorrez ondo, bañan itxasoz
besterik mundu onetan
al da arkitu gure moduban
aitzeneko arnasetan?

Beti aundiyak izan geranok
itxasoz eta legorrez,
iñork berdindu ez gaitubenak
gerrateetan balorez,
onrarengatik kondaira bete
bagendubena izarrez,
masoneriyak ipiñi gaitu
era onetan negarrez.

Begira jarri gaiten Lepanto-n
eta Dumas-ko (*sic*) portuban,
begira zagun zer gertatu zan
Trafalgarreko putzuban;
pentsa dezagun zenbat oñaze
Elkanok pasa zituban,
ibillitzeko iru urtean
Colón dontsuban munduban.

Estadutako txerriyak eta
emengo pizti nabarrak,
nola diraden arbola baten
zori gaiztoko adarrak,
illundu azi nai lituzteke
gure onidan (*sic*) izarrak,
arraiak jaten dizkigutela
gure soldadu azkarrak.

Garesti kosta zitzaigularik
jatzarre Trafalgarrekua,
zan izan gure sorterriyantzat
gloririk goienekua,
itxasoetan bestek izandu
ez duben bezelakua,
istoriyaren ostu ederrak
urrez apaindutakua.

Galdu bazuten españitarrak
ontzi-talderi guziya,
milla gizon ta geiagok eman
ziyen onrari biziya;
antxe Gravina-k eta Txurrukak
daukate irabaziya,
nola zeruban ala munduban
bizitutzeko graziya.

Zer moduz dago Montojo jauna?
Nola dago gaur Cervera,
nola bata ala bestea
erori gabe urpera?
Zer moduz daude Espaiña ta
Sorterriyaren bandera?
Presondegian jende asko ta
ontzi geienen galera.

Ez nua ezer kantatuzera
Austriako Juanengatik,
zerengatikan koroi aundi bat
eraman zuben mundutik;
euskal Okendo, euskal Elkano
dauzkala alde bitatik,
negarrez daude iru izarrak
guri begira zerutik.

Al du izango erantzuerik
egingo detan galderak?
Zer laja dute istoriyantzat
Montojo-k eta Cervera-k?
Datoztenian Madrid aldera
esango digute berak
zerengatikan izan ditugun
orrenbesteko galerak.

Nola ez dute negar egingo
Txurrukak eta Gravina-k,
errenditzia bañan iltzia
naiago izan zutenak?
Nola ez dira miñez egongo
Lezo eta bere lagunak,
Méndez Núñez ta Cadarso zana
ta orain galdu diranak?

Tolosako Fakundo eta Timoteo
Adurriaga anaien idatzietatik.

1/5 eta 1/6 lerroetan Santiago eta Cavite aitatzen dira. Baita ere 41 eta 42 lerroetan. Leenengoa Kubako itxas-portu bat da; eta bigarrena, Filipinetakoa. Ipar-amerikarrak toki oietan apurtu zituzten Espaiñaikoa itxas-ontziak.

Pascual Cervera Espaiñiatik Kubara joan ziran itxas-ontzien almirante edo buru zan. Patricio Montojo, berriz, Filipinetan ziran españiar ontziena. Eta Sampson, ipar-amerikar ontziena.

Cavite-koa 1898-V-1-ean gertatu zan; eta Santiagokoa 1898-VII-3-an.

«Elkartu gaiten» diyo Sagastak

Masoi Sagasta gizarajua
iya mototsa galduta,
eriyotzako argollan nonbait
arkitutzen da sartuta;
nola il bear duben agudo
guziro desonratuta,
bere moduko infernutarrai
abiyatu da ojuka.

Ez dago lasa beltzen nagusi,
nagusi errukarriya,
Donostiyako maketo baten
tranpazko arabakiya;
il baño lendik altxaturikan
daukanak oroigarriya,
bere semeai esan diyote:
«Gañean zauzkagu iya».

«Elkartu gaiten» diyo negarrez
Mateo piper morruak,
golpe batean bi milloi jaten
dakiyen Logroñokuak;
diyo: «Elkartu gaiten agudo
partidu beltzetakuak,
iya malkarrot egin deguben
pizti beltz infernukuak.

Erdi itxuba eta baldarra
eta masoia dalarik,
Sagastak ez du ikusitzeko
besteren begi bearrik;
dirubak bizi diran etxeak
nola dauzkaten itxirik,
laster erori ta ez daukate
geiago altxatutzerik.

Begira nola datozkiguben
karlistak gure gañera,
tirik tira gabetanikan
aurrera eta aurrera;
baldin indarririk ez degubenak
elkartutzen ez bagera,
ni ilko naiz ta bazoazteke
osin berdeak jatera».

Naiz alkartu ta naiz desalkartu,
naiz gerra egin karlistai,
ez dizkigute nagabe asko
berriz emango fueristai;
Euskal Erriyak laister jarriko
dirade libre ta lasai,
ta apostolo gezurrezkuak
denboraz dira txerri-zai.

Antxe bizitu bearko dute
Mac Kinley arruan mende,
txori tartean gozatu arren
emengo ganbelik gabe;
bañan onean datoztenentzat
besoak zabalik daude,
deitzen degula: «Bizi dedilla
maite deguben Errege!».

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik.

Antonio Okendoren bizitza eta azañak

Donostiako uri ederrak
zenbat ume eman ez ditu,
ala itxasoz nola idorrez,
dutenak mundua arritu?
Oen arteko baten omenak
iñondikan al banitu,
euskal izkuntza paregabe
nai nituzke otsezditu.

Izena zuen Antonio ta
Okendo berriz lonbrea,
aitaren gisa gaztetandikan
itxas-lanetan trebea;
amasei urte zitueneko
juan zan itxastar ernea
Napolis-eko ontzidietan
etsaia garaitutzea.

Oriek jakin erazitze
zertarañoakoak diran,
nere etorki bañan obea
duenak bear ditu esan;
itz-neurtutzalle gaiñ-gaiñekoa
bereziturik aukeran,
nere ustean ez ditu esango
ari dagokion eran.

Arrai aundiak txikia iristen
duen gisa ber-berean,
denbora aetan indar aundia
zutenak nagusi ziran;
oñazpituak gizarandek
begirun izan ordean,
arrazoia maiz arkitutzen zan
indar utsaren mendean.

Bada aiñ aundiak izandu ziran
bere bizitza ta azañak,
ezik itz bitan dio Henao
kondairagille zuzenak:
oso pizkorrak izandu arren
len da gero itxas-gizonak,
aiñ azkar eta jakintsurikan
etzuela izan Españak.

Orregatikan itxasaldeak
nasten zituzten ontziak,
itxas-lapurrez ondo ornituek
ziran ikaragarriak;
Espartatarren gisa alkarri
esanaz: «Ea, mutillak,
danak garbitu bear dizkigu
ill edo bizi etsaiak!».

Ingeles arro baten mendean
gebiltzan gure uretan,
ikara erazten ugarotarrak
eta beti lapurretan;
buruzari asko izanagatik
azkarrak itxas-udetan,
Okendo aren kontra juateko
autatu zan guztietan.

Odeiaz goitik altxatu zuten
garaipen ospatsu oek,
eta etzituen ogei ta zazpi
urte gai pizkor onek;
Bizkaiako ontzidien buru
izenda zuen erregek,
Kantauriako agintza danak
etzuen laster ark bestek.

Milla seireun eta laugarren
urteko Agorra zala,
Dobladilla ta Delfin arturik
irten zan etsaien billa;
ingelesa ere jatzar oetan
izanik gizon abilla,
naiz zuena zan aren etsaia
azkarra izan zedilla.

Jipoi ederrak eman zizkion
Olandako armadari,
kalteak egin zituelako
gure uretan ugari;
beste azaña eta serbizo
pranko eginda askori,
izendatu zan itxasotako
ontzi danen agintari.

Ikusi bezin laister aurrez aur
ekin zioten alkarri,
sartu ere eun gizon ontzira
ingelesak Okendori;
merezi zuten bezela onek
egiñaz ongi etorri,
lendabiziko pelea alditik
odol asko zan isuri.

Malla goien au iritxi eta
andik denbora gutxira
mairu samalda izugarriak
ertsitu zuten Marmara;
agudo juañ zan Okendo ernea
irriskutik libratzera,
baita desegin eta uxatu
biziro beuden etxera.

Unesun (*sic*) berriz jende berriya
botatzen zion ontzira,
lengoen gisa are aisago
porrokatuta urera;
mutil bikañak galdu ta gero
portxan Okendon mendera,
bere etsaiakin txit garailari
sartu zan Cascaes-era.

Baña Okendok izan zituen
jatzarrerik gogorrenak,
kondairak dio izan zirala
orain esango diranak;
batzuek ziran Brasilgo uretan,
ipar aldean besteak,
jendez ta ontziz askoz geiago
zirala beti etsaiak.

Santu Guziak ta Pernambuco
deritzazkioten plazak,
desegindurik lurperatuta
zeukazkiten olandesak;
gaztiga zuten Españiara
nola zebiltzan an gauzak,
Okendo laister bideratu zan
arturik neurri zorrotzak.

Brasil aurrean ontzidi biak
ikusteratu ziraden,
bi kapitanak laister alkarri
portizki ekin zioten;
gurutzatuak bezela trabes
buruz-buru burukatzen,
zortzi orduan seta aundiaz
odol asko ixur zuten.

Hanspater jaunak ikusirikan
auzia oso galdua,
lotsaz beterik botatu zuen
urera bere burua;
irabazirik itxas-jatzarrak,
gelditu zanean sua,
etzuen iñork iges egingo
ezpazan añ urbil gaua.

Modu onetan itxaso aek
menderatuaz gañera,
garaitzen asko ekar zituen
berekina Españiara;
oetatikan erregalatu
zituen Arantzazura
bi arroako bala itxatxi bat
eta amabi bandera.

Oroikarriak izandu ziran
ipar aldeko jatzarrak,
ta batez ere irozotua
bakarrik Okendo azkarrak;
eun ta amalau ontzi zituen
olandesak txit gogorrak,
Okendok berriz nolapaikoak
ogei eta bat bakarrak.

Uruñ (*sic*) aundiaz eraso zion
olandesak Okendori,
begiraturik bien arteko
indartza desberdiñari;
biak alkarri ondoratuta
ontzi lodiak ugari,
ertsi zioten alde guzitik
gure umanta erneari.

Ondorazteko onen ontzia
edo ertzez ertz jotzeko,
egin zituen zenbat alegin
aditu ez bezelako;
nekez arturik etsimendua
etzutela garaituko,
Mardicen (*sic*) sartu zan geldituaz
guda tokia arendako.

Gortean estu-estu arturik
Tromp olandes jenerala
nola etzuan garaitu etsaia,
erantzun zuen onela:
kapitan ontzi españatarra
Okendo buru zuela,
egi garbiaz mintzatutzeko
garaitezgarria zala.

Lotsa aundiaz oso nastua,
etzekiela zer esan,
burua makur-makur zuela
aur bat bezela mintza zan.
Ote lezake esan etsaiak
geiago itz gutxigotan,
izan dan umant aundienaren
onra eta alabantzan?

Ainbeste neke, ibillera ta
jatzarretako erasoak
ekar erazi zizkion noizbait
gutziz ondore gaiztoak;
bere indarrak jausbetiturik
makaldu oso beruak,
laister Coruña-n eman zioten
etsimena sendakiñak.

Jaungoikoari kontu eman zion
Pesta Berri egunian,
sutunpariak ari zirala
prozesio bitartian;
bere burua miñez nasia,
oetik altxa nayian
burrukatzeke, urbil etsaiak
ziradelako ustian.

O Okendo jaun, Kantauriako
illezkor umant aundia,
berrogei ta bi urtez serbitu
zenduen Jaioterria;
sekula iñork desegin gabe
zure mendeko ontzidia,
zeñen ederki eman zizuten
izeden (*sic*) ain egokia.

Zure indarrak eta erruak
etzuten izan bildurrik,
askoz geiago aurkeztu arren
etsaiak ondo orniturik;
zure ontzia ta estandartea
onorez ondo beterik,
mundu guzia egon zitzaizun
begira txit arriturik.

Izan zitezen jatzar danetan
zure seña agiriak,
zira curaia esagerata (*sic*)
biotzeko funts aundiak;
zure ametsak pake denboran
liburu ta ikas naiak,
erakusteko itxas-mutillai
gubernatutzen ontziak.

Biotz garbi bat izan zenduen,
sekula beztu gabea,
gutxik bezela izan ziñion
Españari amorea;
Erregek zauzkan perill aundiak
ziradeneko gordea,
zekielako gertoï estuan
iñor etzala obea.

Iñork etzizun ezagutu, ez,
aundinai ta kutizirik,
zure ondoan etzenduen nai
ikusi losintxaririk;
joia berriak Españiarentzat
irabazkidatu nairik,
etzan izandu eun gudetan
bein garaitu zinduenik.

Arturgiezeko oleder bana (*sic*)
o tallutu bear ziran,
gipuzkoatar onen azañak
irago ziraden eran,
bere oroitza aztu etzedin
gerozko giza-jendeetan,
ta batez ere itxasorako
jaiera duten aietan.

Altxa bezate bada lenbailen
oroikarri bat ederra,
ondorengoak jakin dezaten
nor zan Okendo illezkorra;
guzi-guziok nai degu ikusi
an umant kantauritarra,
galanki urbetatutzen duela galan
irospe baten gallorra. (*sic*)

Baña utsaldi au nere ustean
beteko dute euskaldunak,
dirala aurrena Donostiako
seme noble ta leialak,
zeren ez duen mugarik izan
iñoiz oen eman naiak,
onratu bear diradenean
alako ume argiak.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik.

Bertso auek nork jarriak diran ez da esaten; baiña Ramos Azkaraterenak ematen dute.

«Altxa bezate bada lenbailen / oroikarri bat ederra» eskatzen du 33-garren bertsoak. Tailluntza eder bat, gaur egun ere bertan irauten duana, 1894-IX-12-an altxatu zuten donostiarrak. Fetxa au baiño leenagoko bertsoak izango dira, beraz, auek.

24/8 lerroak, dagoan bezela, puntu txarra du. Bearbada, *etsimena medikuak* bearko luke.

Ez da egia gizaldi askok
zura dutela usteltzen,
ez da ziurra urtiak ere
gaztea dutela zartzen,
ez da jakiña gure bizitza
denborak duela aitutzen;
eta umantak beti bizirik
nola ditugu ikusten?

Umant aundiak nola dituan
ainbeste Euskal Erriak,
gaur alabatu gura nituzke
baten bertute argiak;
milla ta eunak badira ere
emengo aitz zein mendiak,
dira geiago ta aundiagoak
seme txit miragarriak.

Gizon guztien egin guztiak
kia bezelaxe beti berdin,
eriotzak bein orduko
oi ditu beti desegin;
umant aundien azaiñ argirik
denborak noiz ta noiz du ill?
Noiz eriotzak burrukatzeko
biotzik dauka oiekin?

Beraz etzaite, Arno oi ere,
etzaite izan aiñ arrua,
ainbesteraño altxaturikan
lerden-lerdenik burua;
seme bat badek ire errian
askozaz altuagoa,
zeiñen oñ-alki gaur ipintzeko
ez aut billatzen naikoa.

Nola zanpatzen duten umantak
oñakin galat (*sic*) ederra,
beren azañak zanpatu zuten
eriotz zital okerra;
illunduko onek aisako luke
egunsentiko izarra
itzali baño gizon ospatsu
eta umanten izena.

Motrikok dauzkan mugen artian
i aiz txit errez barrutzen,
Kosme Txurrukak leku geiago
ordea ziguk eskatzen;
erria ez-ezik erresuma bat
ez diat diña billatzen,
bere izena nijoalako
mundu guztian billatzen.

Apolo, zure laguntasuna
ederki letorkit emen,
bial zadazu musa eder bat
argitutzera gaur, arren,
bazter danetan nere kantua
gozoro adi dezaten,
eta euskaldun umant batekin
arri ta zurtu ditezen.

Zurtu ditezen txikiak oso,
zurtu ditezen aundiak,
zurtu ditezen gizon illunak,
zurtu ditezen argiak;
zurtu ditezen denak guztiak
entzunik bertute aundiak,
Gipuzkoako gizon ernai baten
gutzizko miragarriak.

Miragarriak dirala guztiz
esaten ez det lotsarik,
probatzeko ere itzxo bi baño
ez ditut biar besterik;
mundu guztiak ikusi beza
ote diodan gezurrik,
ote diodan Txurrukagatik
izandu ez dan gauzarik.

Nun da bestela itxas-gauzetan,
nun da onekiñ berdiña?
Nun da Txurrukak aña lan aundi,
nun da beste bat egiña?
Nun armari ta buruzaririk,
nun da au lako lapagiña?
Nun iskribatzen, nun arkitzen da,
nun Kosme bezin bikaña?

Ez det billatzen liburuetan
bat jartzekorik onduan,
ez det billatzen ainbeste doaiz
jantzirik onen onduan,
ez det billatzen antziñaeran,
ez det billatzen gaurkuan,
ez det topatzen, ez det arkitzen
iñortxo ere munduan.

Bakar-bakarrik billatutzen det
Kosme Txurruka aundia,
bakar-bakarrik topatutzen det
doai danakin jantzia;
bakarrik nola izar danetan
argien dan eguzkia,
Kosme ere da itxas-gizonen
umant danetan nausia.

Kondairak kanta beza, nai badu,
il zala gure umanta,
irabazirik Trafalgarreko
jatzarren koroï galanta;
kantatuko det bañan nik beti
ori orrela ez dala,
koroï ederra gozatzer a igo
zuela zeruetara.

Kantatuko det bizi zaigula
gizon ain miragarria,
kantatuko det bere bizia
dala ezin illgarria;
kantatuko det bizitza ori
dala umanten saria,
umant artean zeruan berriz
dala Txurruka jarria.

O, Kosme, jaso al banizuke
gaur nai nukean derria (*sic*)
itxasoaren erdi-erdian
Olinpo bezin aundia,
bere gañian ikustearren
altasunez zu jarria,
zeradelako España baten
seme ain onargarria.

Orrelakoxe jargoi eder bat
zerorrek dezu merezi,
arrigarrizko bertute oiekin
dezubelako irabazi;
mundu danakin beatz onekin
zatzaiodan irabazi,
oiuz esanaz: Ara an Txurruka,
nun jarri dedan ikusi!

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaaien idatzietatik.

Bertso auek nork jarriak diran ez da or esaten; baiña Ramos Azkarateren
lana dirala dirudi eta orregatik eman diegu leku liburu ontan.

2/3 lerroa ezin izan degu osorik irakurri.

5/1 lerroan aitatzen dan Arno oi, Deba eta Motriku bitartean dagoan
mendi bat da.

Bertso auetako lerro guziak ez dira ulerterrezak. Alde batetik,
Adurriagatarrak al zuten bezela kopiatuko zuten; eta nik ere aien kopiatik al
nuan bezela kopiatuko nuan...

Mutil zar gastatu baten birtuteak

Emilius, Castelarius, Maquetorum, Politiqui, Republici, Anarqui, Federati, Untati, Erremin-orum, Conquistatorius, Libertas, Modernius, Deabrorum, Escritoris, Chuquinquarius, Omenatuz, Revolucionen, Francoisen, Discipulis, Voltairerum, Tribunus, Itzontziriuz, Itzariyorum, Desarrazoirum, Cesantorius, Comentorius, Ondatorius, Patriorum, Catoliqui, Apostoliqui, Romanius, Astesantorum, Libre, Cultistis, Pastelerius, Turronarius, Janorun, Tripanorum, Beticus, Nai bai, Beticorum, Amen.

Beltzarro Carmen

Zer birtuteak dituben gure
Castelar gizarajuak,
Olentzar bat dirudiyen
buru txit galantakuak!
Kristinarekin kontentu zegon
mutil zar ganbelakuak,
lengo batean eman diozka
amari ipurdikuak.

Urregorizko mokua duben
maketo kartoiezkuak,
Manterolako Bizente zanak
oiñazpiratutakuak,
republikakin dianagusiya
izan zan pasteleruak,
jango lituzke, berak diyonez,
pozikan eltzekondkuak.

Blasco Ibáñez jaunari esan
ziozkan bezelakuak,
ditu esaten bakar-bakarrik
pentsuban alderdikuak;
itz asko eta obra bat onik
ez duben politikuak,
diyo On Karlos baño obeak
dirala infernukuak.

Mami osuak jan dituzte ta
laster jan bear ezurrak,
guziro damu badute ere
uritarmenten sudurrak;
oso bukatu baño lendandik
txerri-tratuko apurrak,
juan bear dute larren azpira
Sampson, Devey ta lapurrak.

«Erregeentzat gure erriyan
ez da arkitzen lekurik,
–diyo Castelar uritarmenak
On Karlos gogoraturik–;
republika ta ni gabe emen
ez dago salbaziyorik,
zergatik Karlos badator eta
ez dago eltzekondorik.

Liberal danak bat egiñikan
jarriko da republika».
Karlisten kontra alkatu eta
noizko dezu Amerika?
«Absolutorik ez degu bear»,
a pizti gezur-fabrika!
Libertade au galdu ezker
urkamendira korrika.

«Ez det pentsatzen nere etxetik
batere mugitutzia,
ta sinisten det neronen billa
jendeak etorritzia;
eta Thiers-en moduban nik
erriya salbatutzia».
Ori bai dala bizi guziko
ganbela eskatutzia.

Ez al dakigu Emiliotxo,
egun batez Zaragozan
jendea gerran jarri azi ta
andikan nola irten zan?
Republikano kartoiezkoa
leiala izandu bazan,
Doña Kristina eta Alfonso
maitatzen biziko al zan?

Ez baleukake erri maiteak
au beste salbatzallerik,
ez balegoke redentore bat
bizi-patzalle oberik
baleukateke txerri mardulak
onen beldurra bakarrik,
Maine ta guzi emen lirake
«Biba lapurrak!» deiturik.

Bañan dakigu nun daukaguben
gure bizi-patzallea,
Castelar eta pintarratuben
erdoien kendutzallea;
Euskal Erri ta Gaztelaniyan
benazko salbatzallea,
txerriyak eta txerri-zaleen
onrazko garaitzallea.

Bukatzerako esango diozkat
Emiliori bi egi:
ari-albaño baten gañian
ez dedin dantzan ibilli;
bere denboran ez dubelako
ganbelatikan geiegi,
obe dubela Londres aldera
agudo iges itzuli.

Tolosako Timoteo Aduzziaga
zanaren bildumatik.

Bertsoak norenak diran ez da esa-
ten. Baiña Ramos Azkaratek molda-
tuak dirala ez det uste iñork dudarik
egingo duanik.

On Kosme Damian Txurrukakoari

Bizitu ziñan gizon diyantzat,
ziñan il Patriyangatik,
zure anima joan zitzaizuben
zerura Trafalgarretik;
bañan munduban zure izena
bizirik da il geroztik,
koroï ederrez apaindurikan
inguru guzietatik.

Zuregatan irakurtzen det:
«Il zan omenez beterik»;
bañan, len esan dedan moduban,
arkitzen zera bizirik,
onra-zaleak Españi ontan
nola badiran oraindik;
bañan Patriya galdu dutenak
ez dute il nai txerririk.

Umant illezkor gipuzkoatar,
Motrikoako semea,
itxaso baztar aldapatxoan
daukazu zure ponteaz;
antxe daukazu altxaturikan
oroigarri bat zurea,
esanaz nola ziñan ta zeran
Españiyaren onrea.

Bai al zenuben *Nepomuceno*-n
zuk esan: «Biba errege!
Au ez da ezer!» deitubagatik
belaun bat galduta ere?
Eta bestetik gaur espāñolak
orduko gisan al gaude?
Al gera egon, gauden moduban,
masoien mende beñere?

Kosme doatsu eta jakintsu,
katoliko txit aundiya,
Luterotarrak zapaldutako
zaldun bentzutezgarriya;
itxas-gudari danentzat zaude
ixpillu miragarriya,
onraren billa abiyatu da
Sorterri negargarriya.

Baña gaur ere badira noski
Opasen jarraitzalliak,
ibai nastuban modubarekin
dabiltzan arrantzaliak,
goi malletara igo ta gero
turroi gozoen jaliak,
Sagasta eta Moret santuban
benazko adiskidiak.

Traidoriakin ez dago bañan
jaten ez duben jendea,
gaur Espāñiya dagoalarikan
beartsu edo pobrea;
nai da salbatu armen indarrez
Sorterriyaren onrea,
lajaturikan alde batera
Moret eta etxeoandrea.

Esan zaiezu Urdaneta ta
Legazpi doatsubari,
Lezo, Elkano, Bidazabal ta
Okendo illezkorrari,
erregutzeko guregatican
Jaungoikoaren Amari,
zerri ta guzi ontzi guziyak
ondatu ditezen sarri.

Kosme Damian Txurrukakoa,
lagun egizu zerutik,
begira zazu Espāñiyara
arren Jaungoikuagatik;
illtzen diranak igo ditezen
zerura zure bidetik,
bizi diranak izan ditezen
txerri guziyen gañetik.

R. A. eta O.

Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik.
Bertoak norenak diran, aldi ontan esaten da.

Gernika aritz kantalaria
il dala aiturik dianari,
negar-malkuak ixuri zaizte
Euskal Erritar onari.
Zorioneko Iparragirre,
baldin bazera kantari
Paradisoko arbolapian,
esker millaka Jaunari,
ala izan dedin guk erregutu
zaiogun ziñez berari.

Bertso bakar au ere Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaien idatzietatik artua da.

Nork jarria dan ez da esaten; baiña Ramos Azkaraterena dala ematen du.

**Bizente Manterola,
eliz-gizon, jakintsu ta
aitamen aundiko itzlaria**

Aurten omen batetzaz
autu du agorra,
giza-irudi bat jaso
bearra dagola...
Noizbait ordaindutzia
izaten da zorra,
eta uriyan zaie
etorri gogora
zala Donostin bein bat
jaio Manterola,
eleiz-gizon jakintsu,
itzlari jatorra,
uka nai etzuen
euskaldun odola,
naiz goiak artuz egon
liberal eskola.
Kortietan nabarmen
sinistgabekorra,

an dijoa apaiza
gogoz azarora;
baita jetxi azi ere
arroen gandorra,
zartatuz doñu gabe
utziz beltz-danborra;
bere itza da antxe
zorrotza aizkora,
ebakitzen duena
gezurti dollorra,
denen gañ garailari
irtenaz goi-gora...
Ura da itzegitia,
bai, arrano pola!
Ark mututu zun ziur
Castelar kotorra...

Tolosako Manuel Urreta zanaren eskutik jasoa, makinaz idatzitako orri-
txo batean.

El Correo de Guipúzcoa
(1899-1906)

On Ignazio Nuñez zanari

Ez nuen asko nik pentsatuzten,
ai Ignaziyo maitea,
ikusitzerik gure *Correo*-n
zure ill-berri tristea,
ziñalarikan nere aldean
alaia eta gaztea;
bañan zer egin, bada izandu
Jaunaren borondatea?

Baizikan ziñan pobrearekin
aberatsakin bezela,
naiz gerratean, naiz botoetan
ez baziñaden epela;
besteren gauzai begiratuzten
etziñalako motela,
iduritzen zait Markes leialak
negarra egin dutela.

Makiñatxo bat urte badira
ezagutu zinduztala,
Iraetan ta beste lekutan
zurekin bildu nintzala;
ezpada ondo nik esatea
txit atsegiña ziñala,
Olaskoaga Aizarnatarrak,
nai badu, esan dezala.

Barka dirazu, Nuñez maitea,
utsegin badet ezertan,
zergatik oraiñ ere zurekin
ondo gelditu nai detan;
errezatuko dizut euskeraz
egunaz eta gauetan,
gertatu dedin zure anima
gozatzen zeru goietan,

Gutziz alaia izanagatik
ziñaden kristau osua,
euskal garbiya, karlista fiña,
leñargi¹ eta gozua;
ziñan guzizko kanta-zale bat,
lagun artean prestua,
ta etziñaden beartsubakin
gordetzen ziñan paltsua.

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1899-III-11

¹Noble. (Egillearen oarra).

Orañ degu denbora

Gerra, bai, gerra egin deiogun
Jaungoikoaren etsaiari,
gerra itzetan, gerra obretan,
gerra maketo guziyai;
gerra bototan euskaldun gaizto
Tovar, Patriren anaiari,
Euskal Erriya maketotu nai
duten euskaldun samiñai.

Orañ elkartu geradelako
euskaldun katolikuak,
lege zarrak txit maite ditugun
ibero benetakuak,
daude kiskaltzen, daude prejitzen
Kaiñen alderdikuak,
Maketaniko *Voz*-a ta beste
paper beltz infernukuak.

Nola bentzutu izan ginduzen
erromatar ta goduak,
bai eta ere Gaztelaniyan
indar aundiko moruak,
nola garaitu bear gaitu gu
tranpiyan edo diruak,
badira beltzak, aiek bezela,
guretzat estranjeruak?

Argatik goazen botoetara,
goazen gu elkarturikan,
Euskal Erriyan ez dedin irten
geiago maketorikan;
goazen, bai, goazen bildurrik gabe
esanaz biyotzetikan
guk ez degula maketorik nai
munduko gauzengatikan.

Ez gaiten aztu nola lapurtu
zituzten gure Fueruak,
ez gaiten aztu zer egin zuten
orduban euskal gaiztuak;
beren semeak libratzeakin
ez dira katolikuak,
baizik anaiak galdu zituzten
Kaiñen banderakuak.

Biktor Pradera eta Larumbe
da Iruñeko semea,
San Fermin jaio zan erri artan
dago jaun onen ponteaz;
da katoliko, da euskaldun bat,
da onran adiskidea,
da beargille, da iztun eder
izugarritzko trebea.

Ez dakit bada Juan Olazabal
danaren bizitzarikan,
bañan euskaldun argi bat dala
badakit aspalditikan;
katoliko ta fuero-zalea,
dala pruebak emanikan.
irten bear du, bai, diputadu
Iñigon barrutitikan.

Katolikuak elkartasuna
zintzoro gordetzeakin,
ez gaituzte gu iñoiz galduko
tranpa ta dirubarekin;
elkartasuna dala indarra
guk aurten kantatzeakin,
Maketaniya baietz biraldu
laisterka maletarekin?

Nola Pradera ala Olazabal
diradelako osuak,
biyak jarri nai ditu goi-goian
gaur Euskal Erri gaixuak,
beragatikan eman ditzagun
bear bezela pausuak,
ez dezan iñoiz bururik altxa
gure borrero paltsuak.

Euskaldun batek

El Correo de Guipúzcoa, 1899-IV-15

Liberal batzuen lengo eguneko kanta

Maketaniko Torresko Tovar,
urre gorrizko Markesa,
gure igesi Frantzira joan ta
zer demoniño zabilta?
Zure kontura jan gendubenak
negarrez emen gabiltza,
gogoraturik lengo urteko
zure diruzko ekaitza.

Katolikoek elkartasunak
sartu badizu bildurra,
zuk egin zazu zillarrarekin
zortzi kanako elurra:
guk ederki jan, obeto edan
ezkero zure kontura,
zer digu guri zuk autsi arren
bototan zure sudurra?

Zer digu guri izanagatik
Judasen jarraitzalliak,
zu bañon Judas aundiaguak
badira gure jefiak?
Zer digu bada aitortutzia
gerala txiñ-txiñ zaliak,
nagusi oiek baldin badira
euskalen ondatzalliak?

Badezu baña ez bazenduke
ugari diru santurik,
zure kontura farra egiñaz
gaur zenbait badaudelarik,
ez bazenuban ala partitu
paper, zillar ta urrerik,
zuk etzenduke iñoiz izango
gure boto bat bakarrik.

Beragatikan etorri zaite
bañan zakuba beteta,
gañerakuan egon ziñezke
Paris aldean gordeta;
ez bada emen azkar agertzen
zu eta zure maleta,
ezetz argitu zuri geiago
gure jefiak kopeta?

Argatik bada jarren bekarri (*sic*)
onuntz millaka duruak,
bai eta ere len bezelako
zigarro Habanakuak;
len arrapatu bagenituben
bañan, bañan nolakuak,
guk ebatsi nai ginduzke aurten
askoz borobillaguak.

Zerengatikan nai ez dezuben
berriz diputadu izan,
etzaiozula Jainkoangatik
Patriziori zuk esan;
zuk jakin arren au engañatzen
negarrez nola dabiltzan,
aurten beñepein laja zaiozu
batzuek gizendu ditzan.

Argatik bada, Tovar maitea,
zaude Madrillko erriyan,
Parisetikan aruntz joan eta
pake poz emangarriyan;
zu txit aspertu baldin baziñan
Tolosako barrutiyan,
ezetz García berriz etorri
bere bizitza guziyan?

Bi kandelana, kandelana bi
kontatzen diotenian,
eta gu farrez, gu dantzatutzen
ikusten gaitubengan,
Biktor Pradera jipoi goiena
ematen digubengan,
zer komediyak diran izango
botoen ondorengian!

Zu bezin bero, zu bezin arro
jaun au ez dabillearik,
irabazteko ez bada senti
bear añako indarrik,
onen kontura gaudelarikan
lau egunian bakarrik,
ez digubela Don Patriziok
guri egiten agurrik?

Euskaldun batek

El Correo de Guipúzcoa, 1899-IV-16

On Biktor Pradera eta Larunbe jaunari

Dalarik lege infernukua
maketo beltzak sortuba,
ta debekatzen dubelarikan
dantzatutzia diruba,
bañan zabaldu dutelarikan
burni madarikatuba,
zakuba ustuta joan da itzuli
maketo gorrotatuba.

Zerubak entzun digubelako
katolikoai ojuba,
ibai Oriyak deitzen du: Biba
euskaldun diputatuba!
Dator deitubaz: Bizi dedilla
barruti bedeinkatuba!
Diyo Uzturre nola dan izan!
García-n kanposantuba.

Joan da, bai, joan da Donostiara
buruba makurturikan,
lotsagarrizko jipoi aundi bat
arturik zuregandikan;
joan da igesi zaku ta guzi
maleta arindurikan,
euskaldun gaizto maketotarra
agur egin nai ezikan.

Zu alai-alai baldin bazaude
gu gaude alaiaguak,
zerengatikan lur-azpiratu
ditugun estranjeruak;
deitubaz gaude gaur zedorrekin:
«Bizitu bitez fueruak,
eta bitez ill Euskal Erriyan
etsai beltz infernukuak!».

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-IV-20

¹Uzturre Tolosa ondoko mendi bat da.

On Juan Olazabal eta Ramery jaunari

Ez jakin arren zenbaiten gisan
nik zure bizitzarikan,
bañan kantatu nai nizuke gaur
neronen animatikan;
zeradelako zu diputadu
atera Azpeititikan,
sinista nazu nola nagoan
osoro zoraturikan.

Katoliko ta fuero-zalea
zeradelako izketan,
zera euskaldun oso-oso bat
erru gabea obretan;
Praderarekin anaiaturik,
maketoekin Kortetan
fueroen alde ibillituko
zerate biyok burrukan.

Joan dan igande arratsaldean
ezagutu bazinduztan,
ez dezazula bada pentsatu
gaur nagoala damutan;
zaldun atsegin asko ikusi
baditut nere urteetan,
aietako bat zu zeradela
aitortzen dizut benetan.

Ez dirubakin, ez diru gabe,
ez da zuretzat etsairik,
ez daukalako ibai Urolan
otso paltsuak indarririk;
beragatikan felizitatzen
dizut biyotzan barrendik,
gaudelako gaur euskaldun onak
guziro anaiaturik.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-IV-20

Pestak aurrea obe du ondorea baño

Zergatik daude miñeriturik
euskal maketo-zaleak,
Euskal Erriya galdu nai duten
fueroen salduzalleak?
Zergatik daude orren aserre
gurasoan iltzalleak,
zori onaren ondatzalle ta
gaiztoan ekartzalleak?

Ama Euskera daukatelarik
erdalak gurutzetuta,
laroegi urte joan diranetan
beltzak martirizatuta,
beraren seme gaiztoengatik
dago larrugorrituta,
ta aurten ill nai ziguten oiek
diruzko lantza sartuta.

Ez diyotegu iñoiz deituko
Judasen adiskidiak,
diralarikan beren anaien
lur-azpiratzalliak;
bañan zergatik ill nai dituzte
euskaldun libertadiak
eta zabaldu baserriyetan
Maketaniko legiak?

Bañan guk maite degubelako
gure Ama koitaduba,
bai eta ere Amarekin bat
Euskaldun-Erri dontsuba,
elkarturikan euskaldun onak,
gorrotaturik diruba,
Maketanira birali degu
Lonjinos... kortinatuba.

Partir, García, Fernán, Kortina,
au da anguanekua...
Kortin, Fernández, Garci, Partirzio
maketo zillarrezkua;
Potzolongeko Leonardo ta
Petrolo Iurrezkua,
deizkiyotzute irutasun au
ez dala infernukua?

Orañ diyote batzuek saldu
dutela kontzientziya,
batere lotsik gabetanikan
esan digute egiya:
Kortinas jaunak ez bazioten
ekarri zaku aundiya,
etzuben emen ala galduko
partidu lotsagarriya.

Aitortzen degu nola badiran
dirutan saldutakuak,
ezetz aitortu zenbat txupatu
dioten beltzetakuak?
Aberatsaren izeneko ta
gañera gañerakuak,
ugari aski badituzte gaur
Partir-en bost durokuak.

Len Jaungoikua deitzen ziyenak,
noski astelen goizian,
irten nai ezik gordeta egon
omen ziraden etxian;
Donostiyara lau begirekin
aldegin ziyen kotxian,
eta geroztik an omen dago
gizarajua oyian.

Ez dadukate arrapaturik
beste bat orrelakua,
beltzen botoa pagatutzeko
alako diru mordua!
Argatik deitzen ziyoten denak:
«Kortinas biyotzekua!».
Esaten ziyen: «Zu zerade, zu,
Jaungoiko egiyazkua».

Gizarajua deitutzen diyot
bañan ez atsegiñakin,
baizik botatu ziotelako
lagunak dirubarekin;
berriz etorri baño obe du
jolastu Kandidorekin,
illea ondo artutzen diyon
bandido gurearekin.

Euskaldun batek

El Correo de Guipúzcoa, 1899-IV-22
Zuzendua: 4/1: Ama Euskera dazatela-
rik.

On Anjel Kruz Otxoa eta Zabalegi jaunari

Roncesvalles edo Orreagako
gerrari aien jatorra
zeran edo ez dago esaten
liberalkeri dollorra;
Kortean izan baziñaden zu
napar koskor bat gogorra,
gaur zerade zu maketo beltzak
elbarritzeko zigorra.

Boto erosten ainbeste diru
partitu eta ondoren,
bai al dakizu *Voz*-aren burlak
nola altxatzen zaituben?
Lau txakurrean edozer gauza
nola zabaltzen dakiyen.
onek burlatzen duben gizona
dago zeruban barrenen.

Argatik burla egin zizuben
La Voz maketa paltsuak,
Maketaniko Matxinbarrenan
andre zar edo atsuak;
Txandan eta... letraduba ta
apaiz ta kanoniguak,
esan zituban zuregatican
sorgin txar infernukuak

Argatik ala bota zizuten
euskaldun oso-osuak,
zuretzat pozaz zituzten eman
boto amodiyotsuak,
zuk Senaduban autsi ditzatzun
libertade txit paltsuak,
ditzatzun altxa lorez beterik
gure Fuero zar gozuak.

R. A.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-V-7

On Ignazio Etxaide eta Etxebeste jaunari

Oiartzuneko Ibar alaian
jaio ziñaden semea,
Done Esteban Lartaungoan
daukazu zure ponteak;
oraiñdik Ama Euskera garbi
gordetzen duben jendea,
antxe bizi da ikusi nairik
euskaldun libertadea.

An maketarik ez dute maite,
ez ere euskal gaiztorik,
beren nekean mesedeakin
bizitzen diradelarik;
euskaldun dantzak, euskal oiturak
gaur arte daude bizirik,
Euskal Erriya, Euskal Erriya,
aientzat ez da besterik.

Oiartzundarrak euskal osoak
badira jatorritikan,
bizi diranak maketoekin
kutsutu gabetanikan.
Zer ote det nik gaur kantatuko
euskeraz zuregatikan,
euskal oso bat zu zeradela
banago sinisturikan?

Nik kantatuko dizutana da
Kruz Otxoari bezela,
dakitalako gure moduban
fuero-gosiak zaudela;
esan zaiozu Senadubari
elkarturikan gaudela,
Euskal Erriyen alde odola
ixuri nai degubela.

R. A.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-V-7

On Luis Zurbano eta Alzibar jaunari

Zure seaska maite dezuben
lore piñ segurukua,
erru ta tranpik bageko seme
zaldun leialetakua;
zeradelarik gurasotatik
argidotarretakua,
zera Irigoki ta Jaunmeneko bat
etsairikan bagekua.

Argatik zaude gaur senadore
zeradelako txit piña,
zeralakoan euskaldun zintzo
guzirozko atsegiña;
Otxoa eta Etxaiderekin
nola zauden bat egiña,
irurok antxe joko dezute
zortziko ariñ-ariña!

Txit aberatsa izanagatik
mendian bizi zerana,
eta zureztat bada Segura
amodiyozko laztana;
bada Segura euskaldun zaldun
goienekuak emana,
zu zera zaldun zaudena beti
fuegoengana etzana.

Ez izan arren bada zurekin
iñoiz tratamenturikan,
euskal zaldunak ezagututzen
ditut nik istoritikan;
zerarengatik doatsututzen
dizut gaur biyotzetikan,
itzak neurritzen eta kantatzen
argal bat naizelarikan.

R. A.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-V-7

1/7 lerroa egunkari ontan dagoan bezela kopiatu degu, baiña ez degu uler-
tzen.

Orañ juzgatu zazute zer dan konfiantza edo diruba

Diruba sortu zan ordutikan gure egunetaraño, aurten Tolosan igaro danik ote da pasa gaurdaño? Esan oi degu diruba obea dala konfiantza baño, diruba izan ezkeroztandik munduba estaltzeraño.

Len emen gaude negar egiñaz zuek fueruak salduta, fueroen truke zuek benturaz diruba pranko artuta; zuen semeak daude bizirik, gureak lurperatuta, ta boto eske zatozte orañ lotsa guziyak galduta?

Orra García diru askokin ta Biktór diru bagia, orra diruban alde Leandro Arkaute eta Mendia; orra liberal katoliko ta republikano taldia, oiek dakite diruba edo konfiantza dan obia.

Polavieja ta Silvelakin pastela antolatuta, Euskal Erriya nai zenduteke ipiñi gurutzetuta; iges Tovarri, aurten Patriri borrorotzan lagunduta, al dezute nai zeru eder au jarri larrugorrituta?

Dirubarekin billatu arren Judasen adiskidiak, badira ordea Euskal Erriyan orañdik onran zaliak, esan ziyenak tratalariyai: «Maketo lotsa bagiak! Deizkiyozute diruban alde daudela boto guriak?

Jarri zazute ordu onean gurutzeari josirik Ama Euskera, Ama dontzella, estalgarriyak kendurik; il zazute, il, bañan ez tranpan, maketo deklaraturik, il bañon lendik zaudetelako osoro kondenaturik.

Judasek saldu zubelarikan
dirutan bere Maisuba,
paltso aundiya izan zalarik
il zuben bere buruba;
Ama Euskerak ematerako
Jaungoikoari kontuba,
aldez aurretik kantatuko du
nun il zan Gaon juduba».

Iñoiz berentzat duro bat izan
ez duten baserritarrak,
erakutsitzen zizten zenbaitek
beren kolkoko bizarrak;
baziran noski langille eta
nagusi beltzen maiztarrak,
errez garaitu nai zituztenak
bost duro txarren indarrak.

Zer leziyua ziyoten eman
pobreak euskaldun txarrai,
gure istori maitagarriyan
etsairik beltzen-beltzenai,
bi milla bider Judas ber-bera
zan baño gaiztoagoai!
Itzegiteko ere lekurik
ez omen ziyen eman nai.

Orañ juzgatu zazute zer dan
konfiantza edo diruba,
sinistatutzen degubeneztat
badala beste munduba,
konfiantzarik etzeukelako
García-n zaku dontsuba,
zaku ta guzi il zan Tolosan
maketo gorrotatuba.

Bestela galde Orejan eta
naiz Gazteluko uriyan,
galde Belauntzan, galde Berrobin,
galdetu *Muña... gorriyan*;
galdetu onen lagun *tximista*
apaiñdu degun erriyan,
Erriojako *pipermorrúa*
ixpi... daukaten tokiyan.

Dedilla bizi, bizi dedilla
Euskaldun Erri kutuna,
bizi dedilla euskal ziñezko
guziyen elkartasuna;
ibar mendiyak izan dezaten
euskerazko osasuna,
gorrotatubaz bizitu gaiten
beltzen maketotasuna.

R. A. O. eta Z.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-V-12

On Ladislao Zabala eta Etxaide jaunari

Tolosan aukeratu ditugun bost erregidoreari

Dakitalako zeradela zu
atsegiña ta gozua,
euskaldun kristau, euskal leñargi
ta zaldun birtuosua;
zeradelako asabetatik
tolosar bat txit osua,
beti deituko dizugu zuri
anai amodiyotsua.

Toledo eta Balentziyatik,
Vich eta Hueskatikan...
nai ginduzteke bada eraman;
gogotik kantaturikan
ez gerala gu maketotuko
iñoiz iñorengatikan,
egon leitezke *Sanson* guziyak
guziro sinisturikan.

Zuk badakizu nik bezin ongi
zer era tristean gauden,
bai eta ere *artzai* goienak
nola lotu nai gaituben;
elkartasuna indarra dala
nola ikusi deguben,
modu onetan euskaldun txarrak
galduko ditugu emen.

Nola ditugun osoro maite
Jaungoikoa eta Fueruak,
Ama Euskaran erromeri ta
euskaldun usariyuak,
esan nai degu, zedorrekin bat,
euskal elkarganatuak
nai degubela guk beti izan
Aitorren odolekuak.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-VI-6

On Jose Elozegi eta Zabala jaunari

Tolosan aukeratu ditugun bost erregidoreari

Bedeinkatuba dedilla izan
Jainkoan Probidentziya,
zaitezela izan bedeinkatuba
gure Dianagusiya¹;
errubageko tolosar zintzo,
fuero-zale txit aundiya,
zer kantatuko ote dizut nik,
zaldun piñ maitagarriya?

Al dauka iñork eskubiderik
gu aruntz eramateko,
ta biyotzean dadukaguna
guri derrigor kentzeko?
Guk bai badegu eskubidea
erdalai erantzuteko,
ez degula aiek nai dutenikan
beñere ezagutuko...

Ladisi esan diozkatena
bear dizkitzut gaur esan,
zerengatikan gu lotu naian
alfer-alferrik dabilzan;
katoliko ta fuero-zaleak
nola nai degun guk izan,
nai degu bizi, nai genduke ill
euskaldun osoen gisan.

Milla berreungarren urtea
beti daukagu goguan,
Alfonso zortzigarrenarekin
nola giñaden orduan;
era artan gu jarri artean
Euskaldun Erri dontsuan,
gaur geradenak gera izango
gure bizitza osuan.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-VI-7

Zuzendutakoak: 2/3: zerengatikan gu lotu naia; 3/3: ta biyotzean daukaguna.

¹Presidente. (*El Cántabro*-ren oarra).

Goierritarren lamentazio edo dolamenak egiyazko Gipuzkoaren maitatzalleai

Nola Euskaldun Erriya danik
ezertan ez dirudiyen,
nola Lege Zar santu dontsubak
lurperatutzen dabillen,
eskribak eta fariseuak
nola or bizi diraden,
ez Donostiya, baizikan deitu
deioguke... *Jerusalen*.

Al bagenduke urez bigaldu,
Matxinbarrenan barrenen,
Maketaniko ontzi beltz ontan
Txinara alik laisterren,
balegoke gaur *Jerusalen* au
lan txarrarekin... Pekiñen,
ber-bertatikan lege santubak
pixtuko lirake emen.

Gipuzkoaren ondatzalleak
nola or ugari dauden,
Egiputzuba maite dutenak
ere badauzka barrenen;
Bañan *jauntxo*en talderi orrek
zurrupatutzen dakiyen,
gurutz-illtzatu bear gaitu gu
denbora gutxi bañon len.

Diputazio goitua eraman
bazuban Tolosatikan
Premiñ Lartxarak, Aita Canovas
lumeraz igurtzirikan,
bai al du egin *Jerusalenek*
gaur arte ezer onikan,
gu ondatu ta bere buruba
edertutzia baizikan?

Gezurra eta biziyoekin
nola bizi bear duben,
edertzen dala tranpan ta saltsan
fuerua ill ta... ondoren;
Ponzio Pilatos pastelerauak
Jesus illazi bazuben,
pentsa ber-bera *Jerusalenek*
nola egingo diguben.

Probintziyako Palaziyuan
gastatu bazan diruba...
aldameneko etxean ere
eltzeak eta *kaikuba*...
Zartagiyakin burruntzaliya
eta *krispi* bat pixuba...
Maketotarrak noski eragin
azitzen dute kastuba...

Berreun milla pezeta aundi
bestetan bañon geiago,
pagatu bear Matxinbarrenan
botoa dala mediyo!
Ta *Laskibarri*... ote diozkate
berriz botoak emango,
onengatikan *Jerusalenen*
baditu urreak jango?

Tranpan ta saltsan diradelarik
guziro azkar-azkarrak,
berenetikan dira zurkaitzak,
besterenetik leialak;
ogei ta iru milla pezeta
Azpiri eibartarrak
kendu zizkigun orraztutzia
Matxinbarrenan bizarrak...

Itxusi bañon itxusiyago
dabil Diputaziyua,
esan nai nuke Matxinbarrena
bizarren amarrekua;
bañan izanik Luis Laskibar
seme jakintsutakua,
nola juan zera zu Matxiñekin
bazera Tolosakua?...

Naiz ezin bizi baserritar ta
gañera gañerakuak,
lotsatu gabe obratutzen du
Matxiñen amarrekua;
Ez badegu gaur gogorpetutzen¹
euskaldun egiyazkuak,
esango dute guregatikan
gerala pasteleruak.

Antiguako tunela eta
Amaran Ikaslekuba,
migeleteen mausera eta
Zurriolako kontuba...
Justiziyaren Palaziyo ta
lujo madarikatuba,
eta nork daki zer dan oraindik
Matxinen pentsamentuba?

Gogorpetatu dezagun denok
illundurikan kopeta,
gaudelako gu oien obrakin
zintzurreraño beteta;
guziro beltza eta lakatza
baña Matxiñen beleta,
txit beltzagua, lakatzagua,
izan dedilla *protesta*.

Goierritar batek

El Correo de Guipúzcoa, 1899-VI-8

¹ *Protesta*. (*El Cántabro*-ren oarra).

On Luis Zabala eta Esnarizaga jaunari

Tolosan aukeratu ditugun bost errejidoreari

Zeradelako tolosarra ta
guzizko Jaungoikozkua,
nai eta nai ez zera zu ere
euskaldun osotakua,
zure senide eta aideak
diraden bezelakua;
aberatsa ta gaztea izan arren
zaldun errespetokua.

Nik bañon askoz obetoago
ikusten dezubelarik,
nola dabilzan oraiñ batzuek
gu arrapatu eziñik;
aurreko biyai bezela zerbait
kantatu nai nizuke nik,
maketotuta ez dagolako
fueruak gozatutzerik.

Al deizkiyotzu arrazoizkua
an goitik agindutzia,
eta ainbestez euskal osuak
osoro umillatzia?
Al deizkiyotzu bidezkoa dala
Amatzat... ezagutzia,
ta gure Ama Euskerazkua
guregatican iltzia?

Ez diyotegu guk paltatu nai
iñoiz fedeko gauzetan,
baizikan libre nai degu bizi
gure ibar mendiyetan;
berarengatik etzan baño len
euskal osuak beltzetan,
Japongo aiek bezela illko
gera gurutze banetan.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-VI-9

Zuzendua: 3/8: gugatikan iltzia.

On Juan Ignazio Erzilla eta Ziaurritz jaunari

Tolosan aukeratu ditugun bost errejidoreari

Baneki nola zurekin asi,
banekike zer kantatu,
bañan ez dakit nola demontre
moldaera antolatu;
zure itzaldi Zirkulokoak
bazaizkit gaur bururatu,
nere biyotza zuk dirazu, zuk,
bere lekutik mugitu.

Etzeralarik zu tolosarra
zera Alegriyakua,
zerade zure aita tolosar
zanaren odolekua;
zera kristau bat, zera euskal bat,
zera jakintsutakua,
ustez azkarrak diranak baño
benturaz bizkorragua.

Bañan besteai antolatu ta
zuri ez antolatzia
litzake Fuero-zale batekin
ni gaizki portatutzia;
argatik al dan bezela nai det
gaur zuri kantatutzia,
Gipuzkoako Korreo-tikan
ziñez felizitatzia.

Izanikan zu ala bear ta
egiyan banderakua,
zerade onra aundiyarekin
beltz bat garaitutakua;
onetarako nizubelako
eman lenengo botua,
felizitatzen dizut biyotzez
gaur zure garait-ondua¹.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-VI-1

¹ *Triunfo*. (*El Cántabro*-ren oarra).

**Gure Diputaziyoko
Presidente edo Dianagusiya
On Jose Matxinbarrena jaunari**

*«Que la Majestad Real no pedirá
empréstito alguno a la Provincia, ni
impondrá en ella filfas, imposiciones,
ni tributos, ni enviará Corregidor sin
que la Provincia, o la mayor parte de
ella, se lo suplique a su Majestad».
(Título II, Capítulo VII de los Fueros
de Guipúzcoa.)*

Zeralarikan aberatsa ta
On Jose Matxinbarrena,
eta orobat donostiarretan
gutziz donostiarrena...
Zeradelarik Maketaniko
txarro *beltzaren* kirtena,
zera Kadizko Korte gaiztuak
sendotzen dituzubena.

Nola naigabe ta ñazeak
sufritzen bizi geraden,
zuek ateak iriki eta
sartu ziralako emen;
nola ekaitz bat aundiyagua
Billaberdetik... datorren,
ikusi bear zera euskala
edo erdala zeraden.

Etzeralako Lasala bezin
argala eta errena,
baizikan gutziz jakintsuba ta...
izketan aberatsena;
baiñan erderaz goian dagona
nola dan arma zuzena,
da Gipuzkuan Aita guziyak
usatu bear dutena.

Pentsaturikan ez geradela
mundu ontako bakarrik,
nai bañon lendik nola joan bear
deguben denok emendik;
nola ez dagon libratzerikan
justizi zuzenangandik...
lenaz gañera ez dezazula
ekarri negar berririk.

Uzta illaren ogei ta bata
gogoan degu oraiñdik,
ogei ta iru urte aundiayak
ill ontan diradelarik;
zuen orduko jokubarentzat
al dago barkaziyorik,
ta arrezkero gu zatitutzen
nekatzen zeratelarik?

Euskal Pestetan ez badezu nai
entzun euskeraz sermoirik,
aurretik esan dizutana gaur
uste det dala alferrik;
alako lanak zere denboran
zaude... ezikan egiñik,
al dezu bada euskerazkorik
apellidua besterik?

Ez al dezute onra apur bat?
Ez al dezute lotsarik?
Ez al dezute bada sentitzen
Jaungoikoaren bildurrik?
Egiptuzuba gurutzetuta
ipiñi dezutelarik...
ote diguzu oraiñgo ontan
egingo judaskeririk?...

Alaz guziyaz ez badezu zuk
gure errukimenturik,
esan nai nuke, ez badiguzu
ematen prueba oberik,
ez badezu nai legearekin
lotsatu Billaberderik...
denboraz zera buruz beera zu
odoietatik zintzilik.

Zu eta zure bederatzikua
zerate amaika boto,
beste amarrak ez dituzute
iñola atzeratuko;
naiagatikan Maketaniyak
Euskaldun Erriya ito,
ala gertatu bañon lenago
zerate guziyok illko.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-VII-9

Karmen Larrañaga eta Elosegikoa zanari oroitz bat

Iñigoren seaska
dagoan tokiyan,
Azpeitiya deitutzen
diyogun kabiyan,
euskal on asko jαιο
diraden uriyan,
santu aundiyan ponte
guzizko garbiyan,
bataiatu zan Karmen,
nere iritziyan.

Karmentxo Larrañaga
Elosegikua,
senar gozotsubaren
emazte gozua,
lau aurren ama zintzo
zorionekua,
esankizunik iñoiz
jarri bagekua,
gaur txorzuluan dago
Karmen aiñgerua.

Gaitz beltz traidore batez
utzirik erruba,
nabaspillatzen ziyon
aldiyaz zentzuba;
txit gazterik Altzolan
utzi du munduba,
negarrez utzirikan
lagun koitaduba,
dago gaur ikusitzen
Iñigo santuba.

Senarra bakarrikan
ez dago negarrez,
gure Tolosan onra...
arkitzen da miñez;
onen illobatxuak,
nik entzun detanez,
omen dabilta beren
izarraren galdez,
baiñan aurtxo gaxuak
gaur amarikan ez.

Ta nola egongo da
amona ta ama,
kolkotikan galdurik
alaba lastana?
Nolatan ote dago
gaur beste alaba,
Doña Karmenen aizpa,
alaba bakarra,
Konde Billafrankaren
erraña leiala?

Nola ote daude gaur
zanaren aideak,
odol garbi-garbiko
eleiztar loreak?
Ez al degu miñ artu
Tolosan jendeak,
aberatsen moduban
beartsu pobreak,
erri guzi-guziko
ar eta emeak?

Argatik ikusi zan
Karmenen illetan
ezin kabiturikan
jendea kaletan;
berrogei ta amar apaiz
gure aldaretan,
denak zelebratutzen
egun artan bertan
Karmen gertatu zedin
zeruko ateetan.

Antxe gerta dedilla
Karmen ospatsuba,
urrezkua deitutzen
ziyen aiñgeruba;
andik alaituko du
senar eztsuba,
baita ere famili
miñez erituba,
antxe gozatu zaite,
Karmen doatsuba.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-VII-31

Karmen Larrañaga Elosegia andrea 1899-VII-28-an il zan.

Morayta eta Blasco Ibáñez

Al dakizute zer egin bear
luken Morayta masoiak
aitortuzeko Filipiñetan
egin dituben borroiak?
Jantzi zortzina kintal diraden
burnizko eskalaproiak,
ta itxasoan txutik ibilli
arrapatutzen txirloiak.

Ta eman oni ainbeste boto
manduak edo... *astuak*...
Beintzat pentsuba libre daukaten
Balentziyatar gaiztuak!
Morayta eta Blasco Ibáñez,
a zer nolako ostuak
daukazkiyen gaur edertutzeko
gure Sort-erri gaixuak!

Zertan jantziko ditu ordea
eskalaproiak anketan,
arrantza ohea egin bazuben
beretzat Filipiñetan?
Zertan aitortu salkindaritza
bear du onek uretan,
zintzurreraño baldin sartuba
arkitzen bada loietan?

Blasco Ibáñez eta Morayta,
Morayta, Blasco Ibáñez,
itxu tartean bizkorak dira
eta argitan iñor ez:
nola alrebes jaiuak diran
txit aulak dira indarrez,
orrelakuak tellagilleak¹
egiten ditu buztinez.

Judasi bere tunikatikan
galdu zitzaion botoiak,
Luzifer eta Satanas beltzan
zori gaiztoko morroiak,
masoi Sagastan pipermorruan
ixpiyak edo anaiak...
Españiyari ziozkan sartu
negargarritzko arpoiak.

Bi pixti oiek estimatubak
al diran masoi beltzetan,
diradelako bakar-bakarrik,
kotorrak berritzuketan;
jardun zalako Blasco Ibáñez
Moraytan alde izketan,
exeritzen da lotsagarri au
Españiyako Kortetan.

Zer egin dute beren denboran
biyak gizondiyentzako?
Zer dute egin gerra oietan
onrea salbatutzeko?...
Al zuten esan biyak Kortean
gauz onik egiantzako?
Zer zuten bada biyak eskatu
Iñigon semeentzako?

Katolikuak gauden bill-billik
zintzoro elkarturikan,
beltzen bandera ezerengatik
sendotu gabetanikan;
kanta dezagun ez degula nai
maitatu Judastarrikan,
ugarte denak diruben truke
saldu dizkigubenikan.

Moraytak egin zubena egin ta
iñork ez erantzutia!
«Zuk mereziya daukazu plazan
gaur bertan urkatutzia!!»
Olazabalek itz egin arren
eman ziyoten atzia...
Eta nai dute katolikua...
masoiak maitatutzia?

Guri bizitza lasaia kendu,
gure Fueruak lapurtu,
lenaz gañera Euskal Erriya
nai liguteke txupatu...
Katolikuak bear gera ta
ongi gaitezen portatu,
Jesus maitean biyotzak ditzan
ibar-mendiyak salbatu.

A. R. O.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-X-11

¹ *El Correo de Guipúzcoa*-k: orlakuak tellagilleak.

Bizi bitez fuero-zale guziyak

Nola dagoan Patxi Silvela
ari batetik zintzilik,
fuero-zaleai gerra gogorra
egiñaz dabillearik!
Al dauka bada era orretan
iñola bizitutzerik,
politikako gauza denetan
lotsikan ez dubelarik?

Zer uste du, zer, barreratikan
fueristak txuleatzia,
Galiziyako *txardiñen* gisa
armakin ikaratzia?
Ari albaño argal ortatik
obe du eroritzia,
ta ez arrazoi dutenarekin
jolasten ibillitzia.

Polavieja-ren agiriyakin
ganbela ebatsirikan,
Barzelonako beargilleai
gauz asko agindurikan,
orain beltz oien lege beltzena
an dauka ipiñirikan,
geiena maite duten *jainkua*
poltsaratzeagatikan.

Lengo moduban nai dute bizi
alper txar politikuak:
lurrak galduta, lurrak salduta,
janaz millaka duruak;
konde ta markes, duke ta beste
zaldun beltz titulukuak,
denboraz dira zenbait izango
karabinerotakuak.

Argatik zaizka irten etsaiak
aurretik eta atzetik,
nola goitikan, ala beetikan
edo alde denetatik;
fuero-zaleak ito nai ditu
eldubaz gogor lepotik,
bañan lagunak bera bota nai
dute ganbela gozotik.

Edozer gauza deitubagatik
ez diye ardurarikan,
jan ezkeroztik milla duruak
besteren bizkarretikan;
Dukenomandas... euskalduna ta
aberatsa dalarikan,
ezetz pauso bat jaun onek eman
onorearengatikan?

Batzuek dira masoi Morayta
deabrubaren sugarrak,
eta besteak Sancho Panza bat
txit maite duten... *izarrak*;
aurrenekuak dirade Luzbeltz...
aitan abarka zatarrak,
bigarrengiak ere dirade
ber-beraren ezpantarrak.

Erakutsiko diyegu laister
gu españolak geran edo ez,
barkaziyuan eske gugana
datoztenian negarrez;
jende leialak nola okitu
dituzten bada gezurrez,
denbora gutxi barru jantziko
gera fueristak indarrez.

Argatik deitzen digute guri
ez gerala españolak,
itz-ontzi gaizto, itx-jariyo txar,
atso-sukalde petralak;
Sort-erri dana ondatu duten
zorigaiztoko *kotorrak*,
dira Llorente ta Sánchez Silva-n
seme gezurti dollorrek.

Jan baiñon lendik fuero-zaleai
ezurrak eta mamiyak
Patxi Silvela-n *katoliko* ta
Moraytan masoneriyak,
joan bear dute Españiyatik
traidore guzi-guziyak,
Jesus maitean Biyotz Santuban
etsai desonragarriyak.

O. A. R.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-XI-5

Edan gabeko mozkorra

Burutik egin azi diyote
fuero-zaleak Patxiri,
Frantzisko iñoiz izandu ez dan
Silvela maketoari;
aldero an ta aldero emen
iya-iya da erori,
Barzelonakin mozkortutako
ordi-pustx txar bat dirudi.

Txurrutik gabe orrenbesteko
mozkorra arrapatzia!
Bestela beintzat ezin liteke
orrela kantatutzia;
Patxik ez du nai bere biziya
bala tartean galtzia,
baizikan nai du *etxeoandre* ta
gambela salbatutzia.

Zeñi etzaizka errukituko...
Patxiren alde-erua,
badira bere eriyotzaren
billa etorritakuak?
Zenbat naigabe daramazkiyen
gizatxar gizarajuak,
ezin tragatu ditubelako
eskatzen diran Fueruak!

Bañan Narvaez zanak esanak
gaur onek berrituzia
da nola laister joan bear duten
ber-berak aitortutzia;
eta bestetik Narváez aña
badala pentsatutzia...
da Lasalari... (Salomon edo...)
euskaldun txarra deitzia.

Politikakin ebatsi badu
izugarrizko mozkorra,
bañan uste du badala orañ
Narváez beziñ bizkorra;
argatik bada Kortean bota
zuben *arrazoi*... gogorra:
fueristen kontra ixuri bear
omen du bere odola.

«Bazabiltzate gerraren billa
gerra izango dezute»
modu oietan mintzatutzeko
zer eman ote diyote?
Ez balitzaket aserratuko
au kantatuko niyoke:
«Illai pakean lajaturzeko...
guri agintzen digute...».

Antekerako ollasko beltza
txit gogor bazaio ari,
ortz aundiyakin lepo-lepotik
eltzen diyola berari,
onekin ez du gerrarikan nai,
baizikan nai du ekarri,
edan gabeko mozkorrarekin
ezin dalako ibilli.

Gañerakuan aspaldi erori
ziraden txilipurdika,
eta lurrean zebiltzan oraiñ
trikuen gisan jiraka;
bañan mozkorra igarotzian
ill bear dute presaka,
dirade illko fuero-zaleai
kañonazuak tiraka.

Eta erori ezpada lendik
eskerrak Sancho Panza-ri,
txilborrangatik martiri illko
litzaken liberalari;
graziyak onek baditubela
berek dozena t'erdi,
eta jateagatik eutsitzen
diyela... ildakoari!

Katolikuak ez diyote nai,
ereje beltzak ere ez,
burutik asi ta oñetara
beteak daude etsaiez;
oiek illtzean Gaztelaniya
nola jarriko dan farrez,
dira beteko Euskal Erriyak
txit euskerazko izarrez.

O. A. R.

El Correo de Guipúzcoa, 1899-IX-15

Misiyo Santuba Tolosan
1900-garreen urtean
(Atoz pekatariyaren doñuban)

Kantastea

Aita Aizpuru eta
Aita Ibareguren,
bedeinkatubak izan
bitez milla bider!

Inazioren seme
zorionekuak
dira Tolosan aurten
dauden misiyuak;
zabaldutzen sinismen
zerutikakuak
dirade guzizozko
euskal zinezkuak.
Aita Aizpuru eta...

Gurutzetik kanpora
ez bada katea...
noiz goratu du inork,
noiz, libertadea?
Jesukristok ipiñi
ziguen legea
da bakar-bakarrikan
guzizko librea.²
Aita Aizpuru eta...

Pekatuba garaitzen
ezpatikan gabe,
egunez eta gaubaz
jardun dira trebe;
deabru-kateakin
aserre badaude,
libertadearekin¹
adiskide daude.
Aita Aizpuru eta...

Ez degu, ez, inora,
ez, joan bearrikan
ikusteko daukagun
libertaderikan;
zeñengandik arkitzen
gera loturikan,
euskal bizi-modubak
iya galdurikan?
Aita Aizpuru eta...

Nola antolatubak
dirade fueruak,
libertade txit santu
eta ondraduak?
Gurutzan, bai, gurutzan
dirade sortuak,
ta argatik izandu
dira urkatuak.
Aita Aizpuru eta...

Ez aitatubagatik
gure Misiyuak
nola sortubak diran
lege doatsuak,
egiten baditugu
bere aginduak,
denboraz gu izango
gera libratuak.
Aita Aizpuru eta...

Bederatziurrena
santuagorikan
al da izan Tolosan,
al da oraiñdikan?
Pasatuak aztutzen
zaizkidalarikan,
neretzat beiñtzat ezta
gozoagorikan.
Aita Aizpuru eta...

Egunean lau sermoi
egiñaz bakoitzak,
konfesiya eta
gañerako gauzak,
guri sartu azitzen
Jaungoikoan itzak,
urratu dira artzai
dontsuen biyotzak.
Aita Aizpuru eta...

Errukiko Etxean
egiñaz jan ta lo,
emanaz orrelako
bi milla ejemplo,
nola ez giñaden gu
aitortzera joango
ta ez giñezten pozaz
errubak esango?
Aita Aizpuru eta...

Kendu ezkeroztandik
dozena bat gaizto,
lotsatzen diradenak
egitea salto,
Moraytak dauzkalako
loturikan preso,
buru aizez betea
ezin dute jaso.
Aita Aizpuru eta...

Baiñan gañerakuak
ez dezagun etsi,
baizikan gurutzean
betiko itsatsi;
naiz Jesusen modura
bertan illtzez josi,
fedea ta euskera
ez galdutzen utzi.
Aita Aizpuru eta...

Goazen lotsatu gabe
guziyok batera,
bi artzai beartsubai
agur egitera;
goazen, goazen euskeraz
biyai kantatzera,
Jesusen Lagundiya
beraz onratzera.
Aita Aizpuru eta...

Bizi bedi gurutze
santuko fedea,
ta Jesusen Lagundi
fedetsu noblea;
bizi bedi euskera
ta bere legea,
bai ere, bai, bideko
gobernatzallea
Aita Aizpuru eta...

R. O. eta A.

El Correo de Guipúzcoa, 1900-III-19

¹ Jesukristoren legetikan kanpora al dago libertaderik inorenzako? (*El Cántabro*-ren oarra).

² Progatu eta bedeitán (*sic*) zuan bezela Mella aundiyak Korteko diputaduen aurrean. (Id.).

Jesusen Lagundiko Aita Aizpururi itz bi euskala bezela

Zergatik uste dezu naizela
gaur zure maitatzallea,
ni izan arren bada zurekin
iñoiz itzegin gabea?
Zeradelako Urrestilltar bat
ziñezko euskal-zalea,
Ama Euskeran itz ez titsuben
moduzko zabaltzallea.

Jakin dezazun bada nor naizen
naiz Tolosako semea,
naiz Ramos Azkarate Otegi,
gure izkuntzan zalea;
iduritubagatik batzuei
naizela doakabea,
naiz doatsuba naizelako ni
egiyan adiskidea.

Zu ere etzera nere moduban
erri osoen jabea,
baiñan bai iztun ederra eta
bildotxen ekartzallea;
bai eta ere Larramendiren
benazko jarraitzallea,
ni bezelako euskaldun motzen
artzai on erakuslea.

Argatik esan nai nizuke nik
zerala maisu nerean,
nere denboran nai nukiana
izan zure ikaslea;
baiñan ikasi naiagatikan
ez baldin banaiz trebea,
bakarrik izan bearko det nik
txori kantatutzallea.

Edozer dala zu izan zaite
Amaren sendotzallea,
gure Amatxo jakintsubaren
itzen agertutzallea;
izan aberats ta beartsuen
atsegin emantzallea,
euskera erakutsiyaz gure
animen garbitzallea.

Larramendiren denboran bazan
Ciceron euskerazkua:
Mendiburuko Aita Sebastian
Jesusen Lagundikua;
naiz bazera ta naiz ez bazera
zana zan bezelakua,
beintzat esango dizut zerala
iztun onenetakua.

R. A. eta Otegi.

El Correo de Guipúzcoa, 1900-III-25

Aizarnako erretore jaun On Jose Gil Agirrerri

Ogei ta amabi urte badira
ezagutu zinduztala,
da esatea zurekin zerbait
tratatu izan detala;
eta badakit bildotxentzako
artzai gozo bat zerala,
eta alderdi guzietara
nola zeran zu leiala...
benturaz kendu naiko zizuben
zuri bizitza bakarra.

Maketo batek zu ill nai arren
etzuben nai Jaungoikuak,
baizik lurrean gorde nai ditu
biyotz leialetakuak;
artzai guziyak gaur balirake
zu zeran bezelakuak,
burutik asi ta oñetara
guziro euskerazkuak,
Euskal Erriyak lirake izango
beti zorionekuak.

Dakitalako nai dizubela
artalde Aizarnakuak,
dizkitzut bada gaur kantatutzen
biyotzez amarrekuak;
zurekin guztiz kontentu dauden
euskaldun guzirozkuak,
nai dutelako beti izan nai
egiyaren aldekuak,
dirade eta dira izango
artzaian kerizpekuak.

Zeradelako beti izandu
nere adiskide fiña,
pentsa ezazu nola ez detan
izango gaur atsegiña!
Nere ondoan (edo erriyan)
baldin zu bizi baziña,
zure etxeko atadiyan nik
joko nuke danboliña,
naiz aserratu Maketaniko
biralitako sorgiña.

R. A. O.

El Correo de Guipúzcoa, 1900-IV-1

Himnua edo kantua Lezoko Gurutze Santubari

Kantastea

*Izan dedilla mundua mundu
guziro bedeinkatua,
dedilla izan onratuba ta
osoro alabatua,
Gipuzkoako Lezon daukagun
gure Gurutze Santua.*

Bizi-modu okerren
zuzendutzallea,
da libertade egiazkoen
ekarritzallea,
gizondean egillea,
pekatuen iltzallea,
eta da mundu guziyen
kitapetzallea.
Da Elkartean salbatzallea,
da Eleizaren fundatzallea,
da biziyeuen galtzallea ta
animen zerutzallea.

Jaio baziñaden zu
gutziz beartsuba,
baiñan birtutez zereganatu
zenuben munduba.
Zer giñaden gu, zer, emen
zu lurreratu baiñon len,
deabruen kateetan
lotuta bageunden?
Bizierarik itxusiyenak
ziran orduko itxu aienak,
zuk erakutsi arte bildotxai
sinismen gizondiarenak.

Zergatik adoratu
zinduzten jendeak
Belengo inguruetakota ta
iru Erregeak?
Ziñalako Jaungoikua
zeruko ta mundukua,
umezurtzez jabetzera
etorritakua.
Ama garbiyan Seme garbiya,
onkeriolen argikariya,
esan diteke zure gurutzan
dagola illezkortegiya.

O Miragille aundi
guzizko goiena!
Zu zerade, zu, gizon denetan
gizon... gizonena,
santuetan santuena,
umanteetan umantena,
erregeen gañetikan
Errege zaudena.
Almentsuetan almentsuena,
done guziyen done lenena,
zaude esaten nundikan dagon
zerura bide laisterrena.

Alaz guziyaz zaude
larrugorrituta,
Judas ikasle saldinkariyak
dirutan salduta.
Arantzekin koroituta,
gorputza dena zaurituta,
zaude lapurren erdiyan
gurutz-iltzatuta.
Borrero beltzai barkaturikan,
begi dontsubak itxuturikan,
daukazu Lezo mirariyak
osoro otsaunditurikan.

Argatik nekazari
Kantaurikuak
dira guziro antziñatikan
zure debotuak.
Itsas-jende fedetsuak,
aberats ta beartsuak,
zu maitatu ezkeroztik
dira doatsuak.
Euskal ziñezko gañerakuak,
zure biyotzan alderdikuak,
dira zurekin bizi eta ill
nai duten guzierakuak.

Nai degu beti izan
kristau ondradubak,
baiñan izanik era berean
zure soldadubak.
Beto, betoz deabrubak,
tximisteetan guritubak,
ia kendutzen dizkiguten
sinismen santubak.
Bizi dan arte Euskal Erriya,
jainko paltsoen garailariya...
zu zerade, zu, beti izango
euskalen izar gidariya.

Bedeinkatu itzatzu
ibar-menditarrak,
lur-azpiratu ditzaten beti
sinistamen txarrak.
Zure gurutzan izarrak
dira Euskal Erri zarrak,
dira izan nai dutenak
zeruko maiztarrak.
Gurutzeakin oraiñ eta len
nola bat egin izan deguben,
ala glorira joan nai genduke
esanaz: amen, amen, amen.

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1900-IV-12

Piztu da Jesus!

Eriyotza bat lotsagarriya
Jesusi emanagatik,
judubak ustez birali arren
beti-betiko mundutik,
baiñan altxa da koroiturikan
piztuta illen artetik,
etsai dollorrak garaiturikan
alderdi guzietatik!

Len basatiyak¹ giñan jendeak
gaur gaude argiturikan,
guziro onra aundiarekin
osoro kristauturikan;
piztu da Jesus txit libertade
santubak banaturikan,
lege paketsu maitagarriyak
guretzat lajaturikan.

Piztu da Jesus guri jarririk
bi aldetako bidea,
esanaz zer dan betikotasun
edo eternidadea;
piztu da Jesus erakutsirik
nolako umilldada,
erakutsiyaz nola elkarri
guk egin karidada.

Piztu da Jesus omenaturik
baiñan ez berriz illtzeko,
baizik zerutik artaldeari
zintzoro begiratzeko.
piztu da Jesus guri kontuba
nai dubenian artzeko,
bildotx txit onak sariyatu ta
gaiztuak... kastigatzeko.

Alaitu gaiten, kristau maiteak,
gaiten alaitu guziro,
gure Jaungoiko errukitsuak
gaitubelako maitaro;
baldin ta baldin gu portatutzen
bagera emen zintzoro,
gero betikotasun guzian
biziko gera gozoro.

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1900-IV-15

¹ *Salvajes. (El Cántabro-ren oarra).*

Gipuzkuatarrak, bizi bedi euskera

Utrera-n edo nun demoniño
ote da bada jaiua
Matxinbarrenak ginballan daukan
erdal Diputaziyua?
On Manuel Sánchez Silva ta txirla
zalarik utreranua,
euskeraren borerrerua,
fueroen etsai arrua,
Matxinbarrena *duquenomandas*
da askoz borerrerogua.

Egiputzubak aitatzat jarri
zeiñ eta Matxinbarrena,
deitzen diyena aita denetan
aitarik goien-goiena!
Guziro maite dubelakoan
zartagiyaren kirtena,
ez du nai izan zuzena,
baizik maketo errena;
era berean da bere Ama
gorrotatutzen dubena.

Euskal pestetan sermoia egin
bear omen da erderaz,
ez dutelako ginballakuak
entenditutzen euskeraz.
A Matxin, Matxin, euskaldun gaizto,
Matxin Llorente Cánovas,
zedorri zaude esanaz,
guri arrazoi emanaz,
ginballarekin zeratelako
osatzen amaika Judas.

Ia ez ekarri oiei, maiztarrak,
Eguberritan kapoiak,
ikusitzeko bai al dakiten
egiten euskal sermoiak,
ia zerbait egin oien etxean
neskame edo morroiak,
ia, ia jan urdai azpiyak,
bi oñeko... arratoiak,
jakindu dedin ote dakiten
esaten euskal ipuiak.

Ama Euskeran aunditasuna
nai dute lurperatzia,
erdera eta erdal legeak
goi-gora altxatutzia;
dute nai gure Fuero ta beste
usariyuak illtzia,
gezurrakin bizitzia,
Satanas indartutzia;
da esatea: nai dutena da
guziyok maketotzia.

Gipuzkuatarrak, maita dezagun
benetan Ama Euskera,
eguzkiya ta izar guziyak
erori arte lurrera.
Diputaziyo txit goitubaren
erabakiyaz gañera
gu euskaldunak bagera,
goazen Amakin aurrera,
ez dedin entzun, ez, ez, beñere
euskal pestetan erdera.

Euskerazale batek

El Correo de Guipúzcoa, 1900-V-20

On Jose Urkia eta Arana zanari

Zenbat lan egin eta aldegin
ziguzuben zuk lurretik,
gezurra eta saltsa besterik
ez dagon ibar ontatik!
Ez ote ziñan zerura joan zu
Donostiyako uritik,
Elkanoren karrikatik,
bostgarreneko etxetik,
negar ta negar arkitutzen dan
familiarxoan ondotik?

Beintzat dakigu etziñadela
izandu euskal paltsua,
baizikan Done Martin Loinazen
seme txit birtuosua;
emaztearen senar ona ta
aita amodiyotsua,
adiskide bat gozua,
leiala eta zintzua,
eta nork esan etziñala zu
katoliko txit osua?

Karlista jaio, karlista bizi,
onra onekin ill zera,
pausorik eman gabetanikan
ezerengatik atzera;
baizik gazterik joan ziñaden zu
errege serbitutzera,
gezurra lurperatzera,
fueruak salbatutzera,
infernutarrak ill ezin duten
bandera sendotutzera.

Argatik negar egiten dizu
gaur zure Euskal Erriyak,
senide, aide, adiskide ta
zure lagun zar aundiyak;
Agor-illaren zortziyan jaio
zan gure Ama Mariyak,
Ama txit sortzez garbiyak,
Ama atsegingarriyak,
an ez bazaude laister ipiñi
ditzala zugan begiyak.

**Adiskide batek:
Ramos Azkarate.**

El Correo de Guipúzcoa, 1900-IX-13

A, Patxi Silvela,
gezurran txapela!
Ezagun dezu iya
illean zaudela. Bai!
Zure Gernikako
eskribatzia
nork nai dezu emen
sinistatzia?
Arbola txin santuba
zuk beneratzia,
al dezu uste dala
jolasatzia?
A, zorigaiztoko
otso gosia!
Al dezkiyotzu on
burlatutzia?

Badezute maite
ta nai badezute,
lengo eran agudo
jarriko dezute. Bai.
Bota lur azpira
zuen katea,
ta utzi euskalai
libertadea,
Dadukagubelako
guk eskubidea,
nai genduke gozatu
bizi ohea.
Baiñan zuen tripak
dira aundiyak,
libre lajatzeko
ibar mendiyak.

A, a, Villaverde!
Askoz dezu obe
Gernikara joatea
maskararik gabe. Bai.
Zuk gure Aritza
alabatzia,
ta euskal legeak
altxatutzia...
Ez al da ori guri
illea artzia,
ta itz-ontzi guziyak...
desonratzia?
Ezagutzen degu
zuen koipea,
dalako puzuniz
bete-betea.

Zure esanikan
ta eskriburikan
ez degu sinistatzen
ezerengatikan. Ez.
Gauza bat esan ta
bestea egin...
Villaverde lasai
jan ta... jan dabil.
Euskal Erri maiteak
nai lituzteke ill.
Naiz koipe askorekin
emen itzegin,
zoazte emendik
alík laisterren,
arbolaren zañak
lertu baiñon len.

Euskaldun batek

El Correo de Guipúzcoa, 1900-IX-22

Lezoko Gurutze Santubari erregu bat

Urre-illaren 14-an 1900-garrenge peregrinaziyuan

(Aita Mendibururen doñuan)

O Lezoko Gurutze
santuen santuba,
Kantauriko ibar-mendiyen
Jaungoiko altsuba!
Euskal Erri fedetsuba,
Euskal Erri indartsuba,
sendakiñan paltan dago
gutziz makurtuba.
Ai, ai, Gurutze miraritsuba,
iberotarren gorde-lekuba!
zerengatikan dadukazu zuk
euskera desanparatuba?

Artu ditugulako
erdal blasfemiyak,
anbat gaur negar ta negar daude
euskal barrutiyak.
Gure Fuero maitatiyak,
gurutzetik etorriyak,
daude samiñ, daude eri
eta elbarriyak.
Blasfemi zikiñ nazkagarriyak
artutzeakin Euskal Erriyak,
gaude sufritzen izugarrizko
naigabe ikaragarriyak.

Nola zuk guri eman
zorian lenguak,
lurperatutzen ditugun arte
blasfemi morduak?
Baiñan euskal blasfemuak
dira pizti... txarraguak,
erbestetar danak baiño
ero gaiztoguak.
Ez federikan, ez euskerarik,
ez onrarikan ta ez Fuerorik;
ez dute maite blasfemiya... ta...
erdaldunkeriya besterik.

Beragatikan entzun
eiguzu ojuba,
animatikan maite zaitugun
Gurutze dontsuba!
Nola zeran zu justuba,
errukitsu onraduba,
arren,s ontzat artu zazu
gure erreguba:
sendotu zazu Euskal Erriya
biurtu arte onrategiya,
Erniyo-pean usteldu dedin
blasfemi desonragarriya!
Ala gerta dedilla!

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1900-X-14

Lezoko Gurutze Santubari

Erregu bat Urre-illaren 14 an 1900
garrengo Peregrinaciyuan

(AITA MENDIBURUREN DOÑUAN)

¡Oh Lezoko gurutze,
Santuen Santubal
Kantauriko Ibarmendiyen
Jaungoiko altsubal
Euskal-erri fedetsuba,
Euskal-erri indartsuba,
Sendakifan paltan dago
Gutziz makurtuba:
¡Ay! Ail Gurutze miraritsuba,
Iberotarren gorde-lekuba!
¿Zerengatikan dadukazu zuk
Euskera desanparatuba?

Artu ditugulako
Erdal blasfemiya,
Anbat gaur negar, ta negar daude
Euskal barrutiya:
Gure Fuero maitatiya
Gurutzetik etorriya
Daude samiñ, daude eri,
Eta elbarriya.
Blasfemi zikif neakagarriya
Artutzeakin, Euskal-erriya
Gaude sufritzen izogarrik
Naigabe ikaragarriya.

¿Nola zuk guri onan
Zorion lengua
Lurperatutzen ditugun arte
Blasfemi norduak?
Baifian Euskal blasfemuak
Dira pisti charragua,
Erbestetar danak kaiño
Ero-gaiztoagua.
Ez Federikan, ez Euskerarik,
Ez onrarikan, ta ez Fueroirik;
Ez dute maite blasfemiya... ta...
Erdaldukeriya teterik.

Beragatikan entzun
Eiguzu ojuba
¡Animatikan maite zaitugun
Gurutze dontsubal
Nola zeran zu justuba,
Errukitsu onraduba,
Arren ontzat artu zazu
Gure erreguba:
Sendotu zazu Euskal-erriya
Biurtu arte onategiya;
¡Herniyo-pean uzteldu dedin
Blasfemi... desonragarriya!
¡A! gerta dedilla!

R. A. ETA O.

El Correo de Guipúzcoa,
1900-10-14 (facsimil).

Tolosako Udaletxea, Ramos Azkarateren garaian.

(Liburu ontatik: Jose Maria Tuduri Esnal: *Argazkiak, Tolosa, Fotografías (1842-1900).*)

Irugarren Ordenako nere anai-arrebai

Zer maite degun gipuzkoatarrak?
Jaungoikoaren Semea,
pekatariyak galararikan,
zeru aldeko onrea!
Gaur zortzi Lezok bazirudiyen
Paradisoko lorea,
lore erdoirik gabea,
lore izarrez betea.
An bildurikan izugarritzko
ziñezko euskal taldea,
onraturikan altxa genuben
zerutarraren fedea.

Amalau milla euskal leñargi¹
aberats ta beartsubak,
gazte eta zar, gizon ta andre
guzirozko fedetsubak,
nola genduzkan pozarez pozaz
biyotz gureak sutubak,
gure orduko kantubak,
zerubak bedeinkatubak,
zer pozarekin entzun zituben
Gurutze santu-santubak,
ainbeste milla mirari egin
dituben Jainko altsubak!

Bildubagatik Lezo txikiyan
ainbeste milla euskaldun,
nola erdaldun mordollorikan
geren artean ez gendun,
an gozatu zan pake santuba
al da gozatutzen iñun?
Nola guk onra nai degun,
nun-nai gera gu ezagun;
argatik oraiñ goi-mallatikan
gozoro kanta dezagun
Luzifertarrak bakar-bakarrik
bititzen dirala illun...

Bizi dedilla fede santuba,
dedilla bizi euskera!
Altxa dezagun Lezon bezela
noiznai Jesusen bandera.
Goazen Lezoko artzai aiekin
San Frantziskoren larrera;
goazen gu beti aurrera
Luzifer oiñperatzera.
Jaungoikoa ta euskeran alde
gudan galdutzen bagera,
gero betikotasun guziyan
zeruban biziko gera.

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1900-X-21

¹*Nobles.* (Egillearen oarra).

Bizi bedi euskera

Donostiyako uriyan bada
Artzai Onaren eliza,
ederra baiñon ederragoko
zeru-bideko arraitza.
Antxe ill onen amalaubean
ordu bi nintuben pasa,
entzunaz bertan bi meza,
ai ura igande goiza!
Ango euskeraz kantatutziak
itsatsi ziraden poza,
eta gaur ere zoraturikan
dadukat nere biyotza.

Bedeiñkatubak izandu bitez
an dauden abade jaunak,
Ama Euskera maitatzen duten
egiyazko euskaldunak.
Onragariyak dira alako
ministro Jainkoarenak,
Amaren alde daudenak,
.....¹
blasfemiyarik ez duben Ama
onratzen badakitenak,
dirade Ama diztiatutzea
lotsatzen ez diradenak.

Nola lotsatu leitezke bada
apaizak Jaunan arraitzan
onratutzia santu guziyak
onragarrizko izkuntzan?
Zergatik ez du Ama Euskerak
bizitu bear eleizan,
zerutik etorri bazan
Egille Dontsuban gisan,
Sánchez Silva bat lurran azpiyan
ibillitu dedin dantzan,
ta Cánovas-ek euskerantzako
Requiem... kantatu dezan?

Artzai Onaren eleiztar aiek
badute Ama onratzen,
Ama eztitsu jakintsubakin
dute jendea gozatzen.
Diyelakuan apaiz batzubek
euskeraz erakutsitzen,
badiyet pozaz kantatzen,
diyotet erregututzen
ez nekatzeko Ama garbiya
gozoro diztiatutzen,
euskaldun fuero santu-santubak
Elizan piztu ditezen.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1900-X-28

¹Inprentaren utsegitez-edo lerro bat falta da emen.

Orbeko Kontxita eta Vives Cañamás zanari

Zeruko Ama Sortzez garbiyan
aingeru dizdizariya,
erru gabeko mirabe gazte
argiya eta garbiya,
Baldepinako Markes leialan
alaba onragarriya,
guzirozko ongarriya,
katolika txit aundiya,
joan da mundutik triste utzirik
Murgiako jauregiya,
lajaturikan negar egiñaz
Astigarraga guziya.

Negar egiten badiyo ziñez
Astigarraga osuak,
nola ez dira miñez arkiko
guraso birtuosuak?
Nola ez dira samiñ egongo
bere senide gozuak,
aide amodiyotsuak,
.....¹
gogoraturik aiñgeru arren
mundu ontako pausuak...
oroiturikan Kontxita zanan
doai guzizko altsuak?

Euskaldun jaijo, euskaldun bizi
zalako Doña Kontxita,
zalarik bere jatorritikan
aberatsa ta... pollita,
il zan, eriyotz onen-onena
egiten erakutsita.
Joan zan aiñgeru jantzita,
mundu paltso au utzita!
Arkitutzen da eliz barruban
begi ederrak itxita,
bere birtute txit doatsubak
Murgian daude josita.

Baiñan zanaren anima orain
arkitutzen da zeruan,
errurik gabe bizitu izan
zalako beti munduan;
Ama Mariya Sortzez garbiyak
anbat dauka gaur kolkuan,
kutuntxo baten moduan,
gorozki bero-beruan;
antxe gozatu dedilla bada
betikotasun osuan,
bere aitona leial-leiala
daukala beti onduan

R. Azkaratekuak

El Correo del Norte, 1901-I-25.

¹Inprentaren utsegitez-edo, lerro bat falta da emen.

Arrantzale gizarajuak!

Kosme Damian Txurrukakoan
erritar doakabeak¹,
kristau fedetsu, kristau beartsu,
bearran adiskideak,
euskera beste izkuntzik maite
etzuten arrantzaleak,
itxaso-gizon trebeak,
Kanta-uriko loreak
ur gazyakin beti burrukan
ibiltzen ziran jendeak,
arraiak dira ogei eta bat
euskaldun aien jabeak.

Gogoratuko dira Bermeo,
Antxobe eta Algorta...
larunbat santuz zutelakuan
izandu negar galanta;
iruretatik galdu ziraden
larogei eta amaika,²
zenbat seme, zenbat aita,
Jaungoiko maiteak naita...
itxaso baztar euskerazkotik
diraden munduban palta!
Motrikotarrak ere ederra
zuten aurreko lanbata!

San Jose deitzen ziyen txalupan
Motrikutar fedetsubak,
larunbatean ogei ta batak
izandu ziran galdubak;
denak uretan eman zizkiyen
Jaunari beren kontubak,
arrantzale koitadubak,
euskal-zale onradubak,
utzirik beren familitxuak
emen desanparatubak,
ditu eraman berarengana
Jaungoiko santu-santubak.

Zenbat alargun, zenbat umezurtz
ote daude gaur negarrez,
putzu aundiyak egiteraño
samintasanun indarrez?
Ama gaixuai ume gaixuak
esango diye: «Aitik ez!».
Amak orduban oñazez,
jantzi ondoren soiñ beltzez,
diye esango: «Gu bete arren
naigabez eta ekaitzez,
kantauritarrak lagun egingo
digute guri biyotzez».

Ramos Azkaratekuak

El Correo del Norte, 1901-II-5

¹ *Desventurados*. (*El Cántabro*-ren oarra).

² *En mi parecer*. (Id.)

On Pedro Jose Uranga eta Olasagirre zanari

Tolosan jaio euskaldun eta
Tolosan bataiatuta,
Tolosan bizi luzaroan ta...
kanpotan ibillituta.
Berriz etorri onuntza eta
berrari jarraituta,
berrarekin piztuta,
pixkabanaka goituta,
paper-ola bat artuta,
nagusitzari elduta;
joan da bai joan da Belauntzatkan
bi bider aitonatuta,
larogei ta bat urte osuak
munduban igarotuta.

Familiya txit izugarriya
izandu zubelarikan,
etzuben bada seme denetan
ikusten sobranterikan;
nola andrea ala bineak (*sic*)
maitatzen geiagorikan...
senar gozoagorikan...
aita eztitsugorikan...
nagusi bat oberikan...
ez det sinisten danikan.
Langille zar ta elbarriyentzat
biyotz biguñagorikan,
paper-oletan ote da izan
beste bat alakorikan?...

Katolikua bezela berriz
utzi deiotan geldirik,
ez dubelako Uranga zanak
alabantzaren bearrik;
politikako gauzetan ere
nola laja ez isillik,
ezpaldin bazun erdoirik,
ez eta tranpan apurrik,
ez bazuben atsegiñik
etzubentian berririk?
Gai ontan beintzat Jaunan aurrean
ez dauka ikuskizunik,
samintasuna franko munduban
igarozitubelarik.

On Jose Joakin apaiz eginta
gozatzen zegoanian,
(lendabiziko meza ematen
ikusitondorenian),
famili guztiz maitagarriya
lajaturikan lurrian,
dago gaur leku obian,
zerubaren barrenian,
Done Pedrokin batian,
Ama Mariyan aurrian.
Antxe gozatu dedilla bada
betikotasun guztian,
munduban utzi zuen bandera
andik sendotu nayian.

Ramos Azkaratekuak

El Correo del Norte, 1901-II-20

Errezatzera, errezzatzera

Gure aitona, gure guraso,
gure anaiak ziranak,
beren biziya onrarenegatik
munduban galdu zutenak,
martir ill arren ez baziraden
santubak bezin zuzenak,
etziran kristau errenak,
ez eta gizatzarrenak;
baizikan izan ziradelako
fedetsu mardul gizenak,
ditugu onratzen urtero-urtero
aien ordeake (*sic*) gaudenak.

Al da munduban artalderikan
gurekin berdintzekorik,
badubenikan ildakoentzat
gure begiramenturik?
Pekatariryak aundiyegeiyak
gu ere geradelarik...
bai al da inun ardirik
gu baño zintzoagorik?
Artzaiak andik... agindu eta
kunplitzen badakiyenik,
ipiñi gabe aitzeki edo
beste tranpazko trakarik?

Epa-ill edo Martxo-illaren
amarra da guretzako
guregatikan il ziran denak
benetan onratutzeko;
emen sufritzen an sufritutzen
daudenak sendatutzeko,
gogotik errezzatzeko,
Jaunari erregutzeko;
mezan premiyan dauden animak
len-bait-len zeruratzeko,
da esatea Garbitegitik
glorira biralitzeko.

Beragatikan goazen bada gu
asabak onratutzera,
bakoitzak bere deboziyua
deguben elizetara:
goazen gu gure Jaungoikoaren¹
aurrez belaunikatzera;
goazen gu eskatutzera
edo erregututzera
eraman ditzan anima aiek
zerura gozatzera,
(gure istori eder-ederra
geiago edertutzera).

R. A.

El Correo del Norte, 1901-III-11

¹ *El Correo del Norte*-k: ¡Goazen! gu gure Jaungoiko.

Felizidade edo doatsuerak

Ez banizuke gaur kantatuko
zortziko euskerazkua,
biyotzarekin moldatutako
guzizko egiazkua,
aserratuko litzake noski
San Jose gloriosua,
Ama Mariyan Senar doatsu
zerutar bertuosua.

San Joserekin eta zurekin
ez det nai aserratzia,
baizik biyokin txit adiskide
munduban bizitutzia;
nai det Goikuan laguntzarekin
gaur zuri kantatutzia,
zortzikoakin zuri mesede
aundiyak pagatutzia.

Ta zu izanik adiskide bat
bizi benetakua,
beti deituko dizutana nik
ongille biyotzekua,
ez al ziñake aserratuko,
laguntzalle ziñezkua,
ez badizut nik gaur kantatutzen
merezi bezelakua?

Nai det zu ondo bañon obeto
munduban ikusitzia,
osasan eta ontasunetan
biyetan sendotutzia;
nai det ni bizi naizen artean
zuri felizitatzia,
ta zuk zorion guzi-guziyak
luzaro gozatutzia.

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1901-III-21

Ez du esaten zorionak nori ematen dizkion; baiña Jose Elozegi jauna izan-
go da, onen santu-egunean bein baiño geiagotan ala egin zuan eta.

Zuzendua: 4/4: biyetan sendotzia.

Jesukristo gure Jaunaren gurutzeko zazpi itzak

Lenengo itza

Nere Aita, barka egiezu ni onela tratatzen nautenai, bada ez dakite zer

egiten duten

Kantatzekua

O artzai umill, artzai zerutar,
Jaungoiko benetakua,
beartsurikan bada munduban
beartsu egiazkua!
Gurutzetikan zintzilik zauden
eguzki Belenekua,
donekar¹ Israelekua,
illargi Golgotakua,
erakutsirik mundutar denoi
zeruko amodiyua,
zaude eskatzen borroentzat
Aitari barkaziyua.

Bigarren itza

Gaur egongo zera nerekin batera
Paradisuan.

Kantatzekua

O gure Jesus txit errukitsu,
Jesus beneragarriya,
lapur onantzat bezela izan
zazu gure errukiya;
ona besterik ez dakizuben
gure gidari argiya,
okerran zuzendariya,
maiteen maitategiya,
nola ez diguzu bada egingo
Paradisuan tokiya,
baldin ta baldin guregaitan
bazaude iltzez josiya?

Irugarren itza

Ama, orra or zure Semea;

Juan, orra or zure Ama

Kantatzekua

Zer samiña ta zer tristea dan
gaurko zure agoniya,
negar egiñaz jarritzeraño
zure Gurutze-mendiya!
Alaz guziyaz poztu nai dezu
Amatxo garbi-garbiya,
Amatxo eri-eriya,
Amatxo errukarriya.
Poztu nai dezu, Ama bezela,
Done Juan maitagarriya,
zuri begira urtutzen dagon
santu begiragarriya.

Laugarren itza

Nere Jaungoikua, nere Jaungoikua!
Zergatik desanparatu nazu?

Kantatzekua

O gure Jesus, Jesus ta Jesus,
gure artzai on maitia!
Ez al dakizu zer dan Zeruko
Aitaren borondatia?
Nunbait ark nai du zuk orrenbeste
oñaze sufritutzia,
zuk gu erredimitzia
eta zeruratutzia.
Nai du gurutze santu orretan
bertan odol-ustutzia,
bai eta ere arratsaldeko
iru ordutan iltzia.

**Bostgarren itza
Edarri naiz**

Kantatzekua

O Jesus ona, zer da ordea
daukazuben edarriya?
Zer da ordea zere barrenen
senti dezuben premiya?
Eguzkiyaren azpi guziya
nola daukazun bustiya
emanaz odol garbiya,
zuretzat irabaziya,
gure pekatu aundiengatik
zuk eman arren biziya,
ardi batzuek galdutzea da
zure edarri larriya.

**Seigarren itza
Kunplituba edo egikarituba
dago guziya
Kantatzekua**

Zu era ortan ikusitzia
Erodesek du atsegin,
Lonjinos ere lantza zorrotz bat
odoldu naian badabil;
nola Anasek ala Kaifasek
pozaz badute irakin,
baiñan Pilatos nun dabil?
Eskuak garbitzen al dabil?
Judas paltsoa, etoi gaiztoa
zokorik zoko zer abil?
Jauna salduta, diruba artuta,
ere buruba nai dek ill?

Euskal Erria, 1901

Onen aldaketak: 1/1: O gure artzai, artzai zerutar; 1/2: Jaungoiko
Jaungoikozkua; 1/10: izaten amodiyua; 2/5: ogiya bañon gozoagoko; 2/6: gure
janari garbiya; 2/7: o gure zuzendariya; 2/8: zeruko maitategiya; 2/9: Nola ez

**Zazpigarren itza
Nere Aita, zure eskuetan utzitzen det
nere espiritu edo bizikaia
Kantatzekua**

Ill bearrakin nabarmendurik
ugeldu eta zauriyak,
biyotza lantzaz pasatu dizu
Lonjinos lotsagarriyak;
ikusirikan orañ guk ere
odolezko iturriyak,
oñazez gaude eriyak,
lurreko zure ardiyak;
daude antsiyaz itxasua ta
munduko ibar-mendiyak,
diradelako itzaltzen asi
zure begiyen niniyak.

El Correo de Guipúzcoa, 1901-IV-4

bada zuk guri egin; 3/1: Zer samiña, zer tristea dan; 3/9: Nai dezu poztu Ama bezela; 5/2: zuk daukazun egarriya; 5/3: zure burutik oñetaraño; 5/4: baldin badator euriya; 5/5: Eguzkiyaren azpiya nola; 5/6: daukazun ongi guztiya; 5/7: birtutez irabaziya; 5/8: kristauturik basatiya; 5/9: artdaldearengatik ematen; 5/10: dezularikan biziya; 5/11: arkume batzuk galdutzea da; 6/8: esku garbitzen al dabill?; 7/1: Nabarmendurik oñazeakin; 7/5: ta ikusirik oraiñ guk zure 7/7: gaude samiñ ta eriyak; 7/8: egiñaz antsi aundiyak; 7/9: Daude negarrez itxasua ta; 7/11: zuazelako estalitzera; 7/12: begiyetako niniyak.

¹ *Soberano. (El Cántabro-ren oarra.)*

Bizi bedi euskera

«Zergatik ez du Ama Euskerak bizitu bear Eleizan?»

Urri-illean galderatxo au egiten jardun banintzan, galderatxoa norbaiti miña ematekoa ote zan?

Ez nago beintzat kezketan, ez eta ere zalantzan, nola ez nabillen infernubantzat pekatariyen arrantzan, bizi dedilla Ama Euskera nai det nik arretaz esan.

Bedeinkatubak izandu bitez apaiz jaun euskal-zaleak, naiz izan gure etsaiak eta¹ orobat adiskideak; euskera maite duten apaizak dira Amaren loreak, oituran gordetzalleak, onraren maitatzalleak, Aldeegiko² Iriondo ta gazte predikatzalleak dirade beren Euskal Erriyan benazko onratzalleak.

Blasfemirikan ez duben Ama euskalak gorrotatzia...

edo elizan nai ez dutenak euskera bizitutzia...

Ez al da bada Euskal Erriyan etsaiak lagundutzia, Ama ez maitatutzia, Ama ez amatutzia?

Ez al dakigu ez dan guretzat euskera lurperatzia, nola dan gure oiturak eta euskaltasuna galtzia?

Ama Birji³

arki nitzan Aldeegiyan, goizean meza nagusiyan ta arratsaldeko sermoian; jaun On Toribio eta Uranga eliz begiragarriyan, bakoitza bere aldiyan, euskera garbi-garbiyan, aiñ gozo zuten biyak ipiñi fede santuba goi-goian, zeñen oroitz ura nai nuke gorde biyotzan erdiyan.

Zenbat on egin lezakean gaur
apaizak euskerarentzat,
Amasan praile bati entzuna
kontatzia on deritzat:
«Maisubak asko dezateke, bai,
egin gure Amarentzat;
baiñan geiago apaizak,
garaiturikan ekaitzak,
egin lezake euskerarekin
euskaldun erriyarentzat,
euskal jendeak ditubelako
naiago Amaren itzak».

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1901-IV-6

Zuzenduak: 1/5: galderatxoa norbait miña; 1/6: emateko eta san? 4/4:
Juan on Toribio eta Uranga.

¹Politikan. (*El Cántabro*-ren oarra).

²Léase Alegría. (Id.)

³Zimur batengatik ezin lerro au osorik irakurri.

On Biktor Pradera eta Larunbe jaunari

Poztu zaitea, poztu,
On Biktor Pradera,
deitubaz: «Bizi bedi
Fueroen bandera».
Zu bota naiagatik
etsaiak lurrera,
zuk etsai denak bota
dituzu oiñpera.
Kopeta garbiyakin
joan zaite Kortera,
garait-ondo¹ goiena
erakutsitzera.

Liberal katoliko
ta abantzatubak,
masoi ta... Nosedaltar
elkarganatubak,
arkitzen ziralarik
diruz apaiñdubak,
On Karlosen artalde
gutziz fedetsubak,
gogoratubaz bere
Fuero zar santubak,
zuretzako zeuzkaten
boto indartsubak.

Argatikan ditu il
bandera txuriyak,
ez al zekiyen bada
On Migel argiyak
indartsubak dirala
jende menditiyak,
ta geiago baliyo
dubela egiyak,
lagundu ziyolarik...
Nosedalkeriyak?²

Alaz guzi-guziyaz,
bear dan moduban
lagundutzen diyogu
guk sentimentuban;
Nosedaltar oiekin
badabil tratuban,
edo fiyatzan bada
oien aginduban...
obe du, bai, iduki
diruba zakuban,
eta pakean bizi
fabrika barruban.

Ta zuk, gure On Biktor,
Biktor argitsuba,
Ugarte gizatzarran
mallu indartsuba...
zeradelako bada
gizon fedetsuba,
guzizko argidotar
eta jakintsuba,
Kortean erakutsi
zazu tellatuba
nola daramakizun
lorez apaiñduba.

J. A. Goiko-etxeokak

El Correo de Guipúzcoa, 1901-V-30

¹*Triunfo.* (*El Cántabro*-ren oarra.)

²Gaiñontzeko bertsoak amabina lerro dituzte; onek, berriz, amar. Ziur aski, moldiztegiaren utsegiña izango da.

**San Inaziori bere martxa
edo joaira ederrian**
(Azpeitiyari donkitua)

Inazio!
Jarri zaite begira,
zure Euskal Erriya
zerutik,
euskal leiatillatik,
gaitzatzun ikusi
nola geran bizi,
gaitzatzuben gorde
erdaldundu gabe;
prest gaude
Ama zarraren alde,
naiz bizirikan erre.
Euskal txar *Tankredo*
(edo Unamuno)
mundu onetako
infernuban dago,
agerturik euskeraren borrero
bizi-
Ez lotsatutzia,
onra saldutzia,
Aman eriyotza
aurrak eskatzia!
Nai du erdaltzia,
euskera galtzia,
gu gerran jartzia,
zikin bizitza,
moro biurtzia
ta judastutzia;
euskal guzi-guziyok
madarikatzia
eta kondenatzia, bai, bai, bai!

Argatik
zure jaiot-erriyan,
Izerraizko mendiyen,
diyogu
juramentu azpiyan:
Gerade euskalak,
euskaldun kabalak,
ibero-zar-zarrak,
ibar-menditarrak;
gerala
Amarentzat leialak,
onra-zale zabalak.
Gera fedetsubak,
gera indartsubak,
gera paketsubak,
gera onradubak,
bañan utzi ezkeroztik pakian,
lenian.
Gu gañerakuan,
oraindañokuan,
zer izandu geran
daukagu goguan.
Iñigo maitia
obe da iltzia,
ez onra saltzia,
ez erdalduntzia,
ez traidoretzia,
Unamunotzia;
ez madarikatuta
kondenatutzia.
Arren, jetxi zaitia, zaitia!

R. Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1901-IX-29

Unamuno Bilbon, 1901-VIII-26-an itzaldia egiña zan, euskera galtzera zijoala eta abar esanez. Au izan zan Ramos Azkarateren erantzuna.

Irun edo Urantzuko karlista gazteriyari

Zuen balore neurri gabeak
jarri azi nau kantari,
zarra naiz baño kantatu bear
diyot gaur gazteriyari:
Otsa-illaren amaseyian
testigu nintzan neroni,
nola benetan nai diyozuten
errege bidezkoari.

Guziro maite dituzutela
Jaungoikua ta Fueruak
zaudete bada garbi esanaz
karlista Urantzukuak;
Olazabalko Tirso jaunaren
erritar euskerazkuak,
zuek zerate Arbelaizko
zalduna bezelakuak.

Masoneriyak zañak egin ta
daukazkin erri batean,
Maketaniyak piper miñ-miñak
dauzkan uri leialean,
arrotz gaiztuak zuen dirubaz
gizentzen diran lurrean,
zuek denboraz bear dezute
jarri guziyen gañean.

Nola etzerate bada jarriko
infernutarren gañean,
bizi eta il nai badezute
Jaungoikoaren legean?
Txit aberatsak ez bazerate
latzak zerate lanean,
eta alferrak bearko jarri
denboraz zuen mendean.

San Martzialko gerrero aien
semeak nola zeraten,
San Martzialen karrikan bertan
zerate bada bildutzen;
masoneriyak ta piper miñak
etzaituzte, ez, izutzen,
baizikan zuen elkartasunak
ditu etsaiak bildurtzen.

Egin zizuten sermoi eder bat
gure On Biktor Praderak,
esanaz zenbat alderdi eder
dituben gure banderak;
laister goi-goian kanta dezaten
fedek eta euskerak,
saiatu gaiten ziñez garaitzen
ganbela-zale alferrak.

O. A. R.

El Correo de Guipúzcoa, 1902-III-2

Doña Maria Teresa Orbe eta Cañamás zanari

Santiago-mendi, Ametza-gaiña
ta uriyaren erdiyan,
Astigarraga izendatzen dan
uri atsegingarriyan,
Baldespinako markes leialen
jauregi onragarriyan,
daude tristura aundiyan,
oñazez urte t' erdiyan;
bi aiñgeruben gorputzak nola
dauzkaten gaur lur azpiyan,
nola ez dira bada egongo
miñez iltzeko zoriyan?

Zer kantatuko dizut bada nik,
Doña Maria Teresa,
banaiz ni aula, banaiz argala,
banaiz kantari traketsa?
Zer kantatuko dizut ordea
banaiz gizon ezereza,
eta banaiz moldakaitza
goitzeko zure bizitza?
Bañan leialak ditutalako
anima eta biyotza,
al dan bezela moldatuko det
zuretzako nik oroitza.

Gaitz gaizto batek ill azi eta
eraman zaitu mundutik,
animatikan maite zenuben
Aitorren Euskal Erritik;
aldegin dezu goiko zerura
munduko Paradisotik,
Murgiako jauregitik,
famiyaren erditik.
Eta an zaude loreturikan
alderdi guzietatik,
aitonari ta Kontxitatxori
eldubaz lepo-lepotik.

Gozatu zaite bada zu antxen
betikotasun osuan,
txit ona izan ziñadelako
munduko Paradisuan;
goza zaitezte ziñez irurok
loretegi doatsuan,
dala Amaren besuan
edo beraren kolkuan,
ta erregutu Amari
iduki gaitzan goguan,
ibar-mendiyak ipiñi ditzan
denboraz pake gozuan.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1902-VII-27

Maria Teresa Orbe y Vives de Cañamás andereñoa 1902-VII-19-an il zan,
ogei ta bi urterekin, Astigarragako Murgia jauregian.

Tolosako Kantaritalde eta bere zuzendariari

Felizitatu bear dizutet
lenengo garait-ondua¹,
dezutelako Tolosarentzat
ekarri onra mordua;
bada Tolosa ta tolosarra
diyetan amoriyua
nola dan guztiz berua,
izugarrizko sendua,
ta naizelarik gañera berriz
Arotz-kalean jaiua,
kantaritalde sariatuba²
onratuzera nijua.

Zuk, zuk benetan dezu onratu
Tolosa birtuosua,
Beotibarko umant aundiyan
erri txit gloriosua;
Andia eta Idiakezen
erri onradu altsua,
zaldunen Paradisua,
erri paketsu gozua,
izerdiyakin bizitu oi dan
uri leñargi³ osua,
da oraiñ ari onratzen bere
kantaritalde zintzua...

Naiz Españiyan ta naiz Frantziyan
al da kantaritalderik,
zu lotsatuko zaitubenikan
zu zeran bezin gazterik?
Emeretzi bat illabetetxo
dituzu bakar-bakarrik,
eta al dago dudarik
aur bat zerala oraiñdik?
Alaz guziyaz zuk Donostiyan
onreak irabazirik
ziñan etorri, beste zenbaiti
kantatzen erakutsirik.

Nola etzaitu zu onratuko
erri eder maitatiyak,
zuk onratutzen badituzu gaur
tolosar guzi-guziyak?
Nola ez dizu gaur kantatuko
zuri Uzturre mendiyak?
Nola ez ibai Oriyak
eta Araxes garbiyak?
Nola ezpada errekak eta
iturri zar ta berriyak
ez dizkitzute erakutsiko
beren atsegin aundi yak?

Zeñek ez du gaur bada altxatzen
Mokoroako Eduardo,
baldin Jurado guziyengandik
txit onratuba badago?
Gorriti zana, Gorriti zana
oñen gañean balego,
maite bazuben lenago
gaur luke bizirik jango.
Eta nola ez bere ikasle bat
izarraturik biziro,
bere moduban goi-malletara
igotzen asi bazaio?

Pozaz negarrez felizitatzen
dizut nik animatikan,
zure ta nere iritzi denak
alde bat lajaturikan;
ta esan zaiezu lagun guziyai
lotsatu gabetanikan,
Jaungoikoarengatikan,
bañan nere partetikan,
Azkarateko Ramos pobrea
berez izanagatikan,
zuri bezela doatsututzen
diyela biotzetikan.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1902-XI-31

¹ *Triunfo.* (*El Cántabro*-ren oarra.)

² *Premiado.* (Id.)

³ *Noble.* (Id.).

Matxinbarrenaren Ebanjeliyua

Ni naiz, ni, Matxinbarrena,
eta ez euskal onena,
baizik naiz txarren-txarrena
nerau arritzen naizena.
(*Rau, rau, rakataplau,*
birtutez biartsubena?)

Ez kitorra ta zorua,
baizik naiz karramarrua;
naiz ni maketo arrua,
Sánchez Silva-ren primua.
(*Rau, rau, rakataplau,*
Utreran bertan jaiua?)

Ni ez naiz aberatsena,
baizikan naiz pobreena,
naiz ni guzizko zekena,
dollor guziyen kirtena.
(*Rau, rau, rakataplau,*
Fuerorik nai ez dezuna?)

Ez da Utreran jaiua
nere Konstituziyua;
da Kadizko deabrua
nere santu sagradua.
(*Rau, rau, rakataplau,*
Botellas-en kuñadua?)

Ez det nik bear Fuerorik,
ez eta gauza zuzenik;
ez det nik maite euskerik,
ez ere Euskal Erririk.
(*Rau, rau, rakataplau,*
zure gilborra bakarrik?)

Izan naiz Isabelena,
bai ere Serranorena;
ondoren Castelarrena
ta gaur naiz Alfonsorena.
(*Rau, rau, rakataplau,*
al zera edoziñena?)

Ez banu maite gilborra,
nola orla jo danborra?
Naiz ni guztiz bizikorra,
Fuero-iltzalle gogorra.
(*Rau, rau, rakataplau,*
itzontziya ta kitorra?)

Naiz bada edozeñena,
ez naizelako zuzena;
banintz ni On Karlosena,
nola izan onen gizena?
(*Rau, rau, rakataplau,*
nola da zure izena?)

Don Pepe Botellas zana
da nere izen laztana;
maketoz egiñik lana
etzait paltatzen zer jana.
(*Rau, rau, rakataplau,*
txit ondo dago esana.)

Il bear ditut Fueruak,
euskalen onra morduak;
baditut lagun beruak,
republikano tipuak...
(*Rau, rau, rakataplau,*
gaiztuak edo eruak?)

Eruak edo gaiztuak,
dira beintzat maketuak;
diradelako tontuak
dira nere debotuak.
(*Rau, rau, rakataplau,*
Indart dan bezelakuak?)

Indart ta beste lagunak
nun-nai dira ezagunak;
amarrak dira illunak,
jakinduriz alargunak.
(*Rau, rau, rakataplau,*
euskaldun txar erdaldunak?)

Bai bai.

El Correo de Guipúzcoa, 1902-X-19

Gipuzkoatarrai

Al dezute nai maitatutzia
gure Diputaziyua,
bere moduban maketotu nai
gaituben demoniñua?
Matxiñek sudur barruban daukan
amardun pipermorra,
Matxiñen gisa dalarik txarra
ta izugarri arrua,
probentzi eder euskerazko au
maketotzera dijua,
berak sarturik beti-betiko
lurpean gure fuerua.

Ez du nai lengo lege zarrikan
Alfonsori eskatzia,
bañan bai gure eskubideak
beti-betiko galtzia;
nai du ziñezko libertadeak
urkamendiyen iltzia,
berak illeta kantatu eta
berak lur-azpiratzia;
nai du euskalen onra guziyak
ezur uts biurtutzia,
era berean gipuzkoatarrak
osoro maketotzia.

Ez dezagun, ez, gai ontan beintzat
izan desberdintasunik,
baizik aitonen gisan gu jarri
gaitezen anaiaturik.
Al da probentzi Gipuzkoakoan,
fueroen berri dakinik,
bere buruba maketotuta
ikustea nai dubenik?
Bai al da gure borreroentzat
emen lagun bat bakarrik
La Voz ta bere amaikakua...
ta dozena bat besterik?

Ez omen dago Alfonsongandik
fuerorik izaterikan,
republikakin ere ez noski,
ez da Karlosengandikan.
Eskribatzalle orrelakuak
al du euskal odolikan?
Al daki zer dan Euskal Erriya
edo bai al du lotsikan?
Amabigarren Alfonso arte
al zan emen kintarikan,
Kadizko Korte infernutarrak
nai izan zutelarikan?

Milla berreungarren urtetik
zortzigarrengo urtean,
Gipuzkoako Fuero dontsubak
zeuden txit zorionean.
Gizaldi ontan Maketaniya
sartu zan gure lurtean,
euskaldun txarrak lagundurikan
asi zitezen lanean.
Fueruak il ta lotu gaituzte
fuero-zaleak katean,
eta gaur gaude guraso gaizto
gaiztoenaren mendean.

Ez al ditugu lotsatu bear
orrelako urgaz-aitak,
loturik denak kate gogorrez
beso biyak eta ankak?
Jantzi diztegun bada amaikai
bertatik burnizko prakak,
ta altzaidubaz moldatutako
txamarrak eta abarkak,
jarri ditzagun tximinitikan
buruz beera gaur amaikak,
esanaz: «Oiek ziran lenago
Maketaniko lukainkak».

Alfonso zortzigarrenarekin
egindako kontratuba,
probentzi onek defenditzia
ez du bada pekatuba;
kontratu au da Gipuzkoantzat
guzirozko indartsuba,
dalako izan bidezko Errege
guziyak aprobatuba.
Eta al zuben iñoiz kunplitu
Esparterok aginduba,
bidezko Errege izan zanean
Maroto batek salduba?

Bai bai

El Correo de Guipúzcoa, 1902-X-26

Zuzendua: 5/2: zortzigarren urtean.

Felizitatzen diozkat Eguberri jaiak

Lengo urtean kapoi zar batek
egin baziran igesi,
jakin bezate arren berririk
etzitzaitala iritxi;
Eguberri jai oietarako
beste bat nuben erosi,
eta guztiro garesti,
jateko asmoan gozozki.
Eltze batean gaur nai nuban nik
eguardirako egosi,
bañan eltze zar alanbratuba
galdu zait kapoi ta guzi.

Nere kapoi beltz txit ederrari
odolak aterarikan,
larrugorritu eta eltzean
sartu det txoraturikan;
bañan eltzea nolakoa dan
pentsatu gabetanikan,
(etzegon dinamitikan
edo polbora zarrikan).
Ez dakit nola beintzat eltzea
tiro batez lerturikan,
joan zait kapoia lañotaraño
etxea puskaturikan.

Uste det zuzen-zuzen joan dala
gure erriyan parera,
bai eta ere onezkeroztik
erori dala lurrera;
begira nago (baña alferrik)
nere tellatu gañera;
(banabil gora ta bera
egiñaz tonto-papera).
Nai eta nai ez bedorri egin
bearko diyot galdera:
nere kapoi zar maitagarriya
erori zaion etxera.

Ollo, ollanda eta ollarrak
dauzkatelarik ugari,
nere kapoian berririk duben
galde nai diyot bedorri.
Al dit egingo bada mesede
erantzutea txit garbi,
jarraitubaz bertso oni,
tristurak ez nazan ill ni?
«Bai, zure kapoi beltzikan ez da
nere etxera erori,
bañan kapoia jango dezu zuk
jarduteakin kantari».
Ala gerta dedilla!

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1903-I-12

On Pedro Alkorta eta Anabitarte zanari

Guretzat samiña zan
lengo astelena,
Martxo illaren egun
amaseigarrena;
arratsaldea zan, bai,
jakin genubena
uste gabe il zala
apaiz bat zuzena,
On Pedro, ai!, On Pedro
zubena izena.

Apaiz jaun egiazko
karlista leialak
gutziz maite zituben
Euskal Erri zarrak;
zituben maitatutzen
ziñez tolosarrak,
nola Belauntzakuak
ala Ibartarrak,
euskal guziyak ziran
zanaren izarrak.

Senideentzako zan
anai guzizkua,
kristau on bat bezela
biyotz onekua;
zan beartsubentzako
zorionekua,
eskuba luzetutzen
gañ-gañ-gañekua,
zan aberatsarentzat
gutziz moduzkua.

Argatikan illetan
aiñbestetxe jende
zanari lagundutzen
ikusiyak gaude;
banderarikan utzi
etzuben beñere,
baizik leialtadia
zubelako gorde,
bere banderakuak
gaur oñazez gaude.

Bere Elizarentzat
zan apaiñgarriya,
ispillu dizdizari
begiragarriya;
nola zuben fede bat
txit bizi-biziya,
gurasoetatikan
ondo ikasiya,
anbat dago zeruban
aiñgeru jantziya.

Eta arkitzen bada
gaur Garbitegiyan,
gure oraziyo ta
laguntzan premiyan,
gaitezen gu saiatu
fede txit biziyan,
nekatu gabetanik
arreta aundiyan
sartu dedin len-bait-len
zeruko gloriyan.

Ramos Azkaratekua

El Correo de Guipúzcoa, 1903-IV-6

On Julio Urkijo eta Ibarra jaunari

Gure On Tirso Olazabalko
alaba baten senarra,
guziro maite zaitugun Julio
Urkijo eta Ibarra;
nola dakigun katoliko ta
fuero-zalea zerala,
zaldun guzizko kabala,
karlista leial-leiala,
etzeralako zu politikan
ez makala ta baldarra,
markes dukeak zu bentzutzeko
nun daduka, nun, indarra?

Desleial batek nola garaitu
lezake leialtadia,
baldin desleial beltzak galduta
badago Euskal Erria?
Nola maketo batek bentzutu
Arbelaizko kondia,
konde guzizko noblia,
onraren jarraitzallia?
Nola karlista (karlista danak)
saldu gaur boto beria,
zu bazerade Arbelaizko
konde leialan semia?

Berarengatik ez dezazula
batere galdu lorikan,
zergatikan zu etorri zeran
bandera zabalduzikan.
Zu joango zera, zu, diputadu
Kortera Tolosatikan,
etsaiak bentzuturikan,
erdoirik gabetanikan;
zu joango zera, santu batzuek
ala nai ezagatikan,
Euskal Fueruak onratutzera,
osoro koroiturikan.

Euskaldun txarrak zure izena
daude tragatu eziñik,
zuri botoak irabazteko
ez dutelako dirurik;
bañan erdal bat bai omen dute
dagona diruz jantzirik,
tituluz bete-beterik,
dakartena arroturik;
bañan jaun onek ez du zillarrik,
ez urre eta paperik,
karlista fiñak erositzeko
añako diru mordorik.

R. A. eta Altabizkar

El Correo de Guipúzcoa, 1903-IV-26

Tolosako

Orfeoi edo kantari taldearen zuzendariyari

Ez badizutet doatsutu nik
lenago biyotzetikan,
barkazu nazu, On Eduardo,
Jaungoikoarengatikan;
etorri bear izandu nuben
Tolosara Irundikan,
oso makaldurikan,
biyotza tristeturikan;
argatikan ni egon naiz bada
kantatu gabetanikan,
ez neukalako kantatutzeko
batere aldarterikan.

Nola aztuko zait bada neri
zuen Irungo sarrera,
uste banuben zerutik jetxi
ziñadetela lurrera?
Estaziyotik Plaza artean
il zan orduban erdera!
Guziyak ziyen: «Gu gera!
Bizi dedilla euskera!
Goazen, bai, goazen tolosarrakin,
goazen Erriko Etxera,
kantari talde erramutuba
txaloka onratutzero».

Bañan gaur nola arkitzen naizen
agure alaiagua,
bear dizutet ziñez kantatu
Irungo garaitondua¹;
oraiñdik aur bat zeralarikan
zu etzera onraz arrua,
baizik piña ta sendua,
.....
Irun guziyak an erakutsi
zizuben amoriyua,
da iru sari aundiyak bañon
askozaz aundiyagua.

Etzirudiyen San Juango Plaza
baizikan Paradisua,
sartu zanean errespetuan
gure Orfeoi zintzua.
Txiki ta aundi, andre ta gizon,
aberats ta beartsua...
An zan Diputaziyua
eta Bilguma² osua;
arratsaldeko iruretan, bai,
kantari talde altsua
zan izan alde guziyetatik
goi malletara jasua.

Asteartean zaldun osuak
bezela portaturikan,
zeok Irun ta zeok Tolosa
guziro izarturikan,
San Martzialen joairarekin
trenera lagundurikan,
an etzan noski zarrikan,
ezda ere gazterikan
«Biba Tolosa!» ta «Biba Irun!»
deitutzen etzubenikan.
(Guzi-guziyoi doatsututzen
dizutet animatikan).

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1903-X-16

Zuzendua: 2/6: Zu zera onra arrua. Eta 2/8 lerroa falta da, moldiztegiaren
utsegitez-edo.

¹ *Victoria*. (*El Cántabro*-ren oarra).

² *Ayuntamiento*. (Id.).

On Emeterio Arrese jaunari itz bi

Mundu berriyan ama zanari
jarri ziozkatzun bertsuak
dira burutik oñetaraño
guzirozko fedetsuak;
nunbait argitu zituben ondo
Mesias gurutzetubak
bai zure pentsamentuak,
bai ere sentimentuak.
Neri isuri azitzerako
biyotz neretik malkuak
zure bertsuak (beiñtzat neretzat)
dira zerutikakuak.

Ai bagiñake euskak guziyok
zure sentimentukuak,
zu bezelako kristau on eta
ziñezko katolikuak!
Zure gisako euskalak dira
euskaldun egiazkuak,
euskal txit osotakuak,
guziz zorionekuak.
Euskaldun asko geralako gaur
erdalen alderdikuak,
dauzkagu miñez odol-ustutzen
lege zar gurutzekuak.

On Jose Ramon Errekarte ta
Doña Felipan semea,
galdetuzten det: nundikan izan
diteke Blasco-zalea?
Nundik Salmeron, Soriano ta
Luzbeltzen adiskidea,
bada euskaldun librea,
Gipuzkoaren onrea?
Eta bestetik dalako zazpi
doai dontsuben jabea,
nai eta nai ez gorrotatzen du
Maketaniko legea.

Sinisten degu, eta nola ez?,
zeruba ere badala,
ama zanaren anima anbat
orain an biziko dala;
eta diyozu otoitz egiten
beti jardungo zerala.
Bai, bai, Arrese leiala!
Jainkoak gorde zaitzala.
Zeñek ez dizu bada esango
.....
kantari argidotarren
gañetik zauden izarra?

Gauza bat esan, bestea egin
bai al dezake gizonak?
Ta batez ere zu bezelako
gañ-gañeko euskaldunak?
Zure guraso bizikor aiek
etziran Luziferrenak,
baizik gurutzearenak,
politikan Karlosenak;
ondorengoai gauz asko eta
euskera utzi ziyenak,
ziran maketokeri guziya
gorrotatutzen zutenak.

Argatik ondo egin dezu zuk
zer zeran aitortutzia,
biyotz zureko sinistamenak
Irunen agertutzia.
Ondo ta ongi egiten dezu
ama bat altxatutzia,
ama on bat onratzia,
amagaz erregutzia.
Nai badezu zuk guziro ziñez
euskera salbatutzia,
lotsak botata salbaziyo
banderan sartu zaitia.

Nola etzuten gorrotatuko
ziñez maketokeria,
Maketaniko oiturak eta
Maketaniko legia?
Maketo beltzak lapurturikan
euskaldun libertadia,
lotu ziguten katia,
garrotxa beltzez betia.
Larogei ta amar urte oietan
Euskaldun Erri maitia
nai dute beren glori ta guzi
guziro maketotzia.

R. A. eta O.

El Correo de Guipúzcoa, 1903-X-24

Lerro bat falta da sail ontan, 4/10-garrena, eta 4/11-garrenean ere itzen bat ere bai, moldiztegiaren utsegitez-edo.

Tolosako Emeterio Arresek, Ama izeneko olerki baten bidez saria irabazia zuan: “berrogei ta amar pezetako sari bat eta bitezarra Irun-en irabazitako moldaera”.

Enkarnazion Maria Elosegi eta Larrañaga zanari

Ziñadelarik jaio ta bizi
gure Tolosa gozuan,
gaitz batek zu ill zaituben arte,
lurreko Paradisuan,
zortzi urtetxo igaroturik
jauregi euskerazkuan,
fedetsu guzirazkuan,
bizitza dontsu-dontsuan,
eranegun, bai!, igo ziñan zu
zeruetara eguan,
ta anbat oraiñ arkitzen zera
ama Karmenen besuan.

Senide, aide ta gurasuak
arki leitezke negarrez,
.....
naitasunaren indarrez.
Bañan dakite zu nola zauden
jantziya lore ederrez...
bedeinkatuba izarrez...
inguratuba koroiez.
Argatik ziñez esaten dizut:
Zeruban gozatu zaitetz,
ta Elosegitarrak Tolosan
luzaro bizitu bitez.

Ramos Azkaratekuak

Azaroaren 23-an, 1903-garren urtean.
El Correo de Guipúzcoa, 1903-XI-25
2/3 lerroa falta da, moldiztegiaren utse-
gitez-edo.

**Elosegiko On Jose jaunari
bere santubaren egunean
edo Martxoaren 19-an, 1904-garren urtean**

Neri egiten badirazu zuk
aldiyaz karidadea,
nolatan etzait gogoratuko
ongille maite-maitea?
On egin eta gaizki portatzen
dakiyen gizon pobrea,
iñola ezin izan diteke
bere buruban jabea.

Nola kantatu gabe utziko
dizut nik ezerengatik,
ta aiñgeru bat erregutuzen
ari baizait gaur zerutik?
Zuk egindako karidadeak
birali gabe burutik,
felizitatu nai dizut ziñez
nere biyotz-biyotzetik.

Bizitu zaite urte askotan
gaitzikan gabetanikan,
euskalduntasun guziyarekin
euskera onraturikan;
euskaldunaren izen ederra
birtutez goiendurikan,
euskaldunaren izen ederra
biyotzez maitaturikan,

Bizitu zaite dezun gaiean
egiñaz karidadea,
esanaz nola maite dezuben
Jaungoikoaren legea;
eta nik beti deituko det, bai,
dalako nere oñera:
Bizi dedilla, bizi dedilla
pobreen laguntzallea!

Ramos Azkaratekuak

El Correo de Guipúzcoa, 1904-III-28.

Zuzenduak: 2/8: nere biyotzetik; 4/5: dalako nere oñera; 4/7: bizi dedi-
lla!, bai dedilla!

Itzaurrean esan bezela, auek dira, guk dakigula, Ramos Azkarateren
azken bertsoak, berak berrogei ta amasei urte bete bear zituan egunean argita-
ratuak. Baiña bera illa zan, bi egun leenago, 1904-III-26-an. Bertso-moldatze-
ari azken orduraino eutsi zion, beraz, arek.

Makinaz idatzitako orritxo batean ere arkitu ditut bertso auek. Baiña ez
nuan idatzi noren eskutik jaso nuan. Bearbada, Tolosako Manuel Urreta izan-
go zan. Orritxo orrek itz auek ditu bertso oien azpian:

*“Poesía póstuma dedicada a nuestro querido correligionario de Tolosa
Don José Elosegui. (Falleció 27/3/1904)”*. Ori oker dio: martxoaren 26-an il
zan Ramos Azkarate.

El Cántabro (1895)

Bagendu begehnikike	11
Don Arturo Campion fuerista ezkerrari	13
Nolako neguba alako gizonak dira gure Sort-erriya ondatzen dutenak	15
Moruak baño askozaz moruaguak	17
Liberalak fuerista biurtzen ari dirade eta... ez gaude galdurik	20
Alper-alperrik dabill liberalkerriya	24
Arrak eta ondo zarrak dira jende Nosedar-tarrak	25
Euskal-Erria	27
Bizi bedi euskera!	30
Aste Santuba badator	32
Jesukristo gure Jaunaren piztuera zori onekua	36
Kanpora maskarak!	38
Fede oneko integroai abisu bat	40
Gipuzkoako karlista maitagarriyai	42
Aurrera, anai maiteak, aurrera!	44
On Benigno Rezusta eta Abendaño zanari	46
Olazabalko On Tirso jaunari	47
Nere adiskide maiteenari	49
Bizi geradenian kontentu	51
Infernuko Patroiari	55
Nere moduko gizon eder bateri	57
Intrigoetako elbi bati	59
Aita Zirilo	60
Santocildes-ko On Fidel Alonso zanari	62
Eraneun arratsian kantatu nintubenak ametsetan	64
Nocedal edo Probidentziya edo letarta	66
Aita San Ignazio Loiolakoari	67
Azpeitiko sekretariyo edo goarpelariyai	69
«Zer da Nocedal...»	71
Egundaño aztuko ez dana	73
«Esaten bagenuben...»	75
Fede oneko integristai	77
Balladolid-tik infernura	79

Korritutzen ez duben diruba kredo botatzen, bataio batian	81
Biz-ola eta San Bartolome	83
Don Karlos zazpigarrenari Azaroaren iruban	87
San Ignazio Loiolakoari	89
Bergarako Konbeniyo ondorian	91
Intrigoen txorakeriyak	93
Jeremiasi eskerrak!	95
On Juan Etxeberria eta Agirre zanari	97
Zenbat baliyo duben gizon aundi batek!	99
Goazen aurrera!	101
Kontzientziya kargatu gabe izan leiteke apaiz jaun bat gure Bandera Santubaren etsaia?	103

El Cántabro (1896)

Goazen botuak ematera On Luis Etxeberria eta Agirre-ri	107
A fede gaiztoko intergo buruzariak!	109
«Gu gera!»	111
Kapaz dirade laixter deitzeko deabruari santuba	113
Gipuzkoako karlista fuero-zale bakar-bakarrai	115
Egiputzuko karlista onkeriolai	117
Bi kaleetan badauzkatzute Luzbeltzen jatorrikuak	119
Jesus gurutz-iltzatuari	121
Al da gertatu Euskal Erriyan beñere orrelakorik?	122
Akinoko Tomas Done aundiari	124
Gure buruzari, senadore, On Tirso, txit geidiatia jaunari	127
Gure diputadu On Eusebio Zubizarreta jaunari	128
Ignazioren sort-erriko diputadu On Joakin Maria Arana-koari	129
Intrigoen illeta	130
Nere adiskide maite On Frantzisko Zeberio eta Barandiaran jaunari	134
Ondarrabiyo praile Karlosen etsai Aita Ignazio famatubari	136
Oiartzungo Necedaltarrai	138
Lagun urkoan gaitzez poztutzen diranai	140
Saguxarra gizonaren izenian	142
<i>Un voto de gracias</i>	144
Denborarekin matsak eldutzen dira	147
Beñere gauz onik ez gaizki dabillanak	149
Cánovas beltza, Sagasta beltza, biyak dirade anaiak	151
Guregandikan txit maitatubak beti zerate izango	153

Zabal-zabalik daduka beti datorrenantzat atea	155
Iru ziraden, iru ziraden Elena baten alabak	157
Zer errukarriya dan gizon gazterik zartutakua!	159
Cánovas eta Sagasta gizarajoari	161
Amarruak eta bobasketak	163
On Karlos zazpigarrenari bere santubaren egunian	165
Cánovas eta Sagastari bigarrena ta aitzena	167
<i>Cántabro</i> edo Kantauritarran irakurlariyai agur bat, bañan ez betiko	169

El Cántabro (1897)

Irun edo Uranzuko karlistai	173
Gipuzkoako diariyo edo egunerokoaren zuzendariyai itz bi	176
On Ladislako Zabala eta Salazar zana	177
Zorionekoak integro egiazkoak!	179
Fede oneko integroai	181
Beñere gauz onik ez gaizki dabillenak	183
Azpeitiko On Ignazio Ibero-koa zana	185
Bakoitzari berea	187
Bizi bedi euskera!	188
On Juan Jose Elorza eta Aizpuru zanari	190
On Jaime Borbongoari	192
Gure Aita San Ignazio Loiolakoari	194
Ill zan Cánovas Castillo-kua, baña ez gure Fueruak	195
Nere adiskide maite On Gregorio Gogorzakoen bi arreba Simona eta Juliana ziranai oroipentxo bat	199
Utzi pakean jardun dedilla Fueroen kontra kantari	201
Neska zar edo atsuk	203
Gure adiskide maite On Ramon Bandres eta Azkue zanari	205
Navarro Reberter-i	207
On Migel Lopez Legazpi zumarragatarrari	210
Voltaire-n <i>Voz</i> -ari	211
<i>Cántabro</i> edo Kantauritarran irakurlariyai	213
Zori gaiztoko Masoneriyen guzaltuna gozua	215
<i>La Voz</i> ta on Fermin Lasala	217
On Karlos zazpigarrenari	219
Errege, elefante eta alkate baten istoriya	221
Gipuzkoako gobernadore jaunari itz bi	223
Sejismundo Moret-i	225

Mac-Kinley eta euskal liberalkeriya	227
Don Migel Arkaute jaunari	229
Jesukristo eta gure bandera santuba	231
Kantabro edo Kantauritarran irakurlariyai agur bat despedidakua	233

**Tolosako Fakundo eta Timoteo Adurriaga anaiak
eta beste iturri batzuk**

Oarra	237
On Emeterio Arrese jaunari	238
Nere ama maiteari	240
Juan Sebastian de Elkano	242
Malkuak	244
Lagun artean egindako sagarduaren gertaerak	245
Nere lur maiteari	246
Aita San Joseren gozuak	247
Nere buruari	249
Nere kontubak beti farragarriyak	251
<i>Corona poética</i>	253
Beti orrela	254
<i>Gipuzkoako Correo</i> -n irakurleai	256
Nocedal	258
Orain ez da pestalarietan ibillitzeko denbora	260
Mac Kinley Moreti	262
Bizi bedi <i>Correo Español</i> -a	264
Goazen begiyak malkoz bustirik Jesusen Amagana	266
Valladolid-ko On Jerman Gamazo	268
Lera ardoko integruak beren erregiñ maiteari	270
Bi senadore, bost diputadu gure Gipuzkoarenak	272
On Juan Ignazio Odria eta Larrarte jaunari	274
Alferrik dira Gamazo eta Gamazotarren asmuak	276
Zer moduz dago Montojo jauna? Nola dago gaur Cervera?	278
«Elkartu gaiten» diyo Sagastak	280
Antonio Okendoren bizitza eta azañak	282
Kosme Damian de Txurruka	287
Mutil zar gastatu baten birtuteak	290
On Kosme Damian Txurrukakoari	292
Iparragirrerri	294
Bizente Manterola, eliz-gizon, jakintsu ta aitamen aundiko itzlaria	295

El Correo de Guipúzcoa (1899-1906)

On Ignazio Nuñez zanari	299
Orañ denagu denbora	300
Liberal batzuen lengo eguneko kanta	302
On Biktor Pradera eta Larunbe jaunari	304
On Juan Olazabal eta Ramery jaunari	305
Pestak aurrea obe du ondorea baño	306
On Anjel Kruz Otxoa eta Zabalegi jaunari	308
On Ignazio Etxaide eta Etxebeste jaunari	309
On Luis Zurbano eta Alzibar jaunari	310
Orañ juzgatu zazute zer dan konfiantza edo diruba	311
On Ladislao Zabala eta Etxaide jaunari	313
On Jose Elozegi eta Zabala jaunari	314
Goierritarren lamentazio edo dolamenak egiazko Gipuzkoaren maitatzalleai	315
On Luis Zabala eta Esnarizaga jaunari	317
On Juan Ignazio Erzilla eta Ziaurritz jaunari	318
Gure Diputaziyoko Presidente edo Dianagusia On Jose Matxinbarrena jaunari	319
Karmen Larrañaga eta Elosegikoa zanari oroitz bat	321
Morayta eta Blasco Ibáñez	323
Bizi bitez fuero-zale guziyak	325
Edan gabeko mozkorra	327
Misiyo Santuba Tolosan 1900-garren urtean	329
Jesusen Lagundiko Aita Aizpururi itz bi euskala bezela	332
Aizarnako erretore jaun On Jose Gil Agirreri	333
Himnua edo kantua Lezoko Gurutze Santubari	334
Piztu da Jesus!	336
Gipuzkuatarrak, bizi bedi euskera	337
On Jose Urkia eta Arana zanari	338
Silvela eta Villaverde	339
Lezoko Gurutz Santubari erregu bat	340
Iruharren Ordenako nere anai-arrebai	343
Bizi bedi euskera	344
Orbeko Kontxita eta Vives Cañamás zanari	345
Arrantzale gizarajuak!	346
On Pedro Jose Uranga eta Olasagirre zanari	347
Errezatzera, errezatzera	348

Felizidade edo doatsuerak	349
Jesukristo gure Jaunaren gurutzeko zazpi itzak	350
Bizi bedi euskera	353
On Biktor Pradera eta Larunbe jaunari	355
San Inaziori bere martxa edo joaira ederrian	357
Irun edo Urantzuko karlista gazteriyari	358
Doña Maria Teresa Orbe eta Cañamás zanari	359
Tolosako kantaritalde eta bere zuzendariyari	360
Matxinbarrenaren Ebanjeliyua	362
Gipuzkoatarrai	364
Felizizatzen diozkat Eguberri jaiak	366
On Pedro Alkorta eta Anabitarte zanari	367
On Julio Urkijo eta Ibarra jaunari	368
Tolosako Orfeoi edo kantari taldearen zuzendariyari	369
On Emeterio Arrese jaunari itz bi	371
Enkarnazion Maria Elozegi eta Larrañaga zanari	373
Elosegiko On Jose jaunari bere santubaren egunean	374